ગણિતમાળા.

(પ્રવેશક ભાગ.)

અંકગણિત.

(બાળપોથી.)

જાલભાઇ દોરાબજી ભરડા, બી. એ.

ન્યુ હાઇ સ્કુલના જોઇન્ટ પ્રીન્સીપલ.

મુંબઇ :

" સાંજ વર્તમાન " પ્રેસ.

મીંટ રોડ, કોટ.

૧૯૦૬.

કીંમત આના બાર.

પ્રસ્તાવના.

આપણી શાળાઓમાં અંકગણિત શીખવવાની ચાલતી રૂઢીઓ ત્રણ વર્ગમાં વ્હેંચી શકાય.

૧ પહેલી રૂઢી અમુક દાખલા કરવામાં શા નિયમો અને રીતીઓ વપરાય છે તે છોકરાંને કહી તે પરથી તેમને દાખલા કરવાની ટેવ પાડવી એ છે. આ રૂઢીથી શિક્ષકને થોડો શ્રમ પડે એમ હોય પણ શિષ્યની વિચાર શક્તિને તેથી બહુ લાભ થતો નથી.

૨. બીજી રૂઢી એ છે કે દાખલા કરવામાં જે નિયમો અને રીતીઓ વપરાય તેટલુંજ નહીં શીખવતાં એ નિયમો ને રીતીઓનાં વાસ્તવિક કારણો શિષ્યોને સ્પષ્ટ સમજાવવાં.

૩. ત્રીજી રૂઢી એ છે કે કોઇપણ વિષયના શિક્ષણ માટે જોઇતા નિયમો શિક્ષકે પોતે પહેલાં કહી નહીં જવા; પણ શિષ્યોએ જે જ્ઞાન મેળવ્યું હેય તે કામે લગાડી તેઓએ પોતેજ જોઇતા નિયમો ને રીતીઓ શોધી કાઢી તેમને કામે લગાડતાં શિક્ષકની ઘટિત સહાય વડે શીખવવું.

છોકરાંની મનશક્તિ ખીલવાના નિયમો શા છે એ વિષયનો જેઓએ અભ્યાસ કર્યો છે તેમને આ ત્રીજી રીતી સર્વોત્તમ જણાય છે. યુરોપ અને અમેરીકાની સુધરેલી શાળાઓમાં સઘળા વિષયો શીખવવામાં એજ રૂઢી પ્રસાર પામી છે. એ રીતી પ્રમાણે શીખવવા શિક્ષકે પોતાના વિષયનો સંભાળથી અભ્યાસ કરી તેપર મનન કરવામાં વખત લગાડવો પડે છે તે અને એવાજ બીજા ઘટિત સાધનોની ગેરહાજરીમાં આ રૂઢી આપણી શાળાઓમાં ઘણો પ્રસાર કરી શકી નથી.

આ રૂઢી પ્રમાણે નિશાળના નીચેના વર્ગોમાં અંકગણિતનાં નમુના-પાઠો (model lessons) આપતાં મને લાગ્યું કે શિક્ષક તેમજ શિષ્ય બંનેને ઉપયોગી થઇ એવી આ ધોરણપર લખાયલી ચોપડીઓની ખોટ છે તે ખોટ યથાશક્તિ પૂરી પાડવા ઠગવ કર્યા પછી ત્રણ વર્ષ ઉપર મેં "અપુર્ણાંક" પર એક ચોપડી બહાર પાડી હતી. ત્યાર પછી અવકાશ મળવે આ "બાળપોથી" બહાર પાડવા બની શક્યું છે. આ "બાળપોથી" ના એક બે પ્રકરણોમાં કેન્ટનીખના જર્મન પુસ્તકોની થોડી સહાય લીધી છે.

નિશાળમાં શીખવાનું શરૂ કરતાં છોકરાંઓને પહેલાં ત્રણ વર્ષ સુધી અંકગણિતના મૂળ નિયમોનો જેટલો અભ્યાસ જોઇએ એટલો આ "બાળપોથી" માં સમાવવામાં આવ્યો છે.

શિક્ષકને સૂચના.

આ ચોપડીમાંનો કોઇ પણ વિષય વર્ગમાં શીખવવા પહેલાં શિક્ષકે "પાઠ" એ મથાળા હેઠે આપેલા સૂચકપ્રશ્નોનો સંભાળથી અભ્યાસ કરવો. પછી વર્ગમાં ચોપડી ઉઘાડવા દીધા વગર, સળીઓ, કોડી, સોને-શાહીનના એરીથમોમીટરના દાણા અને એવાં બીજાં સાધનો કામે લગાડી પ્રશ્નો પુછી શિષ્યો પાસે ધીમે ધીમે જોઇતા નિયમો શોધી કઢાવવા, અને તેને લાગુ પડતા દાખલાઓ મોઢેથી કરવાને સહાય થવું. શિક્ષકને જ્યારે જણાય કે આપેલો વિષય વિદ્યાર્થિઓ કરી શકયા છે ત્યારે તેમને ચોપડી ઉઘાડવા કહી "પાઠ" માં પુછેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર કહી જવા કહેવું. ત્યાર પછી મોઢેના દાખલા અને તે પછી લખીત દાખલા લેવા.

આ ચોપડીમાં જ્યાં "લખીત" એમ છાપ્યું ન હોય તે સઘળા દાખલા મોઢેથીજ કરવાના છે. પોતાને યોગ્ય જણાય તેવા પ્રશ્નો તથા દાખલા જોડવા અને માત્ર ચોપડી પરજ આધાર નહીં રાખવો એ તો દરેક શિક્ષક અવશ્ય સમજે છે. આ ચોપડી વિદ્યાર્થિના ઉપયોગ માટે હોવાથી દાખલાના જવાબ એમાં આપ્યા નથી.

એક વેળા એક વિષય વિદ્યાર્થિઓ પાકો સમજ્યા કે તે તેમને થોડા વખત પછી યાદજ રહેશે એમ ધારવું અનુભવ તેમજ માનસ-શાસ્ત્રના નિયમોથી ઉલટું છે, માટે શિક્ષકે વર્ગમાં તેમજ આગલા વર્ગોમાં ચાલી ગયલા ભાગો પાછા ને પાછા જુદી જુદી રીતે છોકરાઓ પાસે અવશ્ય કરાવવા જોઇએ.

આ ચોપડીમાં કાંઇ પણ ભુલ હોય તે ઉપર તથા બીજી કોઇ પણ જાતની સૂચના ઉપર આ રચનારનું ધ્યાન ખેંચવામાં આવશે તો આભાર થશે.

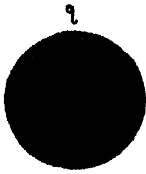
જા૦ દે૦ ભ૦.

ફેબ્રુઆરી, ૧૯૦૬.

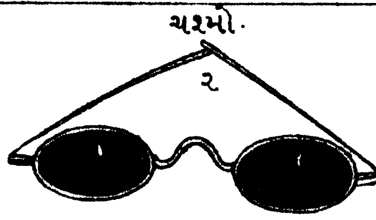
સાંકળીઉં.

પાનું.

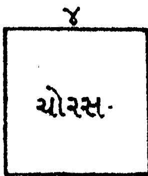
દશાકૃતિ.

ગોળો.

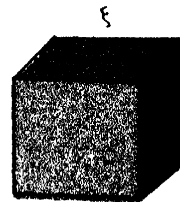

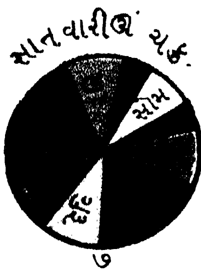

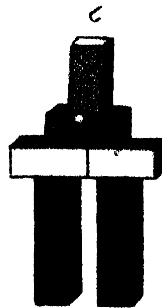
પાંચ આંગળાં.

છ બાજુનો ઘન.

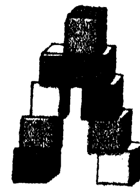
સાત વારીઉં ચક્ર.

આઠ કડકાનો ઈંટાકાર.

નવ ઘનની ઘોડી.

દશાક કાઠી

ગણિતમાળા—બાળપોથી.

પ્રકરણ ૧.

(એકથી દશ સુધી સંખ્યા ગણત્રી; +, –, = નિશાનીની સમજ.)

પાઠ ૧.

પહેલા દશ છોકરા ઉભા થાઓ.

જમશેદ, અહીયાં આવો ને દશ છોકરા ઉભા છે તેને એક બે ત્રણ એ રીતે મોટે બોલી ગણી જાઓ.

હરીદાસ, આ ટેબલ આગલ આવો ને એ ઉપર લાકડાંની સળીઓનો ઢગલો છે તેમાંથી એક સળી લો.

રૂસ્તમ, હરીદાસના હાથમાં શું છે? આખો જવાબ આપો.

વર્ગના સઘળા છોકરાઓ પોતાની સ્લેટપર હરીદાસના હાથમાં જેટલી સળી છે એટલા કાપા પાડો.

તમારી સ્લેટપર કેટલા કાપા પાડયા? સઘળા સાથે જવાબ દો. (એક)

હરીદાસ, તમે સળી મુકી દો ને તમારી જગ્યાએ જઇ તમે પણ સ્લેટપર એક કાપો પાડો.

રૂસ્તમ, તમે અહીયાં આવો. એક સળી લો, કેટલી સળી લીધી? હવે એની જોડે એક બીજી લઇ સાથે પકડો.

હવે રૂસ્તમના હાથમાં કેટલી સળી છે? એક સળી જોડે બીજી કેટલી લો તો બે થાય?

તમારી સ્લેટપર એક કાપો પાડેલો છે તેને બદલે બે કાપા પાડો. અગાઉ એક હતો તેમાં કેટલા કાપા વધારે પાડયા?

એક ને બીજો એક મળી કેટલા થાય? એક ચોપડી તમારી ને એક મારી તો કેટલી ચોપડી થઇ?

એક ને એક કેટલા તે સઘળા જવાબ આપો.

તમારી સ્લેટપર અગાઉ કેટલા કાપા હતા, હવડાં કેટલા છે ?

નુરૂદીન, તમે ટેબલ આગળ આવી બે સળી લો. નુરૂદીનના હાથમાં કેટલી સળી છે, છોકરાઓ ? બીજી એક સળી લઇ બે જોડે પકડો. છોકરાઓ ! હવે બધી મળી કેટલી સળી થઇ ? બેમાં કેટલા વધારો તો ત્રણ થાય ? બે ને એક શું ? ત્રણ કાપા પાડો.

એક, બે, ત્રણ એમ સઘળા સાથે બોલો.

ત્રણ સળીમાં બીજી એક સળી મુકો. હવે કેટલી થઇ ? તમારી સ્લેટ પર જે કાપા હોય તે ભુસી નાખી નવા ત્રણ કાપા પાડો. તેમાં કેટલા વધારે પાડશો તો ચાર થશે ? ત્રણ ને એક ? બે ને એક ? એક ને એક ?

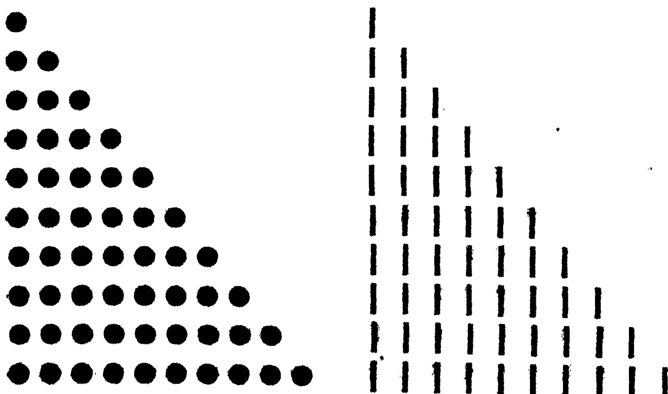
ચાર કાપા સ્લેટપર પાડો. બીજો એક વધારે પાડો. હવે કેટલા થયા ? કેટલા ને એક પાંચ ? પાંચમાંથી એક કાપો ભુસી નાખો, શું રહ્યું ?

એકથી પાંચ સુધી સંખ્યા બોલી જાઓ.

પાંચ કાપા પાડો, તેમાં એક કાપો વધારો, હવે કેટલા થયા ? પાંચ ને એક ? એજ પ્રમાણે છ કાપામાં એક ઉમેરો, સાતમાં એક ઉમેરો, આઠમાં એક ઉમેરો, નવમાં એક ઉમેરો,

એકથી દશ સુધી સુલટા અને ઉલટા બોલી જાઓ.

(૧) દાખલા ૧.

ઉપલી લીટીઓમાં દરેકમાં કેટલાં શુન્ય અને કાપાઓ છે તે એક, બે, ત્રણ એમ ઉતરતા ગણો. પછી નીચેની લીટીથી ગણતા ઉપર જાઓ.

(૨) નીચેની દરેક લીટીમાં કેટલાં શુન્ય, કાપા કે ચોકડીઓ છે તે કહો.

● ● ● | | | | | ✚ ✚ ✚ ✚

● ● ● ● ● ● | | ✚ ✚ ✚

● ● ● ● | | | | ✚ ✚ ✚ ✚ ✚ ✚

● ● | | | | | | | | ✚ ✚ ✚ ✚ ✚ ✚ ✚

● ● ● ● ● ● ● | | | | | | | | | | ✚ ✚ ✚ ✚

● ● ● ● ● | | | ✚ ✚ ✚ ✚ ✚

● | ✚ ✚ ✚ ✚ ✚ ✚ ✚

● ● ● ● ● ● ● | | | | | |

(૩) એક, બે, ત્રણ એમ દશ સુધી આંક બોલી જાઓ. દશ, નવ, આઠ એમ ઉતરતા એક સુધી આંક બોલો.

પાઠ ૨.

તમારી દરેકની પાસે સળીઓ મુકી છે. તેમાંથી એક સળી ઉંચકો. કેટલી સળી તમે લીધી છે તે કહો. તે જોડે બીજી એક સળી પકડો. હવે કેટલી સળી થઇ? એક સળી હોય તેમાં બીજી એક સળી મુકો તો કેટલી થાય? તમારી પાસે એક દડો છે. તમારા ભાઇ પાસે એક છે. બન્ને સાથે મુકો તો કેટલા દડા થાય?

કોઇ પણ એક ચીજ સાથે બીજી એક ચીજ મુકીએ તો કેટલી ચીજ થાય?

બે સળી પકડો. તેમાં બીજી એક સળી મુકો. હવે બધી મળી કેટલી થઇ?

ત્રણ સાથે એક સળી વધારે લો તો કેટલી થાય? ચાર સાથે એક કેટલી? પાંચ સાથે એક કેટલી? એમ નવ સાથે એક મુકો તો કેટલી થાય ત્યાં સુધી સળીઓ ગોઠવી શોધી કાઢો.

તમારી સ્લેટ લો. તેપર ચાર કાપા પાડો. બીજો એક વધારે પાડશો તો કેટલા થશે?

તમારી સ્લેટપર આવી ✣ સાત ચોકડી પાડો. તેમાં બીજી એક ચોકડી ઉમેરશો તો કેટલી થઇ ?

હું આપણા વર્ગના પાટીઆંપર | આ પ્રમાણે લખું છું. તે પરથી તમે શું સમજ્યા ?

હવે એક સળીમાં બીજી એક સળી ઉમેરો એમ કહેવાને બદલે હું પાટીઆંપર | + | લખું ત્યારે તમે સમજજો કે એક સળી અથવા લીટીમાં બીજી એક સળી અથવા લીટી ઉમેરો એમ હું કહું છું.

ચાલો ત્યારે હું આમ લખું છું | | | + | ત્યારે તમે શું સમજશો ?

ઉમેરો અથવા વધારો એમ દેખાડવા હું શું નિશાની વાપરૂં છું ?

ઠીક ત્યારે હવે + આવી નિશાની કરૂં ત્યારે "ઉમેરવું અથવા વધારવું" એમ કહેવામાં આવે છે તે ધ્યાન રાખજો.

દાખલા ૨.

(૧) નીચેના દરેક દાખલામાં શું માગ્યું છે તે વાંચો, ને તેનો જવાબ કહો.

| | | | + |	● ● ● ● ● + ●
| | + |	● ● ● + ●
| | | | | | + |	● ● ● ● ● ● ● + ●
✣ ✣ ✣ ✣ + ✣	● ● ● ● ● ● + ●
✣ ✣ ✣ ✣ ✣ ✣ ✣ + ✣	● ● ● ● ● ● ● ● ● + ●
| | | | | | | | + |	

(૨) તમને સમજાવેલી ઉમેરવાની નિશાની વાપરી નીચે પ્રમાણે તમારી સ્લેટપર લખી દેખાડો.

બે સળીમાં એક સળી ઉમેરો.

પાંચ ચોકડીમાં એક ચોકડી ઉમેરો.

નવ શુન્ય પાડી તેમાં બીજું એક શુન્ય ઉમેરો.

(૩) એકને એક બે, બેને એક ત્રણ, એમ છેક નવને એક દશ સુધી બોલી જાઓ.

પાઠ ૩.

તમો દરેક પાસે કોડીઓ મુકેલી છે તેમાંથી પાંચ કોડી ગણી હાથમાં લો. એમાંથી એક કોડી પાછી કાઢી લો. બાકી કેટલી કોડી રહી?

પાંચ સળીમાંથી એક સળી કાઢી નાખો તો બાકી કેટલી સળી રહેશે?

પાંચમાંથી એક લઇ લો તો બાકી શું રહેશે?

આઠ કોડી લો. તેમાંથી એક કાઢી નાખો. બાકી કેટલી રહેશે?

દશ કોડીમાંથી એક બાદ કરી નાખતાં શું બાકી રહેશે?

હું પાટીઆંપર આ પ્રમાણે લખું છું | | | + | તો તમે શું સમજો છો?

હવે હું પાટીઆંપર એમ લખું છું કે ત્રણ સળીમાંથી એક સળી કાઢી લો અથવા બાદ કરો તે જુઓ | | | — |

બાદ કરવા અથવા કાઢી લેવા માટે મેં શું નિશાની વાપરી તે તમારી સ્લેટપર પાડી દેખાડો.

ચાર ચોકડીમાંથી એક ચોકડી બાદ કરો કે લઇ લો એમ તમે સ્લેટપર નિશાની વતે લખો.

● ● ● ● ● — ● એટલે શું સમજો છો?

દશ સળી લો. તેમાંથી એક કાઢી લો. કેટલી થઇ? તેમાંથી પાછી એક કાઢી લો. હવે શું રહ્યું? તેમાંથી એક કાઢો. એમ જ્યાં સુધી સળી બધી થઇ રહે ત્યાં સુધી કરો ને શું આવે છે તે કહેતા જાઓ.

દાખલા ૩.

(૧) નીચેના દાખલામાં શું માંગ્યું છે તે વાંચો ને તેનો જવાબ કહો.

| | — |	● ● ● ● ● — ●	* * * * * * * − *
| | | | — |	● — ●	* * * * * * * * * * − *
| | | | | | | — |	● ● ● ● ● ● ● ● ● ● − ●	* * * − *
| | | + |	● ● ● + ●	* * * * * * * * + *

(૨) નીચે જણાવેલા દાખલા નિશાની વાપરી કાપા કે મીડાં પાડી લખો.

પાંચ સળીમાંથી બે સળી બાદ કરો.

ચાર સળીમાંથી બે સળી બાદ કરો.

ચાર સળીમાં ત્રણ સળી ઉમેરો.

છ ચોકડીમાંથી એક ચોકડી લઇ લો.

પાંચ મીડાંમાંથી એક મીડું બાદ કરો.

(૩) એકમાં એક ઉમેરો તો શું આવે ? બેમાં એક ઉમેરો તો શું ? એમ નવમાં એક ઉમેરો ત્યાં સુધી બોલી જાઓ.

(૪) દશમાંથી એક લો તો શું રહે ? નવમાંથી એક લો તો શું ? એમ એકમાંથી એક રહે તો શું રહે ત્યાં સુધી ઝડપથી બોલી જાઓ.

પાઠ ૪.

ત્રણમાં બે ઉમેરો તો પાંચ થાય એમ હું લખું છું તે જુઓ.

| | | + | | = | | | | |

એમાં ઉમેરવા માટે શું નિશાની છે. તે બતાવો. થાય એમ શું નિશાનીએ દેખાડયું છે ?

| | | — | | = | એટલે શું લખ્યું તે સમજાવો.

પાંચ સળીમાં બીજી બે સળી મૂકો તો થાય સાત એમ તમારી સ્લેટપર આ નિશાનો વાપરી લખી દેખાડો.

● ● ● + = ● ● ● ● ● એમ હું લખું છું. એટલે "ત્રણમાં ઉમેરો શું તો થાય પાંચ" એમાં કેટલાં મીડાં ઉમેરવા તે ખાલી જગ્યામાં લખી જાઓ.

ત્રણમાંથી શું લો તો થાય એક. એમ એ નિશાનીઓ વતે લખી દેખાડો.

| | | | — = | | એ દાખલામાં શું માગ્યું છે ? (ચારમાંથી લો શું તો થયા બે.)

✚✚✚ + ✚✚ = એ દાખલો વાંચી સંભળાવો. એમાં શું માંગ્યું છે ? (ત્રણ ચોકડીમાં ઉમેરો બે તો થાય શું ?)

પાંચ ચોકડીમાં ત્રણ ઉમેરો તો થાય શું ? એમ લખી બતાવો.

ત્યારે = આ નિશાન કાઢવામાં આવે ત્યારે શું સમજશો ?

દાખલા ૪.

(૧) નીચેના દાખલા વાંચી સંભળાવો.

||| + | = ||||	●●●●● + ●● = ●●●●●●●
||| + = ||||	●●●●● + = ●●●●●●●
||| + | =	●●●●● + ●● =
|||| − || = ||	●●● − ● =
|||| − = ||	●●● − = ●
|||| − || =	●●● − ●● =
	●●●●● − = ●●

(જવાબ—ત્રણમાં ઉમેરો એક તો થાય ચાર; ત્રણમાં ઉમેરો શું તો થાય ચાર ? ત્રણમાં ઉમેરો એક તો થાય શું ? ઇત્યાદી.)

(૨) નીચેના દાખલાઓ નિશાની વતે લખી દેખાડો.

ત્રણમાં ઉમેરો શું તો થાય પાંચ ? ચારમાં ઉમેરો બે તો થાય શું? ચારમાંથી બે લો તો થાય શું ? ચારમાંથી લો શું તો થાય એક ? છ ચોકડીમાંથી લો બે તો થાય શું ?

(૩) નીચેના દાખલાના જવાબ આપો.

|||+|| =	●●●● − = ●●
|||−|| =	●●●● + ●● =
|||− = |	●●●●● + = ●●●●●●●
|||− = ||	●●●●● − = ●●●
|||||+ = |||||	✚✚✚✚✚ + = ✚✚✚✚✚✚
|||||+||| =	✚✚✚ − ✚✚ =
||||||+|||| =	✚✚✚✚ − = ✚

(૪) એકમાં બે ઉમેરો તો શું થાય? ત્રણમાં બે ઉમેરો તો શું? પાંચમાં બે ઉમેરો તો શું? સાતમાં બે ઉમેરો તો શું?

(૫) એક, બે, એમ દશ સુધી, પછી દશ, નવ, એમ એક સુધી બોલી જાઓ.

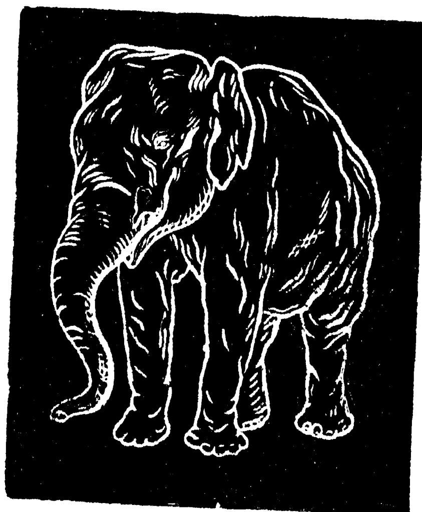
(૬) એક, ત્રણ, પાંચ, એમ એક આંકડો છોડી દઇ નવ સુધી ઝડપથી બોલી જાઓ. તેમજ બે, ચાર, છ, એમ દશ સુધી બોલી જાઓ. પછી ત્રણથી શરૂ કરી એકેક આંકડો છોડી નવ સુધી બોલો.

(૭) દશ, નવ, આઠ, એમ એક સુધી ઝડપથી બોલી જાઓ. પછી એક આંકડો છોડી દશ, આઠ, છ, એમ બોલી જાઓ.

પ્રકરણ ૨.

(૧ થી ૫ સુધી સંખ્યાનો અભ્યાસ. સરવાળા, બાદબાકી.)

પાઠ ૫.

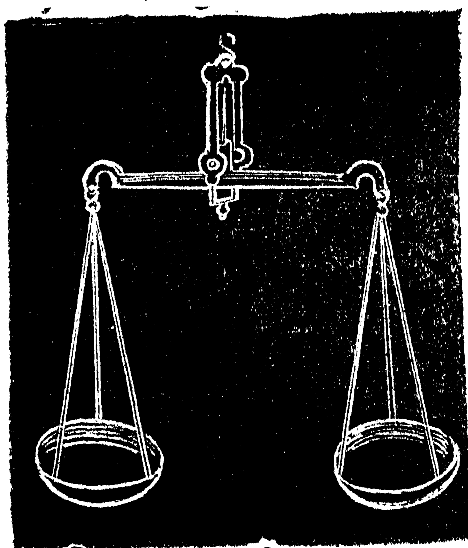
| ● □ એક ૧.

ઉપલાં ચિત્રમાં કેટલા હાથી છે? એક હાથીના પગ કેટલા? માથાં કેટલાં?

એક એ દેખાડવા હવેથી આપણે ૧, એ નિશાની વાપરશું તે સ્લેટપર લખો.

એક સળી છે તેમાંથી એક સળી લઇ લો તો શું રહેશે?

|| ● ● □ □ બે ૨.

એક ચીજમાં બીજી એક ચીજ ઉમેરો તો કેટલી થશે? એ માટે શી નિશાની છે તે લખો.

બેમાંથી એક જાય તો શું રહે? બેમાંથી બે લો તો શું રહે? કાંઈ નહીં રહે તે દેખાડવા ૦ શૂન્ય એ નિશાની વપરાય છે.

દાખલા ૫.

(૧) ૧−૧ =   ૨−૨ =   ૧ +   = ૨

૧+૧ =   ૨−   = ૧   ૨ =

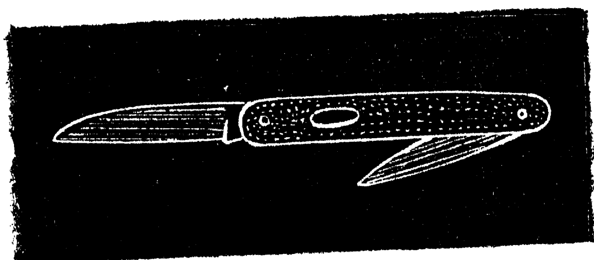
૨−૧ =   ૨−   ૦

(૨) તમને બે આને એક ચોપડી લેવી છે. તમારી પાસે એકજ આનો છે તો બીજા કેટલા આના હજી જોઈશે?

(૩) તમારા ગજવામાં બે લખોટા હતા તેમાંથી પેહલાં એક પડી ગયો પછી એક પડી ગયો તો તમારા ગજવામાં કેટલા લખોટા રહ્યા?

(૪) તમને તમારા બાપાએ ગઈ કાલે એક દોઢીઉં આપ્યું ને આજે એક દોઢીઉં આપ્યું તો બધાં મળી તમારી પાસે કેટલાં દોઢીઆં થયાં?

પાઠ ૬.

||| ∴ □□□ ત્રણ ૩.

ત્રણ સળી લો. તેમાંથી એક કાઢી નાખો. બાકી કેટલી સળી રહી? ત્રણ સળીમાંથી કેટલી સળી લો તો એક સળી રહેશે તે જુઓ. ત્રણમાંથી બે બાદ કરો તો બાકી શું રહે? એક બાદ કરો તો શું?

એક સળીમાં કેટલી ઉમેરો તો ત્રણ થશે? કેટલી સળીમાં એક ઉમેરો તો ત્રણ થશે?

ત્રણ સળી લો. તેમાંની કેટલી તમે નીચે મુકી દો તો હાથમાં કાંઇ રહેશે નહીં.

કેટલી વખત એકેક સળી લો તો બધી મળી ત્રણ સળી થશે.

તમારી સ્લેટ પર ત્રણ * ચોકડી પાડો. તેમાંની કેટલી કાઢી નાખો તો બે ચોકડી રહેશે? એક ચોકડી રાખવા કેટલી કાઢી નાખવી પડશે?

કેટલી સળી ગોઠવો તો △ આવો આકાર થશે?

દાખલા ૬.

(૧)

૧+૨ =	૩−૧ =	૧+ = ૩
૨+૧ =	૩−૨ =	૨+ = ૩
૧+૧+૧ =	૩−૩ =	૩− = ૧

(૨)

૧ + ૧ =	૩ − ૧ =	૨ −	= ૦
૨ − ૧ =	૨ − ૨ =	૩ −	= ૨
૩ − ૨ =	૨ + ૧ =	૨ −	= ૧

(૩) નીચે લખેલા દાખલા નિશાનો તથા અંક વતે લખો.

ત્રણમાંથી લો બે તો થાય એક. એકમાં ઉમેરો બે તો થાય ત્રણ.

ત્રણમાંથી લો બે તો થાય બે? એકમાં ઉમેરો શું તો થાય ત્રણ?

(૪) મેં ત્રણ પ્યાલાં બજારમાંથી લીધાં. તેમાંથી એક ભાગી ગયું તો બાકી કેટલાં રહયા?

(૫) એક છોકરો એક ઠેકાણે ત્રણ લખોટા મુકી બહાર ગયો. પાછો આવી જુએ છે તો એકજ લખોટો બાકી રહેલો દીઠો. તો કેટલા લખોટા કોઇ ઉંચકી ગયું?

(૬) એક શેર બોરના ત્રણ પૈસા પડે છે. તમારી પાસે એકજ પૈસો છે તો બીજા કેટલા પૈસા હોય તો તમારાથી શેર બોર લેવાય?

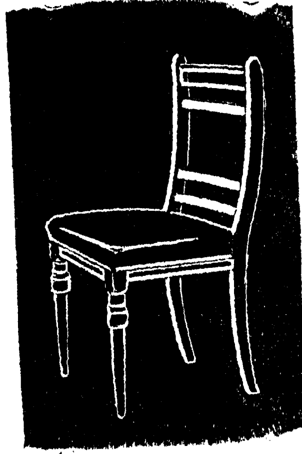
(૭) એક ઝાડપર બે ચલ્લી બેઠી છે. બીજાં ઝાડપર એક ચલ્લી છે, સાથે બેસે તો કેટલી ચલ્લી થાય?

(૮) નીચલા સવાલોના ઝડપથી જવાબ આપો.

ત્રણ ને એક; એક ને એક; બેમાંથી એક જાય તો; ત્રણમાંથી બે જાય તો; બે ને એક; ત્રણ ને એક; ત્રણમાંથી ત્રણ જાય તો.

(૯) એવા દાખલાઓ મોઢેથી તમે તમારા વર્ગના બીજા છોકરાઓને ઝડપથી પુછો. ને તેનો જવાબ આપે તે ખરો કે ખોટો તે કહો.

પાઠ ૭.

IIII ⁘ □ □.□ □ ચાર ૪.

ઉપલાં ચિત્રમાં શું છે. એમાં ચાર ચાર શું શું જુઓ છો તે કહો. તમારા ઓરડાને કેટલી બાજુ છે? તમારા ઓરડાની જમીનને કેટલા ખુણા છે? દિશા કેટલી છે? તેમના નામ દો, અને તે તરફ ફરી એક બે ત્રણ એમ ગણી જુઓ.

તમારી ચોપડીની ઉપરની બાજુ જુઓ. તેને કેટલી કોર છે? ખૂણા કેટલા છે?

ચાર એક સરખી સળી લો. તે બને □ આ જાતનો આકાર બાંધો. એ આકારને શું કહે છે? ચોરસની બાજુ કેટલી?

ચાર સળીઓ લઇ તેપરથી નીચેના જવાબ શોધી કાઢો.

કેટલી સળીમાં ત્રણ મુકીએ તો ચાર થાય?

બે સળી કેટલી વખત જોડે મુકો તો ચાર થાય?

ચાર સળીમાંથી કેટલી ઉંચકી લો તો ત્રણ સળી રહી જાય? કેટલી ઉંચકો તો બે રહે? કેટલી ઉંચકો તો ત્રણ રહે?

ચાર સળીમાંથી કેટલી સળી ઉંચકો તો કાંઇ નહીં રહે?

ચાર સળી ટેબલ પર મુકો. તેમાંથી એકી વખતે બે બે સળી ઉંચકી લો તો કેટલી વખત ઉંચકતાં કાંઇ રહેશે નહીં?

કેટલી વખત બે બે સળી મુકશો તો ચાર થશે?

ચાર સળીમાં બે સળી કેટલી વખત આવી જાય છે?

ચાર આંગળાં ઉંચાં કરો. તેમાંથી કેટલાં વાળી દો તો એક રહી જશે?

એક માણસ ચાર ગાઉ ચાલવાનો છે. તેમાંથી તેણે ત્રણ ગાઉ પુરા કર્યા તો હજી કેટલા ચાલવાના બાકી છે?

ચાર કોડીના બે સરખા ઢગલા કરો તો દરેક ઢગલામાં કેટલી કોડી આવે?

દાખલા ૭.

(૧)

૩ + = ૪	૨ + . = ૪	૧ + = ૪
૪ − = ૨	૪ − = ૧	૪ − = ૩
૩ + ૧ =	૨ + ૨ =	૧ + ૩ =
૪ − ૧ =	૪ − ૩ =	૪ − ૩ =

(૨)

૨ + ૧ =	૨ + = ૪	૨ − = ૦
૨ − ૨ =	૧ + = ૨	૩ − = ૨
૪ − ૧ =	૧ + = ૩	૨ − = ૧
૨ + ૨ =	૩ − = ૩	૪ − = ૨

(૩) એક માણસે ચાર રૂપિઆ ઉછીના લીધા છે. તેણે ત્રણ રૂપિઆ પાછા આપી દીધા છે. તો હજી તેને શું આપવાનું બાકી છે?

(૪) તમારા પાસે ચાર બોર છે. તેના તમે બે સરખા ભાગ કરી એક ભાગ તમારા ભાઇને આપો તો ભાઇને કેટલાં બોર મળશે?

(૫) રૂસ્તમ પાસે એક લખોટો છે. મારે તેને બીજા એટલા લખોટા આપવા છે કે તેની પાસે બધા મળી ચાર લખોટા થાય ત્યારે મારે કેટલા આપવા જોઇએ ?

(૬) તમારાં "રેજીસ્ટર બુક" ની કીમત ચાર આના છે, તમે ઘરથી એકજ આનો લાવ્યા છો તો હજી બીજા કેટલા આના લાવવા પડશે ?

(૭) એક છોકરાના ગજવામાં ચાર દોકડિઆં હતાં. પણ ગજવું ફાટેલું હતું તેથી થોડાં દોકડિઆં પડી ગયાં. ઘર જઇ જુએ છે તો એકજ દોકડિઉં રહેલું. ત્યારે કેટલાં પડી ગયાં ?

(૮) મને ચાર કેરી ભેટ મળી છે. તેમાંથી હું રોજ બે ખાઉં તો કેટલા દહાડામાં તે કેરી પુરી થઇ જશે ?

(૯) એક માણસ દરરોજ બે રૂપીઆ કમાય. તો ચાર રૂપીઆ કમાવા કેટલા દહાડા જોઇશે ?

(૧૦) ચાર પુરી મુકી હતી. કાગડો આવી એક લઇ ગયો. પછી ફરીથી આવી બીજી લઇ ગયો. એમ જો તે કાગડો એકેક પુરી ઉંચકી જાય તો બધી પુરી લઇ જવાને કાગડાને બધું મળીં કેટલી વખત આવવું પડશે ?

(૧૧) ઝડપથી જવાબ દો.

બે ને બે; બે ને એક; ત્રણ ને એક; ત્રણમાંથી એક જાય તો; ચારમાંથી બે જાય તો; ત્રણમાંથી બે જાય તો; એક ને એક; ચાર ને એક; ચારમાંથી ત્રણ જાય તો ?

(૧૨) ઉપર જણાવેલા જેવા હિસાબ તમે જોડી કાઢી વર્ગના છોકરાઓને પુછો ને તેનો જવાબ ખરો કે ખોટો છે તે કહો.

પાઠ ૮.

IIIII ⁘ □□□□□ પાંચ ૫.

એક હાથના આંગળાં કેટલાં? એક પગના કેટલાં?

પાંચ આંગળાંમાંથી કેટલાં વાળી દો તો બે રહે? ત્રણ રહે?

પાંચ સળી લો. ને તે પરથી નીચેના સવાલોનો જવાબ આપો.

ત્રણમાં કેટલી સળી મુકતાં પાંચ થાય? બેમાં કેટલી મુકશો? એકમાં કેટલી? ચારમાં કેટલી સળી મુકવી પડશે?

પાંચમાંથી કેટલી સળી લઇ લો તો બે રહે; એક રહે; ત્રણ રહે; ચાર રહે?

પાંચ સળીમાંથી એકેક વેળા બબ્બે સળીઓ ઉંચકી લો તો એમ કેટલી વખત થઇ શકશે? બાકી શું રહેશે?

પાંચ રૂપીઆમાંથી કેટલા રૂપીઆ ખરચ થઇ જાય તો બે રહે?

એક બાજઠપર પાંચ છોકરા બેઠા હતા. હવડાં ત્રણજ બેઠેલા છે, તો કેટલા ઉઠી ગયા હશે?

મારા ગજવામાં જેટલા પૈસા છે, તેમાં જો કોઇ બે બીજા મુકે તો પાંચ થાય ત્યારે મારી પાસે શું હશે?

ત્રણ ને બે પાંચ થાય એમ અંક અને નિશાનીઓ વડે લખી બતાવો. ૫ – ૩ = ૨ એ વાંચી સમજાવો. ૫ – = ૧ એ વાંચી સમજાવો.

દાખલા ૮.

(૧)

૪ + = ૫.	૩ + = ૫.	૨ + = ૫.
૫ – = ૩.	૫ – = ૨.	૫ – = ૧.
+ ૧= ૫.	+ ૩= ૫.	+ ૨= ૫.
૫ – = ૪.	૪ + = ૫.	૩ + ૨=
૨ + ૩=	૩ + = ૫.	૫ – ૩=
૪ + = ૫.	૧ + ૪=	૨ + = ૫.

(૨)

૨ + ૨=	૩ + ૧=	૫ – ૨=
૨ – ૧=	૪ – ૩=	૪ + ૧=
૧ + ૨=	૩ – ૨=	૪ – ૩=
૧ + = ૪	૫ – =૩	૩ + =૫
૨ + = ૫	૪ – ૨=	૫ – =૧
૪ – = ૧	૨ – =૦	૫ – ૩=
૨ + ૧=	૩ + =૪	૪ + =૫

(૩) નીચેના દાખલા લખી બતાવો.

ત્રણ ને બે પાંચ; ચારમાંથી એક જાય તો રહે ત્રણ.

પાંચમાંથી શું જાય તો થાય બે? ત્રણમાંથી એક જાય તો શું રહે?

બે ને બે કેટલા? પાંચમાંથી શું જાય તો ચાર રહે!

(૪) ભગવાનદાસને તેના બાપે એક દહાડો બે દોઢિઆં આપ્યાં ને બીજે દહાડે પણ બે આપ્યાં. ભગવાનદાસે એ પૈસા એકઠા કરી રાખ્યા તો તેની પાસે પાંચ દોઢિઆં થવા હજી બીજાં કેટલાં દોઢિઆં જોઈશે?

(૫) પાંચ જોડ મોજાંમાંથી બે જોડ ફાટી ગઇ તો કેટલી જોડ બાકી રહી?

(૬) પેનસીલનો એક ઢગલો ટેબલ પર પડયો હતો. તેમાંથી એક છોકરાએ બે લીધી. બીજાએ બે લીધી. ત્રીજો આવીને જુએ છે તો એકજ બાકી રહેલી. તો બધી મળી કેટલી પેનસીલ હશે?

(૭) એક ઝાડ પર બે કાગડા બેઠા છે. બીજાં ઝાડપર ચાર કાગડા છે. બીજાં પરથી પેહલાં પર કેટલા કાગડા ઉડી આવે તો બધા મળી પેહલાં પર પાંચ કાગડા થાય? બીજાં પર બાકી કેટલાં રહી જાય?

(૮) એક છોકરો ઇરાનીની દુકાને ચાહ પીવા ગયો. તેની પાસે પાંચ પૈસા હતા. બે પૈસા ચાહના તથા એક પૈસો બીસ્કીટનો આપ્યા પછી તેની પાસે શું બાકી રહેશે?

(૯) એક ઘોડાને રોજ બે શેર ચણા ખવાડીએ. તો પાંચ શેર ચણા કેટલો વખત ચાલી શકે? કયે દહાડે એકજ શેર રહી જશે?

(૧૦) અલીભાઇ પાસે બે લખોટા ને શમશુદ્દીન પાસે પાંચ છે. અલીભાઇ જો શમશુદ્દીન પાસેથી બે લખોટા લે તો દરેક પાસે કેટલા લખોટા થાય?

(૧૧) ઝડપથી જવાબ આપો.

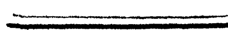
ત્રણ ને એક; બે ને ત્રણ; બે ને બે; ચાર ને એક.

ત્રણમાંથી બે જાય તો; ચારમાંથી ત્રણ જાય તો; ચારમાંથી પાંચ જાય તો?

ત્રણમાંથી કેટલા જાય તો એક રહે? કેટલામાંથી બે જાય તો ત્રણ રહે?

કેટલામાંથી ત્રણ જાય તો બે રહે? કેટલામાંથી પાંચ જાય તો કાંઇ નહીં રહે.

(૧૨) વર્ગના છોકરાઓએ આ જાતના દાખલા બનાવી એક બીજાને પુછવા.

પ્રકરણ ૩.

(૬ થી ૧૦ સુધી સંખ્યાનો સરવાળો, બાદબાકી તથા ગુણાકાર સાથે અભ્યાસ.)

પાઠ ૯.

IIIIII ●●● ●●● □□□□□□ ૭ ૬.

૭ સળી કે કોડી લો. તે લઈને નીચે પુછેલા સવાલોના જવાબ કહો.

૭ સળીમાંથી એક ઉંચકી લો તો શું રહે? કેટલા ને એક ૭? પાંચમાં શું ઉમેરો તો ૭ થાય? ૭માંથી કેટલા લેતાં પાંચ રહે?

છમાંથી બે જાય તો શું રહે? કેટલાને બે છ? ચારમાં શું ઉમેરો તો છ થાય? છમાંથી શું લેતાં ચાર રહે?

છમાંથી ત્રણ જાય તો શું રહે? કેટલા ને ત્રણ છ? ત્રણમાં શું ઉમેરો તો છ થાય? છમાંથી શું લો તો ત્રણ રહે?

છમાંથી ચાર જાય તો શું રહે? છમાંથી પાંચ જાય તો શું? છ જાય તો શું?

કેટલાને ચાર છ? કેટલાને પાંચ છ? કેટલામાં ચાર ઉમેરો તો છ થાય?

કેટલામાં પાંચ ઉમેરો તો છ થાય?

દાખલા ૯.

(૧)

૫ + =૬	૪ + =૬	૩ + =૬
૨ + =૬	૧ + =૬	

(૨)

૬ – ૨=	૬ – =૩	૬ – ૪=
૫ + =૬	૪ + ૨ =	૨ + =૬
૪ + =૬	૬ – =૧	૬ – =૦
૬ – ૧=	૬ – ૩ =	+ ૨=૬

(૩)

૩ + ૨=	૨ + =૫	૨ + ૧=
૨ + ૪=	૬ – =૨	૩ – =૧
૩ + =૪	૪ – =૧	૪ – =૧

(૪) મારી પાસે છ કોરા પાનાની ચોપડી હતી. તેમાંથી બે પાના પર મેં દાખલા કર્યા તો બાકી કોરા પાના કેટલાં રહ્યાં હશે?

(૫) ત્રણ પૈસા મારી પાસે, બે મારી બેન પાસે તો હજી બીજા કેટલા પૈસા અમને આપે તો અમારા બંનેના પૈસા મળી છ પૈસા થાય?

(૬) એક તળાવમાં છ બગલા બેઠા હતા તેમાંથી પહેલાં બે ઉડી ગયા. પછી ત્રણ ઉડી ગયા. હજી કેટલા બગલા ત્યાં બેઠા છે?

(૭) માખીને છ પગ હોય છે. તે બે પગ વતે પોતાનું શરીર સાફ કરે ત્યારે તે કેટલા પગ પર બેસતી હશે?

(૮) ગાયના ચાર પગ ને બે સીંગડાં મળી કેટલી ચીજ થઇ?

(૯) હાથીના ચાર પગ એક સૂંઢ ને એક પુંછડી મળી કેટલી ચીજ થઇ?

(૧૦) કોટથી દાદર છ માઇલ દુર છે. એક છોકરો ચાલતો કોટમાંથી દાદર જવા નીકળ્યો. તે ગ્રૅંટ રોડ પહોંચ્યો ત્યારે બે માઇલ થયા ત્યારે હજી કેટલા માઇલ ચાલવાના તેને બાકી છે?

(૧૧) છ આંગળ લાંબી પેનસાલમાંથી ચાર આંગળ કકડો કાપી કાઢો તો બાકી રહેલા કકડાની શું લંબાઇ?

(૧૨) નીચેના જવાબ ઝડપથી આપો.

બે ને ત્રણ? પાંચ ને એક? ચારમાંથી ત્રણ જાય તો?

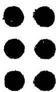
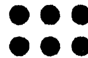
કેટલાને ત્રણ છ? છમાંથી ચાર જાય તો? પાંચમાંથી બે જાય તો?

ત્રણ ને ત્રણ? બે ને ત્રણ? છમાંથી બે જાય તો?

(૧૩) ઉપલા દાખલામાં પુછેલા સવાલો અંક તથા નિશાનીઓ વતે તમારી સ્લેટપર લખી જાઓ. [૨+૩=;]

(૧૪) આ સઘળા દાખલાઓની જાતના દાખલા તમે જોડી કાઢી વર્ગને પુછો ને જવાબ મળે તે ખરો કે ખોટો તે કહેતા જાઓ.

પાઠ ૧૦.

 ૨ × ૩=૬ ૩ × ૨=૬

બે સળી લો. તે તમારી પાસે મુકો. બીજી બે સળી લો, તે પહેલી બેની પાસે જરા દુર મુકો. પછી ફરીથી બે સળી લો ને તેની પાસે મુકો, બધી મળી કેટલી સળી થઇ?

કેટલી વખત બે સળીઓ લો તો છ સળી થાય? બબે દોઢિઆંના કેટલા ઢગલા કરો તો બધાં મળી છ દોઢિઆં થાય?

તમારા કેટલા હાથ છે? કેટલા છોકરાઓના હાથ મળી છ હાથ થાય?

એક જોડી બુટમાં કેટલાં બુટ હોય છે? કેટલી જોડી બુટ લો તો છ છુટાં બુટ થાય?

બબ્બે ચીજ કેટલી વખત લો તો છ ચીજ થાય?

૨+૨+૨=૬ એટલે તમે શું સમજો છો તે કહો.

એક વેળા બે લો તેમાં બે ઉમેરો, તેમાં બીજા બે ઉમેરો તો કેટલા થાય?

રૂસ્તમ કહે છે કે "પેહલાં બે સળી લો, તેમાં બીજી બે સળી ઉમેરો, તેમાં ફરીથી બે સળી ઉમેરો એટલે છ સળી થશે" અને રામદાસ કહે છે કે "બે સળી ત્રણ વખત લો તો છ થશે" એ બેનો અર્થ એકજ કે જુદો? જો એ બંનેનો અર્થ એકજ હોય તો વધારે સેહલી બોલવાની રીત કોની છે રૂસ્તમની કે રામદાસની? ને શા માટે?

બે ચીજ ત્રણ વખત લો તો છ થાય એમ હવે હું પાટીઆં પર લખું છું તે જુઓ. ૨×૩=૬ એનો અર્થ એમ કે બે ચીજ ત્રણ વખત લો તો થાય છ. (બોલવામાં—બે ત્રી છય)

બે ચીજ ત્રણ વખત લો તો થાય છ. એમ અંક ને નિશાની વતે લખી દેખાડો.

આજે જે નવી નિશાની તમે શિખ્યા તે પાટીઆં આગલ આવી લખી દેખાડો.

બીજી ત્રણ જુની શિખેલી નિશાનીઓ પણ લખો ને સમજાવો.

૨ + ૨ + ૨ તે કેટલા થાય? એજ દાખલો બે અંક વાપરી કેમ લખાય. (૨ × ૩)

પાઠ ૯ માં આપેલાં ચિત્રમાં ૨×૩=૬ એ કયાં ચિત્ર પરથી જણાય છે.

તમે દરરોજ બે દોઢિઆં ખરચો તો કેટલા દિવસમાં ૬ દોઢિઆં ખરચી રહેશો?

છ સળીઓ ટેબલ પર મુકી છે. તેમાંથી તમે આવી બે ઉંચકી તમારી જગ્યા પર લઇ જઇ મુકો. પછી ફરીથી આવી બે લઇ

જાઓ. એમ જ્યાંસુધી ટેબલપરની સળી તમારી જગ્યાપર એકઠી થાય ત્યાંસુધી કરો. તો તમને ટેબલ આગળ કેટલા ફેરા ખાવા પડશે ?

તમારા પાસે ૭ દોઢિઆં છે. તેમાંથી બે દોઢિઆં એક માણસને તમે આપ્યાં, બે દોઢિઆં બીજા માણસને, ને બે દોઢિઆં ત્રીજાને આપ્યાં તો હવે બાકી શું રહ્યું ?

એક કુતરાના બે કાન તો ત્રણ કુતરાના કેટલા ? બે ત્રી ?

બે સળી બે વખત લો તો કેટલી થાય ?

૨ × ૨ = ૪ એટલે શું તે સમજાવો (વાંચવામાં–બે દુ ચાર.)

બે ચીજ બે વખત લો તો કેટલી થાય.

બે ચીજ બે વખત લો તો થાય ચાર એમ અંક તથા નિશાનીઓ વતે લખો.

બે ચીજ એક વખત લો તો કેટલી થાય ? ૨×૧=૨ એ સમજાવો.

૨×૧=૨; ૨×૨=૪ અને ૨×૩=૬ એ મોઢે કરો.

એક માણસ બે રૂપીઆ કમાય તો ત્રણ માણસ કેટલા કમાય ?

એક પેનસીલની બે દોઢિઆં કીમત તો બે પેનસીલનું શું પડશે ?

એક પાવલાની બે બેઆની, તો ત્રણ પાવલાની કેટલી બેઆની ?

એક રૂપિઆના બે અડધાં તો બે રૂપિઆના કેટલા ?

ત્રણ સળી લો, બીજી ત્રણ સળી તે સાથે મુકો. કેટલી સળી થઇ.

કેટલી વખત ત્રણ ત્રણ સળી લો તો ૭ થાય ?

ત્રણ બે વખત લો તો ૭ થાય એમ અંક તથા નિશાની વતે લખી દેખાડો.

૩ × ૨=૬ એ વાંચી સમજાવો.

૭ સળીમાંથી ત્રણ ત્રણ સળીના કેટલા ઢગલા થઇ શકશે ?

૭ સળીમાંથી એકક વખતે ત્રણ સળી ઉંચકી લો તો કેટલી વખત ઉંચકી શકાશે.

હું પાટીઆં પર ૭ કાપા પાડું છું. તમે હીઆં આવો ને ત્રણ કાપા ભુસી નાખો. પછી પાછા જાઓ. પાછા આવી ત્રણ કાપાં

ભુસી નાંખો. એ રીતે છ એ છ કાપા ભુસી નાખવા કેટલી વખત તમને પાટીઆં આગળ આવવું પડશે ?

છ ચકલી ઝાડ પર હતી. તેમાંથી પેહલાં ત્રણ ઉડી ગઇ પછી ત્રણ ઉડી ગઇ. હવે ઝાડપર કેટલી ચકલી રહી ?

ત્રણ ચીજ કેટલી વખત લો તો છ ચીજ થાય ?

૬ માંથી ૩ બાદ કરો પછી જે રહે તેમાંથી ૩ બાદ કરો તો જવાબ શું ?

૩×૨= એમાં શું માંગ્યું છે; ત્રણ દુ છ એ અંકમાં લખી દેખાડો.

પાઠ ૯ માં આપેલાં ચિત્રમાં ૩×૨=૬ કયાં ચિત્ર પરથી જણાય છે ?

● ●
● ●
● ●

આ મીંડાની દરેક આડી હારમાં કેટલાં મીંડાં છે. એવી આડી હાર કેટલી છે ? બધાં મળી મીંડાં કેટલાં છે ? એ પ્રમાણે ગણતાં તમે ત્રણ વખત બે ગણ્યા કે બે વખત ત્રણ ગણ્યા ?

હવે દરેક ઉભી હારમાં કેટલા મીંડાં છે તે કહો. એવી કેટલી ઉભી હાર છે ?

બંને હાર મળી કેટલાં મીંડાં થયાં ? એ બે વખત ત્રણ કે ત્રણ વખત બે ગણ્યા ?

૨×૩ તે કેટલા ને ૩×૨ તે કેટલા થાય ?

ત્રણ ચીજ એક વખત લો તો કેટલી થાય ? ત્રણ ચીજમાંથી એકી વખતે ત્રણ ચીજ લેવી હોય તો કેટલી વખત લેવાય ?

૩×૧=૩; ૩×૨=૬ એ મોઢે કરો.

૨×૨ કેટલા ? હવે હું એમ કહું કે ૨×૨+૧ એટલે કેટલા તો શું કરશો ?

દાખલા ૧૦.

(૧)

૩ + ૩=	૨ + ૨ + ૨=	૨ × =૬
૩ × ૨=	૨ × ૩=	૩ × =૬
× ૨=૬	× ૩=૬	

(૨)

૪ + =૫	૩ × =૬	૬ = ૨ ×
૫ + ૧=	૩ + ૨=	૬ − ૩ =
૩ + ૨=	૪ − =૧	૩ − =૨
૧ + =૫	૪ + =૬	૪ − =૩
૨ × ૩=	૩ + =૬	૨ + ૨ + =૬
૨ × ૨=	૩ × ૧=	૩ × ૨ =
૩ × =૬	૨ × =૪	૪ − =૨
૨ × ૧=	૩ × =૩	૨ × ૨ + =૬
૨ × ૨ + ૧=	૩ × ૧ + ૨ × ૧=	૨ × =૬

(૩) ૬ પૈ ના બે સરખા ઢગલા કરો તો દરેક ઢગલામાં કેટલી પૈ થઇ.

(૪) એક દોઢિઆંની ત્રણ પૈ આવે. તો બે દોઢિઆંની કેટલી આવે?

(૫) ૬ કોડીનો એક ઢગલો છે. શિક્ષક કહે છે કે એકેક છોકરાએ આવી બબ્બે કોડી ઉંચકી જવી તો કેટલા છોકરાઓ આવી જશે તો ઢગલો પુરો થઇ જશે?

(૬) દોઢિઆંનાં બે પેર મળે તો ૬ પેર લેવા કેટલાં દોઢિઆં જોઇશે?

(૭) એક રૂપિઆના બે અડધા આવે તો ત્રણ રૂપિઆના કેટલા અડધા?

(૮) ૬ પૈ ત્રણ જણને સરખે ભાગે વ્હેંચી આપો તો દરેક જણને શું આવશે?

(૯) બે દોઢિએ એક પેનસીલ તો ૬ પૈસાની કેટલી પેનસીલ આવશે?

(૧૦) ૬ ચીજમાંથી બબ્બે ચીજ કેટલી વખત લઇ શકાય?

(૧૧) ત્રણ ત્રણ પેપરમીંટના ઢગલા કર્યા છે તમને ૬ પેપરમીંટ જોઇતી હોય તો કેટલા ઢગલા ઉંચકી જશો?

(૧૨) એક છોકરો છ રૂપિઆ એકઠા કરવા માંગે છે. તેનો બાપ તેને દર મહિને બે રૂપિઆ આપતો હોય તો કેટલા મહિનાના રૂપિઆ તે બચાવે તો છ રૂપિઆ થાય?

(૧૩) એક બાપે રવિવારની સાંજે પોતાના છોકરાને છ દોઢિઆં આપ્યાં ને કહ્યું કે રોજ બપોરે બે પૈસાની નિશાળમાં બીસ્કીટ ખાજો ને જે દહાડે પૈસા પુરાં થાય તે દહાડે સાંજે મને કેહજો. તો પેલા છોકરાને કયે વારે સાંજે બાપને કેહવું પડશે?

(૧૪) એક છોકરાના ડગળાને બે ગજવાં છે. દરેક ગજવામાં ત્રણ બીસ્કીટ હોય તો બંને ગજવાં મળી કેટલી?

(૧૫) ત્રણ ચોપડી મારા કોથળામાં છે. એક મારી ટેબલપર છે ને બાકી મારા હાથમાં છે. મારી પાસે બધી મળી પાંચ ચોપડી હોય તો મારા હાથમાં કેટલી?

(૧૬) હું છ પૈસા લઈ બજારમાં ગયો ત્યાં બે નારંગી મેં લીધી તેના દરેકના બે પૈસા આપ્યા તો હવે મારી પાસે બાકી શું રહ્યું?

(૧૭) એક માણસે છ રૂપિઆમાંથી ત્રણ રૂપિએ જોડી એવાં બે બુટ ખરીદ કર્યાં તો તેની પાસે બાકી શું રહ્યું?

(૧૮) નીચેના દાખલા વાંચી સંભળાવો.

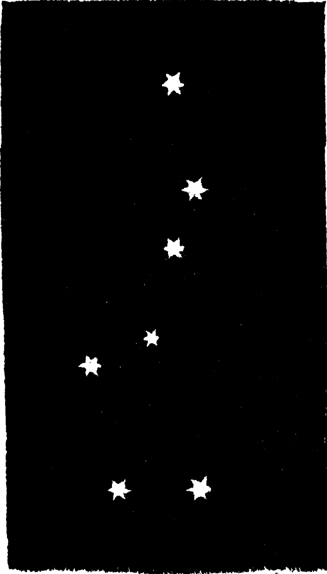
૪ + ૨=૬	૨ × ૨=૪.	૩ × =૬
૫ − ૧=૪	૪ − =૧	૨ × =૬
૩ × ૨=૬	૩ × ૧=૩	૨ × =૨

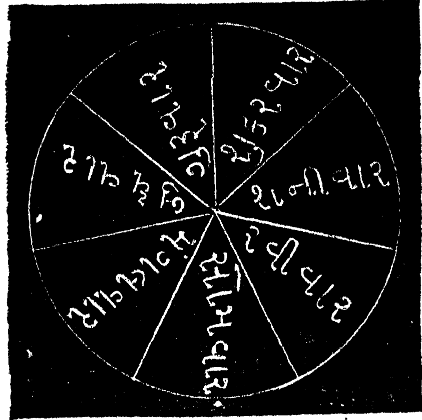
(૧૯) નીચેના દાખલા અંક અને નિશાનીથી લખી દેખાડો.
બે ને બે ચાર; ત્રણમાંથી લો એક થાય બે; બે દુ ચાર;
ત્રણ દુ છ; બે ત્રી છ; ત્રણ બે વખત થાય છ.
ત્રણ એક વખત થાય ત્રણ; પાંચમાંથી પાંચ લો થાય શૂન્ય.

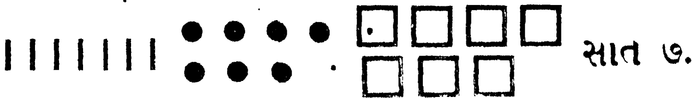
(૨૦) નીચેના જવાબ ઝડપથી આપો.
ત્રણ દુ? ત્રણ ને ત્રણ? ત્રણ ને બે? છમાંથી ચાર જાય તો?
પાંચમાંથી બે જાય તો? બે ત્રી? ત્રણ એકાં? બે ને ત્રણ?
ચાર ને બે? કેટલી વખત ત્રણ થાય છ? કેટલી વખત બે થાય ચાર?

(૨૧) છોકરાઓ, તમારામાંથી જેને ગમે તે આવા દાખલા બનાવી વર્ગને પુછો.

પાઠ ૧૧.

સાત ૭.

સાત સળી લો. ને તે પરથી સાતમાંથી એક જાય તો શું રહે? કેટલાને એક સાત? સાતમાંથી બે જાય તો શું રહે? કેટલાને બે સાત? સાતમાંથી ત્રણ જાય તો શું રહે? કેટલાને ત્રણ સાત? સાત માંથી ચાર જાય તો શું રહે? કેટલાને ચાર સાત? એમ સાતમાંથી સાત જાય તો કેટલા રહે ત્યાં સુધી શોધી કાઢો.

સાત સળી ટેબલ પર છે. તેમાંથી તમારે આવી બે સળી ઉંચકી જવી, બીજા છોકરાએ પણ બે ઉંચકી જવી, પણ બે થી ઓછી ઉંચકવી નહીં તો કેટલા છોકરા બબે સળી ઉંચકી જશે? બાકી શું રહેશે.

૩×૨ માં કેટલા ઉમેરો તો સાત થાય?

સાત કોડી છે? તેમાંથી એકી વખતે ત્રણ ત્રણ કોડી ઉંચકી લો તો કેટલી વખત ઉંચકાય? બાકી શું રહે?

૨×૩ માં કેટલા ઉમેરો તો સાત થાય?

૨×૩+૧=૭;   ૩×૨+૧=૭   એ શું તે સમજાવો.

સાત સળીમાંથી બે વખત બે સળી ઉંચકી લીધી તો બાકી કેટલી રહી?

૨×૨+ =૭   એમાં શું માંગયું છે?

દાખલા ૧૧.

(૧)

૬ + =૭	૫ + =૭	૪ + =૭
૩ + =૭	૨ + =૭	૧ + =૭
૭ – ૨=	૭ – ૧=	૭ – ૫=
૭ – ૪=	૭ – ૩=	૭ – ૬=
૭ – =૫	૭ – =૧	૭ – =૪
૭ – =૩	૭ – =૨	૭ – =૬

(૨)

૩ + ૨ =	૩ – ૨ =	૫ – =૧
૨ + ૫ =	૬ – ૪ =	૬ – =૩
૪ + ૧ =	૭ – ૩ =	૭ – =૪
૨ + ૪ =	૪ – ૨ =	૨ – =૦
૨ + ૨ +૨=	૬ – ૫ =	૭ – =૩
૨ × ૩ =	૭ – ૪ =	૩ – =૧
૨ × =૪	૩ × ૨ + ૧=૭	૪ – =૧
૩ × =૬	૨ × ૨ + =૭	– ૨ =૩
૨ × ૧ =	૨ × = ૬	– ૩ =૪
૩ × ૨ =	૩ × ૨ × =૭	– ૪ =૨

(૩) નીચેના દાખલા લખી તેના જવાબ આપો.

ત્રણ દુ અને એક? ચાર ને ત્રણ થાય?

સાતમાંથી ત્રણ જાય તો? પાંચમાંથી લો બે તો? બે ત્રી?

(૪) બે ઝાડ પર બધાં મળી સાત પક્ષી છે. પેહેલાં પર પાંચ બેઠાં છે તો બીજાં પર કેટલાં બેઠાં હશે?

(૫) મેહતાજી સાહેબે એક છોકરાને સાત આંગળાં ઉંચા કરી દેખાડવા કહયું. તે છોકરાએ એક હાથનાં બધાં આંગળાં ઉંચકયા? ત્યારે બીજા હાથના હજી કેટલાં ઉંચકવા જોઇએ?

(૬) એક છોકરાએ સાત રૂપિએ એક જોડ બુટ ખરીદયાં ને તેની કીમતના રૂપિઆ કકડે કકડે ભરવા કબુલ કર્યું. એક વેળા તેણે

બે રૂપિઆ ભર્યા, બીજી વેળા ત્રણ ભર્યાં ત્યારે હજી કેટલા ભરવાના બાકી હશે?

(૭) તમારી પાસે સાત પેપરમીંટ હતી તેમાંથી એક તમે સહવારે ને ત્રણ બપોરે ખાધી તો હજી બાકી કેટલી છે?

(૮) સાત દોઢિઆંમાંથી મેં એક દોઢિઉં ભીખારીને, બે મેવાવાલાને ને ત્રણ દોઢિઆં પનીરવાલાને આપ્યાં તો મારી પાસે હજી શું હશે?

(૯) સાત કેરીમાંથી ત્રણ કેરી ખરાબ થઇ ગઇ તે નાખી દીધી ત્યારે બાકી કેટલી કેરી રહી?

(૧૦) એક માણસ, ઘોડે બેસી સાત ગાઉ જવા નીકળ્યો. બે ગાઉ રસ્તો કાપતાં ઘોડાની લગામ તુટી ગઇ તેથી ઉતરી ઘોડાને ચલાવતો લઇ ગયો. ત્યારે તેને કેટલા ગાઉ ચાલવું પડયું?

(૧૧) સાત ચોખાના દાણામાંથી ચકલી આવી બબે દાણા ઉંચકી જાય તો ત્રણ વખતમાં કેટલા દાણા ઉંચકી જશે? બાકી કેટલા દાણા રહેશે?

(૧૨) એક ગોવાળીઓ સાત ગાયોનું ગોવાળું હાંકી લાવતો હતો. રસ્તામાં એક હાથી જતો હતો તેને જોઇ થોડી ગાયો ભડકી નહાસી ગઇ ને ગોવાળાંમાં બેજ ગાય રહી ગઇ. ત્યારે કેટલી ગાયો નહાસી ગઇ હશે?

(૧૩) બેહરામ પાસે સાત બેર હતાં તેમાંથી પોતે ત્રણ ખાધાં ને ચાર પોતાની બેનને આપ્યાં ત્યારે બેહરામ પાસે કેટલાં બેર રહ્યાં?

(૧૪) અઠવાડીઆનાં સાત વાર તેમાં રવીવારે તો નિશાળ બંધ રેહ ત્યારે નિશાળમાં કેટલા દહાડા જવું પડતું હશે?

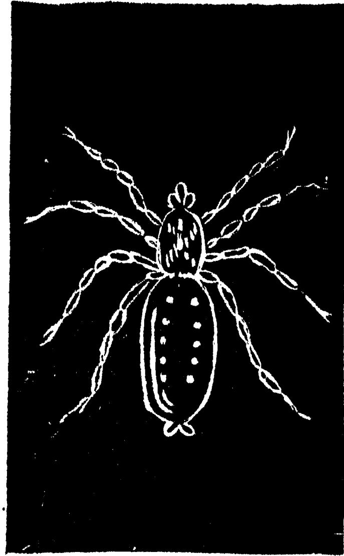
(૧૫) એક 'સરકસ'માં સાત ઘોડા છે તેમાં ત્રણ સફેદ ને બાકીના કાળા છે તો કાળા ઘોડા કેટલા હશે?

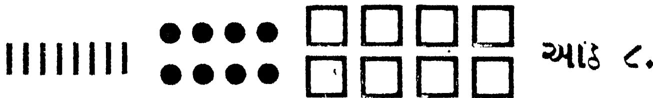
(૧૬) સાત હાંડા ભરેલા છે. બે હાંડામાં દુધ, બેમાં ઘી અને બાકીમાં તેલ છે. તો તેલ કેટલા હાંડામાં હશે?

(૧૭) રોજ એક માણસ એક રૂપિઓ ખર્ચ કરે તો એક અઠવાડિઆમાં શું ખર્ચ કરશે?

(૧૮) છોકરાઓએ આવા દાખલા જોડી કાઢી પુછવા.

પાઠ ૧૨.

તમારી સ્લેટપર આઠ કાપા પાડો. તેમાંથી એક ભુસી નાખી આઠમાંથી એક જાય તો શું રહે? એમ છેક આઠમાંથી આઠ જાય તો શું રહે ત્યાં સુધી શોધી કાઢો. એક સળી લો તેમાં કેટલી મુકશો તો આઠ થશે? બેમાં કેટલી મુકવી પડશે? ત્રણમાં કેટલી એમ સાતમાં કેટલી સુધી શોધી કાઢી યાદ રાખો.

આઠમાં ચાર કેટલી વેળા આવે છે તે ચાર ચાર સળી કેટલી વખત મુકતાં આઠ થાય છે તે જોઈ શોધી કાઢો.

કેટલી વખત બે લેતાં આઠ થાય તે પણ એજ પ્રમાણે શોધી કાઢો.

આઠ કોડીમાંથી ત્રણ ત્રણ કોડી એક વખતે ઉંચકી લો તો કેટલી વખત લેવાશે? બાકી કેટલી કોડી રેહશે?

બે વખત ચાર તે કેટલા? ચાર દુ? ચાર વખત બે લો તો કેટલા થાય? બે ચોક?

બે એકુ બે, બે દુ ચાર, બે ત્રી છ, બે ચોક આઠ એમ અંકમાં લખો ને મોઢેથી પાછા બોલી દેખાડો.

બે વખત ત્રણ એમાં કેટલા ઉમેરો તો આઠ થાય ?

૨+૨+૨+૨ તે કેટલા થાય ? એજ દાખલો બેજ અંક વાપરી લખવો હોય તો કેમ લખાય ? (૨×૪)

દાખલા ૧૨. ક.

(૧)

૧ + =૮ ૨ + =૮ ૩ + =૮

૪ + =૮ ૫ + =૮ ૬ + =૮

૭ + =૮ ૮ + =૮

(૨)

૮ − =૨ ૮ − =૧ ૮ − =૪

૮ − =૩ ૮ − =૬ ૮ − =૫

૮ − =૭ ૮ − =૦ ૪ − =૧

૭ − =૪ ૫ − =૨ ૩ − =૨

૬ − =૩ ૫ − =૧ ૪ − =૨

− ૩=૫ −૪=૩ − ૩=૨

− ૨=૪ −૧=૭ − ૨=૬

૨ + ૫= ૨ +૪= ૩ + ૧=

૩ + ૪= ૪ +૪= ૪ + ૩=

૭ + ૧= ૫ +૧= ૬ + ૨=

(૩)

૪ × ૨= ૨ × ૪= ૩ × ૨=

૧ × ૨= ૨ × ૩= ૮ × ૧=

× ૩=૬ × ૨=૮ × ૪=૮

× ૧=૫ ૩ × =૬ ૨ × =૮

(૪)

૧ × ૨= ૧ × ૩= ૩ × ૧= ૪ × ૧=

૨ × ૨= ૨ × ૩= ૩ × ૨= ૪ × ૨=

૩ × ૨=

૪ × ૨=

(૫) એક આનાના ચાર દોઢિઆં તો બે આનાના કેટલાં ?

(૬) એક ચોપડીની કિંમત બે આના છે. મારી પાસે પાંચ દોઢિઆં છે તો હજી બીજાં કેટલાં દોઢિઆં હોય તો હું તે ચોપડી લઇ શકું ?

(૭) મને મારા શિક્ષકે દરીઆ કીનારાપરથી કોડી એકઠી કરવા કહી છે. મેં ત્રણ કોડી એકઠી કરી છે તો હજી બીજી કેટલી કોડી લાવીશ તો આઠ કોડી થશે ?

(૮) એક માણસ રોજ બે રૂપિઆ કમાય તો ચાર દહાડામાં તે શું કમાશે ?

(૯) આઠ બોરમાંથી બે બોર પડી જાય તો બાકી શું રહી જાય ?

(૧૦) એક છોકરો રોજ બે પાના ચોપડીના વાંચે તો આઠ પાના વાંચતાં કેટલો વખત લાગશે ?

(૧૧) હું ઘરથી રોજ ચાર દાખલા કરી લાઉં છું તો બે દિવસમાં કેટલા દાખલા કરી શકીશ ?

(૧૨) એક ઝાડપર ત્રણ પોપટ બેઠા છે. બીજા કેટલા પોપટ આવી બેસશે તો બધા મળી આઠ પોપટ થશે ?

(૧૩) એક છોકરાએ બેઆની વટાવી તેનાં દોઢિઆં લીધાં. તેમાંથી ચાર દોઢિઆંનાં તેણે કાગળ વેચાતાં લીધાં તો તેની પાસે બાકી શું રહ્યું ?

(૧૪) તમારા વર્ગમાં દરેક બાંકપર ચાર છોકરા બેસે તો આઠ છોકરાને બેસાડવા કેટલા બાંક જોઇશે ?

(૧૫) શિક્ષકની ટેબલ પર આઠ કોડીનો ઢગલો છે. એકેક છોકરો આવી બે કોડી ઉંચકી જાય તો કેટલા છોકરા ગયા પછી ટેબલપર કાંઇ રહેશે નહી ?

(૧૬) મારી બેન બે વર્ષની છે. બીજાં કેટલાં વર્ષ પછી તે આઠ વર્ષની થશે ?

(૧૭) બે ગાયના પગ બે કાગડાના કરતાં કેટલા વધારે થાય ?

(૧૮) મારાં બે ગજવામાં દરેકમાં ચાર ચાર લખોટા છે. તેમાંથી છ લખોટા મેં આપી દીધા તો કેટલા લખોટા બધા મળી મારી પાસે રહ્યા ?

(૧૯) એક દાબડીમાં આઠ પેન છે. એક છોકરો તે દાબડી આગલ બે વખત ગયો ને દરેક વખત ચાર ચાર પેન લઇ ગયો તો બાકી કેટલી પેન રહી ?

(૨૦) રૂસ્તમ પાસે જેટલા રૂપિઆ છે તે કરતાં જમશેદ પાસે બેવડા છે. જમશેદ પાસે આઠ રૂપિઆ હોય તો રૂસ્તમ પાસે કેટલા ?

(૨૧) એક ખુંટી ભોંયમાં દાટી છે. તેની આખી લંબાઇ આઠ ઇંચ છે. તે ખુંટીનો જેટલો ભાગ જમીનમાં દટાયલો છે તેટલોજ ભાગ બહાર રહેલો છે, તો બહાર રહેલા ભાગની લંબાઇ શું હશે ?

(૨૨) આઠ ચીજમાંથી ત્રણ ત્રણ ચીજ કેટલી વાર લેવાશે ? બાકી શું રહેશે ?

(૨૩) આ જાતના દાખલા બનાવી વર્ગમાં છોકરાઓએ એક બીજાને પુછવા.

દાખલા ૧૨. ખ.

(૧)

૨ + ૨ =	૨ + ૧ + ૧=	૮=૩ + ૨ +
૨ + ૨ + ૧=	૨ + ૨ + ૨=	૭=૨ + ૧ +
૩ + ૩ + ૧=	૩ + ૨ + ૩=	૫=૧ + ૧ +
૪ + ૩ + ૧=	૪ + ૨ + ૧=	૪=૨ + ૧ +
૮ − ૨ =	૩ − ૨=	૭ − ૨ − ૨=
૮ − ૩ − ૩=	૩ − ૨ − ૧=	૮ − ૨ − ૨ − ૨=
૭ − ૧ − ૨=	૫ − ૧ − ૨=	૫ − ૧ − ૧ − ૨=

(૨)

૩ + ૨=	૨ + ૨ + ૨=	૮ − ૨=૬
૩ + ૨ + =૮	૨ + ૨ + ૨+ =૮	૮ − ૨− =૩
૨ + ૪=	૩ + ૧ + =૮	૮ − ૩=
૨ + ૪ + =૮	૨ + ૬ + =૮	૮ − ૩− =૧
૪ × =૮	૨ × =૮	૩ × ૨=
૩ × ૨ + ૮ =	૨ × ૩ + =૮	૨ × ૨+ =૮
૨ × ૨ + ૩ =	૩ × ૨ + ૧ =	૪ × ૨ − ૩=

(૩) એક ઘરમાં આઠ માણસ વસે છે. તેમાંથી એક છોકરો ને બે છોકરી નિશાળે જાય છે. બે માણસો ધંધા માટે બહાર જાય છે ત્યારે ઘરમાં કેટલાં માણસો રેહતાં હશે ?

(૪) એક માણસ પાસે પેર હતાં તેમાંથી બે એક છોકરાને, ત્રણ બીજા છોકરાને, ને એક ત્રીજા છોકરાને એમ વ્હેંચી આપ્યાં પછી તેની પાસે કાંઇ રહયું નહીં ત્યારે તેની પાસે કેટલાં પેર હશે ?

(૫) આઠ પૈસામાંથી મેં એક પૈસાની પેપરમીંટ, બે પૈસાની પેનસીલ અને ત્રણ પૈસાના કાગજ લીધાં ત્યારે મારી પાસે શું બાકી રહ્યું ?

(૬) એક માણસ પાસે આઠ કેળાં હતાં તેમાંથી દોઢિએ ત્રણ પ્રમાણે બે દોઢિઆંનાં કેળાં વેચ્યાં ને બાકીના પોતે ખાઇ ગયો. ત્યારે તેણે કેટલાં કેળાં ખાધાં હશે ?

(૭) દોઢિઆંનાં ચાર જાંબુ પ્રમાણે વેચતાં આઠ જાંબુનાં કેટલા પૈસા આવશે ?

(૮) આઠ કોડી છે. તેમાંથી પેહલા છોકરાએ આવી એક કોડી લીધી બીજાએ બે ને ત્રીજાએ ત્રણ લીધી ત્યારે હજી કેટલી કોડી બાકી રહી ?

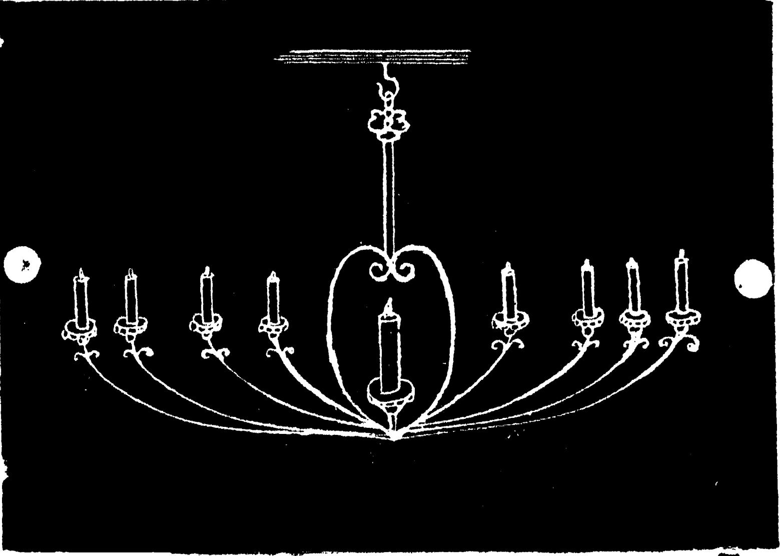
(૯) આઠ કેરી દરેક માણસને એક આવે એમ વ્હેંચો તો કેટલા માણસમાં વ્હેંચી શકાશે ?

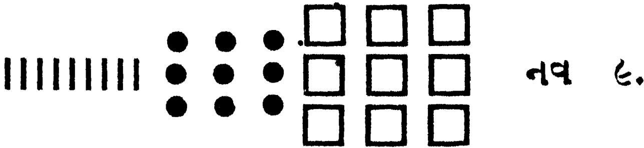
(૧૦) એક છોકરાને તેના બાપે પેહલે દહાડે એક દોઢિઉં આપ્યું પછી ત્રણ દિવસ રોજ બબ્બે દોઢિઆં આપ્યાં. તો બધાં મળી આઠ દોઢિઆં થવા હજી કેટલાં દોઢિઆં જોઇએ છે ?

(૧૧) આઠ નારંગી ચાર જણામાં સરખે ભાગે આપતાં દરેકને કેટલી નારંગી મળશે ?

(૧૨) એક ગાય રોજ બે શેર દુધ આપે છે તે ચાર દહાડામાં જેટલું દુધ આપે તે રૂપીઆના ચાર શેર પ્રમાણે વેચો તો કેટલા રૂપિઆ આવશે ?

પાઠ ૧૩.

નવ ચીજમાંથી એક જાય તો શું રહે? બે જાય તો શું રહે એમ છેક નવમાંથી નવ જાય તો શું રહે તે શોધી કાઢો.

કેટલાને એક નવ? કેટલાને બે નવ? કેટલાને ત્રણ નવ? એમ કેટલાને આઠ નવ સુધી શોધી કાઢો.

નવ સળી લો. તેના ત્રણ સરખા ઢગલા કરો. દરેક ઢગલામાં કેટલી સળી?

ત્રણ વખત ત્રણ લો તો શું થાય?

ત્રણ વખત ત્રણ લો થાય નવ. એમ અંકમાં લખી દેખાડો.

૩×૩=૯ એટલે શું? ૩× =૯?

ત્રણ એકુ ત્રણ; ત્રણ દુ છ, ત્રણ ત્રી નવ એમ અંકમાં લખો તથા માંહેથી પાછા ઝડપ બોલી જાઓ.

નવ સળી લો. દરેક ઢગલામાં બે સળી આવે એવા તેમાંથી ઢગલા કરો. એવા કેટલા ઢગલા થશે? બાકી શું રહેશે?

ચાર દુ આઠ અને એક નવ એમ લખી દેખાડો.

એકેક ચીજ કેટલી વખત લેતાં નવ થશે.

૩+૩+૩ તે કેટલા? એજ દાખલો એજ અંક વાપરી લખવો હોય તો શું કરશો? (૩×૩)

૩+૩+૩= ૩×૩ એટલે શું સમજ્યા?
એજ પ્રમાણે ૨+૨+૨+૨= ૨×૪.

અને ૧+૧+૧+૧+૧+૧+૧+૧+૧= ૧×૯ એ સમજાવો.

દાખલા ૧૩ ક.

(૧)

૯=૧+	૯=૨+	૯=૩+
૯=૪+	૯=૫+	૯=૬+
૯=૭+	૯=૮+	૯=૯+

(૨)

૬+૩=	૯−૬=	૬+ =૯
૯−૪=	૫+૪=	૪+ =૯
૪+૩=	૯−૨=	૨+ =૯
૯−૩=	૧+ =૯.	૩+ =૯
૮+ =૯	૯− =૨	૯− =૨
૩+ =૯	૯− =૫	૯− =૬
૨+ =૯	૬+ =૯	૯− =૪
૮+૧=	૪+૫=	૯− =૧
૩× =૯	૩×૩=	૯=૩×

(૩)

૩+૨=	૫−૪=	૭− =૧
૪+૫=	૬−૩=	૮− =૩
૩+૩=	૭−૬=	૯− =૬
૬+૧=	૯−૨=	૨− =૧
૪+૩=	૮−૫=	૩− =૧
૭+૧=	૯−૬=	૬− =૨
૨+૭=	૮−૭=	૯− =૭
૫+૩=	૯−૪=	૮− =૨

(૪)

૨ × ૨=	૩ × =૬	૮ =૪ ×
૩ × ૨=	૨ × =૮	૯ =૩ ×
૨ × ૪=	૩ × =૯	૬ =૨ ×
૩ × ૩=	૨ × =૨	૬ =૩ ×
૫ × ૧=	૮ × =૮	૪ =૨ ×

(૫) નીચેના દાખલા અંક અને નિશાનીઓ વતે લખી દેખાડો.

બે વખત ત્રણ લો તેમાં બે ઉમેરો તો આઠ થાય.

ચાર વખત બે લઇ તેમાં એક ઉમેરો તો નવ થાય.

બેમાં બે ઉમેરો તેમાં ત્રણ ઉમેરો તેમાં બે ઉમેરો તેમાંથી ચાર બાદ કરો તો રહે પાંચ.

(૬) નીચેના દાખલાના ઝડપથી જવાબ આપો.

ત્રણ ત્રી; પાંચ ને ત્રણ; છમાંથી ચાર જાય તો; ત્રણ દુ; બે ચોક; પાંચ ને બે; ત્રણ ને છ; આઠમાંથી ત્રણ જાય તો; ચાર દુ; બે ત્રી; ત્રણ એકું; પાંચ એકાં; બે દુ.

(૭) તમને નવ દિવસ છુટી છે. તેમાં ત્રણ દહાડા તો નીકળી ગયા હજી કેટલા દહાડા બાકી છે?

(૮) નવ પૈસામાંથી કેટલા ખરચી નાખો તો તમારી પાસે ત્રણ બાકી રહે?

(૯) એક ઝાડની એકેક ડહાળી પર ત્રણ ત્રણ ફુલ થાય છે. તો કેટલી ડહાળી તોડશો તો બધાં મળી નવ ફુલ થશે?

(૧૦) એક દોઢિઆંની ત્રણ પૈ તો કેટલાં દોઢિઆંની નવ પૈ? બે દોઢિઆંની કેટલી પૈ?

(૧૧) દોઢિઆંનાં ત્રણ કાગળ એ પ્રમાણે કેટલાં દોઢિઆંનાં નવ કાગળ આવશે?

(૧૨) એક રૂપિઆની નવ કોપીબુક આવે છે. મારી પાસે બે કોપીબુક છે. બીજી કેટલી વધારે હોય તો રૂપિઆની કિમત થાય?

(૧૩) મારી બેન બે વર્ષની છે. તેની ને મારી ઉમર મળી નવ વર્ષ થાય છે તો મારી ઉમર શું હશે?

(૧૪) હવડાં મારી ઉમર નવ વર્ષ છે તો મારી ચાર વર્ષ અગાઉ શું ઉમર હશે ?

(૧૫) એક છોકરા પાસે નવ આના હતા તેમાંથી તેણે ૭ આનાની એક ચાકુ લીધી તો બાકી તેની પાસે શું રહયું ?

(૧૬) નવ પેનસીલ ત્રણ છોકરાને સરખે ભાગે આપો તો દરેકને કેટલી આવશે ?

(૧૭) નવ સળી છે. અકેક છોકરો બબ્બે સળી ઉંચકી જાય તો કેટલા છોકરાઓને બબ્બે સળી મળશે. બાકી શું રહ્યું ?

(૧૮) ત્રણ દોઢિઆં વટાવી તેની એક છોકરાએ પૈ કીધી; બે પૈ ભીખારીને આપી તો બાકી તેની પાસે શું રહ્યું ?

(૧૯) એક છોકરો નવ ટીકીટ એકઠી કરવા ધારે છે. તેની પાસે ૭ ટીકીટ તો છે હજી બીજી કેટલી અકઠી કરવી પડશે ?

(૨૦) આ જાતના દાખલા છોકરાઓ બનાવી પુછો.

દાખલા ૧૩ ખ.

(૧)

૯=૩ + ૨ +	૩ + ૨ + ૩=	૪ − ૧ − ૧=
૯=૨ + ૧ +	૪ + ૩ + ૨=	૫ − ૨ − ૧=
૯=૫ + ૩ +	૨ + ૧ + ૩=	૮ − ૩ − ૪=
૯=૧ + ૨ + ૩ +	૩ + ૩ + ૨=	૯ − ૨ − ૧=
૯=૧ + ૧ + ૧ +	૨ + ૧ + ૪=	૯ − ૩ − ૪=
૯=૨ + ૨ + ૨ +	૫ + ૩ + ૧=	૫ − ૧ − ૨=
૯=૨ × ૪ +	૩ × ૨ + ૨=	૩ × ૩ − ૨=
૯=૩ × ૨ +	૨ × ૪ + ૧=	૪ × ૨ − ૩=
૯=૫ × ૧ +	૨ × ૩ + ૨=	૩ × ૩ − ૪=

(૨) એક દોઢિઆંની ત્રણ પૈ તો બે દોઢિઆંની કેટલી ? ત્રણની કેટલી ?

(૩) એક આનાના ચાર દોઢિઆં આવે છે. એક માણસે એક બેઆની વટાવી તેનાં દોઢિઆં લીધાં. હજી બીજાં કેટલાં દોઢિઆં હોય તો તેની પાસે નવ દોઢિઆં થાય ?

(૪) એક છોકરા પાસે નવ કેરી હતી તેમાંથી પેહેલે દહાડે એક, બીજે દહાડે પેહલા દહાડા કરતાં બમણી, ને ત્રીજે દહાડે બીજા દહાડા કરતાં બમણી એમ કેરી ખાધી ત્યારે હવે તેની પાસે કેટલી કેરી હશે ?

(૫) છ પૈના દોઢિઆં કેટલાં ? નવ પૈના કેટલાં ?

(૬) એક વર્ગમાં રજાના વખતમાં નવ છોકરા બેઠા છે. બે પાઠ વાંચે છે ત્રણ દાખલા કરે છે ને બાકીના રમે છે ? કેટલા છોકરા રમે છે ?

(૭) નવ પૈસાની એવી ઢગલી કરો કે દરેક ઢગલીમાં ચાર પૈસા આવે. એવી કેટલી ઢગલી થશે ? કેટલા પૈસા ઢગલી થવા વગર રહેશે ?

(૮) મેં સોમવારે બે પાઠ વાંચ્યા, મંગળવારે એક, બુધવારે ત્રણ વાંચ્યા, બ્રેસપતવાર સુધીમાં મારે નવ પાઠ પુરા કરવા હોય તો બ્રેસપતવારે કેટલા પાઠ વાંચવા જોઇએ ?

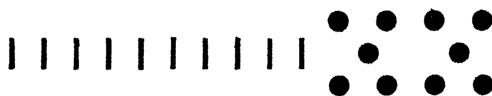
(૯) એક માણસ પાસે નવ રૂપિઆ હતા. તેમાંથી ત્રણ રૂપિઆ પોતે રાખી બાકીના પોતાના ત્રણ છોકરાને સરખે ભાગે વેંહચી આપ્યા તો દરેક છોકરાને શું મળ્યું હશે ?

(૧૦) ત્રણ છોકરાઓ હારબંધ ઉભા છે. તેમની પછવાડે પણ બીજા છોકરાઓ તેવાજ રીતે ઉભા છે. જેટલા છોકરા પહેલી હારમાં છે તેટલી બધી મળી હાર છે. ત્યારે બધા મળી છોકરા કેટલા હશે ?

(૧૧) એક રૂપિઆના ચાર પાવલા તો નવ પાવલાના રૂપિઆ કરાવવા હોય તો કેટલા રૂપિઆ થશે ? બાકી કાંઇ રેહેશે કે ?

(૧૨) રૂપિઆની આઠ બેઆની તો નવ બેઆનીના કેટલા રૂપિઆ લેવાશે ? બાકી શું વધશે ?

પાઠ ૧૪.

□□□□□□□□□□ દશ ૧૦.

બંને હાથના આંગળાં કેટલાં? સઘળાં આંગળાં ઉંચા કરો. તેમાંથી એક વાળી દો. હવે કેટલાં આગળાં થયાં? દશમાંથી એક જાય તો શું રહે? કેટલાને એક દશ? એ પ્રમાણે બે આંગળાં વાળી દો ને દશમાંથી બે જાય તો શું રહે? કેટલાને બે દશ? એમ સઘળાં આંગળાં વાળી રહો ત્યાં સુધી કર્યા જાઓ.

દશ સળીના બે સરખા ઢગલા કરો તો દરેક ઢગલામાં કેટલી સળી આવશે?

પાંચ ચીજ બે વખત લો તો શું આવશે? એ દાખલો અંકમાં લખો.

પાંચ દુ દશ ૫×૨=૧૦ એટલે શું સમજ્યા?

બે સળીની ઢગલી કરો. એવી એવી કેટલી ઢગલી લેશો તો દશ થશે તે શોધો.

બબે ચીજ પાંચ વખત લો તો દશ થશે એમ અંકથી લખી દેખાડો.

બે એકાં બે, બે દુ ચાર, બે ત્રી છય, બે ચોક આઠ, બે પચાંમ દશ એમ અંકકની નીચે લખી કોઠો બનાવો.

પાંચ ચીજ બે વખત લો, ને બે ચીજ પાંચ વખત લો તો બધી લીધેલી ચીજમાં કાંઇ ફેર પડશે કે?

દશ સળી મુકી તેમાંથી ત્રણ ત્રણ લઇ લે તો કેટલી વખત લેવાશે? બાકી કાંઇ રહેશે કે?

દશ સળીમાંથી ચાર ચાર સળી કેટલી વખત લેવાશે ને બાકી શું રેહશે?

દશ અંકમાં કેમ લખો છો? એ લખવા માટે આપણે કેટલા આંકડા વાપરીએ છીએ? એકથી નવ સુધી દરેક સંખ્યા લખવા અત્યાર સુધી કેટલા આંકડા વાપર્યાં હતા?

દાખલા ૧૪ ક.

(૧)

૧૦=૧ +	૧૦= ૨ +	૧૦=૩ +	૧૦=૪ +
૧૦=૫ +	૧૦= ૬ +	૧૦=૭ +	૧૦=૮ +
૧૦=૯ +	૧૦=૧૦ +		

(૨)

૧૦ −૬=	૧૦ − ૮=	૧૦ −૧=	૧૦ −૯=
૧૦ −૩=	૧૦ − ૭=	૧૦ −૫=	૧૦ −૨=
૧૦ −૪=	૬ + =૧૦	૭ + =૧૦	૨ + =૧૦
૫ + =૧૦	૮ + =૧૦	૧ + =૧૦	૩ + =૧૦
૪ + =૧૦	૪ + ૫=	૩ +૬=	૭ +૧=
૩ +૫=	૨ + ૨=	૭ +૩=	૬ +૨=
૪ +૫=	૮ + ૨=	૯ +૧=	૩ + = ૮
૨ + = ૭	૨ + ૬=	૮ +૨=	૧૦ − = ૪
૮ − = ૨	૯ − =૬	૫ − = ૧	૬ −૪=
૭ −૪=	૮ − ૫=	૧ +૧=	૫ +૨=
૬ − = ૧	૨ + =૯	૬ + =૧૦	૭ + = ૮
૮ − = ૨	૭ − =૩	૩ +૩=	૪ −૪=
૫ +૫=	૧૦ − =૭	૯ − = ૭	૮ − = ૭
૬ +૩=	૩ + ૪=	૨ +૭=	૧૩ − = ૩

(૩)

૨ × ૧=	૩ × ૧=	૫ × ૧=	૩ × = ૯
૨ × ૨=	૩ × ૨=	૫ × ૨=	૪ × = ૮
૨ × ૩=	૩ × ૩=	૨ × =૧૦	૧૦=૫ ×
૨ × ૪=	૪ × ૧=	૩ × = ૬	૬=૨ ×
૨ × ૫=	૪ × ૨=	૨ × = ૮	૯=૩ ×

(૪)

૨ × ૩ + ૨=	૫ × ૧ + ૪=	૨ × ૩ + ૪=
૩ × ૩ + ૧=	૭ × ૧ + ૩=	૬ × ૧ + ૩=
૪ × ૨ + ૧=	૪ × ૨ + ૨=	૭ × ૧ + ૩=

(૫) એક માણસને દશ છોકરાં છે. તેમાં ચાર છોકરી છે તો છોકરા કેટલા?

(૬) દશ રૂપિઆમાંથી કેટલા ખરચી નાખો તો સાત રહી જાય? કેટલા ખર્ચો તો ચાર રહે?

(૭) દશ દહાડાની છુટીમાંથી એક અઠવાડિઉં તો નીકળી ગયું ત્યારે કેટલા દહાડા રજા બાકી રહી હશે ?

(૮) એક ચોપડીની કીમત દશ આના છે. મારી પાસે ચાર આના છે તો બીજા કેટલા આના હશે તો હું તે ચોપડી લઇ શકીશ ?

(૯) એક માણસ પાસે દશ બોર હતાં. તેણે પાંચ છોકરાઓને સરખે ભાગે વહેંચી આપ્યા તો દરેક છોકરાને શું આવ્યું ?

(૧૦) પાટીઆં પર દશ કાપા પાડેલા છે. એકેક છોકરો આવી ત્રણ ત્રણ કાપા ભુસી નાખી જાઓ. તો ત્રણ છોકરા ગયા પછી કેટલા કાપા રેહેશે ?

(૧૧) દશ છોકરા વર્ગમાં બેઠા છે. દરેક બાંક પર સરખી સંખ્યા છે તો કેટલા બાંક પર છોકરા બેઠા હશે ?

(૧૨) બબે ચીજ દશ ચીજમાંથી કેટલી વખત લઇ શકાય ?

(૧૩) મને મારા બાપે ગઇ કાલે ચાર દોઢિઆં ને આજે છ દોઢિઆં આપ્યાં ને મારા ભાઇને ગઇ કાલે બે ને આજે થોડાં દોઢિઆં આપ્યાં. મને ને મારા ભાઇને સરખાજ પેસા મળ્યા તો મારા ભાઇને આજે શું આપ્યું હશે ?

(૧૪) દરેક હારમાં બે છોકરા ચાલે તો દશ છોકરાની કેટલી હાર થશે ?

(૧૫) બબે દોઢિએ એક પેર હોય તો દશ દોઢિઆંના કેટલાં પેર આવશે ?

(૧૬) હુ મારા બાપા જોડે આજે બજારમાં ગયો હતો. મારા બાપે દશ રૂપિઆની નોટ વટાવી તેમાંથી મારે માટે મારી બેન માટે તથા મારા ભાઇ માટે બુટ લીધાં. દરેક બુટની જોડીની કીમત રૂપિઆ ત્રણ હતી. બાકી રહેલા રૂપિઆ મને રાખવા આપ્યા છે તો હવડાં મારા ગજવામાં કેટલા રૂપિઆ છે ?

(૧૭) મેં એક બે આની વટાવી દોઢિઆં લીધાં. હજી બીજાં કેટલાં દોઢિઆં હોય તો મારી પાસે દશ દોઢિઆં થાય ?

(૧૮) આ જાતના મોઢે દાખલા જોડી છોકરાઓએ વર્ગમાં પુછવા.

દાખલા ૧૪. ખ.

(૧)

૧૦=૧ + ૨ +	૧૦=૩ + ૨ +	૧૦=૧ +૧ +
૧૦=૨ + ૪ +	૧૦=૪ + ૩ +	૧૦=૨ +૨ +
૧૦=૭ + ૨ +	૧૦=૭ + ૩ +	૧૦=૩ +૩ +
૧૦=૪ + ૪ +	૧૦=૫ + ૫ +	૧૦=૧ + ૨ + ૩ +
૧૦=૩ × ૨ +	૧૦=૪ × ૨ +	૧૦=૩ × ૩ +
૧૦=૨ × ૪ +	૧૦=૭ × ૧ +	૧૦=૨ × ૩ +

(૨) એક મજુર એક દહાડો બે આના ને બીજા બે દહાડા ત્રણ ત્રણ આના કમાયો તો બધા મળી દશ આના કમાવા છે તેણે શું કમાવું જોઇએ?

(૩) મારી પાસે દસ દોઢિઆં છે. મારે તે ત્રણ દહાડા ચલાવવાં છે. સોમવારે ને મંગળવારે મેં રોજ ચાર દોઢિઆં ખર્ચ કર્યાં. તો બુધવારે મારાથી શું ખર્ચ થઇ શકશે?

(૪) મેં પહેલે દહાડે એક નારંગી ખાધી. બીજે દહાડે પેહલા દહાડા કરતાં બમણી ને ત્રીજે દહાડે બીજા દહાડા કરતાં બમણી ખાધી. મારી પાસે બધી મળી દશ નારંગી હોય તો હવે બાકી કેટલી રહી હશે?

(૫) દશમાંથી ત્રણ લો, જે રહે તેમાંથી બે લો જે રહે તેમાંથી પાંચ લો, હવે બાકી શું રહ્યું?

(૬) દશ રૂપિઆની એક નોટ વટાવી પાંચ રૂપિઆની નોટો લીધી તો પાંચ રૂપિઆની કેટલી નોટ આવી હશે?

(૭) એક રૂપિઆની આઠ બેઆની આવે છે. તો દશ બે આંનીમાંથી કેટલા રૂપિઆ લઇ શકાય? બાકી શું રહે?

(૮) ચાર દોઢિઆંનો આનો એક; તો દશ દોઢિઆંની કેટલી બેઆની લેવાય; બાકી શું રહે?

પ્રકરણ ૪.

(૧૧ થી ૨૦ સુધી સંખ્યાની ગણત્રી. ૧ થી ૨૦ સુધી સંખ્યાના એક અંક વતે સરવાળા તથા બાદબાકી)

પાઠ ૧૫.

૧૦+૧=૧૧

૧૦+૨=૧૨

૧૦+૩=૧૩

૧૦+૪=૧૪

૧૦+૫=૧૫

૧૦+૬=૧૬; ૧૦+૭=૧૭; ૧૦+૮=૧૮; ૧૦+૯=૧૯

૧૦+૧૦=૧૦×૨=૨૦.

દશ સળીની એક ભારી દોરીવતે બાંધો. એ ભારી જોડે એક બીજી સળી લો. કેટલી બધી મળી થઇ.

કોઇ પણ ચીજ દશ સાથે લો તે તેનું નામ "દશક" એમ હવેથી કેહેજો ને છુટી ચીજનું નામ "એકમ" કરી કેહજો. હવે ૧૧ માં દશક કેટલા ને બાકી એકમ કેટલા ?

ચીત્રમાં એક છુટો ઘન છે તેવા કેટલા ઘન તેની પાસેના લાંબા કકડામાં છે ? પાંચ કાળા ઘન ને પાંચ સફેદ ઘન જોડી એક લાકડાંનો કકડો બનાવ્યો હોય તો તેમાં કેટલા ઘન હોય ? તે કેટલા દશક ?

એવો લાંબો કકડો દશક લેખે વાપરવો ને ટેબલ પર એવા લાંબા કકડા અને છુટક ઘન મુકયા છે તે લઇ ૧૭ બનાવી દેખાડો.

હું દશકને એકમના કકડા જુદી જુદી રીતે ગોઠવી મુકું છું. તે કેટલા છે તે જોઇ કહો.

તમારી પાસે સળીઓ તથા દોરીના કકડા મુકયા છે, તેમાંથી દોરીવતે દશ દશ સળીની બે ઢગલી બાંધો. બાકીની છુટી સળી રેહવા દો.

હવે એ સળીઓ વતે ૧૮ કરી દેખાડો. ૨૦ દેખાડો. ૨૦ માં દશક કેટલા? ૧૮ માંથી ૮ લો તો કેટલા રહે, ૧૬ માંથી ૬ જાય તો, ૧૪ માંથી ૪ જાય તો કેટલા? એ સળીઓ લઇ શોધી કાઢો.

દાખલા ૧૫.

(૧)

૧૦+ ૪=	૧૦+ ૩=	૧૦+ ૮=	૧૦+૧૦=
૧૦+ ૬=	૧૦+ ૭=	૧૦+ ૨=	૧+૧૦=
૧૦+ ૧=	૧૦+ ૯=	૧૦+ ૫=	૫+૧૦=
૬+૧૦=	૮+૧૦=	૭+૧૦=	૯+૧૦=
૧૧- ૧=	૧૫- ૫=	૧૬- ૬=	૧૮- ૮=
૧૪- ૪=	૧૩- ૩=	૧૯- ૯=	૧૨- ૨=
૧૭- ૭=	૨૦-૧૦=	૧૦+૧૦=	૧૦- ૦=

(૨) એક માણસ પાસે પંદર રૂપિઆ છે તેમાંથી દશ રૂપિઆની નોટ તેને કેટલી મળશે? બાકી કેટલા રૂપિઆ રેહશે?

(૩) ૧૨ માં દશક કેટલા ને એકમ કેટલી? દશકનો આંક એકમના આંકની જમણી બાજુએ લખો છો કે ડાહવી?

(૪) ૧૫ સળીમાંથી દશ સળીની એક ભારી બાંધો તો છુટી "એકમ" સળી કેટલી રહે?

(૫) એક દશક ને આઠ એકમ એટલે કેટલા થયા? ૧૯ એમાં દશક કેટલા?

(૬) વીશ રૂપિઆમાંની દશ દશની કેટલી નોટો લેવાશે?

(૭) દશમાં દશક કેટલા ને એકમ કેટલી? ૧૦ એ આંકડામાં ૧ શું દેખાડે છે ને બીડું શું દેખાડે છે?

પાઠ ૧૬.

પાંચમાંથી ત્રણ જાય તો શું રહે? એક દશક ને પાંચ એકમ હોય તેમાંથી ત્રણ એકમ લઇ લો તો બાકી શું રહે?

ત્યારે પંદરમાંથી ત્રણ બાદ કરો તો શું રહે?

૯ માંથી ૭ જાય તો શું રહે? ૧ દશક ને નવ માંથી ૭ જાય તો શું રહે? ૧૯ માંથી ૭ જાય તો શું રહે?

બે માં ૭ ઉમેરો તો શું થાય? એક દશકને બે માં ૬ ઉમેરો તો શું થાય? બારને ૭ કેટલા?

દાખલા ૧૬.

(૧)

૧૦+૧=	૧૧+૧=	૧૨+૧=	૧૩+૧=
૧૦+૨=	૧૧+૨=	૧૨+૨=	૧૩+૨=
એમ૧૦+૧૦ સુધી ગણો	એમ૧૧+૯ સુધી ગણો	એમ૧૨+૮ સુધી ગણો	એમ૧૩+૭ સુધી ગણો
૧૪+૧=	૧૫+૧=	૧૬+૧=	૧૭+૧=
૧૪+૨=	૧૫+૨=	૧૬+૨=	૧૭+૨=
એમ૧૪+૬ સુધી ગણો	એમ૧૫+૫ સુધી ગણો	એમ૧૬+૪ સુધી ગણો	૧૭+૩=
૧૮+૧=	૧૯+૧=		
૧૮+૨=			

(૨)

૫+૩=	૪+૪=	૧+૮=	૯+૧=
૧૫+૩=	૧૪+૪=	૧૧+૮=	૧૯+૧=
૭+૨=	૬+૨=	૩+૬=	૪+૫=
૧૭+૨=	૧૬+૨=	૧૩+૬=	૧૪+૫=
૮+૨=	૧+૬=	૩+૫=	૪+૨=
૧૮+૨=	૧૧+૬=	૧૩+૫=	૧૪+૨=
૬–૪=	૯–૫=	૮–૬=	૭–૪=
૧૬–૪=	૧૯–૫=	૧૮–૬=	૧૭–૪=

(૩)

૧૨+૬=	૧૦+૮=	૧૪+૫=	૧૭+૧=
૧૧+૭=	૧૩+૩=	૧૫+૨=	૧૧+૯=
૧૭–૭=	૧૫–૪=	૧૯–૭=	૧૩–૨=
૧૨–૨=	૧૬–૫=	૧૮–૫=	૧૪–૪=

(૪) એક દશકને બે એકમમાં ૭ એકમ ઉમેરો તો કેટલા દશકને કેટલી એકમ થઇ?

(૫) એક માણસ પાસે દશ રૂપિઆની નોટ ને બે રૂપિઆ રોકડા છે. તેને પાંચ રૂપિઆ બીજા મળ્યા તો બધા મળી તેની પાસે કેટલા રૂપિઆ થાય?

(૬) પંદરમાં જેટલી એકમ છે તેમાં બીજી કેટલી એકમ ઉમેરો તો બધી મળી નવ એકમ ને એક દશક થાય?

પાઠ ૧૭.

૯+૫ કેટલા થાય તે આંગળાં પર કે સળી વતે ગણી કહો.

નવ ને કેટલા દશ થાય? એકને કેટલા પાંચ? ત્યારે નવમાં પાંચ ઉમેરવા કહે તો તમે મોઢેથી નવ ને એક દશ ને દશને ચાર ચૌદ એમ ગણી શકશો કે નહી?

[સુચનાઃ—આ રીત શિક્ષકે વધારે લંબાણથી સમજાવવી.]

આઠ ને સાત કેટલા તે આંગળાં પર ગણો.

હવે આઠને કેટલા દશ? બે ને કેટલા સાત? એ તો તમને મોઢેથી આવડે છે કે નહીં? ત્યારે આઠને સાત ઉમેરવા માટે પેહલાં આઠમાં બે ઉમેરી પછી બીજા પાંચ ઉમેરો તો જવાબ શું આવશે?

એજ પ્રમાણે ૬ માં નવ ઉમેરવા કહે તો પેહલાં છ માં શું ઉમેરશો? પછી શું?

ત્યારે જે સંખ્યાઓનો સરવાળો દશથી વધારે થતો હોય ત્યાં પેહલાં એવો સરવાળો કરો કે દશ થાય, પછીની બાકીની રકમ ઉમેરી દો.

પાંચ ને આઠ ઉમેરવા હોય તો શું કરશો? પાંચ ને કેટલા દશ? હજી આઠમાંથી શું ઉમેરવાનું રહયું છે?

દાખલા ૧૭. ક.

(નવમાં કોઇ પણ એક અંકીની સંખ્યા ઉમેરવી.)

૯ + ૧ = ૧૦.

(૧)*

૨=૧+	૬=૧+	૪=૧+	૭=૧+
૫=૧+	૩=૧+	૮=૧+	૯=૧+

* આ નિશાનીવાળા દાખલાઓ વારે ઘડી પુછી તે તદન પાકે થાય ત્યાં સુધી વિદ્યાર્થિઓ પાસે કરાવવા. એથી આ જાતના સરવાળા કરવા માટે આપેલી સંખ્યાના કેમ ભાગ કરવા તે સમજ પડશે?

(૨) નીચેના દાખલા કરો. (આ પ્રમાણે, ૯+૫= , મનમા ૯+૧=૧૦; ૧૦+૪=૧૪ તેથી ૯+૫૧=૪)

૯ + ૩= ૯ + ૬= ૯ + ૮= ૯+૧=
૯ + ૯= ૯ + ૪= ૯ + ૫= ૯+૭=
૯ +૧૦=

દાખલા ૧૭. ખ.

(આઠ સાથે એક અંકી સંખ્યાનો સરવાળો.)

૮+૨=૧૦.

(૧)*

૭=૨+ ૪=૨+ ૯=૨+ ૫=૨+
૩=૨+ ૮=૨+ ૬=૨+ ૯=૨+

(૨) નીચેના દાખલાના જવાબ કહો. (નમુનો:-૮+૭= ; મનમાં ૮+૨=૧૦; ૧૦+૫=૧૫; માટે ૮+૭ત ૮+૨+૫=૧૫)

૮ + ૩= ૮ + ૬= ૮ + ૪= ૮ + ૯=
૮ + ૫= ૮ + ૮= ૮ + ૭= ૮ +૧૦=
૮ + ૧= ૮ + ૨= ૮ + ૦=

(૩)

૯ + ૭= ૯ + ૩= ૯ + ૫= ૯ + ૯=
૮ + ૪= ૮ + ૭= ૯ + ૮= ૮ + ૮=
૯ + ૨= ૮ + ૩= ૮ + ૫= ૯ + ૪=

દાખલા ૧૭. ગ.

(સાત જોડે એક અંકી સંખ્યાનો સરવાળો.)

૭+૩=૧૦.

(૧)*

૫=૩ + ૯=૩ + ૭=૩ + ૪=૩ +
૮=૩ + ૬=૩ +

(૨) નીચેના સરવાળા કહો (નમુનો:-૭+૮= ; મનમાં ૭+૩=૧૦; ૧૦+૫=૧૫ માટે ૭+૮=૧૫)

૭ + ૭ = ૭ + ૧= ૭ + ૪= ૭ + ૯=
૭ + ૬ = ૭ + ૩= ૭ + ૮= ૭ + ૫=
૭ + ૨ = ૭ + ૯= ૭ + ૩= ૭ + ૬=

(૩)

૯ + ૬= ૮ + ૩= ૯ + ૭= ૯ + ૫=
૭ + ૫= ૭ + ૬= ૭ + ૯= ૮ + ૪=
૮ + ૭= ૯ + ૮= ૮ + ૬= ૭ + ૭=
૯ + ૨= ૮ + ૫= ૯ + ૪= ૯ + ૮=
૯ + ૧= ૭ +૧૦= ૮ +૧૦= ૯ + ૯=
૯ + ૩= ૮ + ૭= ૭ + ૮= ૭ + ૩=

દાખલા ૧૭. ઘ.

(છ જોડે એક અંકી સંખ્યાનો સરવાળો.)

૬+૪=૧૦.

(૧) *

૫ =૪ + ૭ =૪ + ૯ =૪ + ૮ =૪ +
૬ =૪ +

(૨) નીચે લખેલા સરવાળા કરો. (૬+૯ ; મનમાં ૬+૪ પછી ૧૦+૫; ૬+૪+૫= ૧૫)

= ૬ + ૭ = ૬ + ૪ ૬ + ૮ = ૬ + ૫ =
૬ + ૯ = ૬ + ૩ = ૬ + ૨ = ૬ + ૭ =
૬ + ૮ = ૬ + ૯ = ૬ + ૧ = ૬ +૧૦ =

(૩)

૮ + ૫ = ૬ + ૪ = ૭ + ૩ = ૯ + ૨ =
૯ + ૭ = ૮ + ૬ = ૭ + ૫ = ૬ + ૪ =
૯ + ૯ = ૭ + ૮ = ૮ + ૭ = ૬ + ૯ =
૮ + ૪ = ૯ + ૩ = ૬ + ૫ = ૭ + ૭ =
૭ + ૯ = ૮ + ૫ = ૯ + ૪ = ૮ + ૯ =
૬ + ૫ = ૭ + ૬ = ૮ + ૭ = ૯ + ૮ =

દાખલા ૧૭. ચ.

(પાંચ જોડે એક અંકી સંખ્યાનો સરવાળો)

૫+૫=૧૦.

(૧) *

૬ =૫ + ૭ =૫ + ૮ =૫ + ૯ =૫ +

(૨)

૫ + ૭=	૫ + ૫=	૫ + ૧=	૫ + ૩=
૫ + ૯=	૫ +૧૦=	૫ + ૮=	૫ + ૨=
૫ + ૮=	૫ + ૬=	૫ + ૭=	૫ + ૯=

(૩)

૫ + ૬=	૮ + ૪=	૭ + ૬=	૬ + ૬=
૯ + ૭=	૯ + ૬=	૯ +૪=	૭ + ૫=
૮ + ૫=	૭ + ૯=	૮ +૯=	૯ + ૪=
૭ + ૮=	૮ + ૩=	૭ +૬=	૮ + ૩=
૬ + ૭=	૫ + ૭=	૫ +૮=	૯ + ૩=
૫ + ૮=	૬ + ૫=	૭ +૪=	૮ + ૪=

દાખલા ૧૭. છ.

(ચારનો સરવાળો)

૪+૬=૧૦

(૧)*

૯=૬ + ૮=૬ + ૭=૬ +

(૨) (નમૂનો :-૪+૯= ; ૪+૬+૩ એમ મનમાં ગણતાં ૧૦+૩=૧૩)

૪ + ૭=	૪ + ૯=	૪ + ૮=	૪ + ૬=
૪ + ૩=	૪ + ૨=	૪ + ૧=	૪ + ૮=
૪ + ૯=	૪ + ૭=	૪ + ૬=	૪ + ૫=

(૩)

૪ + ૭=	૮ + ૪=	૯ + ૯=	૮ + ૩=
૮ + ૮=	૬ + ૭=	૭ + ૫=	૯ + ૭=
૯ + ૬=	૯ + ૫=	૮ + ૬=	૭ + ૬=
૭ + ૮=	૯ + ૩=	૬ +૧૦=	૫ + ૭=
૬ + ૯=	૫ + ૮=	૫ + ૯=	૪ + ૬=
૫ +૧૦=	૪ + ૯=	૪ + ૮=	૬ + ૫=

દાખલા ૧૭. જ.

(ત્રણનો સરવાળો)

૩+૭=૧૦.

(૧)* ૯=૭ + ૮=૭ +

(૨)

૩ + ૮=	૩ + ૯=	૩ + ૧૦=	૩ + ૭=
૩ + ૧=	૩ + ૬=	૩ + ૫=	૩ + ૨=

(૩)

૯ + ૩=	૮ + ૯=	૭ + ૫=	૮ + ૪=
૩ + ૯=	૭ + ૫=	૯ + ૮=	૫ + ૬=
૪ + ૮=	૯ + ૪=	૮ + ૯=	૬ + ૮=
૯ + ૪=	૬ + ૫=	૬ + ૮=	૪ + ૭=
૭ + ૬=	૫ + ૮=	૫ + ૯=	૩ + ૭=
૬ + ૭=	૩ + ૯=	૩ + ૮=	૯ + ૯=

દાખલા ૧૭. ઝ.

(બે જોડે સરવાળા)

૨+૮=૧૦

(૧)* ૯ = ૨ + ૮ = ૨ +

(૨)

૨ + ૮=	૩ + ૯=	૩ + ૮=	૪ + ૯=
૫ + ૬=	૭ + ૮=	૮ + ૪=	૯ + ૩=
૨ + ૯=	૩ + ૯=	૪ + ૭=	૫ + ૮=
૬ + ૭=	૭ + ૭=	૯ + ૯=	૯ + ૫=
૨ + ૯=	૩ + ૮=	૪ + ૯=	૫ + ૮=
૭ + ૬=	૮ + ૫=	૯ + ૩=	૮ + ૬=
૯ + ૩=	૮ + ૪=	૭ + ૫=	૮ + ૭=
૨ + ૯=	૯ + ૨=	૩ + ૮=	૮ + ૩=
૯ + ૪=	૫ + ૫=	૬ + ૬=	૭ + ૭=
૮ + ૮=	૨ + ૬=	૩ + ૭=	૪ + ૯=

પાઠ ૧૮.

નવ ને સાત કેટલા? એ સરવાળો મનમાં તમે કેમ કરો છો? નવમાં પેહલાં કેટલા ઉમેરો છો પછી કેટલા?

નવને સાત સોળ એમજ યાદ રહે તો પછી આ રીતે સરવાળો કરવાની જરૂર છે કે?

આઠમાં પાંચ ઉમેરો તેમાં બીજા ચાર ઉમેરો તો કેટલા થશે? દશક કેટલા? એકમ કેટલી?

આઠમાં સાત ઉમેરી તેમાં પાંચ ઉમેરો. કેટલા દશક? કેટલી એકમ?

દાખલા ૧૮.

(૧)

૧૦ + ૫=	૧૨ + ૬=	૧૪ + ૫=	૧૮ + ૧=
૧૧ + ૪=	૧૩ + ૭=	૧૬ + ૩=	૧૭ + ૩=
૧૨ + ૩=	૧૪ + ૪=	૧૫ + ૮=	૧૬ + ૨=
૧૦ +૧૦=	૧૧ + ૯=	૧૨ + ૮=	૧૩ + ૭=
૧૮ + ૧=	૧૭ + ૩=	૧૮ + ૨=	૧૨ + ૭=

(૨)

૮ + ૪ + ૫=	૧ + ૫ + ૯=	૨ + ૯ + ૭=
૭ + ૩ + ૨=	૨ + ૭ + ૮=	૩ + ૮ + ૪=
૬ + ૪ + ૫=	૩ + ૯ + ૯=	૬ + ૭ + ૫=
૭ + ૮ + ૪=	૪ + ૫ + ૮=	૭ + ૯ + ૨=
૫ + ૬ + ૭=	૮ + ૭ + ૪=	૩ + ૪ + ૫=
૬ + ૭ + ૬=	૭ + ૬ + ૭=	૪ + ૪ + ૪=
૫ + ૫ + ૫=	૬ + ૬ + ૬=	૬ + ૭ + ૭=
૭ +૧૦ + ૨=	૧૧ + ૩ + ૪=	૫ + ૧૨+ ૩=
૬ + ૮ + ૫=	૩ + ૮ + ૯=	૧૫+ ૨ + ૧=
૩ +૧૨ + ૪=	૧૩ + ૧ + ૫=	૧૬+ ૧ + ૨=

(૩) એક થી વીશ સુધી સંખ્યા બોલી તથા લખી જાઓ.

(૪) એક ને એક બે, બે ને એક ત્રણ, ત્રણ ને એક ચાર એમ દરેક આંકડામાં એકેક ઉમેરી જવાબ વીશ આવે ત્યાં સુધી બોલી જાઓ.

(૫) એક ને બે ત્રણ, બે ને બે ચાર, ત્રણ ને બે પાંચ એમ ૧ થી ૧૮ સુધી દરેક સંખ્યામાં બે ઉમેરી બોલી જાઓ.

(૬) એક, ત્રણ, પાંચ, એમ વચ્ચેથી એકેક સંખ્યા છોડી દઇ વીશ સુધી બોલી જાઓ.

(૭) એક ને ત્રણ ચાર, બે ને ત્રણ પાંચ, એમ ૧ થી ૧૭ સુધીની દરેક સંખ્યાને ત્રણ ઉમેરી તેના જવાબ સાથે બોલતા જાઓ.

(૮) એક ને ત્રણ ચાર, ચાર ને ત્રણ સાત એમ દરેક જવાબમાં ત્રણ ઉમેરી જ્યાં સુધી જવાબ વીશ આવે ત્યાં સુધી બોલી જાઓ.

(૯)

૧ + ૪ =	૧ + ૫ =	૧ + ૬ =
૨ + ૪ =	૨ + ૫ =	૨ + ૬ =
૩ + ૪ =	૩ + ૫ =	૩ + ૬ =
એમ ૧૬+૪ સુધી બોલો.	એમ ૧૫+૫ સુધી બોલો.	એમ ૧૪+૬ સુધી બોલો.
૧ + ૭ =	૧ + ૮ =	૧ + ૯ =
૨ + ૭ =	૨ + ૮ =	૨ + ૯ =
૩ + ૭ =	૩ + ૮ =	૩ + ૯ =
એમ ૧૩+૭ સુધી બોલો.	એમ ૧૨+૮ ધી બોલો.	એમ ૧૧+૯ સુધી બોલો.

(૧૦) એક ને ચાર પાંચ, પાંચ ને ચાર નવ એમ દરેક જવાબમાં ચર ઉમેરી જવાબ વીશ સુધી કહો.

૧૧) બે ને ચાર છ, છ ને ચાર દશ એમ ચાર ઉમેરી વીશ સુધી બોલો એજ પ્રમાણે ત્રણથી શરૂ કરી ચાર ઉમેરતાં જે આવે તે બોલો.

(૧૨) ૧+૫ = ૬; ૬+૫ = ૧૧ એમ પાંચ ઉમેરતાં જવાબ વીશની ઉપર નહીં જાય ત્યાં સુધી બોલો.

(૧૩) એજ પ્રમાણે ૨+૫=૭, ૭+૫=૧૨ એમ બોલો.

(૧૪) એજ પ્રમાણે ૩+૫=૮, ૮+૫= એ પ્રમાણે જવાબ વીશની ઉપર નહીં જાય ત્યાં સુધી બોલો.

(૧૫) એજ પ્રમાણે ૪ થી શરૂ કરી પાંચ ઉમેરો, જવાબમાં પાછા પાંચ ઉમેરો એમ જવાબ વીશ આવે ત્યાં સુધી બોલો.

(૧૬) એજ પ્રમાણે પાંચથી શરૂ કરી પાંચ પાંચ ઉમેરી જવાબ બોલો.

(૧૭) ૧+૫=૬, ૬+૫=૧૧ એમ વીશની ઉપર જવાબ નહીં જાય ત્યાં સુધી.

(૧૮)

૨ + ૫=	૩ + ૫=	૪ + ૫=	૫ + ૫
૭ + ૫=	૮ + ૫=	૯ + ૫=	૧૦ + ૫

એ દરેક હાર વીશની ઉપર જવાબ નહીં આવે ત્યાં સુધી બોલી પુરી કરો.

(૧૯)

૧ + ૬=૭   ૨ + ૬=૮   ૩ + ૬=૯   ૪ + ૬=૧૦
૭ + ૬=   ૮ + ૬=   ૯ + ૬=   ૧૦ + ૬=

એ દરેક હાર પણ વીશ જવાબ આવે ત્યાં સુધી બોલી જાઓ.

(૨૦)

૫+૬=૧૧   ૬+૬=૧૨   ૭+૬=૧૩   ૮+૬=૧૪
૧૧+૬=   ૧૨+૬=   ૧૩+૬=   ૧૪+૬=

એ હાર પણ પુરી કરો.

(૨૧) નીચેની હારો વીશ જવાબ આવે ત્યાં સુધી બોલો.

૧+૭=૮   ૨+૭=૯   ૩+૭=૧૦
૮+૭=   ૯+૭=   ૧૦+૭=
૬+૭=૧૩   ૪+૭=૧૧   ૫+૭=૧૨
૧૩+૭=   ૧૧+૭=   ૧૨+૭=

(૨૨) નીચેની હારો પુરી કરો.

૧ + ૮=૯   ૪ + ૮=   ૧૨૧ + ૯=૧૦   ૩ + ૯=૧૨
૯ + ૮=   ૧૨ + ૮=   ૧૦ + ૯

પાઠ ૧૯.

નવમાં કેટલા ઉમેરો તો સોળ થાય? ૧૬ માંથી નવ લઇ લો તો શું રહે? સોળમાંથી સાત લો તો શું રહે?

આઠમાં કેટલા ઉમેરો તો પંદર થાય? ૧૫ માંથી શું બાદ કરો તો આઠ રહે? પંદરમાંથી કેટલા બાદ કરો તો સાત રહે?

પંદરમાંથી સાત બાદ કરવા તમને કહે તો સાતમાં કેટલા ઉમેરો તો પંદર થાય એમ આપણે ગણી કાઢીએ તો તે ચાલે કે?

એ પ્રમાણે ૧૪ માંથી ૬ જાય તો શું રહે એમ કાઢવા કહયું હોય ત્યારે શું સરવાળો મનમાં કરશો?

આઠ ને છ ચૌદ; એ આવડયા પછી ચૌદમાંથી કેટલી સંખ્યાની બાદબાકી તમે તરત કહી શકશો? [૧૪–૬ અને ૧૪–૮]

બે સંખ્યાને ઉમેરવી એટલે તેનો "સરવાળો" કરવો, ને એકમાંથી બીજી સંખ્યા લઇ લેવી એટલે તેની "બાદબાકી" કરવી કહેછે. સરવાળા ને બાદબાકીની નિશાનીઓ શું ?

દાખલા ૧૯.

(૧) નીચેના દાખલામાં આપેલા સરવાળા પરથી બે બાદબાકી કહો (નમુનોઃ– ૫+૭=૧૨: તો ૧૨–૫=૭ અને ૧૨–૭=૫)

૫ + ૩=	૯ + ૪=	૩ + ૯=	૯ + ૫=
૮ + ૬=	૮ + ૭=	૮ + ૨=	૮ + ૮=
૭ + ૫=	૫ + ૯=	૩ + ૮=	૨ + ૩=
૪ + ૮=	૬ + ૪=	૪ + ૯=	૪ + ૭=
૯ + ૩=	૮ + ૭=	૭ + ૪=	૬ + ૭=
૬ + ૫=	૭ + ૮=	૯ + ૭=	૮ + ૪=
૨ + ૪=	૩ + ૬=	૪ + ૧=	૬ + ૦=

(૨) નીચેના દાખલાના જવાબ મનમાં સરવાળા કરી કહો. (નમુનો :– ૧૧–૬= ; તો ૬ +?=૧૧, ૬+૪=૧૦, ૧૦+૧=૧૧).

૧૨ – ૫=	૮ – ૬=	૧૮ – ૬=	૧૯ – ૫=
૯ – ૬=	૭ – ૫=	૧૪ – ૮=	૧૯ –૧૨=
૧૯ – ૬=	૧૭ – ૫=	૧૩ – ૬=	૧૭ –૧૫=
૮ – ૩=	૯ – ૪=	૭ – ૬=	૧૫ – ૬=
૧૮ – ૩=	૧૯ – ૪=	૧૭ – ૬=	૧૬ – ૯=
૧૮ –૧૩=	૧૯ –૧૪=	૧૭ –૧૬=	૧૭ – ૮=
૧૨ – ૪=	૧૨ – ૬=	૮ – ૬=	૧૨ – ૯=
૧૩ –૧૧=	૧૮ –૧૨=	૧૮ –૧૬=	૧૭ – ૮=
૧૭ – ૭=	૧૯ –૧૭=	૧૮ – ૩=	૧૮ – ૬=
૧૫ – ૬=	૧૨ – ૯=	૧૬ – ૫=	૧૭ – ૮=
૧૧ – ૮=	૧૪ – ૭=	૧૬ –૧૫=	૧૨ – ૪=
૧૦ – ૭=	૧૩ – ૮=	૧૬ – ૯=	૧૯ –૧૩=
૯ – ૬=	૧૯ –૧૬=	૧૯ – ૬=	૮– ૫ =
૧૮ –૧૫=	૨૦ –૧૦=	૨૦ –૧૨=	૨૦ –૧૫=

(૩)

૮ – =૩	૧૩ – = ૬	૧૬ – =૪	૧૧ – = ૬
૧૨ – =૯	૮ – = ૫	૧૮ – =૯	૮ – = ૨
૧૧ – =૪	૧૫ – =૧૨	૧૦ – =૭	૧૮ – = ૧૨
૧૫ – =૯	૧૬ – = ૭	૧૭ – =૩	૨૦ – = ૧૨

(૪)

૫ + ૬=	૩ + ૫=	૧૧ − ૩=	૧૧ + ૬=
૭ − ૩=	૬ − ૪=	૯ + ૬=	૩ + ૩=
૮ + ૯=	૮ + ૭=	૧૯ − ૧૬=	૨ + ૪=
૧૨ − ૩=	૯ − ૩=	૪ + ૨=	૫ − ૩=
૧૬ − ૭=	૧૨ − ૮=	૬ + ૨=	૧૫ − ૯=
૮ + ૬=	૧૪ − ૬=	૭ + ૯=	૩ + ૪=
૧૫ + ૫=	૧૮ − ૧૨=	૧૭ + ૩=	૬ + ૫=
૧૨ + ૭=	૨૦ − ૧૬=	૧૫ − ૬=	૭ + ૬=
૧૩ − ૫=	૧૨ + ૭=	૧૩ − ૮=	૧૨ − ૮=
૮ + ૯=	૧૨ − ૮=	૧૧ − ૯=	૧૦ − ૭=

પાઠ ૨૦.

એક ઢગલામાંથી તમને પાંચ સળી લેવા કહી હોય તો પેહલાં ત્રણ સળી લો તો બીજી કેટલી લેવી પડશે? સાત લેવા કહી હોય ને પેહલાં ચાર લીધી હોય તો હજી બીજી કેટલી લેશો?

૧૩ માંથી પાંચ બાદ કરવા છે. ૧૩ માંથી શું લેશો તો દશ થશે? જો પેહલાં ત્રણ બાદ કરો તો પછી શું બાદ કરશો?

૧૩ માંથી પાંચ બાદ કરવા બીજી શું રીત કામે લગાડશો? (પાંચમાં કેટલા કેટલા ઉમરે તો તેર થાય?)

૧૫ માંથી ૭ બાદ કરવા છે. ૧૫ માંથી શું બાદ કરશો તો ૧૦ થશે? હજી શું બાદ કરશો તો બધા મળી સાત બાદ કીધેલા કહેવાય?

૧૬ માંથી ૮ બાદ કરો. ૧૬ માંથી શું બાદ કરો તો ૧૦ રહે. ૧૦ માંથી હજી શું બાદ કરશો? ત્યારે ૧૬ માંથી ૮ ઝડપથી બાદ કરવા કેટલી બાદબાકી કરશો?

એજ પ્રમાણે ૧૧ માંથી આઠ બાદ કરવા શું બાદ કરશો તે કહો?

દાખલા ૨૦.

(૧) કોઇ પણ સંખ્યામાંથી નીચે આપેલા દાખલામાંની પહેલી સંખ્યા બધી મળી બાદ કરવી છે. તે આખી સંખ્યા બાદ કરવાને બદલે પેહલાં તેની પાસે લખેલી સંખ્યા બાદ કરો. તો હજી બીજું

શું બાદ કરવું પડશે તે કહો. (નમુનો :— ૬ બાદ કરવા છે, ૨ બાદ કરો તો હજી ૪ બાદ કરવાના, ૮ બાદ કરવા છે, પાંચ બાદ કરો તો હજી ત્રણ બાદ કરવાના.

૬, ૨.	૮, ૫.	૬, ૪.	૫, ૩.	૮, ૪.
૯, ૬.	૭, ૨.	૮, ૬.	૯, ૧.	૭, ૩.
૨, ૧.	૩, ૨.	૫, ૩.	૮, ૪.	૯, ૫.
૩, ૧.	૪, ૩.	૫, ૨.	૬, ૫.	૭, ૪.

(૨) નીચેની બાદબાકીઓ મનમાં બે ભાગે કરી કહો. [નમુનો ૧૬—૭; ૧૬—૬=૧૦; ૧૦—૧=૯.]

૧૫ — ૬=	૧૨ — ૮=	૧૫ — ૭=	૧૭ — ૯=.
૧૨ — ૯=	૧૯ — ૬=	૧૩ — ૮=	૧૮ — ૯=
૧૧ — ૬=	૧૨ — ૩=	૧૪ — ૭=	૧૫ — ૯=
૧૮ — ૩=	૧૭ — ૬=	૧૨ — ૩=	૧૩ — ૬=
૧૯ — ૯=	૧૯ — ૭=	૧૮ — ૩=	૧૩ — ૨=
૧૨ — ૭=	૧૩ — ૪=	૧૪ — ૬=	૧૫ — ૭=

(૩)

૧૧ — ૨=	૧૨ — ૬=	૭ — ૫=	૫ — ૪=
૧૫ — ૯=	૮ — ૭=	૭ — ૩=	૯ — ૩=
૧૬ — ૭=	૯ — ૩=	૧૭ — ૩=	૧૯ — ૧૩=
૧૧ — ૮=	૧૩ — ૮=	૧૪ — ૮=	૧૭ — ૧૨=
૧૩ — ૮=	૧૬ — ૯=	૧૬ — ૧૧=	૧૮ — ૯=
૪ — ૨=	૨ — ૩=	૫ — ૨=	૩ — ૨=
૧૭ — ૮=	૧૭ — ૮=	૧૨ — ૩=	૧૫ — ૫=

(૪) નીચેના દાખલા અંકે તથા નિશાની વતે લખી જણા કહો.

પંદરમાંથી કેટલા જાય તો નવ રહે ? અગીઆરમાં કેટલા ઉમેરો તો અઢાર થાય ?

ચાર ત્રણ વખત લો તો શું થાય ? આઠમાં કેટલા ઉમેરો તો સતર થાય ?

બારમાંથી નવ બાદ કરો તો શું રહે ? સતરમાંથી ત્રણ વખત ત્રણ બાદ કરો તો શું રહે?

*૮

તમારી સળી કે કાંડીઓ લઇ નીચે જણાવેલા જવાબ કાઢો.

કેટલી વખત ત્રણ ત્રણ સળી લો તો બધી મળી બાર થાય?

કેટલી વખત ચાર લો તો બાર થાય? ત્રણ ચોક? ચાર ત્રી?

બે સળી કેટલી વખત લો તો ચૌદ થશે? સાત સળી કેટલી વખત લેતાં ચૌદ થાય? સાત દુ? બે સતાંમ?

ત્રણ ત્રણ સળીની કેટલી ઢગલી કરતાં પંદર થશે? પાંચ ચીજ કેટલી વખત લો તો પંદર થશે? ત્રણ પચાં? પાંચ ત્રી?

ચાર ચાર સળી કેટલી વખત એકઠી કરતાં સોળ થાય? ચાર ચોક?

સોળમાં બે કેટલી વખત આવી જશે એટલે કેટલા બે એ સોળ થશે?

અઢાર સળી લેવા બબે સળીની કેટલી ઢગલી કરવી પડશે? ત્રણ ત્રણની કેટલી? છ છની કેટલી? નવ નવની કેટલી?

બે નવાં? નવે દુ? ત્રણ છક? છ ત્રી?

વીશ સળીમાંથી બબે સળીની કેટલી ઢગલી થશે? ચાર ચારની કેટલી? પાંચ પાંચની કેટલી?

દાએ દુ એ? બે દાન? ચાર પંચા? પાંચ ચોક?

દાખલા ૨૧. ક.

(૧) નીચેના દાખલાના જવાબ આપી એ દાખલાઓ મોઢે કરો.

૧ × ૨=	૧ × ૩=	૧ × ૪=	૧ × ૫=	૧ × ૬=
૨ × ૨=	૨ × ૩=	૨ × ૪=	૨ × ૫=	૨ × ૬=
૩ × ૨=	૩ × ૩=	૩ × ૪=	૩ × ૫=	૩ × ૬=
૪ × ૨=	૪ × ૩=	૪ × ૪=	૪ × ૫=	
૫ × ૨=	૫ × ૩=	૫ × ૪=		
૬ × ૨=	૬ × ૩=			
૭ × ૨=				
૮ × ૨=				
૯ × ૨=	૧ × ૭=	૧ × ૮=	૧ × ૯=	૧ × ૧૦=
૧૦ × ૨=	૨ × ૭=	૨ × ૮=	૨ × ૯=	૨ × ૧૦=

(૨)

૪ × ૫=	૨ × ૪=	૬ × ૨=	૩ × ૨=
૩ × ૩=	૩ × ૫=	૪ × ૪=	૪ × ૩=
૭ × ૨=	૨ × ૯=	૯ × ૨=	૮ × ૧=
૩ × ૨=	૪ × ૫=	૬ × ૩=	૭ × ૨=
૯ × ૨=	૮ × ૨=	૭ × ૨=	૩ × ૬=
૩ × ૫=	૫ × ૨=	૭ × ૧=	૩ × ૫=
૬ × ૬=	૭ × ૩=	૪ × ૩=	૩ × ૭=
૨ × ૫=	૧૦ × ૨=	૯ × ૨=	૨ × ૧૦=

(૩)

૩ × =૧૨	૪ × = ૧૨	૭ × =૧૪	૮ × =૧[illegible]
૨ × = ૮	૬ × = ૧૮	૫ × =૧૫	૨ × =૧૦
૩ × =૧૫	૨ × = ૧૨	૬ × =૧૨	૭ × = ૭
૫ × =૧૦	૨ × = ૪	૫ × =૨૦	૧૦ × =૨૦

(૪) નીચે લખેલા સરવાળા ટુકામાં લખી બતાવો. (નમુનો:- ૩+૩+૩+૩+૩=૩×૫)

૨+૨+૨+૨+૨+૨+૨+૨; ૪+૪+૪+૪; ૮+૮+૮

૩+૩+૩+૩+૩+૩; ૫+૫+૫; ૭+૭+૭+૭+૭

(૫) નીચેના દાખલા અંકમાં લખો.

પાંચ દુ દશ; છ ત્રી અઢાર; આઠ દુ સોળ; પાંચ ત્રી પંદર; સાત દુ ચૌદ; ત્રણ એક બાર; ચાર પંચા વીશ; નવે દુએ અઢાર.

(૬) ઝડપથી જવાબ આપો.

ત્રણ ચીજ ચાર વખત લો તો કેટલી થાય? પાંચ ચીજ ત્રણ વખત લો તો શું થાય?

બે ચીજ આઠ વખત લો તો શું? છ ચીજ બે વખત લો તો શું?

આઠ વખત બે ચીજ લો તો શું? ત્રણ ચીજ છ વખત લો તો શું?

(૭) એક ચીજ એક વખત લો તો શું થાય? બે ચીજ બે વખત લો શું એમ દશ ચીજ બે વખત લો તો શું થાય એમ અંકમાં કોઠો બનાવી લખી જાઓ,

(૮) એજ પ્રમાણે ત્રણ એકાં, ચાર એકાં, પાંચ એકાંથી દશ એકા સુધીનો જવાબ, વીશથી વધારે નહીં થાય ત્યાં સુધી, કોઠો બનાવો.

દાખલા ૨૧. ખ.

(૧) એક દોઢિઆંની ત્રણ પૈ તો પાંચ દોઢિઆંની કેટલી ? સાતની કેટલી, નવની કેટલી ?

(૨) એક ચોપડીના સાત પૈસા તો બે ચોપડીનું શું પડશે ?

(૩) પાંચ પાંચ દોઢિએ એક રબર તો ત્રણ રબરનું શું પડશે ? ચાર રબરનું શું ?

(૪) એક આનાના ચાર દોઢિઆં તો કેટલા આનાના સોળ દોઢિઆં; પાંચ આનાના કેટલાં દોઢિઆં આવશે ?

(૫) એક રૂપિઆની આઠ બે આની, તો બે રૂપિઆની કેટલી ?

(૬) એક ગાયને ચાર પગ તો ચાર ગાયના કેટલા ?

(૭) દશ છોકરાઓના કેટલા હાથ ? છ હાથ કેટલા છોકરાના ?

(૮) એક રૂપિઆના ચાર પાવલા તો પાંચ રૂપિઆના કેટલા ?

(૯) પાંચ રૂપિઆની ચાર ઢગલી છે. તે સઘળા રૂપિઆની નોટ લીધી હોય તો દશ દશ રૂપિઆ વાળી.કેટલી નોટ આવશે ?

(૧૦) નવ નવ ઇંચ લાંબી બે પેનસીલ જોડીને મુકી હોય તો બધી મળી લંબાઇ કેટલા ઇંચ થશે ?

(૧૧) બે અઠવાડિઆંમાં કેટલા વાર આવશે ?

(૧૨) એકેક છોકરાને પાંચ ફળ આપો તો ચાર છોકરા માટે કેટલાં ફળ જોઇશે ?

(૧૩) પંદર પૈસા પાંચ ભીખારીઓને સરખે ભાગે આપો તો દરેકને શું મળશે ?

(૧૪) એક માણસ રોજ ચાર માઇલ ચાલે તો ત્રણ દહાડામાં કેટલા માઇલ ચાલશે ?

(૧૫) એક માણસનો રોજનો ખરચ બે રૂપિઆ છે તો એક અઠવાડિઆંમાં તેને બધો મળી શું ખરચ થશે ?

(૧૬) એક લાકડીનાં ત્રણ સરખા ભાગ કર્યા, દરેક ભાગ છ ઈંચ લાંબો છે, તો અસલ લાકડીની લંબાઇ શું હશે ?

(૧૭) રૂસ્તમ પાસે જે પૈસા છે તે વસનજી પાસેના પઈસા કરતાં ત્રણ ગણા છે. વસનજી પાસે ત્રણ પૈસા છે, તો રૂસ્તમ પાસે કેટલા ?

(૧૮) એક દિવાલનો જેટલો ભાગ જમીન ઉપર છે તેટલોજ જમીનની અંદર છે. જમીન ઉપરનો ભાગ નવ ફીટ હોય, તો જમીનની ઉપર તથા અંદર મળી દિવાલ કેટલી ઉંચી હશે ?

(૧૯) સોળ કેરી કેટલા છોકરાને આપતાં દરેકને બે કેરી મળશે ?

(૨૦) વીશ રૂપિઆમાંથી પાંચ રૂપીઆની કેટલી નોટ લઇ શકશો ?

પાઠ ૨૨.

(૨૦ સુધી સંખ્યાનું પુનરાવર્તન.)

૧૩ માંથી ત્રણ કેટલી વખત લેવાય તે સળી વતે શોધી કાઢો.

ત્રણ એકાંનો પાડો બોલી જાઓ. ત્રણ ચોક શું ? ત્યારે તે પરથી ૧૩ માંથી ત્રણ કેટલી વેળા લેવાશે તે કહો.

૧૯ સળીમાંથી ચાર કેટલી વખત લેવાશે તે શોધી કાઢો.

ચાર એકાંનો પાડો બોલો. ચાર ચોક કેટલા ? ત્યારે ૧૯ માં ૪ કેટલી વખત સમાય છે, તે કેમ કહી શકશો ?

૪×૩+૨ એટલે કેટલા; ૪×૪+૧ એટલે કેટલા ?

દાખલા ૨૨.

(૧)

૮+ ૪=	૯ + ૬=	૬ + ૫=	૭+ ૮=
૭+ ૬=	૮ + ૯=	૯ +૧૦=	૧૨+ ૮=
૯+ ૩=	૧૩ + ૫=	૬ + ૮=	૭+ ૯=
૨+ ૭=	૬ + ૯=	૭ + ૪=	૮+ ૪=
૩+ ૮=	૭ + ૭=	૮ + ૬=	૬+ ૪=
૪+ ૬=	૮ + ૨=	૯ + ૫=	૨+૧૨=

૭+ ૩=	૯ + ૩=	૧૨ + ૬=	૩ + ૫=
૧૫+ ૩=	૧૪ + ૫=	૧૩ + ૫=	૧૪ + ૪=
૨+ ૩=	૪ + ૩=	૧૨ + ૩=	૧૨ + ૩=
૧૪+ ૩=	૧૪ + ૬=	૧૧ + ૮=	૭ + ૨=
૧૭+ ૨=	૧૨ + ૭=	૩ + ૬=	૧૩ + ૬=
૧૬+ ૩=	૨ + ૨=	૧૨ + ૨=	૧૨ + ૫=
૩+ ૪=	૬ + ૩=	૧૩ + ૪=	૧૬ + ૩=
૧૪+ ૩=	૧૩ + ૬=	૧૭ + ૩=	૧૬ + ૨=
૪+ ૫=	૧૫ + ૪=	૧૪ + ૫=	૧૫ + ૫=

(૨)

૮=૩ +	૬=૪ +	૭= ૨ +	૧૨=૮ +
૫=૨ +	૧૨=૭ +	૧૧= ૫ +	૧૦=૩ +
૬=૫ +	૧૬=૫ +	૧૩= ૬ +	૯=૪ +
૯=૨ +	૧૭=૫ +	૧૬=૧૦ +	૧૫=૬ +
૮=૪ +	૯=૩ +	૨૦=૧૨ +	૧૩=૭ +
૧૪=૮ +	૧૮=૯ +	૧૭=૧૧ +	૧૩=૯ +
૯=૭ +	૧૯=૭ +	૧૭=૧૩ +	૧૨=૮ +
૬=૪ +	૭=૩ +	૧૫= ૪ +	૧૮=૮ +
૧૬=૭ +	૧૨=૩ +	૨૦=૧૩ +	૧૦=૮ +

(૩)

૮- ૫=	૧૦- ૮=	૯- ૩=	૪- ૨=
૫- ૩=	૧૦- ૫=	૧૯- ૩=	૧૨- ૪=
૭- ૪=	૧૧- ૮=	૧૯-૧૩=	૧૪- ૨=
૧૪- ૮=	૧૬- ૭=	૪- ૩=	૧૪-૧૩=
૯- ૫=	૧૨- ૬=	૧૭- ૮=	૯- ૭=
૨૦-૧૦=	૨૦-૧૫=	૫- ૪=	૬- ૩=
૨- ૨=	૧૨-૧૦=	૧૭- ૭=	૧૯-૧૬=
૧૨- ૫=	૧૨- ૭=	૧૩- ૮=	૧૪- ૯=
૧૫- ૮=	૧૬-૧૧=	૧૧- ૪=	૧૩- ૬=
૧૦- ૬=	૮- ૫=	૧૨- ૪=	૨૦-૧૪=

(૪)

૪×૨=	૯×૨=	૩×૪=	૮×૫=
૬×૩=	૨×૩=	૩×૫=	૩×૬=
૨×૮=	૩×૩=	૪×૩=	૭×૨=
૯×૨=	૨×૪=	૮×૨=	૨×૫=
૪×૪=	૩×૧=	૨×૯=	૩×૪=
૫×૨=	૯×૧=	૫×૩=	૯×૨=
૨×૬=	૩×૬=	૨×૭=	૬×૩=

(૫)

૨× = ૪	૩× = ૯	૨× =૧૦	૭× =૧૪
૬× =૧૮	૨× = ૮	૪× =૧૨	૨× =૧૦
૨× = ૬	૫× =૧૫	૬× =૧૨	૯× =૧૮
×૪=૧૬	×૫=૧૫	×૬=૧૮	× ૭=૧૪
×૩= ૬	×૩= ૯	×૩=૧૨	× ૫= ૫
×૭=૧૪	×૮=૧૬	×૪=૨૦	× ૯= ૯
×૨=૧૮	×૩=૧૫	×૪= ૮	×૧૦=૨૦

(૬) દાખલા ૨૧ ક માં આપ્યા પ્રમાણેના આંકના પાડા મોંઢેથી ઉલટા સુલટા બોલી જાઓ.

પ્રકરણ ૫.

(૧ થી ૨૦ સુધીની સંખ્યામાં આવતા ભાગાકાર.)

પાઠ ૨૩.

ત્રણ ચીજ કેટલી વખત લો તો છ થાય? ત્રણ દુ કેટલા? છ ચીજના ત્રણ સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં શું આવે? છ ચીજના બે સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં શું આવે?

છ ચીજના ત્રણ ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં બે આવે, એમ આ પ્રમાણે અંકને નિશાની વતે દેખાડવામાં આવે છે :—

૬÷૩=૨ (છ ભાગ્યા ત્રણ તો થયા બે; એટલે છ ચીજ ત્રણ સરખે ભાગે વ્હેંચતાં દરેક ભાગમાં બે આવે.)

૬÷૨=૩ (છ ભાગ્યા બે તો થાય ત્રણ, છ ચીજના બે સરખા ભાગ કર્યે તો દરેક ભાગમાં ત્રણ આવે. છ દોઢિઆં ત્રણ છોકરાંમાં સરખે ભાગે વ્હેંચો તો દરેક ભાગે ત્રણ આવે.)

÷ એ નિશાનને ભાગ્યાનું અથવા ભાગાકારનું નિશાન કહે છે.

આઠ ચીજ ચાર સરખે ભાગે વ્હેંચો તો દરેક ભાગમાં શું આવે?

આઠને ભાગ્યા ચારે તો થાય બે, એમ પાટીઆં પર લખી જાઓ. (૮÷૪=૨).

આઠ ચીજ બે સરખે ભાગે વ્હેંચો, તો દરેક ભાગે શું આવે તે લખી બતાવો

૧૦÷૨=૫ એટલે શું સમજ્યા? એ દાખલામાં ૧૦ દોઢિઆં ને બે છોકરા છે એમ ધારો ને તે પ્રમાણે દાખલો વાંચી સંભળાવો.

૪÷૨= એટલે શું? ૮÷૨=૪ એટલે શું? ૨÷૨=૧ એટલે શું?

દાખલા ૨૩.

(૧) નીચેના દાખલા અંક તથા નિશાની વતે લખી બતાવો.

છ ચીજ ત્રણ સરખે ભાગે વ્હેંચો તો દરેક ભાગમાં બે આવે. દશ ભાગ્યા પાંચે તો થાય બે. બાર ચીજ ચાર ભાગે વ્હેંચતાં દરેક ભાગે આવે ત્રણ. આઠ ભાગ્યા ચારે તો થાય બે. નવ ભાગ્યા ત્રણે તો થાય ત્રણ.

૧૬ ના ચાર સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં આવે ચાર. વીસને ભાગ્યા પાંચે તો થાય ચાર. ચૌદને બે વતે ભાગો તો થાય સાત. અઢારને નવ વતે ભાગો તો થાય બે. વીસ ભાગ્યા બેએ તો થાય દશ.

(૨) નીચેના દાખલા સમજાવો.

૬ ÷ ૨=૩	૩ ÷ ૩=૧	૪ ÷ ૨=૨	૧૦ ÷ ૨=૫
૧૨ ÷ ૩=૪	૪ ÷ ૨=૨	૮ ÷ ૪=૨	૧૦ ÷ ૫=૨
૯ ÷ ૩=૩	૬ ÷ ૨=૩	૧૨ ÷ ૬=૨	૧૫ ÷ ૩=૫
૧૪ ÷ ૨=૭	૧૨ ÷ ૨=૬	૧૬ ÷ ૮=૨	૨૦ ÷ ૫=૪

(૩) નીચેના દાખલા સમજાવો.

૨ × ૧=૨	૨ ÷ ૨=૧	૨ ÷ ૧=૨
૨ × ૨=૪	૪ ÷ ૨=૨	૪ ÷ ૨=૨
૨ × ૩=૬	૬ ÷ ૨=૩	૬ ÷ ૩=૨
૨ × ૪=૮	૮ ÷ ૨=૪	૮ ÷ ૪=૨

(૪) દાખલા ૩ માં લખ્યા છે તે પ્રમાણે ૨×૫ થી ૨×૧૦ સુધીનો બે એકાંનો પાડો બન્ને ભાગાકાર સાથે લખી જાઓ.

(નમુનો:– ૨×૫=૧૦, ૧૦÷૨=૫, ૧૦÷૫=૨).

(૫) એજ પ્રમાણે ત્રણ એકાંનો પાડો તમે જ્યાં સુધી શીખ્યા છો, ત્યાં સુધી બન્ને ભાગાકાર સાથે લખી જાઓ.

પાઠ ૨૪.

૫×૨=૧૦ એ તમને આવડે છે. તો તે પરથી ૧૦ ને બેએ ભાગો તો શું આવે ? અથવા ૧૦ ને પાંચે ભાગો તો શું આવે એમ તમને પુછે તો જવાબ આપી શકશો કે નહીં ?

૧૨ ને ત્રણે ભાગે તો શું આવે એમ તમને પુછ્યું છે, જવાબ તમે નહીં જાણતા હો તો કેટલા ત્રી બાર, એ જો યાદ કરો તો પુછેલો જવાબ આપી શકાય કે નહીં ?

૧૫ ના ત્રણ સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં શું આવે એમ જાણવા માટે તમે શું ગુણાકાર યાદ કરશો?

૬×૩=૧૮ એ ગુણાકાર પરથી ૧૮ ને ત્રણે ભાગો તો શું આવે ને ૧૮ ને ૬ એ ભાગો તો શું આવે તે કહી શકાશે કે નહીં?

૧૫ ને પાંચે ભાગો તો શું આવશે? ૧૫ ને ૩ વતે ભાગો તો શું આવશે? ૧૫ દોઢિઆં ત્રણ છોકરામાં આપતાં દરેકને શું મળશે?

દાખલા ૨૪.

(૧)

૪ ÷ ૨=	૮ ÷ ૨=	૬ ÷ ૨=	૯ ÷ ૩=
૬ ÷ ૩=	૮ ÷ ૪=	*૪ ÷ ૪=	૧૦ ÷ ૨=
૧૦ ÷ ૫=	૧૨ ÷ ૨=	૬ ÷ ૬=	૧૨ ÷ ૪=
૧૨ ÷ ૩=	૧૪ ÷ ૭=	૧૨ ÷ ૬=	૧૦ ÷ ૫=
૨ ÷ ૨=	૧૬ ÷ ૨=	૧૪ ÷ ૨=	૧૬ ÷ ૪=
૧૬ ÷ ૮=	૧૮ ÷ ૨=	૧૫ ÷ ૩=	૧૮ ÷ ૯=
૨૦ ÷ ૪=	૪ ÷ ૪=	૨૦ ÷ ૫=	૧૫ ÷ ૫=

(૨) નીચેના દાખલાના જવાબ કહો. ને તે ઉપરથી જવાબને આપેલી દરેક રકમે ભાગતાં શું જવાબ આપશે તે પણ કહો (નમુનો:– ૫×૩=૧૫; ૧૫÷૫=૩; ૧૫÷૩=૫).

૪ × ૩=	૩ × ૫=	૬ × ૨=	૮ × ૨=
૨ × ૪=	૫ × ૨=	૬ × ૩=	૫ × ૪=
૭ × ૨=	૮ × ૧=	૯ × ૨=	૪ × ૫=

(૩) ચાર માણસોમાં બાર કેરી સરખે ભાગે આપો તો દરેક માણસને કેટલી આવશે?

(૪) એક આના ચાર દોઢિઆં તો બાર આનાના કેટલાં આવશે?

(૫) એક ઘોડો પંદર શેર ચણા પાંચ દીવસમાં પુરા કરે છે, દરરોજ તે સરખે ભાગે ખાતો હોય તો રોજ કેટલા શેર ચણા ખાતો હશે?

(૬) સોળ પેનસીલ સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેક છોકરાને બે પેનસીલ મળી, ત્યારે કેટલા હશે?

(૭) એકેક બાજટ પર પાંચ છોકરા બેસાડો તો પંદર છોકરા માટે કેટલા બાજટ જોઇશે?

(૮) ૭ પૈનાં દોઢિઆં કેટલાં? ૧૨ પૈના કેટલાં?

(૯) દરેક ભીખારીને ત્રણ પૈ આપતાં બધી મળી પંદર પૈ ખપી, ત્યારે ભીખારી કેટલા ?

(૧૦) દરરોજ એક સરખો ખરચ કરતાં ચાર દહાડામાં વીશ રૂપિઆ ખર્ચ થયો ત્યારે દરરોજ શું ખર્ચ થયો હશે ?

(૧૧) એક માણસ દર કલાકે પાંચ માઇલ ચાલે તો વીશ માઇલ ચાલવા માટે કેટલા કલાક જોઇશે ?

(૧૨) એક છોકરો દરરોજ છ લીટી કવિતા મોંહે કરે તો ૧૮ લીટી માટે કેટલા દિવસ લાગશે ?

(૧૩) રોજ ત્રણ પૈસા ખર્ચ હોય તો છ દિવસનો શું ખર્ચ ?

(૧૪) એક માણસે અઢાર ગાઉ ચાલવું છે દરરોજ ત્રણ ગાઉ કાપતાં કેટલા દહાડામાં મુસાફરી પુરી થશે ?

(૧૫) એક દરજી ત્રણ દહાડે એક ડગલો પુરો કરે છે, તો બાર દહાડામાં કેટલા ડગલા કરશે ?

(૧૬) ચાર છોકરા એક હારમાં ઉભા રહે તો વીશ છોકરાની કેટલી હાર થશે ?

(૧૭) એક છોકરો ત્રણ સળી ઉંચકી જાય તો ૧૫ છોકરા કેટલી સળી ઉંચકી જશે ?

(૧૮) એક ટોપલીમાં ચાર દોથી રહે છે, તો ૧૬ દોથી માટે કેટલી ટોપલી વાપરવી પડશે ?

(૧૯) એક મજુર એક વેળા પાંચ ઇંટ ઉપાડી લઇ જાય છે, તો વીશ ઇંટ ઉપાડવા તેને કેટલા ફેરા ફરવા પડશે ?

(૨૦) ચાર આનાની એક પાવલી તો બાર આનાની કેટલી પાવલી આવશે ?

(૨૧) પાંચ પંચ ઘનના કેટલા ઢગલા કરો તો પંદર ઘન થઇ રહેશે ?

(૨૨) બાર ચીજમાંથી છ છ ચીજ કેટલી વખત લઇ શકશે ?

(૨૩) નવ ચીજમાંથી બબ્બે ચીજ કેટલી વખત લેવાશે ? બાકી શું રહેશે ?

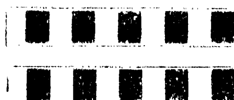
(૨૪) એકેક ગાડીમાં ચાર ઘોડા જોડે તો પાંચ ગાડી માટે કેટલા ઘોડા જોઇશે ?

(૨૫) કેટલા હાથના આંગળા વીશ થશે ?

પ્રકરણ ૬.

(વીશથી સો સુધી સંખ્યાની ગણત્રી.)

પાઠ ૨૫.

એકવીસ ૨૧.

પચીશ ૨૫.

એક દશક ને સાત એકમ હોય તો શું સંખ્યા થાય? તે કેમ લખો છો?

દશકનો અંક એકમના અંકના કયા હાથ પર લખાય છે? ૧૫ એમાં એકમનો અંક કયો ને દશકનો કયો?

બે દશકને શું નામ આપયું છે? વીશ અંકમાં કેમ લખાય છે? ૨૦ એમાં શૂન્ય શું દેખાડે છે? ને બે શું દેખાડે છે?

બે દશક ને એક એકમ એટલે એકવીશ, બે દશક ને બે એકમ એટલે બાવીશ એ આંકડામાં લખી દેખાડો. પેહલાં દશકનો અંક લખો, ને પછી એકમ.

ક્રમ૦૪ પ્રમાણે ત્રેવીશથી ઓગણત્રીસ સુધી લખી દેખાડો.

બે દશક ને દસ એટલે કેટલા દશક થયા? ત્રણ દશક ને એકમ કાંઇ નહીં તે કેમ લખશો. ત્રણ દશક એટલે ત્રીસ. ૩૦.

ત્રણ દશક ને એક એટલે એકત્રીશ અંકમાં કેમ લખશો? પેહેલાં દશકનો અંક લખશો કે એકમનો? દશકનો અંક એકમના અંકના કયા હાથ પર લખાય છે.

ત્રણ દશક ને બે એટલે બત્રીસ, તે પછી તેત્રીસ ચોત્રીસ એમ ઓગણચાળીસ સુધી લખો.

ત્રણ દશક ને દસ છુટી એકમો મળી કેટલા દશક થાય? ચાર દશક એટલે ચાળીસ અંકમાં લખો.

ચાર દશક ને એક, બે, એ કેમ અંકમાં લખશો તે ઓગણ પચાસ સુધી લખી દેખાડો.

પાંચ દશક એટલે પચાસ, છ દશક એટલે સાઠ, સાત દશક સીતેર, આઠ દશક એંસી, નવ દશક એટલે નેવું. એ અંકમાં લખો.

પચાસથી સો સુધીના અંક બોલતાં શીખો.

દસ દશક એટલે સો કેમ લખાય છે તે જુઓ. ૧૦૦ સો.

દાખલા ૨૫. ક.

(૨૦ થી ૩૦ સુધી.)

(૧) એકવીસથી ત્રીસ સુધી સંખ્યા ચઢતી તેમજ ઉતરતી ગણી જાઓ.

(૨) એકથી ત્રીસ સુધી સંખ્યા બદલાં વચ્ચેથી એક સંખ્યા છોડી ગણી જાઓ. પછી બે સંખ્યા છોડી ગણી જાઓ. એજ રીતે ત્રીસથી એક સુધી ગણો.

(૩) દશ બે વખત લો તો વીશ થાય એમ અંકમાં લખી દેખાડો.

(૪) ૧૦+૧૦=૨૦. ૧૦×૨=૨૦ એ સમજાવો.

(૫) વીશને એક એકવીશ, વીશને બે બાવીશ, એમ વીશને દશ કેટલા ત્યાં સુધી ગણી જાઓ, ને લખી દેખાડો. (નમુનોઃ—૨૦+૧=૨૧, ૨૦+૨=૨૨).

(૬) હું ટેબલપર થોડી એકમો (સોનેનશાઇનની પેટીમાંના ધનો) ના ઢગલા કરી મુકું છું. એકેક છોકરાએ ટેબલ આગલ આવી એકેક ઢગલો લેવો. તેમાંથી દશ દશ એકમો થાય તેને બદલે એકેક દશકની લાંબી સળી મુકવી ને એકમ હોય તે રેહવા દેવા. પછી જેટલા દશક ને એકમ આવ્યા હોય તે સ્લેટ પર લખી દેખાડવા.

(૭) એકેક છોકરો શિક્ષકની ટેબલ આગલ આવો, ને નીચે જણાવેલી સંખ્યા જેટલા દશક ને એકમો (સોનેનશાઇનની પેટીમાંથી) કાઢી ગોઠવો.

૨૩. ૨૬. ૧૮. ૨૯. ૨૨. ૧૩. ૨૫. ૨૧.
૨૭. ૨૯. ૩૦. ૨૦. ૧૨. ૨૪. ૧૭. ૧૫.

(૮)

૨૦+ ૫=	૨૦+ ૨=	૨૦+ ૬=	૨૦+ ૮=
૧૦+ ૬=	૨૦+ ૩=	૧૦+ ૫=	૨૦+ ૭=
૧૦+૧૦=	૨૦+ ૧=	૨૦+ ૯=	૨૦+ ૪=

૨૦+૧૦= ૧૦+૨૦= ૨×૧૦=
૧૦× ૨= ૧૦+૧૦= ૧૦× ૩=

(૯)

૨૨=૨૦+ ૨૫=૨૦+ ૨૭=૨૦+ ૨૧=૨૦+
૨૪=૧૦+ ૨૩=૨૦+ ૨૯=૨૦+ ૨૬=૨૦+
૨૮=૨૦+ ૨૦=૧૦+ ૩૦=૨૦+ ૨૪=૨૦+

(૧૦) નીચેની સંખ્યાઓના નામ કહો ને તેમાં કેટલા દશક છે ને તે ઉપરાંત કેટલી એકમો છે તે કહો.

૧૫. ૨૧. ૧૮. ૨૩. ૧૯. ૨૫. ૧૬. ૨૨.
૨૪. ૨૭. ૨૯. ૩૦. ૨૦. ૧૦. ૮. ૭.
૨૬. ૧૨. ૧૭. ૨. ૨૮. ૧૧. ૫. ૪.

(૧૧)

૨૪=૧૦×૨+ ૨૫=૧૦×૨+ ૨૩=૧૦×૨+
૨૧=૧૦×૨+ ૨૭=૧૦×૨+ ૨૬=૧૦×૨+
૨૯=૧૦×૨+ ૨૮=૧૦×૨+ ૩૦=૧૦×૨+
૨૨=૧૦×૨+ ૨૦=૧૦×૨+

(૧૨) પચીશ રૂપિઆમાંથી દશ દશ રૂપિઆની જેટલી નોટ લેવાય એટલી લેવી છે. તો કેટલી નોટ લેવાશે? બાકી રૂપિઆ કેટલા રહેશે? ૨૯ રૂપિઆમાંથી કેટલી? ૩૦ માંથી?

દાખલા ૨૫. ખ.

(૩૦ થી ૫૦ સુધી.)

(૧) ૩૦ થી ૫૦ સુધી સઘળી સંખ્યા ચઢતી ગણી જાઓ. પછી ૫૦ થી ૩૦ સુધી ઉતરતી ગણી જાઓ, તથા લખી દેખાડો.

(૨) ૩૦ થી ૫૦ સુધી સંખ્યા વચ્ચેથી એક સંખ્યા છોડી દઈ ચઢતી તેમજ ઉતરતી ગણી જાઓ.

(૩) મેં આ ટેબલપર છુટી એકમોના ઢગલા કર્યા છે તે દરેક ઢગલામાંથી દશ એકમ નીકળે તેટલા દશકના કકડાને બાકીની એકમો મુકી એ ઢગલીઓ પાછી ગોઠવો.

(૪) નીચે લખેલી સંખ્યાઓ વાંચો, તથા તે દરેક સંખ્યા જેટલી દશક અને એકમો (સોનેનશાઇનની) પેટીમાંથી કાઢી ગોઠવી દેખાડો.

૩૫. ૪૨. ૩૮. ૩૧. ૩૪. ૪૦. ૪૩. ૩૬.
૪૪. ૩૯. ૪૧. ૩૭. ૩૨. ૪૫. ૩૩. ૪૬.
૮. ૪૭. ૫૦. ૧૭. ૪૮. ૧૯. ૪૯. ૫.

(૫) ત્રીસને એક એકત્રીસ, ત્રીસને બે બત્રીસ એમ ચાલીસ સુધી બોલી જાઓ.

(૬) એજ પ્રમાણે ચાળીસથી પચાસ સુધી બોલી જાઓ.

(૭)

૩૦ + ૨=	૪૦ + ૩=	૩૦ + ૬=	૪૦ + ૫=
૪૦ + ૭=	૩૦ + ૮=	૪૦ + ૯=	૩૦ + ૩=
૩૦ + ૧=	૪૦ + ૪=	૩૦ + ૪=	૪૦ + ૯=
૩૦ + ૭=	૪૦ + ૮=	૩૦ + ૫=	૩૦ + ૯=
૪૦ + ૧=	૩૦ + ૧૦=	૪૦ + ૩=	૪૦ + ૧૦=
૪૦ + ૩=	૪૦ + ૭=	૨૦ + ૬=	૨૦ + ૮=
૨૦ + ૭=	૨૦ + ૫=	૨૦ + ૨=	૨૦ + ૯=

(૮)

૩૫=૩૦ +	૪૨=૪૦ +	૨૫=૨૦ +	૩૧=૩૦
૪૩=૪૦ +	૩૬=૩૦ +	૪૭=૪૦ +	૩૮=૩૦ +
૩૨=૩૦ +	૪૪=૪૦ +	૩૩=૩૦ +	૪૮=૪૦ +
૪૯=૪૦ +	૩૪=૩૦ +	૪૦=૩૦ +	૩૭=૩૦ +
૩૯=૩૦ +	૪૧=૪૦ +	૪૫=૪૦ +	૪૨=૪૦ +
૪૬=૪૦ +	૫૦=૪૦ +	૩૦=૨૦ +	૨૦=૧૦ +
૨૪=૨૦ +	૨૭=૨૦ +	૧૬=૧૦ +	૩૦=૨૦ +

(૯)

૧૦ × ૩ + ૨=	૧૦ × ૩ + ૭	૧૦ × ૩ +૮	૧૦×૪+ ૭
૧૦ × ૩ + ૬=	૧૦ × ૪ + ૨	૧૦ × ૪ +૫	૧૦×૩+ ૩
૧૦ × ૪ + ૫=	૧૦ × ૩ + ૯	૧૦ × ૪ +૮	૧૦×૪+૧૦

(૧૦)

૩૨=૧૦×૩+	૪૪=૧૦×૪ +	૪૭=૧૦×૪+	૫૦=૧૦×૪+
૩૬=૧૦×૩+	૩૮=૧૦×૩ +	૪૬=૧૦×૪+	૩૩=૧૦×૩+
૪૫=૧૦×૪+	૪૮=૧૦×૪ +	૩૫=૧૦×૩+	૪૧=૧૦×૪+
૩૧=૧૦×૩+	૪૯=૧૦×૪ +	૩૭=૧૦×૩+	૪૦=૧૦×૪+
૪૦=૧૦×૩+	૪૨=૧૦×૪ +	૩૪=૧૦×૩+	૪૩=૧૦×૪+

(૧૧) નીચે લખેલી સંખ્યા જેટલા રૂપિઆ હોય તો તેમાંથી દશ દશ રૂપિઆની કેટલી નોટ લેવાશે ને બાકી રોકડા રૂપિઆ કેટલા રહેશે?

છત્રીસ, આડત્રીસ, છેતાળીસ, પચાસ, ચુમાળીસ, બત્રીસ, અડતાળીસ, પીસતાળીસ, ચાળીસ, સાડત્રીસ, ઓગણપચાસ, પાંત્રીસ.

દાખલા ૨૫. ગ.

(૫૦ થી ૭૦ સુધી.)

(૧) ૨૦ થી ૭૦ સુધી સઘળી સંખ્યાઓ ચઢતી ગણી જાઓ. તથા ઉતરતી પણ ગણો.

(૫૦ થી ૭૦ સુધીની સઘળી સંખ્યાઓ લખી જાઓ.

(૩) આ ટેબલ ઉપર મેં એકમો (ઘન અથવા છુટી સળીઓ) ના જુદા જુદા ઢગલા મુકયા છે. તેમાંથી દશ દશ એકમો લઇ તેને બદલે દશકના કકડા (કે દશ સળીઓના બાંધેલા ઢગલા) મુકી ઢગલાઓ પાછા ગોઠવો. (દાખલોઃ– ૫૪ ઘન મુકયા છે તો ૫ દશકના કકડા અને ૪ ઘન મુકો.)

(૪) નીચે લખેલી સંખ્યા વાંચો તથા તે દરેક સંખ્યામાં જણાય તેટલી દશક અને એકમો જેટલા કકડા તથા ઘન પેટીમાંથી કાઢી ગોઠવો.

૫૪, ૬૭, ૫૨, ૬૫, ૬૮, ૫૧, ૫૩, ૬૯, ૬૪, ૫૬.
૫૫, ૬૧, ૫૯, ૬૩, ૫૭, ૬૬, ૫૮, ૬૦, ૬૨, ૭૦.

(૫) પચાસને બે બાવન, બાવનને બે ચોપન એમ દરેક જવાબમાં બે ઉમેરી ૭૦ આવે ત્યાં સુધી બોલી જાઓ)

(૬)

૫૦ + ૬=	૬૦ + ૫=	૫૦ + ૩=	૫૦ + ૭=
૬૦ + ૧=	૬૦ + ૭=	૫૦ + ૪=	૫૦ + ૧=
૫૦ + ૮=	૬૦ + ૪=	૫૦ + ૯=	૬૦ + ૨=
૬૦ + ૯=	૫૦ + ૯=	૫૦ + ૨=	૫૦ + ૫=
૫૦ + ૧૦=	૬૦ + ૩=	૬૦ + ૬=	૬૦ + ૧૦=

(૭)

૬૪ = ૬૦+	૫૭ = ૫૦+	૫૯ = ૫૦+	૬૭ = ૬૦+
૬૮ = ૬૦+	૬૯ = ૬૦+	૫૩ = ૫૦+	૫૮ = ૫૦+
૫૨ = ૫૦+	૫૧ = ૫૦+	૬૩ = ૬૦+	૬૫ = ૬૦+

(૮)

૫૩=૫ × ૧૦ +	૬૭=૬ × ૧૦ +	૭૦=૬ × ૧૦ +
૫૬=૫ × ૧૦ +	૬૯=૬ × ૧૦ +	૬૫=૬ × ૧૦ +
૫૯=૫ × ૧૦ +	૬૩=૬ × ૧૦ +	૫૧=૫ × ૧૦ +
૬૮=૬ × ૧૦ +	૫૪=૫ × ૧૦ +	૫૦=૪ × ૧૦ +

દાખલા ૨૫. ઘ.

(૭૦ થી ૧૦૦ સુધી.)

(૧) ૭૦ થી ૧૦૦ સુધી સંખ્યા ચઢતી ઉતરતી ગણી જાઓ. તથા લખી દેખાડો.

(૨) ટેબલ ઉપર મેં જે ઢગલીઓ દશક તથા એકમ ગોઠવીને કરી છે તે શું સંખ્યા દેખાડે છે તે લખી દેખાડો.

(૩) નીચેની સંખ્યાઓ વાંચો તથા તેટલા દશક ને એકમના લાકડાના કકડા લઇ એ સંખ્યા બનાવી દેખાડો.

૭૫,	૭૮,	૮૫,	૮૭,	૯૨,	૯૪,	૭૬.
૭૧,	૭૭,	૯૬,	૮૮,	૯૫,	૯૯,	૭૯.
૭૩,	૮૩,	૯૩,	૭૨,	૯૭,	૮૧,	૯૧.

(૪)

૭૦ + ૫=	૮૦ + ૪=	૯૦ + ૬=	૭૦ + ૬=
૮૦ + ૭=	૯૦ + ૮=	૭૦ + ૧=	૮૦ + ૨=
૯૦ + ૩=	૭૦ + ૯=	૮૦ + ૮=	૯૦ + ૭=
૭૦ + ૪=	૯૦ + ૪=	૯૦ + ૨=	૭૦ + ૧૦=
૮૦ + ૫=	૯૦ + ૯=	૮૦ + ૬=	૮૦ + ૧૦=
૮૦ + ૭=	૮૦ + ૯=	૯૦ + ૧=	૯૦ + ૧૦=

(૫)

૭૪=૭ × ૧૦ +	૮૫=૮ × ૧૦ +	૯૬=૯ × ૧૦ +
૭૧=૭ × ૧૦ +	૮૨=૮ × ૧૦ +	૯૩=૯ × ૧૦ +
૭૬=૭ × ૧૦ +	૮૭=૮ × ૧૦ +	૯૮=૯ × ૧૦ +
૮૮=૮ × ૧૦ +	૯૯=૯ × ૧૦ +	૭૭=૭ × ૧૦ +
૭૨=૭ × ૧૦ +	૮૩=૮ × ૧૦ +	૯૪=૯ × ૧૦ +
૯૭=૯ × ૧૦ +	૮૬=૮ × ૧૦ +	૭૫=૭ × ૧૦ +
૭૯=૭ × ૧૦ +	૯૦=૯ × ૧૦ +	૧૦૦=૯ × ૧૦ +
૭૩=૭ × ૧૦ +	૮૪=૮ × ૧૦ +	૯૫=૯ × ૧૦ +

(૬) નીચે આપેલી રૂપિઆની રકમોમાંથી દશ દશ રૂપિઆની કેટલી નોટો લેવાશે ?

બહોતેર, ચોરાણું, પંચ્યાશી, અઠાણું, તોતેર, એકયાશી.

પાઠ ૨૬.

એક દશકનો કકડો લો. તેનીજ એક બીજો કકડો જોડે મુકો તો કેટલા દશક થાય ? બે દશક સંખ્યાનું નામ શું ?

બે દશકમાં બીજો એક દશક લો તો શું થાય ? કેટલા દશકે ત્રીસ થાય ? વીશમાં કેટલા દશક ? ચાળીસમાં કેટલા ? બે દશક ને ચાર દશક મળી કેટલા દશક થાય ? ત્યારે ૨૦+૪૦ તે કેટલા થાય ?

૫૦ માં કેટલા દશક, ત્રીસમાં કેટલા ? પાંચ દશકને ત્રણ દશક એટલે કેટલા દશક ? ત્યારે ૫૦+૩૦= ?

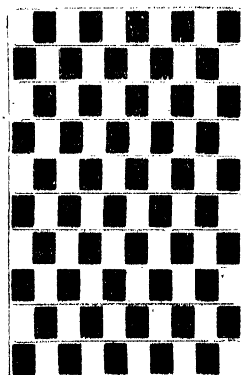
૧૦+૮૦ તે કેટલા ? ૮૦+૨૦ એટલે કેટલા દશક ?

આપણે અગાઉ એકમો દેખાડવા જે ઘન વાપરતા હતા, તેવા ઘનો દશથી વધારે હોય છે ત્યારે શું વાપરીએ છીએ ? (દશ ઘન જોડી કરેલો દશકનો લાકડાનો કકડો) હવે દશ દશક એટલે સો દેખાડવા. આપણે દશ દશકના કકડા જોડીશું. માટે એ રીતે જોડી જે મોટો ચોરસ કકડો બનાવ્યો છે તે જુઓ.

હવેથી જ્યાં પણ દશ દશક આવે કે તમે દશ લાંબા કકડા વાપરવા બદલે આ ચોરસ કકડા વાપરજો. એને આપણે હવેથી " શતક " કકડા કહીશું ?

એકમ દશક

શતક.

પાંચ દશકમાંથી બે દશક લઇ લો, બાકી શું રેહશે ૫૦-૨૦= ?

છ દશક એટલે કેટલી સંખ્યા ? ૧૦×૬= ?

દાખલા ૨૬.

(૧) દશ, વીશ, ત્રીસ એમ સઘળા દશકો સો સુધી બોલી જાઓ.

(૨)

૧૦+૧૦=	૩૦+૧૦=	૫૦+૧૦=	૭૦+૧૦=
૨૦+૧૦=	૪૦+૧૦=	૬૦+૧૦=	૮૦+૧૦=
૯૦+૧૦=			

(૩)

૧૦૦–૧૦=	૯૦-૧૦=	૬૦–૧૦=	૨૦–૧૦=
૫૦–૧૦=	૪૦–૧૦=	૩૦–૧૦=	૭૦–૧૦=

(૪) નીચેના દાખલા જવાબ કહો. (નમુનો. ૨૦+૪૦ એટલે બે દશક ને ચાર દશક મળી છ દશક એટલે ૬૦.)

૧૦+૨૦=	૩૦+૪૦=	૫૦+૧૦=	૬૦+૩૦=
૭૦+૧૦=	૮૦+૨૦=	૩૦+૫૦=	૩૦+૭૦=
૨૦+૫૦=	૩૦+૨૦=	૫૦+૪૦=	૬૦+૪૦=
૩૦+૨૦=	૧૦+૮૦=	૭૦+૨૦=	૫૦+૩૦=

(૫)

૧૦+૧૦+૧૦=	૨૦+૨૦+૧૦=	૫૦+૨૦+૧૦=
૨૦+૧૦+૩૦=	૩૦+૨૦+૪૦=	૩૦+૪૦+૨૦=
૬૦+૧૦+૧૦=	૧૦+૭૦+૧૦=	૮૦+૧૦+૧૦=
૨૦+૩૦+૫૦=	૧૦+૧૦+૪૦=	૨૦+૨૦+૨૦=

(૬)

૭૦–૧૦–૧૦=	૯૦–૫૦–૧૦=	૫૦–૧૦–૨૦=
૮૦–૨૦–૧૦=	૬૦–૧૦–૧૦=	૬૦–૨૦–૨૦=

(૭)

૧૦×૨=	૧૦× ૫=	૧૦×૬=	૧૦×૧=
૧૦×૪=	૧૦× ૭=	૧૦×૩=	૧૦×૮=
૧૦×૯=	૧૦×૧૦=		

(૮) નીચેની સંખ્યાઓમાં દશક કેટલા છે તે કહો.

૨૦,	૪૦,	૩૦,	૧૦,	૫૦.
૬૦,	૮૦,	૭૦,	૧૦૦,	૯૦.

(૯) બે દશકમાં ત્રણ દશક ઉમેરો; પાંચ દશકમાં ચાર દશક ઉમેરો, છ દશકમાં ત્રણ દશક ઉમેરો.

પ્રકરણ ૭.

(બે અંકી સંખ્યાના એક અંકી સંખ્યાવતે સરવાળા તથા બાદબાકી.)

પાઠ ૨૭.

આઠ ધન અથવા સળી લો. બીજી નવ ધન કે સળી લો. બંનેને જોડે મુકશો તો કેટલી સળી કે ધન થશે ?

દશ દશ સળી છુટી થાય તે કાઢી લઇ દશ સળીની મોટી ભારી હોય તો મુકો. અથવા દશ છુટા ધનને બદલે દશકનો કકડો મુકો. તો નવ ને આઠ એકમ સાથે મુકતાં કેટલા દશક ને એકમ થયા ?

બે દશકના કકડા ને આઠ ધન લો. તેમાં નવ ધન મુકશો તો કેટલા ધન થશે ? ૧૭ ધનમાંથી દશકના કકડા કેટલા લેવાશે ? ત્યારે ૨૮+૯ કેટલા થયા ?

૩૮+૯ ગણવા ૮ ને ૯ પેહલાં ગણો, કેટલા થયા ? બીજા હજી કેટલા દશક ઉમેરવા છે ? (આઠ ને નવ સત્તર એટલે ૧ દશક ને સાત. ત્રણ દશક ને એક દશક એટલે ચાર દશક મળી ચાર દશક ને સાત એટલે ૪૭.)

૩૫+૯ એનો દશક તથા એકમના કકડા લઇ જવાબ કરી દેખાડો.

૩૬+૮ એટલે કેટલા ?

એકમે એકમ ઉમેરો તેમાં જે દશક આવે તેને કયાં ઉમેરી દેશો ?

૮+૯ એ સરવાળો મોઢેથી તમે કેમ કરતાં શીખ્યા છો. (૮+૨=૧૦; ૧૦+૭=૧૭) એજ પ્રમાણે ૧૮+૯ નો સરવાળો કરો. (૧૮+૨=૨૦; ૨૦+૭=૨૭).

એજ પ્રમાણે ૨૮+૯; ૩૮+૯; ૪૮+૯, ૮૮+૯ નો સરવાળો કરો.

૬+૭ નો સરવાળો મોઢેથી કરો (૬+૪=૧૦; ૧૦+૩=૧૩; અથવા મોઢે હોય તો એકદમ ૭ ને સાત તેર કહો.)

૧૬+૭; ૨૬+૭; ૫૬+૭ એ સરવાળા એ પરથી કહો.

દાખલા ૨૭. ક.

(૧)

૨ + ૭=	૩ + ૮=	૪ + ૯=	૫ + ૭=
૬ + ૬=	૬ + ૯=	૬ + ૭=	૬ + ૮=
૭ + ૩=	૮ + ૩=	૭ + ૪=	૮ + ૫=
૮ + ૭=	૭ + ૫=	૮ + ૬=	૭ + ૬=
૭ + ૯=	૮ + ૨=	૭ + ૭=	૮ + ૯=
૮ + ૮=	૫ + ૪=	૫ + ૬=	૪ + ૮=
૫ + ૯=	૩ + ૭=	૫ + ૮=	૨ + ૯=

(૨)

૧૨ + ૭=	૧૪ + ૮=	૧૫ + ૯=	૧૬ + ૭=
૧૧ + ૯=	૧૨ + ૮=	૧૩ + ૬=	૧૪ + ૯=
૧૭ + ૫=	૧૮ + ૬=	૧૭ + ૮=	૧૮ + ૫=
૧૯ + ૬=	૧૮ + ૯=	૧૯ + ૭=	૧૯ + ૮=
૧૮ + ૮=	૧૯ + ૨=	૧૧ + ૩=	૧૯ + ૪=

(૩) નીચેના દાખલામાં જવાબ પેહેલાં એકમો ઉમેરી પછી દશક ઉમેરી કહો. (નમુનો :–૨૭+૮ ; ૭+૮= ૧૫. એટલે દશકને પાંચ, ને બે દશક એટલે ૩ દશકને પાંચ).

૨૧ + ૯=	૨૪ + ૭=	૨૮ + ૮=	૩૨ + ૯=
૪૧ + ૯=	૬૪ + ૭=	૭૮ + ૮=	૬૨ + ૯=
૩૫ + ૬=	૪૭ + ૫=	૫૮ + ૪=	૬૯ + ૨=
૭૫ + ૬=	૬૭ + ૫=	૨૮ + ૪=	૮૯ + ૨=
૬૬ + ૮=	૭૮ + ૪=	૮૩ + ૮=	૭૭ + ૫=
૨૬ + ૮=	૩૮ + ૪=	૪૩ + ૮=	૨૭ + ૫=
૨૫ + ૭=	૩૪ + ૬=	૨૮ + ૭=	૩૯ + ૮=
૪૧ + ૪=	૪૩ + ૫=	૪૫ + ૮=	૪૯ + ૯=
૫૧ + ૬=	૫૩ + ૭=	૫૯ + ૨=	૫૭ + ૭=
૪૨ + ૮=	૪૪ + ૬=	૪૭ + ૬=	૬૦ + ૯=
૭૭ + ૮=	૭૫ + ૫=	૭૮ + ૮=	૭૯ + ૯=
૬૨ + ૬=	૬૪ + ૭=	૬૩ + ૯=	૬૯ + ૩=
૮૯ + ૫=	૮૨ + ૮=	૮૪ + ૬=	૮૮ + ૭=
૯૧ + ૭=	૯૩ + ૬=	૨૬ + ૯=	૩૯ + ૫=
૩૭ + ૮=	૪૬ + ૯=	૪૮ + ૭=	૯૦ + ૯=

(૪) નીચેના દાખલા દશકથી એકમો છુટી પાડયા વગર ગણો. (નમુનો :– ૨૮+૭=૩૫; ૨૮+૨=૩૦, ૩૦+૭=૩૭).

૨૫ + ૬=	૩૭ + ૫=	૪૨ + ૯=	૩૨ + ૮=
૪૬ + ૭=	૨૮ + ૯=	૩૮ + ૪=	૩૫ + ૭=
૬૫ + ૬=	૬૯ + ૩=	૭૨ + ૯=	૭૭ + ૬=
૪૪ + ૮=	૫૫ + ૬=	૭૭ + ૭=	૮૮ + ૮=
૧૫ + ૯=	૧૭ + ૭=	૨૯ + ૨=	૩૭ + ૯=
૮૭ + ૭=	૫૪ + ૯=	૫૯ + ૩=	૬૬ + ૮=

૫

૫– ૪=	૧૪–૬ =	૧૨–૮=	૧૫–૭=
૪× ૪=	૫×૩ =	૬+૯=	૧૯–૭=
૧૨– ૯=	૧૧– ૭=	૧૨– ૩=	૧૪– ૬=
૮÷ ૪=	૧૫÷ ૩=	૧૮÷ ૯=	× ૬=૧૮
× ૪=૨૦	÷ ૫=૩	÷ ૩= ૪	૧૭– ૮=
÷ ૭= ૨	÷ ૨=૮	÷ ૪=૨૦	× ૮=૧૬
૫૦+૩૦=	૮૦–૨૦=	૯૦–૪૦=	૧૦+૬૦=
૩૦+ ૯=	૪૦+ ૭=	૬૦–૩૦=	૫૦–૧૦×૨=
૨૬+ ૭=	૩૮+ ૫=	૪૩+ ૮=	૭૧+ ૯=
૩+ ૬=	૪× ૫=	૧૮÷ ૨=	૧૬÷ ૪=

(૬) એક માણસ ઉઘરાણી નીકળ્યો. એક ઠેકાણેથી તેણે ૨૭ રૂપિઆ વસુલ કીધા. બીજે ઠેકાણેથી તેણે નવ રૂપિઆં લીધા. એ સઘળા રૂપીઆની દશ દશની બની શકે એટલી નોટ લઇ તે ઘર આવ્યો. ત્યારે તે કેટલી નોટ તથા કેટલા રૂપિઆ રોકડા લાવ્યો હશે ?

(૭) એક ઠેકાણેથી ૩૭ છુટી સળી મુકી છે. બીજે ઠેકાણે ૮ છે. બંનેને સાથે કરી તેમાંથી બને તેટલી દશ દશ સળીની ભારીઓ બાંધવી છે. તો કેટલી ભારી બંધાશે. ને છુટી સળી કેટલી રહેશે ?

દાખલા ૨૭. ખ.

(૧)

૧૮+૫=	૨૭+૬=	૩૮+૪=
૧૮+૫+૪=	૨૭+૬+૫=	૩૮+૪+૭=
૨૭+૩+૨+૪=	૪૯+૩+૫+૬=	૫૫+૫+૭+૩+૮=
૪+૪+૪+૪+૪=	૫+૫+૫+૫+૫=	૬+૬+૬+૬+૬+૬=
૫૦+૨+૩+૪+૫+૬=	૬૧+૯+૮+૭+૬=	૭૫+૫+૨+૪+૬+૭+૮=
૬૦+૧૦+૧૦+૭+૩+૫=	૨૦+૨૦+૨૦+૫+૫=	૪૦+૨૦+૨૦+૧૦+૩+૪=

(૨) એકમાં પાંચ ઉમેરો. જે જવાબ આવે તેમ પાછા પાંચ ઉમેરો. એમ જવાબ સોની ઉપર સંખ્યા નહીં જાય ત્યાં સુધી બોલી જાઓ.

(૩) એજ પ્રમાણે ચારમાં પાંચ ઉમેરો. જવાબમાં પાંચ ઉમેરો ને સો સુધી ગણી જાઓ.

(૪) બેમાં છ ઉમેરો. જવાબમાં પાછા છ ઉમેરો એમ સો સુધી બોલી જાઓ.

(૫) એકમાં નવ ઉમેરો જે જવાબ આવે તેમાં નવ ઉમેરો એમ સો સુધી બોલી જાઓ.

(૬)

૪+૪=૮	૫+૫=	૬+૬=૧૨	૭+૭=૧૪
૮+૪=૧૨	૧૦+૫=૧૫	૧૨+૬=૧૮	૧૪+૭=૨૧
૧૨+૪=	૧૫+૫=	૧૮+૬=	૨૧+૭=
એમ ૧૦૦ સુધી ગણો.	એમ ૧૦૦ સુધી ગણો.	એમ ૧૦૦ સુધી.	એમ ૧૦૦ સુધી.
૮+૮=૧૬	૯+૯=૧૮	૧૦+૧૦=૨૦	૩+૩=૬
૧૬+૮=૨૪	૧૮+૯=૨૭	૨૦+૧૦=૩૦	૯+૩=
એમ ૧૦૦ સુધી.	એમ ૧૦૦ સુધી.	એમ ૧૦૦ સુધી.	એમ ૧૦૦ સુધી.

(૭) નીચે આપેલી દરેક સંખ્યામાં (૧) આઠ (૨) છ (૩) નવ (૪) પાંચ ઉમેરો.

૨૨, ૩૮, ૪૬, ૫૭, ૬૪, ૭૯, ૮૨, ૮૧, ૧૫, ૨૭.
૭૫, ૬૭, ૩૩, ૨૫, ૭૧, ૬૯, ૩૭, ૪૪, ૬૮, ૭૯.

(૮) એ પ્રમાણે એકથી સો સુધીની કોઇ પણ સંખ્યા લો. તેમાં ગમે તે એક અંકી સંખ્યા ઉમેરો ને જવાબમાં તેજ સંખ્યા ઉમેરતાં સો સુધી જાય એવા દાખલા છોકરાએ વર્ગમાં એક બીજાને પુછવા.

પાઠ ૨૮.

(રીત ૧).

તમે બજારમાં ગયા ત્યારે તમારા પાસે બે દશ રૂપિઆની નોટ તથા ચાર રૂપિઆ રોકડા હતા. તેમાંથી તમે આઠ રૂપિઆના

છુટ લીધાં તો તે રૂપિઆ કેમ આપશો? કેટલી દશ રૂપિઆની નોટ વટાવશો? તે નોટ વટાવ્યા પછી તમારી પાસે કેટલા રોકડા રૂપિઆ થશે? તેમાંથી આઠ આપતાં તમારી પાસે બધું મળી બાકી શું રહેશે?

બે દશક તથા ૪ છુટા ઘન છે. તેમાંથી ૮ ઘન લેવા છે. તો દશકના કકડાને શું કરશો? (દશકનો કકડો બદલી દશ છુટા ઘનજ લો.

૨૪ માંથી ૮ કેમ લેવાય તે દશક તથા એકમોના કકડા લઇ કરી બતાવો.

૩૫ માંથી ૯ કેમ લેવાય તે પણ ઘન તથા દશક લઇ કરી બતાવો

૩૫ માં જે દશક છે તેમાંથી ૧ દશક વટાવો, તો કેટલા દશક ને કેટલા એકમ બધા મળી થશે? ૨ દશક ને ૧૫ એકમમાંથી નવ એકમ લો તો શું રેહશે?

૪૬ માંથી ૮ લેવા છે. ૪ દશકમાંથી ૧ દશક વટાવો, તો કેટલા દશક ને એકમ થશે? ત્રણ દશક ને સોળ એકમમાંથી ૮ એકમ લો તો શું રહેશે?

નીચેનો દાખલો તપાસો.

૫૬–૯=

દશક	એકમ
૫	૬
	—૯

=

દશક	એકમ
૪	૧૬
	—૯
૪	૭

અથવા ૫૬–૯= ૪૦+૧૬–૯= ૪૦+૭=૪૭.
એજ પ્રમાણે ૬૭–૮ એ દાખલો લખી બતાવો.

(રીત ૨).

૧૨ માંથી ૯ બાદ કરો તો બાકી શું રહે? ૧૨ માંથી કેટલા જાય તો દશ રહે? બે બાદ કીધા પછી બીજું શું બાદ કરો તો બધા મળી નવ બાદ થાય?

એજ પ્રમાણે ૨૨ માંથી નવ બાદ કરો (૨૨–૨=૨૦; ૨૦–૭=૧૩.)

એ રીત પ્રમાણે ૪૩ માંથી ૭ બાદ કરવા કહો તો પેહેલાં શું બાદ કરશો ? પછી શું બાદ કરશો ? જવાબ શું આવશે ?

નીચેનો દાખલો જુઓ.

૬૩—૮ ૬૩—૩=૬૦

૬૦—૫=૫૫ માટે ૬૩—૫=૫૮

એ પ્રમાણે નીચેનો દાખલો લખી દેખાડો.

૭૧—૫=

દાખલો ૨૮. ક.

(૧)

૮—૫=	૫—૪=	૬— ૨=	૭—૩=
૯—૪=	૮—૩=	૨— ૨=	૧૦—૬=
૧૧—૩=	૧૫—૭=	૧૪— ૩=	૧૨—૮=
૧૩—૫=	૧૪—૭=	૧૬— ૯=	૧૭—૩=
૧૮—૬=	૧૯—૯=	૨૦—૧૦=	૧૨—૭=
+૬=૧૩	+૭=૧૫	+ ૮=૧૮	+ ૯=૧૨
+૮=૧૨	+૯=૧૪	+ ૩=૧૧	+ ૪= ૭
૧૩= ૫+	૧૨= ૩+	૧૪= ૬+	૧૬= ૯ +
૯= ૪+	૧૧= ૮+	૧૭= ૪+	૨૦= ૮ +
૩૦=૧૦+	૫૦=૩૦+	૯૦=૪૦+	૧૦૦=૨૦ +

(૨)

૧૫—૪=	૩૭—૬=	૪૯—૮=	૫૭—૩=
૬૬—૨=	૭૮—૭=	૭૧—૧=	૮૩—૨=

(૩) નીચે આપેલી સંખ્યાઓમાં જે દશક હોય તેમાંનો એક દશક વટાવી તેની પણ એકમ કરો. તે પછી કેટલા દશક ને કેટલી એકમ થાય છે તે કહો.

(નમુનો :—૪૫ એટલે ૪ દશક ને પાંચ એકમ એટલે ત્રણ દશક ને ૧૫ એકમ.)

૨૪.	૨૭.	૩૨.	૩૮.	૪૪.	૪૯.	૫૩.	૫૯.	૬૧.	૬૭.
૭૫.	૭૮.	૮૧.	૮૩.	૮૭.	૯૦.	૯૪.	૯૭.	૯૯.	૧૦૦.
૨૦.	૩૧.	૪૦.	૪૨.	૫૦.	૬૦.	૭૦.	૮૦.	૧૦.	૩૦.

(૪)

૪૧=૧૦ × ૩ +	૪૯=૧૦ × ૩ +	૬૮=૧૦ × ૫ +
૬૫=૧૦ × ૫ +	૫૯=૧૦ × ૪ +	૮૯=૧૦ × ૭ +
૩૩=૧૦ × ૨ +	૨૧=૧૦ × ૧ +	૪૭=૧૦ × ૩ +

(૫) નીચેની સંખ્યાઓનો દશક વટાવી બાદબાકી કરી જવાબ કહો. (નમુનો:—૩૩—૮= ૨૦+૧૩—૮= ૨૦+૫=૨૫).

૨૪—૮=	૩૧—૩=	૪૨—૯=	૫૨—૮=
૨૭—૯=	૩૮—૯=	૬૧—૪=	૭૨—૬=
૮૩—૭=	૯૪—૮=	૧૦૦—૫=	૩૦—૮=
૫૩—૪=	૬૨—૫=	૭૧—૭=	૮૨—૯=
૮૭—૮=	૨૫—૬=	૨૧—૨=	૩૩—૬=
૪૪—૭=	૫૩—૮=	૬૧—૩=	૭૪—૭=
૩૨—૬=	૪૪—૫=	૫૪—૬=	૬૬—૭=
૨૬—૭=	૩૨—૩=	૪૧—૨=	૫૩—૭=

(૬) નીચેની સંખ્યાઓની બાદબાકી વટાવ વગર કરી કહો. (નમુનો :— ૨૨—૫=૧૭ ; ૨૨—૨=૨૦ ; ૨૦=૩=૧૭).

૧૨ — ૩=	૨૧ — ૬=	૩૨ — ૫=	૪૩ — ૭=
૫૧ — ૨=	૬૪ — ૫=	૭૫ — ૬=	૯૧ — ૯=
૩૩ — ૬=	૪૭ — ૮=	૫૪ — ૫=	૬૩ — ૭=
૧૮ — ૯=	૨૭ — ૯=	૯૧ — ૩=	૮૨ — ૬=
૮૭ — ૮=	૭૧ — ૬=	૬૪ — ૫=	૫૩ — ૯=

(૭)

૨૩ + ૯=	૩૭ + ૭=	૪૧ + ૯=	૫૨ + ૮=
૨૩ — ૮=	૩૪ — ૭=	૪૫ — ૬=	૫૪ — ૭=
૩૪ + ૭=	૪૭ + ૫=	૪૮ + ૯=	૬૭ + ૪=
૨૮ — ૯=	૨૧ — ૭=	૩૨ — ૪=	૪૬ — ૯=
૫ × ૪=	૭ × ૨=	૯ × ૨=	૫ × ૩=
૨૦ +૩૦=	૬૦ —૪૦=	૭૦ —૫૦=	૧૫ + ૯=
૨૬ — ૪=	૩૩ — ૯=	૩૨ + ૭=	૪૩ + ૮=
૪૪ — ૫=	૪૭ + ૮=	૧૦ +૬૦=	૭૦ —૩૦=
૧૫ ÷ ૩=	૧૬ ÷ ૪=	૧૮ ÷ ૨=	૬ ÷ ૨=
૪ × ૩=	૧૨ ÷ ૨=	૨૦ ÷ ૪=	૬ ÷ ૩=
૭ ÷ ૧=	૭ × ૨=	૮ ÷ ૨=	૮ × ૩=

(૮) નીચે આપેલી હારોનો જવાબ જયાં સુધી તમારેથી બને ત્યાં સુધી આપો.

૫૨–૪=૪૮	૧૦૦–૫=૯૫	૯૦–૬=૮૪	૧૦૦–૪=૯૬
૪૮–૪=૪૪	૯૫–૫=	૮૪–૬=	૯૬–૪=
૪૪–૪=			
ઇત્યાદી.	ઇત્યાદી.	ઇ૦.	ઇ૦.
૯૯–૧૦=૮૯	૭૫–૯=૬૬	૧૦૦–૨=૯૮	૯૦–૩=૮૭
૮૯–૧૦=	૬૬–૯=	૯૮–૨=	૮૭–૩=
ઇ૦.	ઇ૦.	ઇ૦.	ઇ૦.

(૯) નીચે આપેલી સંખ્યામાંની એક લો. તેમાંથી પેહલાં ૧ બાદ કરો. જે જવાબ આવે તેમાંથી બે બાદ કરો. તે પછીના જવાબમાંથી ત્રણ, પછી ચાર, એમ એકેક રકમ વધારી બાદ કરો. દશ બાદ થાય કે પાછો ૧ બાદ કરો, પછી બે. એમ કરતાં ઓછામાં ઓછો જવાબ આવે ત્યાં સુધી ગણો. (નમુનો :– ૮૧–૧=૮૦, ૮૦–૨=૭૮; ૭૮–૩=૭૫; ૭૫–૪=૭૧; ૭૧–૫=૬૬; ૬૬–૬=૬૦; ૬૦–૭=૫૩; ૫૩–૮=૪૫; ૪૫–૯=૩૬; ૩૬–૧૦=૨૬; ૨૬–૧=૨૫; ૨૫–૨=૨૩ ઇત્યાદી)

૧૦૦.	૯૮.	૯૨.	૮૮.	૭૧.	૭૫.	૮૭.
૪૬.	૫૮.	૬૧.	૬૮.	૫૭.	૬૯.	૭૭.

દાખલા ૨૮. ખ.

(૧) બે માણસની ઉમર વચ્ચે નવ વર્ષનો ફેર છે. મોટાની ઉમર ૩૭ વર્ષ છે તો બીજાની ઉમર શું હશે?

(૨) ચાર આનાના જેટલાં દોઢિઆં તેમાં બીજાં સાત દોઢિઆં ઉમેરો તો કેટલાં થયાં?

(૩) એક રૂપિઆના ૧૬ આના થાય. મારી પાસે એક રૂપિઓ હતો તેમાંથી મેં એક દીવસ ત્રણ આના બીજે દીવસે ચાર આના તે ત્રીજે દીવસે પાંચ આના ખર્ચ કર્યો ત્યારે મારી પાસે શું બાકી રહ્યું હશે?

(૪) મારી પાસે ૪૨ રૂપિઆ હતા. તેમાંથી મેં ચાર રૂપિઆના બુટ, નવ રૂપિઆનો ડગલો, અને સાત રૂપિઆની પેટી એટલો સામન લીધો, ત્યારે મારી પાસે બાકી શું રહ્યું? (૪૨–૪–૯ ઇ૦.)

(૫) સતાવન રૂપિઆમાંથી દશ રૂપિઆની નોટ કેટલી આવશે? બાકી કેટલા રૂપિઆ રહેશે? જે રૂપિઆ રહે તેમાંથી પાંચ રૂપિઆની નોટ લો તો બાકી કેટલા રૂપિઆ રોકડા રહેશે?

(૬) એક માણસ પાસે ૯૦ રૂપિઆ છે. તે રોજ દશ રૂપિઆ ખર્ચે છે તો ચાર દીવસ ખર્ચ કીધા પછી તેની પાસે શું રહેશે?

(૭) એક માણસે ૫૬ માઇલની મુસાફરી કરવી છે. તે સોમવારે પાંચ માઇલ, મંગળવારે સાત, બુધવારે ૭, ભેસપતવારે આઠ ને શુકરવારે નવ માઇલ ચાલ્યો ત્યારે હજી કેટલા માઇલ ચાલવા બાકી રહ્યા છે? (૫૬—૫—૬ ૪૦.)

(૮) એક વર્ષના મહીના કેટલા? એક વર્ષ અને આઠ મહીનાના મહીના કેટલા?

(૯) એક ઠેકાણે ચોખાના ૬૦ દાણા હતા. ત્યાં એક ચકલી આવી તે એક દાણો લઇ ગઇ, બીજી ચકલી બે દાણા, ત્રીજી ચકલી ત્રણ, એમ દરેક ચકલી અગાઉ કરતાં એકેક દાણો વધારે લઇ ગઇ. બધી મળી સાત ચકલી આવી ગઇ ત્યારે હવે કેટલા દાણા બાકી હશે?

(૧૦) એક માણસ પાસે ૭૫ રૂપિઆ હતા. એક અઠવાડીયે તે આઠ રૂપિઆ કમાર્યો. બીજે અઠવાડીયે સાત, ને ત્રીજે તથા ચોથે અઠવાડયે આઠ આઠ રૂપિઆ કમાયો, ત્યારે તેની પાસ બધા મળી હવે રૂપિઆ કેટલા થયા હશે?

પ્રકરણ ૮.

(૨×૧ થી ૧૦×૧૦ સુધીના ગુણાકાર તથા એ પાડાઓથી થતા ભાગાકાર.)

પાઠ ૨૯.

બે ચીજ એક વખત લો તો કેટલી થાય ? બે વખત લો તો કેટલી થાય એમ બે ચીજ દશ વખત લો તો કેટલી થાય તે બોલી જાઓ. (બે એકાં બે, બે દુ ચાર ઇત્યાદી).

બે ચીજ દશ વખત લો તો કેટલી થાય ? બે ચીજ નવ વખત કેટલી ? એમ ઉતરતાં બે ચીજ એક વખત લેતાં કેટલી થાય તે બોલી જાઓ.

ઉપર પુછેલા સવાલોના જવાબો અંક તથા નિશાનીઓ વતે લખી બતાવો.

૯ ચીજ બે સરખે ભાગે વહેંચો તો દરેક ભાગમાં શું આવશે ? બાકી શું રહેશે ?

૪×૨+૧ એટલે શું તે સમજાવો.

ત્રણમાં ત્રણ ઉમેરો જવાબ આવે તેમાં બીજા ત્રણ ઉમેરો. એમ જવાબ ત્રીસ આવે ત્યાં સુધી બોલી જાઓ.

ત્રણ ચીજ એક વખત લો તો શું આવે ? બે વખત લો તો શું ? એમ ત્રણ ચીજ દશ વખત લો તો શું આવે તે બોલી જાઓ. નહીં સમજ પડે ત્યાં સળીઓની ઢગલી કરી ગણી જુઓ.

૫×૩ એટલે કેટલા ? ૫×૩+ =૧૭ ?

૧૭ લખોટા ત્રણ છોકરામાં વ્હેંચવા છે. દરેકને શું મળશે ? બાકી વ્હેંચાયા વગર કેટલા રહેશે ?

૪×૩ તે કેટલા ? એમાં શું ઉમેરશો તો ૧૩ થશે ? ત્યારે ૧૩ ચીજ ત્રણ જણમાં સરખે ભાગે આપો તો દરેકને શું મળશે ? બાકી શું રહેશે ?

છ ત્રી કેટલા ? ૬×૩=૧૮ એટલે શું સમજ્યા ? (છ ચીજ ત્રણ વખત લે તો ૧૮ થાય. છ છોકરાને દરેકને ત્રણ પૈસા આપે તો ૧૮. પૈસા થાય ઇ૦.)

૧૨÷૩=૪ એટલે શું સમજો છો?

૩+૩+૩+૩+૩=૧૫ એ સરવાળો ટુંકામાં કેમ લખાય?
(૩×૫=૧૫).

ચાર ચીજ ત્રણ વખત લો ને ત્રણ ચીજ ચાર વખત લો તે એકજ છે એમ સળી કે બીજી એવી ચીજો ગોઠવી દેખાડો.

દાખલા ૨૯ ક.

(૧) બેમાં બે ઉમેરો, તેના જવાબમાં બે ઉમેરો, તેના જવાબમાં બે ઉમેરો, એમ જવાબ ચાળીસ આવે ત્યાં સુધી ગણો.

(૨) એજ પ્રમાણે ત્રણમાં ત્રણ ઉમેરો, તેના જવાબમાં ત્રણ ઉમેરો એમ ત્રીશ આવે ત્યાં સુધી ગણો.

(૩)

૨× ૧=	૩× ૧=	૨ ÷ ૧=	૩ ÷ ૧=
૨× ૨=	૩× ૨=	૪ ÷ ૨=	૬ ÷ ૩=
૨× ૩=	૩× ૩=	૬ ÷ ૨=	૯ ÷ ૩=
૨× ૪=	૩× ૪=	૮ ÷ ૨=	૧૨ ÷ ૩=
૨× ૫=	૩× ૫=	૧૦ ÷ ૨=	૧૫ ÷ ૩=
૨× ૬=	૩× ૬=	૧૨ ÷ ૨=	૧૮ ÷ ૩=
૨× ૭=	૩× ૭=	૧૪ ÷ ૨=	૨૧ ÷ ૩=
૨× ૮=	૩× ૮=	૧૬ ÷ ૨=	૨૪ ÷ ૩=
૨× ૯=	૩× ૯=	૧૮ ÷ ૨=	૨૭ ÷ ૩=
૨×૧૦=	૩×૧૦=	૨૦ ÷ ૨=	૩૦ ÷ ૩=

(૪) ઉપરના દાખલામાં આપેલા પહેલા બે પાડા મોંઢેથી ચઢતા ઉતરતા બોલી જાઓ.

(૫) પહેલા દાખલામાં લખેલા પાડા જવાબ સાથે તમારી ચોપડીમાં ઉતારી લાવો.

(૬)

૭×૨=	૬ ×૩=	૮ × ૩=	૯ × ૩=
૩ × ૮=	૫ ×૩=	૭ × ૩=	૬ × ૩=
૩ × ૯=	૨ ×૬=	૪ × ૩=	૧૦ × ૩=
૨ × ૫=	૨ ×૪=	૩ × ૩=	૩ ×૨=
૧૨ ÷ ૩=	૧૪ ÷ ૨=	૯ ÷ ૩=	૧૫ ÷ ૩=
૨૦ ÷ ૨=	૨૪ ÷ ૩=	૮ ÷ ૨=	૨૧ ÷ ૩=
૨૭ ÷ ૩=	૩૦ ÷ ૩=	૧૮ ÷ ૩=	૬ ÷ ૨=

(૭)

૩=૨×૧+	૯=૨×૪+	૭=૨×૩+	૧૯=૬×૩+
૭=૨×૩+	૪=૧×૩+	૧૧=૩×૩+	૨૨=૬×૩+
૫=૨×૨+	૧૩=૪×૩+	૧૭=૫×૩+	૨૪=૩×૮+
૧૩=૪×૩+	૨૬=૮×૩×	૨૫=૩×૮+	૨૯=૯×૩+

(૮) નીચેના દાખલાઓમાં જવાબ શું આવશે? તથા બાકી શું રહેશે તે કહો.

૧૫÷૨	૧૭÷૩	૨૨÷૩	૨૬÷૩	૧૪÷૨
૨૯÷૩	૧૧÷૨	૧૩÷૩	૧૯÷૩	૩૦÷૩

દાખલા ૨૯. ખ.

(૧) ત્રણ પૈનું એક દોઢિઉં તો ૧૭ પૈના કેટલાં દોઢિઆં ને કેટલી પૈ આવશે? ૨૮ પૈના કેટલાં? ૩૦ પૈના કેટલાં?

(૨) ૧૭ લખોટા બે છોકરાઓને સરખે ભાગે આપતાં દરેકને કેટલા મળશે? બાકી વ્હેંચ્યા વગર કેટલા લખોટા રહેશે?

(૩) ૨૮ બોર ત્રણ છોકરાને સરખે ભાગે આપતાં દરેકને શું મળશે? બાકી શું રહેશે?

(૪) એક છોકરાને ૨૧ લીટી કવીતા મોઢે કરવી છે. દરરોજ તે કેટલી લીટી મોઢે કરે તો ત્રણ દહાડામાં બધી પુરી થઇ જાય?

(૫) લંબાઇ માપવામાં ત્રણ 'ફીટ'નો એક "વાર" ગણાય છે, તો ૧૭ ફીટમાં કેટલા વાર ને કેટલા ફીટ?

(૬) એકેક છોકરાને ત્રણ ત્રણ પેન આપવી છે તો ૯ છોકરા માટે કેટલી પેન જોઇશે?

(૭) એક બાજટપર ત્રણ છોકરા બેસે છે, તો ૨૭ છોકરા માટે કેટલા બાજટ જોઇશે?

(૮) એક છોકરો દર ભોજને ત્રણ પુરી ખાય તો કેટલાં ભોજને ૧૮ પુરી ખાઇ રહેશે?

(૯) એક પૈની ત્રણ પેપરમીંટ તો ૨૭ પેપરમીંટ માટે કેટલી પૈ જોઇશે? એ પૈના દોઢિઆં કેટલાં?

(૧૦) એક છોકરાને ઘરથી નિશાળે આવતાં રોજ ત્રણ માઇલ ચાલવું પડે છે, તો સોમવારથી શનીવાર સુધી બધા મળીને કેટલા માઇલ ચાલતો હશે?

(૧૧) ત્રણ રૂપીએ જોડી બુટ મળે છે. એક માણસને સાત છોકરાં છે તેમને બધાંને બુટ અપાવવા શું ખરચ થશે?

(૧૨) તમારા વર્ગની ફી દર મહિને ત્રણ રૂપિઆ હોય તો છ મહિનામાં કેટલા રૂપિઆ ભર્યા હશે?

(૧૩) ૧૧ સળીમાંથી ત્રણ ત્રણ સળીના કેટલા સરખા ઢગલા થશે? બાકી?

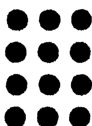
(૧૪) એક માણસ પાસે દશ દશ રૂપિઆની બે નોટ તથા પાંચ રૂપિઆ રોકડા છે. તેણે ત્રણ ત્રણ રૂપિઆના થોડા ડગલા ખરીદ્યા પછી તેની પાસે ચાર રૂપિઆ બાકી છે, ત્યારે તેણે કેટલા ડગલા લીધા હશે?

(૧૫) ટેબલપર ૩૬ સળી હતી, તેમાંથી એક છોકરાએ ૯ લઇ લીધી. બીજા છોકરાએ બાકી રહેલી સળીના નવ સરખા ઢગલા કર્યા, તો તે દરેક ઢગલામાં સળી કેટલી હશે?

(૧૬) ૪ દોઢિઆંની પૈ કેટલી? ૪ દોઢિઆં ને બે પૈની પૈ કેટલી? ૮ દોઢિઆં ને ૧ પૈની પૈ કેટલી?

(૧૭) બાર પૈના દોઢિઆં કેટલાં? ૧૪ પૈના કેટલાં દોઢિઆં ને કેટલી પૈ? ૮ પૈના કેટલાં દોઢિઆં ને કેટલી પૈ?

પાઠ ૩૦.

૪×૩=૧૨. ૩×૪=૧૨
૧૨÷૩=૪. ૧૨÷૪=૩.

ચારમાં ચાર ઉમેરો. જવાબમાં પાછા ચાર ઉમેરો. એમ ૪૦ આવે ત્યાં સુધી ઉમેરતા જાઓ.

૨૦ ને ચારે ભાગો એટલે શું? વીશ ચીજના ચાર સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં શું આવશે? વીશ ચીજના પાંચ સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં શું આવે?

૫ × ૪ = ૨૦; એ ઉપરથી ૨૦ ÷ ૪ = ૫; ૨૦ ÷ ૫ = ૪ એ શું તે સમજાવો. ૩ × ૪ = ૧૨ એ ઉપરથી બે ભાગાકારના દાખલા લખો.

અઢાર કલમ ચાર છોકરાઓમાં સરખે ભાગે વ્હેંચતાં દરેકને કેટલી કલમ આવશે? બાકી કેટલી રહેશે?

દાખલા ૩૦. ક.

(૧)

૪+૪= ૮	૪૦−૪=૩૬
૮+૪=૧૨	૩૬−૪=૩૨
૧૨+૪=	૩૨−૪=
એમ ૪૦ આવે ત્યાં સુધી લખો.	એમ ૪ આવે ત્યાં સુધી ગણો.

(૨)

૧×૪=	૪× ૧=	૪ ÷ ૧=	૪ ÷ ૪=
૨×૪=	૪× ૨=	૮ ÷ ૨=	૮ ÷ ૪=
૩×૪=	૪× ૩=	૧૨ ÷ ૩=	૧૨ ÷ ૪=
૪×૪=	૪× ૪=	૧૬ ÷ ૪=	૧૬ ÷ ૪=
૫×૪=	૪× ૫=	૨૦ ÷ ૫=	૨૦ ÷ ૪=
૬×૪=	૪× ૬=	૨૪ ÷ ૬=	૨૪ ÷ ૪=
૭×૪=	૪× ૭=	૨૮ ÷ ૭=	૨૮ ÷ ૪=
૮×૪=	૪× ૮=	૩૨ ÷ ૮=	૩૨ ÷ ૪=
૯×૪=	૪× ૯=	૩૬ ÷ ૯=	૩૬ ÷ ૪=
૧૦×૪=	૪×૧૦=	૪૦ ÷ ૧૦=	૪૦ ÷ ૪=

(૩) એક ચોક ચારનો આખો પાડો ચઢતો તથા ઉતરતો બોલી જાઓ.

(૪) દાખલા બીજામાં આપેલા સઘળા પાડા જવાબ સાથે ચોપડીમાં ઉતારી લાવો. (ઘરથી).

(૫)

૩ × ૪=	૮ ÷ ૪=	૧૨ ÷ ૩=	૫ × ૪=
૭ × ૪=	૧૬ ÷ ૪=	૮ ÷ ૨=	૯ × ૪=
૨૦ ÷ ૫=	૪ × ૪=	૨૦ ÷ ૪=	૪ × ૭=
૮ ÷ ૪=	૪ × ૭=	૧૨ ÷ ૩=	૨૪ ÷ ૪=
૩૨ ÷ ૪=	૪ × ૮=	૩૬ ÷ ૪=	૩૨ ÷ ૮=
૪ × ૨=	૨૮ ÷ ૪=	૧૦ × ૪=	૨૮ ÷ ૭=
૪૦ ÷ ૪=	૪ × ૯=	૪ ÷ ૧=	૪ ÷ ૪=
૪૦ ÷ ૧૦=	૪ × ૧૦=	૪ × ૩=	૨૪ ÷ ૬=

૪+૪+૩+૩+૩=	૪+૩+૪+૩+૪=	૩+૩+૩+૪+૪+૪=
૪+૪+૨×૩=	૪×૫+૩×૨=	૭×૪+૩×૩+૨×૨=

(૬)

૫=૪×૧+	૧૭=૪×૪+	૨૧=૫× ૪+
૧૪=૪×૩+	૨૬=૪×૬+	૩૧=૪× ૭+
૭=૪×૧+	૧૫=૪×૩+	૧૯=૪× ૪+
૨૨=૪×૫+	૩૫=૪×૮+	૩૯=૯× ૪+
૬=૪×૧+	૧૦=૪×૨+	૧૭=૪× ૪+
૨૩=૫×૪+	૨૯=૭×૪+	૩૮=૯× ૪+
૧૧=૪×૨+	૧૪=૪×૩+	૧૬=૪× ૪+
૨૧=૪×૫+	૩૭=૯×૪+	૪૦=૪×૧૦+
૧૩=૬×૨+	૧૯=૬×૩+	૨૫=૮× ૩+
૨૮=૯×૩+	૧૧=૩×૩+	૧૭=૫× ૩+

(૭) નીચેના દાખલામાં ભાગાકારનો જવાબ શું આવશે ને બાકી શું રહેશે ?

૧૧ ÷ ૪	૨૨ ÷ ૪	૩૧ ÷ ૪	૫ ÷ ૪	૧૭ ÷ ૪	૨૧ ÷ ૪
૮ ÷ ૪	૩૯ ÷ ૪	૨૫ ÷ ૪	૩૮ ÷ ૪	૨૭ ÷ ૪	૩૫ ÷ ૪
૨૩ ÷ ૪	૩૭ ÷ ૪	૪૦ ÷ ૪	૬ ÷ ૪	૩૪ ÷ ૪	૨૩ ÷ ૪
૩૩ ÷ ૪	૨૦ ÷ ૪	૨૬ ÷ ૪	૧૩ ÷ ૪	૧૯ ÷ ૪	૯ ÷ ૪

(૮) એક આનાના ચાર દોઢીઆં તો ૭ આનાના કેટલાં ? ૪, ૫, ૩, ૭, ૮ આનાના કેટલાં.

(૯) ૮, ૭, ૫, ૩, ૯, ૬ રૂપિઆના પાવલા કેટલા ?

દાખલા ૩૦. ખ.

(૧) મારી પાસે ૩૮ દોઢિઆં છે, તે વ્હેંચી આપવાં છે. દરેક માણસને એકેક આનો આપો તો કેટલાં માણસોને આપી શકાશે ? બાકી શું રહેશે ?

(૨) વેલાતમાં એક પેની નામે શિક્કો ચાલે છે. તેનાં ૪ ફારધીંગ નામે ન્હાના શિક્કા આવે છે તો ૬ પેની (પેન્સ) ની ફારધીંગ કેટલી ? ૮ પેન્સની કેટલી ?

(૩) એક બાજટપર ચાર છોકરા બેઠા છે. એક વર્ગમાં આઠ બાજટ બધાં છોકરાઓમાંથી ભરેલા છે. તો તે વર્ગમાં છોકરા કેટલા હશે ?

(૪) ચાર છોકરા એક બાજટપર બેસાડતાં ૩૬ છોકરાઓ માટે કેટલા બાજટ જોઇશે?

(૫) પાંચ રૂપિઆના પાવલા કેટલા આવશે?

(૬) ૩૦ પાવલાના રૂપિઆ કેટલા આવશે? બાકી કેટલા પાવલા રહેશે?

(૭) એક ચોરસની ચાર બાજુ આવે છે તો સાત ચોરસની બધી મળી કેટલી બાજુ?

(૮) ઓગણત્રીસ કોડી છે. ચાર ચાર કોડીનો એકેક ઢગલો કરો તો એવા કેટલા ઢગલા થશે? બાકી કેટલી કોડી રહેશે?

(૯) એક વર્ગમાં દરેક છોકરો ચાર રૂપિઆ ફી આપે છે. એક દિવસે શિક્ષકે ૩૨ રૂપિઆ ફી એકઠી કરી તો તે દિવસે કેટલા છોકરાઓએ ફી આપી હશે?

(૧૦) એક આખી નારંગીના ચાર સરખા ભાગ કરો તો એવી કેટલી નારંગી હશે તો અઠાવીશ કકડા થશે?

(૧૧) રોજ ચાર પાઠ વાંચો તો એક અઠવાડીઆમાં કેટલા પાઠ વાંચી રહેશો?

(૧૨) રોજ ચાર ગાઉ ચાલતા ૨૦ ગાઉનો અંતર કેટલા દિવસમાં કપાશે?

(૧૩) એક રૂપિઆના ચાર દજન પેર મળે તો ૭ રૂપિઆના કેટલા દજન?

(૧૪) એક લાંબી દોરી છે. તેમાંથી ત્રણ ત્રણ ઇંચના ચાર કકડા કાપી કાઢતાં બાકી ત્રણ ઇંચનો કકડો વધે છે, તો દોરી કેટલી લાંબી હશે?

(૧૫) એક લાકડાનો ખુંટો ભોંયમાં દાટેલો છે. તેનો જેટલો ભાગ ભોંયમાં છે તેથી પાંચ ગણો ભાગ ભોંયની બહાર છે. ભોંયમાં ચાર ફીટ લાકડું દટાયલું છે, ત્યારે તે આખા ખુંટાની લંબાઇ શું હશે?

(૧૬) ૩૫ સળી લઇ ચાર ચાર સળીની ઢગલી બાંધો તો એવી કેટલી ઢગલી થશે? બાકી કેટલી સળી રહેશે?

(૧૭) એક માણસ પાસે બે આના છે, તો તેની પાસે કેટલા દોઢિઆં? બે આના ને ૩ આનાના કેટલાં દોઢિઆં? ને ૮ આના ૩ દોઢિઆંના કેટલાં દોઢિઆં?

(૧૮) આઠ દોઢિઆંના કેટલા આના? ૧૦ દોઢીઆંના કેટલા આના ને કેટલાં દોઢિઆં? ૧૫ દોઢિઆંના કેટલા?

(૧૯) ૨૯ દોઢિઆંના કેટલા આના ને કેટલાં દોઢિઆં? ૩૭ દોઢિઆંના કેટલાં? ૨૬ ના કેટલાં?

(૨૦) ૬ આના ને ૨ દોઢિઆંનાં કેટલાં દોઢિઆં? ૯ આના ૧ દોઢિઆંના કેટલાં? ૪ આના ને ૩ દોઢિઆંના કેટલાં?

પાઠ ૩૧.

૫×૪=૨૦ અને ૪×૫=૨૦ એ એકજ છે એમ સળીઓ ગોઠવી દેખાડો.

પાંચમાં પાંચ ઉમેરો, જવાબમાં પાંચ ઉમેરો. એમ ૫૦ સુધી ગણી જાઓ.

૫×૬=૩૦ એમ તમને કહેવામાં આવે. પછી કહે કે ૩૦ કેરી પાંચ છોકરાઓમાં સરખે ભાગે વ્હેંચતાં શું આવશે? તો તમે જવાબ શું આપશો?

૬×૫=૩૦. એ ઉપરથી બે ભાગાકાર કહો. (૩૦÷૫=૬; ૩૦÷૬=૫).

“ ૩૫ ચીજના સાત સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં પાંચ આવે ” એમ અંક તથા ચિન્હો (નિશાની) થી લખી બતાવો.

દાખલા ૩૧. ક.

(૧)

૫+૫=૧૦	૫૦–૫=૪૫
૧૦+૫=૧૫	૪૫–૫=૪૦
૧૫+૫=	૪૦–૫=
૫૦ જવાબ આવે ત્યાં સુધી ગણો.	જવાબ ૦ આવે ત્યાં સુધી ગણો.

(૨)

૫× ૧=	૧×૫=	૫÷૧=	૫÷૫=
૫× ૨=	૨×૫=	૧૦÷૨=	૧૦÷૫=
૫× ૩=	૩×૫=	૧૫÷૩=	૧૫÷૫=
૫× ૪=	૪×૫=	૨૦÷૪=	૨૦÷૫=
૫× ૫=	૫×૫=	૨૫÷૫=	૨૫÷૫=

૫× ૬=	૬×૫=	૩૦ ÷ ૬=	૩૦ ÷ ૫=
૫× ૭=	૭×૫=	૩૫ ÷ ૭=	૩૫ ÷ ૫=
૫× ૮=	૮×૫=	૪૦ ÷ ૮=	૪૦ ÷ ૫=
૫× ૯=	૯×૫=	૪૫ ÷ ૯=	૪૫ ÷ ૫=
૫×૧૦=	૧૦×૫=	૫૦ ÷ ૧૦=	૫૦ ÷ ૫=

(૩) બીજા દાખલામાં આપેલો પેહલો તથા બીજો પાડો ચઢ ઉતર આખો બોલી જાઓ.

(૪) બીજા દાખલાના સઘળા પાડા જવાબ સાંથે ચોપડીમાં લખી લાવો. (ઘરથી.)

(૫)

૫×૨=	૫×૬=	૫×૮=	૫×૧=
૫×૯=	૫×૭=	૫×૪=	૫×૩=
૫×૧=	૬×૫=	૯×૫=	૭×૫=
૨×૫=	૮×૫=	૫×૫=	૪×૫=

(૬)

૧૫ ÷ ૩=	૨૦ ÷ ૫=	૩૫ ÷ ૫=	૪૫ ÷ ૫=
૧૦ ÷ ૫=.	૫ ÷ ૫=	૨૫ ÷ ૫=	૪૦ ÷ ૫=
૪૫ ÷ ૯=	૨૦ ÷ ૪=	૩૦ ÷ ૫=	૫૦ ÷ ૫=

(૭)

૩×૩=	૫×૪=	૬×૨=	૮×૫=
૪×૪=	૬×૩=	૭×૪=	૯×૨=
૯×૫=	૭×૩=	૮×૩=	૯×૪=
૩×૪=	૪×૫=	૬×૪=	૭×૫=
૮×૧=	૮×૨=	૯×૩=	૯×૪=

(૮)

૧૨=૫×૨ +	૧૮=૫×૩ +	૧૩=૫× ૨ +
૨૩=૫×૪ +	૨૪=૫×૪ +	૨૭=૫× ૫ +
૩૬=૭×૫ +	૩૯=૭×૫ +	૪૩=૫× ૮ +
૧૭=૫×૩ +	૪૭=૫×૯ +	૫૦=૫×૧૦ +
૧૩=૪×૩ +	૧૯=૪×૪ +	૨૧=૪× ૫ +
૧૧=૨×૫ +	૧૭=૫×૩ +	૨૯=૭× ૪ +

(૯)

૪÷૨=	૧૬÷૪=	૧૮÷૨=	૧૨÷૩=
૧૫÷૩=	૨૦÷૫=	૨૪÷૪=	૧૦÷૨=
૬÷૨=	૧૫÷૫=	૨૦÷૪=	૮૮÷૪=

(૧૦) નીચેના દાખલામાં ભાગાકારનો જવાબ શું ને બાકી શું તે કહો.

૨૧÷૫	૨૮÷૫	૩૨÷૫	૨૯÷૫	૩૩÷૫	૪૨÷૫
૪૬÷૫	૪૯÷૫	૧૭÷૫	૧૯÷૫	૨૪÷૫	૩૩÷૫
૧૪÷૩	૧૭÷૪	૨૩÷૩	૨૯÷૪	૧૭÷૨	૧૧÷૪

(૧૧)

૫+૫+૫+૫=	૩+૩+૪+૪+૫+૫+૨+૨+૨=
૫+૪+૫+૪=	૫+૪+૫+૪+૩+૨+૧+૨+૩=
૫×૩+૪×૨=	૧+૨+૩+૪+૫+૫+૪+૩+૨+૧=
૫×૪−૪×૨=	૧૨−૮+૩+૬−૫−૨+૬+૩−૫=
૭×૫−૩×૩=	૯×૫−૧૫÷ ૩=
૪×૪−૩×૨=	૧૦×૫− ૩×૧૦=
૯×૫−૫×૨=	૪×૭− ૩× ૩=

દાખલા ૩૧. ખ.

(૧) એક બળદને રોજ પાંચ શેર ઘાસ જોઇએ તો સાત બળદ માટે કેટલું જોઇશે?

(૨) એક મજુર રોજ પાંચ આના કમાય તો ચાર દિવસમાં શું કમાશે? તેની સઘળી કમાણીના પૈસાના તે પાવલા લે તો કેટલા પાવલા આવશે?

(૩) ૩૩ ચીજોના પાંચ સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં શું આવશે? બાકી શું રહેશે?

(૪) એક માણસ બાઇસીકલપર દર કલાકે પાંચ માઇલ પ્રમાણે જાય છે. તે માણસ મુંબઇથી નીકળી ચાર કલાકમાં થાણે જાય છે તો થાણા મુંબઇથી કેટલું દુર હશે?

(૫) એકેક ડગલાપર પાંચ પાંચ બટન જડવાં હોય તો આઠ ડગલા માટે કેટલાં જોઇશે?

(૬) વીરાર મુંબઇથી ચાલીસ માઇલ દુર છે. એક માણસ ત્યાં જવા માટે ઘોડાપર બેસી મુંબઇથી નીકળે છે. ઘોડો દર કલાકે પાંચ માઇલ જાય તો પેલો માણસ કેટલા કલાકમાં વીરાર પુગશે? જો તે સહવારે પાંચ વાગે મુંબઇથી નીકળ્યો હોય તો વીરાર કેટલે વાગે પહોંચશે ?

(૭) એકેક હારમાં પાંચ છોકરાઓ ઉભા રહે તો ૪૫ છોકરાઓની એવી કેટલી હાર થશે ?

(૮) ૩૯ સળીમાંથી પાંચ પાંચ સળીની કેટલી ઢગલીઓ બાંધી શકાશે ? બાકી કેટલી ?

(૯) એક માણસ પાસે ૪૭ રૂપિઆ છે. તેમાંથી તે જેટલી બની શકે એટલી પાંચ પાંચ રૂપિઆ વાળી નોટ લેવા માંગે છે તો કેટલી નોટ લઇ શકશે ?

(૧૦) એક માણસ પાસે ૩૯ રૂપિઆ છે. તેમાંથી તે જેટલી બને એટલી દશ દશ રૂપિઆની નોટ લઇ જે રૂપિઆ વધે તેની પાંચ પાંચની નોટ લે છે, ત્યારે તેની પાસે દશની નોટ કેટલી, પાંચની કેટલી ને બાકી રોકડા રૂપિઆ શું હશે ?

(૧૧) ૨૭ કેરી પાંચ છોકરાને સરખે ભાગે આપતાં દરેકને શું આવે ? બાકી કેટલી રહે ?

(૧૨) ૩૭ પૈસામાં કેટલા પૈસા વધારે હોય તો આઠ છોકરામાંના દરેકને ભાગે પાંચ પાંચ પૈસા આવે ?

(૧૩) ચોત્રીસ રૂપિઆ છે. કેટલા રૂપિઆ ઓછા હોય તો તે વ્હેંચતાં પાંચ માણસને દરેકને પાંચ પાંચ રૂપિઆ આવે ?

(૧૪) બે માણસના હાથ તથા પગના બધાં મળી આંગળાં કેટલાં ?

(૧૫) એક છોકરો એક કલાકમાં પાંચ પાના લખી શકે છે, તો તેને ૪૦ પાના લખવા માટે કેટલા કલાક જોઇશે ?

(૧૬) તમને ઘરથી નિશાળે આવતાં રોજ પાંચ મીનીટ ચાલવું પડે છે તો સોમવારથી શનીવાર સુધીમાં સ્કુલે આવતાં તમારી કેટલી મીનીટ ગઇ હશે ?

(૧૭) એક લાકડી પાંચ ફીટ લાંબી છે. તે લાકડી વતે એક ઓરડો માપી જોયો તો સાત લાકડી જેટલો લાંબો છે તો તે ઓરડો કેટલા ફીટ લાંબો હશે ?

(૧૮) એક છોકરાએ પોતાની સ્લેટપર ૫ લખ્યા તેની નીચે બીજા ૫ તેની નીચે ત્રીજી વખત ૫ એમ બધા મળી નવ પાંચડા એકેક નીચે લખ્યા. પછી તે સઘળાનો સરવાળો કીધો તો જવાબ શું આવશે ?

(૧૯) રજાના દહાડામાં એક છોકરો પાંચ દહાડે એક વખત ગાડીમાં ફરવા જાય છે તો એક મહિનાની રજામાં તે કેટલી વખત ફરવા જશે ?

(૨૦) ૪૮ કોડી ટેબલપર છે. દરેક છોકરાએ આવી પાંચ પાંચજ કોડી લઇ જવી એમ શિક્ષકનો હુકમ છે તો કેટલા છોકરાઓ એ પ્રમાણે કરી શકશે ? છેલ્લે કેટલી કોડી રહી જશે ?

પાઠ ૩૨.

૬ ×૩=૧૮ અને ૩×૬=૧૮ એમાં ગોઠવણ જુદી રીતની છે. પણ છેવટ સંખ્યા એકજ છે એમ બે રીતે સળીઓ ગોઠવી બતાવો.

૬ × ૭=૪૨ તો ૪૫ ચીજ સાત જણને આપતાં દરેકને શું આવશે તથા બાકી શું વધશે ?

૬ × ૮=૪૮ એ પરથી બે ભાગાકાર કહો.

દાખલા ૩૨. ક.

(૧) ૭ માં ૭ ઉમેરો, જવાબમાં ૭ ઉમેરો એમ ૬૦ જવાબ આવે ત્યાં સુધી ગણો.

(૨) ૬૦ માંથી ૭ બાદ કરો. જવાબમાંથી પાછા ૬ બાદ કરો. એમ જવાબ ૦ આવે ત્યાં સુધી ગણો.

(૩)

૬× ૧=	૧×૬=	૬ ÷ ૧=	૬ ÷ ૬=
૬× ૨=	૨×૬=	૧૨ ÷ ૨=	૧૨ ÷ ૬=
૬× ૩=	૩×૬=	૧૮ ÷ ૩=	૧૮ ÷ ૬=
૬× ૪=	૪×૬=	૨૪ ÷ ૪=	૨૪ ÷ ૬=
૬× ૫=	૫×૬=	૩૦ ÷ ૫=	૩૦ ÷ ૬=
૬× ૬=	૬×૬=	૩૬ ÷ ૬=	૩૬ ÷ ૬=
૬× ૭=	૭×૬=	૪૨ ÷ ૭=	૪૨ ÷ ૬=
૬× ૮=	૮×૬=	૪૮ ÷ ૮=	૪૮ ÷ ૬=
૬× ૯=	૯×૬=	૫૪ ÷ ૯=	૫૪ ÷ ૯=
૬×૧૦=	૧૦×૬=	૬૦ ÷ ૧૦=	૬૦ ÷ ૧૦=

(૪) દાખલા ત્રીજામાંના પેહલા બે પાડા મોંઢેથી ચઢતા ઉતરતા બોલી જાઓ.

(૫) દાખલા ત્રીજામાંના સઘળા પાડા જવાબ સાથે ચોપડીમાં લખી લાવો (ઘરથી.)

(૬)

૬×૫=	૮× ૬=	૭×૬=	૯ ×૬ =
૪×૬=	૬× ૩=	૧×૬=	૬ ×૨ =
૫×૪=	૩× ૫=	૬×૪=	૧૦ ×૬ =
૬×૫=	૫× ૩=	૩×૭=	૯ ×૩ =
૬×૯=	૬×૧૦=	૨×૫=	૭ ×૨ =
૨×૬=	૪× ૭=	૯×૫=	૭ ×૫ =
૮×૫=	૩× ૫=	૨×૮=	૩ ×૯ =

(૭)

૧૮ ÷ ૬=	૩૦ ÷ ૬=	૪૨ ÷ ૬=	૫૪ ÷ ૬=
૧૨ ÷ ૬=	૪૨ ÷ ૬=	૨૪ ÷ ૬=	૪૮ ÷ ૬=
૬૦ ÷ ૬=	૩૬ ÷ ૬=	૧૮ ÷ ૩=	૪૨ ÷ ૭=

(૮)

૬ ×૫ + ૪=	૯ × ૬ + ૫=	૬ × ૮ + ૨=
૭ ×૬ + ૩=	૬ ×.૨ + ૨=	૬ × ૧ + ૫=
૮ ×૬ + ૪=	૬. × ૩ + ૩=	૬ × ૭ + ૪=

(૯)

૧૫=૬ × ૨+	૨૦=૬ × ૩+	૨૯=૬ × ૪+
૩૧=૬ × ૫+	૩૯=૬ × ૬+	૪૭=૬ × ૭+
૫૫=૬ × ૯+	૩૪=૬ × ૫+	૫૯=૬ × ૯+
૧૮=૬ × ૩+	૨૬=૬ × ૪+	૨૨=૬ × ૩+
૧૯=૯ × ૨+	૨૭=૫ × ૫+	૮=૩ × ૨+
૨૨=૫ × ૪+	૨૩=૪ × ૫+	૩૦=૬ × ૫+

(૧૦) નીચેના દાખલામાં ભાગાકાર શું આવશે ને બાકી શું રહેશે ?

૯ ÷૬	૧૨ ÷૬	૧૭ ÷૬	૨૦ ÷૬	૨૫ ÷૬	૨૮ ÷૬
૩૫ ÷૬	૪૬ ÷૬	૪૯ ÷૬	૨૩ ÷૬	૫૦ ÷૬	૫૮ ÷૬
૫૬ ÷૬	૧૫ ÷૬	૪૫ ÷૬	૩૩ ÷૬	૫૫ ÷૬	૫૭ ÷૬

(૧૧)

૬×૫−૪=	૭×૬−૫=	૯×૬−૩=
૬×૧−૨=	૬×૩−૩=	૬×૮−૫=
૬+૬+૬=	૬×૨−૪×૨=	૬×૫−૩×૩=
૯×૬−૮×૧=	૯×૫−૪×૨=	૯×૩−૩×૨=
૬+૬+૬+૬+૬=	૬+૬+૬+૫+૫=	૬+૬+૬+૬+૬+૬+૬=

(૧૨)

૮ + ૯=	૧૨ + ૮=	૨૩ + ૯=	૪૩ + ૭=
૬૦ − ૮=	૫૦ + ૧૭=	૬૦ + ૨૩=	૧૫ + ૮=
૩૩ + ૯=	૪૧ − ૮=	૬૦ + ૩૦=	૩૦ + ૯=
૩૮ + ૫=	૪૭ + ૬=	૪૪ + ૫=	૧૪ + ૭=
૨૩ + ૯=	૬ × ૭=	૫ × ૩=	૪ × ૯=
૨૪ ÷ ૪=	૨૪ ÷ ૮=	૨૦ ÷ ૪=	૮૯ + ૯=

દાખલા ૩૨. ખ.

(૧) ત્રીસ સળીના પાંચ સરખા ઢગલા કરશો તો દરેકમાં શું આવશે? છ ઢગલી કરો તો શું?

(૨) દરેક ઓરડામાં છ છ ખુરસી ગોઠવેલી છે. બધી મળી ૪૮ ખુરસી ગોઠવાઇ છે તો તે કેટલા ઓરડામાં હશે?

(૩) ૫૦ ચીજ છ માણસોને સરખે ભાગે વ્હેંચી આપો તો દરેકને શું આવશે? બાકી શું?

(૪) એક રૂપિઆનું છ વાર કપડું મળે છે તો છત્રીસ વાર કપડું લેવા કેટલા રૂપિઆ જોઇશે?

(૫) બાર ઇંચ લાંબી એક લાકડી છે. તેના ભાગીને બે સરખા કકડા કર્યા તો દરેક કકડાની લંબાઇ શું?

(૬) એક દોરડાંમાંથી છ છ ફીટ લાંબા આઠ કકડા કાપી કાઢયા પછી પાંચ ફીટ દોરડું વધ્યું, ત્યારે અસલ દોરડું કેટલું લાંબું હશે?

(૭) એક માણસ છ દિવસમાં એક વખત કામે જતો નથી. ત્યારે તે મહિનામાં કેટલા દિવસ કામપરથી ગેરહાજર રહેતો હશે?

(૮) છ દોઢિએ એક ચોપડી મળે છે, તો છ ચોપડીનું શું પડશે? જેટલાં દોઢિઆં હોય તેના આના કરી કહો.

(૯) એક માળી દર કલાકે વાડીમાં ૭ ઝાડને પાણી આપી શકે છે. તે દરરોજ સાત કલાક કામ કરે તો કેટલાં ઝાડને પાણી આપી શકશે ?

(૧૦) એક માણસ પાસે ૪ દશ રૂપિઆ વાળી નોટ તથા ૬ પાંચ રૂપિઆ વાળી નોટ છે તો એની પાસે કેટલા રૂપિઆ બધા મળી હશે ?

(૧૧) પંદર ઇંચ લાંબી દોરીમાંથી ૭ ૭ ઇંચના કેટલા કકડા કાપી શકાશે ? બાકી કકડો રહે તેની લંબાઇ શું હશે ?

(૧૨) એક છોકરા પાસે ૩૫ બોર છે. બીજાં કેટલાં બોર વધારે હોય તો સાત છોકરામાં દરેકને ૬ બોર આપી શકાય ?

(૧૩) ૩૩ માં શું બાદ કરો તો બાકી રહેલી સંખ્યાને ૬ એ ભાગતાં ૫ જવાબ આવે ?

(૧૪) બે દોઢિઆંની પૈ ૭. કેટલી વખત બે બે દોઢિઆં લો તો ૪૮ પૈ થાય ? એ દોઢિઆંના આના કેટલા ?

પાઠ ૩૩.

૩ × ૭ અને ૭ × ૩ સળીઓ વતે ગોઠવી બતાવો.

સાતમાં સાત ઉમેરો તો શું થાય ? જવાબમાં પાછા સાત ઉમેરો. તેમાં સાત ઉમેરો. ૭×૪=૨૮ એ ઉપરથી બે ભાગાકાર શું કરી શકશો ?

દાખલા ૩૩. ક.

(૧)

૭+૭=૧૪	૭૦−૭=૬૩
૧૪+૭=૨૧	૬૩−૭=
એ પ્રમાણે જવાબ ૭૦ આવે ત્યાં સુધી ગણો.	એ પ્રમાણે જવાબ ૦ આવે ત્યાં સુધી ગણો.

(૨)

૭ × ૧=	૧ × ૭=	૭ ÷ ૧=	૭ ÷ ૭=
૭ × ૨=	૨ × ૭=	૧૪ ÷ ૨=	૧૪ ÷ ૭=
૭ × ૩=	૩ × ૭=	૨૧ ÷ ૩=	૨૧ ÷ ૭=
૭ × ૪=	૪ × ૭=	૨૮ ÷ ૪=	૨૮ ÷ ૭=
૭ × ૫=	૫ × ૭=	૩૫ ÷ ૫=	૩૫ ÷ ૭=

૭ × ૬=	૬ × ૭=	૪૨ ÷ ૬=	૪૨ ÷ ૭=
૭ × ૭=	૭ × ૭=	૪૯ ÷ ૭=	૪૯ ÷ ૭=
૭ × ૮=	૮ × ૭=	૫૬ ÷ ૮=	૫૬ ÷ ૭=
૭ × ૯=	૯ × ૭=	૬૩ ÷ ૯=	૬૩ ÷ ૭=
૭ × ૧૦=	૧૦ × ૭=	૭૦ ÷ ૧૦=	૭૦ ÷ ૭=

(૩) ઉપરના દાખલામાંના પેહલા બે પાડા ચડતા ઉતરતા બોલી જાઓ.

(૪) બીજા દાખલામાંના સઘળા પાડા જવાબ સાથે ચોપડીમાં લખી લાવો. (ઘરથી.)

(૫)

૭ × ૪=	૭ × ૭=	૭ × ૮=	૭ × ૨=
૭ × ૯=	૭ × ૩=	૭ × ૫=	૭ × ૬=
૭ × ૧૦=	૨ × ૭=	૪ × ૭=	૬ × ૭=
૮ × ૭=	૯ × ૭=	૫ × ૭=	૩ × ૭=
૫ × ૬=	૭ × ૬=	૪ × ૬=	૯ × ૬=
૫ × ૪=	૭ × ૩=	૬ × ૫=	૮ × ૩=

(૬)

૨૧ ÷ ૭=	૩૫ ÷ ૭=	૫૬ ÷ ૮=	૭૦ ÷ ૧૦=
૧૪ ÷ ૭=	૨૮ ÷ ૪=	૨૧ ÷ ૭=	૪૨ ÷ ૭=
૬૩ ÷ ૭=	૧૪ ÷ ૨=	૨૮ ÷ ૭=	૫૬ ÷ ૭=
૧૪ ÷ ૨=	૨૧ ÷ ૩=	૭૦ ÷ ૭=	૧૫ ÷ ૩=
૩૦ ÷ ૫=	૪૨ ÷ ૬=	૫૪ ÷ ૬=	૨૭ ÷ ૯=
૨૦ ÷ ૪=	૨૨ ÷ ૩=	૨૮ ÷ ૪=	૨૦ ÷ ૫=
૧૯ ÷ ૩=	૧૪ ÷ ૨=	૧૦ ÷ ૨=	૯ ÷ ૩=
૪૨ ÷ ૬=	૪૮ ÷ ૮=	૬૦ ÷ ૬=	૫૪ ÷ ૯=

(૭)

૭ × ૩ + ૩=	૭ × ૭+૪=	૭ × ૬+૫=	૭ × ૨+૨=
૭ × ૧ + ૬=	૭ × ૫+૫=	૭ × ૮+૪=	૭ × ૩+૬=
૭ × ૬ + ૨=	૭ × ૨+૩=	૭ × ૭+૫=	૭ × ૯+૨=
૭ × ૨ + ૬=	૭ × ૪+૫=	૭ × ૮+૨=	૭ × ૮+૬=

(૮)

૨૧=૭×	૩૫=૭×	૪૨=૭×	૭૦=૭×
૨૮=૪×	૫૬=૮×	૧૪=૭×	૪૯=૭×
૨૩=૭×૩+	૩૮=૭×૫+	૪૮=૭×૬+	૬૭=૭×૯+
૧૭=૭×૨+	૨૫=૭×૩+	૫૨=૭×૭+	૬૧=૭×૮+
૧૨=૭×૧+	૨૦=૭×૨+	૩૨=૭×૪+	૪૦=૭×૫+
૪૭=૭×૬+	૫૩=૭×૭+	૬૦=૭×૮+	૬૮=૭×૯+

(૯) નીચેના દાખલામાં ભાગાકાર શું આવશે ને બાકી શું રહેશે ?

૧૫÷૭=	૩૯÷૭=	૪૮÷૭=	૬૨÷૭=
૧૩÷૭=	૬૦÷૭=	૯÷૭=	૧૭÷૭=
૬૬÷૭=	૫૭÷૭=	૬૧÷૭=	૧૯÷૭=
૨૪÷૭=	૬૭÷૭=	૫૨÷૭=	૪૭÷૭=
૧૬÷૩=	૧૮÷૪=	૨૪÷૫=	૪૧÷૬=
૯÷૨=	૨૨÷૩=	૩૧÷૪=	૪૪÷૫=
૫૦÷૬=	૩૯÷૭=	૨૩÷૩=	૩૩÷૪=

(૧૦)

૭×૪−૬=	૭×૫−૩=	૭×૭−૪=
૭×૬−૫=	૭×૮−૬=	૭×૯−૩=
૭×૯−૨×૩=	૭×૨−૩×૩=	૭×૫−૨×૨=
૭×૩−૩×૩=	૭×૪−૨×૧=	૭×૭−૩×૩=
૭+૭+૭+૭+૭=	૭+૬+૫+૪+૩+૨=	૭૦−૭−૬−૫−૪−૩=

દાખલા ૩૩. ખ.

(૧) એક અઠવાડિઆંના સાત દહાડા તો ૬ અઠવાડિઆંના કેટલા ?

(૨) એક માણસ રોજ સાત આના કમાય તો તે નવ દિવસમાં તે શું કમાશે ?

(૩) એક ઘોડો કલાકના સાત માઇલ ચાલે તો ૪૨ માઇલ ચાલવાને. કેટલા કલાક જોઇશે ?

(૫) ૬૦ ચીજ સાત સરખા ભાગમાં વ્હેંચી નાખો તો દરેક ભાગમાં કેટલી ચીજ આવશે ? બાકી કેટલી રહેશે ?

(૬) ૪૨ દિવસના અઠવાડિઆં કેટલાં ? ૬૩ દિવસના કેટલાં ૨૧ દિવસનાં ?

(૭) રોજ સાત માઇલની મુસાફરી થાય તો એક અઠવાડિઆંમાં કેટલા માઇલ જવાશે ?

(૮) એક માણસ એક અઠવાડિઆંમાં ૨૮ રૂપિઆ કમાયો ત્યારે તે રોજ શું કમાયો ?

(૯) એક છોકરાનો અઠવાડિઆનો ખરચ ૮ આના ને ત્રણ દોઢિઆં છે. ત્યારે દરરોજ તેને કેટલાં દોઢિઆં ખરચ થતો હશે ?

(૧૦) ૪૫ ફળ સાત છોકરાઓને સરખે ભાગે આપતાં કેટલાં બાકી રહેશે ? દરેક છોકરાને કેટલાં ફળ મળશે ?

(૧૧) ૫૨ ફળમાં કેટલાં ઓછાં હોય તો સાત છોકરામાંના દરેકને સાત ફળ અપાય ?

(૧૨) એક વર્ગમાં નવ છોકરા છે. દરેક છોકરાને માટે સાત પેપરમીંટ આપવી છે. મારી પાસે ૫૭ પેપરમીંટ છે તો હજી બીજી કેટલી લેવી પડશે ?

(૧) એક છોકરો કહે છે કે મારી પાસે ચાર વખત સાત લેવાય એટલાં બોર છે. બીજો છોકરો કહે કે મારી પાસે પાંચ વખત સાત લેવાય એટલાં બોર છે, ત્યારે બંને મળી કેટલી વખત સાત લેવાય એટલાં બોર થયાં ? બધાં મળી બોર કેટલાં ?

પાઠ ૩૪.

કેટલી વખત ચાર લો તો આઠ થાય ? ચાર વખત ચાર જેટલી સળી ગોઠવો, હવે એજ સળીમાંથી આઠ આઠના ભાગ કરો તો કેટલા થાય ?

ચાર ચાર સળીવાળા ૭ ભાગ છે, તેમાંથી આઠ આઠ સળી વાળા કેટલા ભાગ થાય ?

સ્લેટપર કાપા પાડી ૪×૮ અને ૮×૪ એ ગોઠવી દેખાડો.

૮×૭=૫૬ એપરથી બે ભાગાકાર શું આવડશે ?

દાખલા ૩૪. ક.

(૧)

૮+૮=૧૬	૮૦−૮=૭૨
૧૬+૮=	૭૨−૮=
એ પ્રમાણે	એ પ્રમાણે
૮૦ જવાબ	૦ જવાબ
સુધી ગણો.	સુધી ગણો.

(૨)

૮× ૧=	૧×૮=	૮÷ ૧=	૮÷૮=
૮× ૨=	૨×૮=	૧૬÷ ૨=	૧૬÷૮=
૮× ૩=	૩×૮=	૨૪÷ ૩=	૨૪÷૮=
૮× ૪=	૪×૮=	૩૨÷ ૪=	૩૨÷૮=
૮× ૫=	૫×૮=	૪૦÷ ૫=	૪૦÷૮=
૮× ૬=	૬×૮=	૪૮÷ ૬=	૪૮÷૮=
૮× ૭=	૭×૮=	૫૬÷ ૭=	૫૬÷૮=
૮× ૮=	૮×૮=	૬૪÷ ૮=	૬૪÷૮=
૮× ૯=	૯×૮=	૭૨÷ ૯=	૭૨÷૮=
૮×૧૦=	૧૦×૮=	૮૦÷૧૦=	૮૦÷૮=

(૩) પહેલા બે પાડા ઝડપથી ઉતરતા ચઢતા બોલી જાઓ.

(૪) બીજા દાખલામાંના સંઘળા પાડા જવાબ સાથે લખી લાવો. (ઘરથી).

(૫)

૮×૪=	૮×૭=	૮×૨=	૮×૯=
૮×૬=	૮×૫=	૮×૬=	૮×૩=
૮×૮=	૨×૮=	૫×૮=	૭×૮=
૧×૮=	૪×૮=	૯×૮=	૬×૮=
૩×૮=	૭×૬=	૫×૫=	૪×૩=
૨×૮=	૮×૯=	૫×૮=	૫×૩=
૬×૪=	૭×૫=	૯×૬=	૯×૭=
૨×૩=	૪×૪=	૪×૫=	૬×૬=
૭×૭=	૮×૮=	૯×૫=	૫×૫=
૬×૮=	૮×૪=	૮×૭=	૮×૨=
૭×૩=	૮×૬=	૭×૪=	૬×૭=
૮×૫=	૮×૯=	૮×૮=	૮×૪=

(૬)

૧૬÷૨=	૪૦÷ ૮=	૬૪÷૮=	૮૦÷૮=
૨૪÷૮=	૫૬÷ ૭=	૭૨÷૮=	૮÷૮=
૩૨÷૮=	૪૦÷ ૮=	૭૨÷૯=	૮÷૧=
૫૬÷૮=	૧૬÷ ૮=	૪૦÷૫=	૧૬÷૪=
૧૫÷૩=	૧૪÷ ૨=	૩૦÷૬=	૨૮÷૭=
૪૨÷૬=	૨૦÷ ૪=	૨૮÷૪=	૪૦÷૪=
૬÷૨=	૧૦÷ ૨=	૧૪÷૭=	૨૫÷૫=
૩૫÷૭=	૪૫÷ ૫=	૨૪÷૩=	૧૨÷૬=
૨૧÷૩=	૨૮÷ ૭=	૫૬÷૮=	૭૦÷૭=
૪૮÷૬=	૫૪÷ ૬=	૨૪÷૮=	૧૦÷૨=
૫૦÷૫=	૬૦÷૧૦=	૭૦÷૭=	૮૦÷૮=

(૭)

૮×૩+૨=	૮×૯+૫=	૮×૫+૬=
૮×૪+૫=	૮×૨+૪=	૮×૭+૭=
૮×૧+૭=	૮×૭+૫=	૮×૫+૫=
૮×૨+૬=	૮×૩+૪=	૮×૪+૨=
૮×૯+૭=	૮×૮+૬=	૮×૭+૩=
૮×૫+૬=	૮×૨+૫=	૮×૬+૭=

(૮)

૪૩=૮×૫+	૩૨=૮×૪+	૬૭=૮×૮+૩
૪૭=૮×૫+	૪૨=૮×૫+	૭૯=૮×૯+
૫૮=૮×૭+	૫૨=૮×૬+	૧૨=૮×૧+
૩૦=૮×૩+	૬૨=૮×૭+	૧૯=૮×૨+
૩૮=૮×૪+	૪૭=૮×૫+	૫૪=૮×૬+
૬૧=૮×૭+	૭૦=૮×૮+	૭૫=૮×૯+
૧૫=૮×૧+	૭૧=૮×૮+	૬૩=૮×૭+
૨૨=૮×૨+	૪૬=૮×૫+	૭૭=૮×૯+

(૯) નીચેના દાખલાઓમાં ભાગાકાર શું આવશે ને બાકી શું રહેશે ?

૪૨÷૮	૬૭÷૮	૭૯÷૮	૧૫÷૮	૨૩÷૮	૩૨÷૮
૪૦÷૮	૬૯÷૮	૨૮÷૮	૩૬÷૮	૪૫÷૮	૫૫÷૮
૧૯÷૮	૨૮÷૮	૩૮÷૮	૪૬÷૮	૫૪÷૮	૬૪÷૮
૭૫÷૮	૭૭÷૮	૮૦÷૮	૭૧÷૮	૧૪÷૮	૩૪÷૮

૧૫+ ૮=	૧૨+ ૩=	૪૫+ ૫=	૧૬ + ૩=
૨૭− ૯=	૫૫+ ૭=	૪૫− ૮=	૧૩ + ૭=
૩૭+ ૮=	૫૮− ૯=	૧૮+ ૯=	૨૩ − ૮=
૪૬− ૭=	૪૪− ૭=	૭૭− ૯=	૩૩ − ૧૦=
૧૫+ ૬=	૧૯− ૫=	૧૪− ૮=	૬૪ − ૭=
૭૪− ૬=	૮૩− ૭=	૮૧− ૩=	૯૧ − ૯=
૫× ૬=	૮ ÷ ૨=	૧૮ ÷ ૨=	૨૪ ÷ ૩=
૩૨ ÷ ૪=	૩૦ ÷ ૩=	૪૫ ÷ ૫=	૫૦ ÷ ૧૦=

દાખલા ૩૪. ખ.

(૧) ૪૮ માં આઠ કેટલી વખત સમાઇ જશે? ૬૪ માં કેટલી વખત?

(૨) એકેક માણસ રોજ આઠ રોટલી ખાય તો આઠ માણસ માટે રોજ કેટલી રોટલી જોઇશે?

(૩) આઠ આઠ દોઢિઆં એકેક માણસને આપવાં છે. તો ૪૦ દોઢિઆંમાંથી કેટલાં જણને અપાશે?

(૪) ૨૪ દોઢિઆં આઠ માણસોને સરખે ભાગે વ્હેંચી આપો. ૨૪ દોઢિઆંની બેઆની કેટલી આવશે?

(૫) એક બેઆનીના આઠ દોઢિઆં આવે છે, ને એક રૂપિઆની આઠ બેઆની આવે તો એક રૂપિઆના દોઢિઆં કેટલાં?

(૬) ૧૬ બેઆનીના રૂપિઆ કેટલા? ૪૮ બેઆનીના કેટલા?

(૭) નવ રૂપિઆની બેઆની કેટલી આવશે? ૩ રૂપિઆની કેટલી?

(૮) મારી પાસે બેઆનીઓ હતી તે મેં વટાવી ત્યારે મને સાત રૂપિઆ મળ્યા ને ત્રણ બેઆની મારી પાસે બાકી રહી. ત્યારે મારી પાસે બેઆની કેટલી?

(૯) ૪ બેઆનીના દોઢીઆં કેટલાં? બે બેઆની (પાવલી) ના કેટલાં?

(૧૦) એકેક છોકરાને બેઆની જેટલા પૈસા આપવા છે તો સાત છોકરાં માટે કેટલાં દોઢિઆં જોઇશે?

(૧૧) મારી પાસે દોઢિઆં હતાં તે પાંચ છોકરાંને વ્હેંચી આપતાં દરેક છોકરાને એકેક બેઆની જેટલા પૈસા આવ્યા ને સાત દોઢિઆં મારી પાસે રહ્યાં ત્યારે મારી પાસે બધાં મળી દોઢિઆં કેટલાં હશે ?

(૧૨) ૪ બેઆની ને પાંચ દોઢિઆં એક માણસ પાસે છે. બેઆની વટાવે તો તેની પાસે બધાં મળી દોઢિઆં કેટલાં થાય ?

(૧૩) તમારી પાસે ૨૯ દોઢિઆં છે. તેને વટાવી બેઆની લો તો તમારી પાસે શું થાય ?

(૧૪) ૬૪ કેરી આઠ માણસોમાં સરખે ભાગે વ્હેંચી આપો.

(૧૫) ૭૫ બેઆની વટાવી રૂપિઆ લો તો શું આવશે ?

(૧૬) આઠ આઠ ગાઉ રોજ ચાલતાં ૪૦ માઇલની મુસાફરી ક્યારે પુરી થશે ?

(૧૭) એક પાવલી ને એક બેઆની એને વટાવીએ તો કેટલાં દોઢિઆં આવશે ?

(૧૮) એક અડધાના કેટલાં દોઢિઆં આવશે ? રૂપિઆની બે આની કેટલી ? બેઆનીના દોઢિઆં કેટલાં ? ૧ રૂપિઆના દોઢિઆં કેટલાં ?

(૧૯) ૫૪ ઇંચ લાંબી દોરીમાંથી આઠ આઠ ઇંચના કેટલા કકડા કાપી કઢાશે ? બાકી રહેલાં કકડાની લંબાઇ શું ?

(૨૦) એક બળદને ખવાડવાનો રોજનો ખરચ આઠ આના થાય છે તો સાત દિવસનો શું ખરચ થશે ?

પાઠ ૩૫.

૯×૩=૨૭ એ ઉપરથી બે ભાગાકાર કહો.

૩ દશક લઇએ તો કેટલા થાય ? ૧૦ દશક લઇએ તો શું થાય ? તે કેમ લખાય છે ?

દાખલા ૩૫. ક.

(૧)

૯+૯=૧૮	૯૦-૯=૮૧	૧૦+૧૦=૨૦	૧૦૦-૧૦=૯૦
૧૮+૯=	૮૧-૯=	૨૦+૧૦=	૯૦-૧૦=
એમ ૯૦ જવા-બ સુધી ગણો.	એમ ૦ જવાબ સુધી ગણો.	એમ ૧૦૦ સુધી ગણો.	એમ ૦ જવાબ સુધી ગણો.

(૨)

૯× ૧=	૧×૯=	૯÷ ૧=	૯÷ ૯=
૯× ૨=	૨×૯=	૧૮÷ ૨=	૧૮÷ ૯=
૯× ૩=	૩×૯=	૨૭÷ ૩=	૨૭÷ ૯=
૯× ૪=	૪×૯=	૩૬÷ ૪=	૩૬÷ ૯=
૯× ૫=	૫×૯=	૪૫÷ ૫=	૪૫÷ ૯=
૯× ૬=	૬×૯=	૫૪÷ ૬=	૫૪÷ ૯=
૯× ૭=	૭×૯=	૬૩÷ ૭=	૬૩÷ ૯=
૯× ૮=	૮×૯=	૭૨÷ ૮=	૭૨÷ ૯=
૯× ૯=	૯×૯=	૮૧÷ ૯=	૮૧÷ ૯=
૯×૧૦=	૧૦×૯	૯૦÷૧૦	૯૦÷ ૯=

(૩)

૯×૫=	૯× ૩=	૯×૧=	૯×૬=
૯×૮=	૯× ૫=	૯×૯=	૯×૭=
૯×૪=	૯×૧૦=	૫×૯=	૪×૯=
૮×૯=	૧૦× ૯=	૨×૯=	૩×૯=
૭×૯=	૬× ૯=	૧×૯=	૯×૯=
૫×૮=	૮× ૮=	૬×૭=	૭×૭=
૫×૪=	૩× ૬=	૭×૫=	૮×૯=
૨×૭=	૬× ૪=	૬×૯=	૭×૩=
૮×૬=	૮× ૪=	૯×૫=	૮×૫=

(૪) બીજા દાખલાના પહેલા બે પાડા મોઢે બોલી જાઓ.

(૫)

૪૫÷૫=	૫૪÷૯=	૧૮÷૯=	૬૩÷૯=
૮૧÷૯=	૨૭÷૩=	૮૧÷૯=	૯૦÷૯=
૯÷૧=	૧૮÷૨=	૪૫÷૯=	૫૪÷૬=
૪૦÷૮=	૩૬÷૪=	૩૬÷૬=	૬૩÷૭=
૧૬÷૨=	૪૮÷૮=	૩૫÷૭=	૪૯÷૭=
૧૨÷૨=	૩૦÷૬=	૪૨÷૬=	૨૫÷૫=
૯÷૩=	૧૮÷૩=	૨૧÷૭=	૨૭÷૩=

(૬)

૯×૨+૩=	૯×૩+૪=	૯×૬+૭=	૮×૯+૮=
૯×૬+૬=	૯×૧+૭=	૯×૩+૮=	૯×૫+૫=
૯×૨+૪=	૩×૯+૬=	૬×૯+૫=	૯×૯+૮=
૩×૯+૩=	૮×૯+૫=	૯×૯+૭=	૬×૯+૫=

(૭)

૨૨=૯×૨+	૩૯=૯×૪+	૫૬=૯×૬+	૭૭=૯×૮+
૨૮=૯×૩+	૪૮=૫×૯+	૬૧=૯×૬+	૮૨=૯×૯+
૨૪=૯×૨+	૩૪=૩×૯+	૬૦=૯×૬+	૭૫=૮×૯+
૪૯=૯×૫+	૭૧=૭×૯+	૮૬=૯×૯+	૮૯=૯×૯+

(૮) નીચેના દાખલામાં ભાગાકારનો જવાબ શું આવશે તથા બાકી શું રહેશે?

૧૯÷૯	૨૩÷૯	૨૮÷૯	૩૪÷૯	૪૩÷૯	૫૦÷૯
૫૬÷૯	૬૪÷૯	૭૦÷૯	૭૫÷૯	૭૭÷૯	૮૨÷૯
૮૯÷૯	૧૦÷૯	૧૫÷૯	૨૫÷૯	૪૫÷૯	૬૫÷૯
૧૧÷૯	૨૨÷૯	૩૩÷૯	૪૪÷૯	૫૫÷૯	૬૬÷૯

(૯) એકેક છોકરાને પાંચ ચોપડી જોઈએ તો નવ છોકરાને કેટલી જોઈશે?

(૧૦) નવ ઇંચ લાંબી લાકડાંની પટી છે. એવી સાત પટી લો તો લંબાઈ કેટલી?

(૧૧) એક દોઢિઆંના નવ બોર તો પાંચ દોઢિઆંના કેટલાં?

(૧૨) એક ઠેકાણે ૮૧ ફળનો ઢગલો છે. એકેક છોકરો તેમાંથી નવ નવ ફળ ઉંચકી જાય છે, તો કેટલા છોકરા લઈ ગયા પછી કાંઈ રહેશે નહીં?

(૧૩) ૫૦ કેરી ૯ માણસોમાં વ્હેંચતાં દરેકને શું આવશે? બાકી શું રહેશે?

(૧૪) ત્રણ દોઢિઆંની પૈ કેટલી? ત્રણ ત્રણ દોઢિઆંની ઢગલી કરી છે. એવી છ ઢગલી છે, તો બધાં દોઢિઆંની પૈ કેટલી થશે?

(૧૫) ૯૦ પેન કેટલા છોકરાને સરખે ભાગે આપતાં દરેક પાસે દશ પેન આવશે?

દાખલા ૩૫. ખ.

(૧)

૧૦× ૧=	૧×૧૦=	૧૦÷ ૧=	૧૦÷૧૦=
૧૦× ૨=	૨×૧૦=	૨૦÷ ૨=	૨૦÷૧૦=
૧૦× ૩=	૩×૧૦=	૩૦÷ ૩=	૩૦÷૧૦=
૧૦× ૪=	૪×૧૦=	૪૦÷ ૪=	૪૦÷૧૦=
૧૦× ૫=	૫×૧૦=	૫૦÷ ૫=	૫૦÷૧૦=
૧૦× ૬=	૬×૧૦=	૬૦÷ ૬=	૬૦÷૧૦=
૧૦× ૭=	૭×૧૦=	૭૦÷ ૭=	૭૦÷૧૦=
૧૦× ૮=	૮×૧૦=	૮૦÷ ૮=	૮૦÷૧૦=
૧૦× ૯=	૯×૧૦=	૯૦÷ ૯=	૯૦÷૧૦=
૧૦×૧૦=	૧૦×૧૦=	૧૦૦÷૧૦=	૧૦૦÷૧૦=

(૨) ઉપલા દાખલામાંના પેહલા બે પાડા મોઢે કહો. તથા સઘળા પાડા જવાબ સાથે લખી લાવો.

(૩)

૧૦×૫=	૧૦× ૨=	૧૦× ૯=	૧૦× ૭=
૧૦×૬=	૧૦× ૪=	૧૦× ૩=	૧૦× ૨=
૧૦×૮=	૧૦×૧૦=	૫×૧૦=	૭×૧૦=
૯×૫=	૭× ૯=	૯× ૯=	૮× ૫=
૭×૬=	૭× ૩=	૬× ૫=	૬× ૭=
૪×૫=	૪× ૭=	૭× ૩=	૨× ૮=

(૪)

૫૦÷૧૦=	૯૦÷૧૦=	૪૦÷૧૦=	૨૦÷૧૦
૧૦÷૧૦=	૧૦૦÷૧૦=	૬૦÷૧૦=	૩૦÷૧૦
૭૦÷૧૦=	૮૦÷૧૦=	૫૦÷ ૫=	૬૦÷ ૬

(૫)

૧૦×૩+૭=	૧૦×૫+૮=	૧૦×૯+૯=	૧૦×૩+૩=
૧૦×૪+૬=	૧૦×૭+૪=	૧૦×૮+૨=	૧૦×૨+૭=
૧૦×૬+૮=	૧૦×૧+૩=	૧૦×૨+૮=	૧૦×૫+૭=

(૬)

૫૨=૧૦×૫+	૭૫=૧૦×૭+	૮૩=૧૦×૮+	૯૯=૧૦×૯+
૨૪=૧૦×૨+	૩૭=૧૦×૩+	૮૮=૧૦×૮+	૨૭=૧૦×૨+

(૭) નીચેના દાખલામા ભાગાકાર તથા બાકી રહે તે કહો.

૨૪÷૧૦	૩૭÷૧૦	૪૩÷૧૦	૫૫÷૧૦	૬૯÷૧૦	૭૦÷૧૦
૮૮÷૧૦	૧૧÷૧૦	૬૬÷૧૦	૮૯÷૧૦	૯૨÷૧૦	૧૫÷૧૦

દાખલા ૩૫. ગ. (પૂનરાવર્તન.)

(૧)

૮+૪	૮+૬	૧૨+૮	૧૩+૯	૧૫+૭	૧૬+૯
૯+૬	૧૧+૯	૨૦+૮	૧૭+૮	૨૦+૮	૨૧+૮
૩૫+૩	૩૭+૬	૩૯+૨	૪૫+૭	૬૫+૮	૭૫+૯
૮૪+૬	૯૧+૮	૯૨+૭	૯૩+૭	૪૪+૬	૪૮+૮
૧૨−૮	૧૩−૭	૧૫−૯	૧૭−૨	૧૩−૪	૨૩−૫
૩૫−૯	૧૪−૮	૨૪−૫	૨૩−૨	૩૩−૫	૪૪−૬
૨૦−૧૦	૯૦−૪૦	૫૦−૩૦	૫૦−૯	૬૦−૧૦	૬૦−૮
૭૫−૬	૮૬−૯	૯૨−૮	૧૦૦−૯	૨૦−૩	૩૦−૬
૪૦−૭	૫૦−૯	૬૦−૮	૧૨−૧૦	૧૫−૧૦	૨૭−૧૦
૭૦+૧૦	૭૫+૮	૭૭−૧૦	૮૭+૯	૫+૬	૯+૩
૨+૭	૮+૫	૨૮+૫	૪૮+૬	૫૯+૭	૯૫+૩
૪+૯	૨૪+૭	૩૪+૯	૭૪+૭	૭૫+૯	૭૭+૮

(૨)

૫×૪	૬×૫	૭×૬	૮×૫	૯×૪	૧૦×૫	૭×૩
૨×૯	૮×૨	૭×૫	૮×૭	૧૦×૯	૯×૫	૮×૫
૬×૬	૭×૭	૮×૮	૯×૯	૧૦×૧૦	૫×૫	૪×૪
૫×૧	૬×૪	૫×૩	૬×૮	૫×૫	૬×૯	૫×૧૦
૬×૧૦	૭×૨	૭×૭	૭×૯	૮×૯	૯×૯	૧૦×૯
૨×૩	૪×૨	૫×૩	૬×૧	૭×૩	૭×૯	૮×૧૦
૯×૨	૩×૮	૪×૭	૫×૬	૭×૯	૮×૮	૯×૧૦

(૩)

૩૫÷૭	૪૨÷૬	૪૮÷૮	૫૬÷૭	૮૧÷૯	૧૮÷૨	૧૬÷૪
૨૦÷૪	૩૫÷૫	૧૪÷૨	૧૮÷૯	૨૦÷૨	૫૦÷૫	૬૦÷૬
૪÷૨	૧૦÷૨	૧૨÷૩	૧૫÷૫	૨૦÷૪	૨૪÷૩	૨૮÷૪
૩૨÷૮	૩૬÷૪	૪૮÷૬	૪૦÷૧૦	૯૦÷૯	૧૦૦÷૧૦	૫૦÷૧૦
૪૦÷૪	૨૮÷૪	૩૫÷૭	૪૯÷૭	૫૬÷૮	૬૩÷૯	૭૨÷૮
૨૭÷૯	૫૪÷૬	૭૨÷૮	૧૦÷૨	૧૪÷૭	૧૬÷૮	૧૦÷૧૦

૨૫=૫×	૧૨=૨×	૧૮=૨×	૮૧=૯×	૬૪= ૮×
૩૫=૭×	૧૬=૪×	૨૪=૨×	૨૭=૩×	૮૧= ૯×
૪૯=૭×	૨૪=૬×	૩૨=૮×	૪૦=૫×	૪૯= ૭×
૫૬=૮×	૮૧=૯×	૪૫=૫×	૫૬=૭×	૧૦૦=૧૦×

(૫) નીચેના દાખલા અંક તથા નિશાની (ચિન્હો) થી લખી દેખાડો.

અઢારમાં ત્રણ ઉમેરી તેમાંથી છ બાદ કરો તો પંદર રહે. આઠ ચીજ પાંચ વખત લઇ તેમાંથી નવ બાદ કરો તો ૩૧ રહે. પીસ્તાળીસ ચીજના પાંચ ભાગ કરો તો દરેક ભાગે નવ આવે. ચોપન એટલે પાંચ વખત દશ અને ચાર. નવ વખત ત્રણ ચીજમાં બે વખત ત્રણ ચીજ ઉમેરો ને તેમાંથી ચાર વખત બે ચીજ બાદ કરો તો પચીસ રહે.

(૬)

૨૫ + ૯ + ૭ + ૫ + ૪ + ૮ + ૩ + ૨ + ૧ + ૩ + ૮

૯૮ − ૮ − ૭ − ૪ − ૫ − ૬ − ૨ − ૩ − ૫

૯ × ૯ + ૩ + ૬ + ૭ + ૨ − ૬ − ૭ − ૯ − ૮

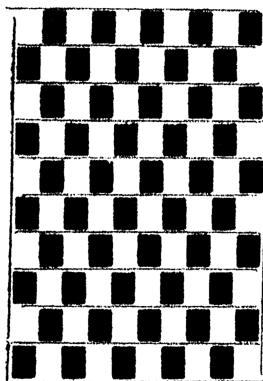
૨૦ + ૧૦ + ૩૦ + ૮ + ૯ + ૬ + ૪ + ૨ + ૩ + ૧

(૭) નીચે આપેલી દરેક સંખ્યા કઇ બે સંખ્યાઓના ગુણાકારથી થઇ છે તે કહો. (નમુનો ૧૫. એટલે ૫×૩.)

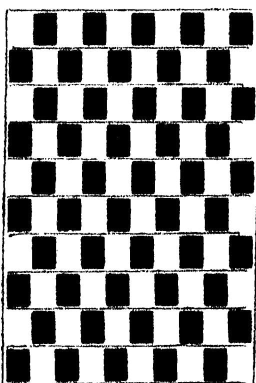
૧૨	૧૫	૨૧	૪૫	૬૪	૨૪	૪૦	૩૬	૫૦	૪૮.
૧૧૮	૨૭	૩૫	૫૪	૩૦	૮	૯	૬	૧૬	૩૨.
૬૦	૨૮	૪૨	૭૨	૪૯	૮૦	૫૬	૮૧	૨૦	૬૩.

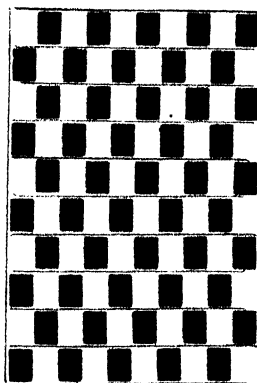
પ્રકરણ ૯.

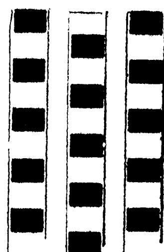
(૧૦૦ થી ૧૦૦૦ સુધી સંખ્યાગણત્રી ને લેખન.)

૧૦૩ એકસો ત્રણ.

૨૩૩ બસો તેત્રીસ.

પાઠ ૩૬.

આપણે એકમ દેખાડવા જે લાકડાના કકડા વાપરતા આવ્ય છીએ તેને "ઘન" નામ આપ્યું છે. દશક દેખાડવા જે લાંબો કકડો વાપર્યો છે, તેનું નામ દશક-સળી અથવા "સળી" એમ કહીશું ને સો દેખાડવા દશ સળી જોડેલી જે પાટ છે તેને શતક-પાટ અથવા

ટુકામાં "પાટ" કહીશું. તો એક 'સળી' માં કેટલા એકમ? બે સળી ચાર ઘન મળી કેટલા એકમ? તે લખી કેમ દેખાડશો? એક "પાટ" માં કેટલી "સળી"? ૧૦ 'સળી' ના કેટલા એકમ? ત્યારે એક 'પાટ' ના કેટલા એકમ?

હું હવે વર્ગના પાટીઆંપર આ પ્રમાણે ખાના પાડું છું તે જુઓ.

સો	દશ	એક

દરેક ખાનામાં મોટામાં મોટો શું અંક મુકી શકાય?

હું જેટલી 'પાટ' લઉં તેટલી પેહલાં "સો" ના ખાનામાં અંકમાં લખજો.

જેટલી 'સળી' લઉં તે "દશ" ના ખાનામાં લખજો ને "ઘન" લઉં તેટલા "એ૦" ખાનામાં અંકમાં લખજો. જો સળી નહીં લઉં તો 'દ૦' ખાનામાં 'શુન્ય' મુકજો. 'ઘન' નહીં લઉં તો 'એ૦' ખાનામાં શુન્ય મુકજો.

હું એક પાટ ને પાંચ ઘન લઉં છું. તે તમે કહ્યા પ્રમાણે લખો.

કયા ખાનામાં શુન્ય માંડયું? કાંય? હવે તમે જે લખ્યું તે એકસો પાંચ એમ વંચાય. હવે હું બે પાટ ને પાંચ સળી લઉં છું તે લખો. કયા ખાનાંમાં શુન્ય માંડશો? તમે જે લખ્યું તે બસો પચાસ એમ વંચાય છે.

હવે હું ચાર પાટ, છ સળી ને આઠ ઘન લઉં છું તો તે લખો. તમે જે લખ્યું તે ચારસો અડસઠ એમ વંચાય છે.

હવે ઉપર પ્રમાણે ખાના પાડયા વગર કોઇ છોકરો પાટનો અંક સળીના અંકના ડાબા હાથપર ને સળીનો અંક ઘનના અંકના ડાબા હાથપર લખે તો આવાં ખાના પાડી લખવાની જરૂર રહેશે કે?

ત્યારે હવે ખાના પાડવા વગર છ પાટ, આઠ સળીને ત્રણ ઘન અંકમાં લખી દેખાડો. ને એ આખી સંખ્યા વાંચો.

પાંચ પાટ ને છ ઘન એ લખો. શુન્ય કયાં માંડશો? શા માટે? એ સંખ્યા કેમ વાંચશો?

*૧૫

સોનો અંક દશકના અંકની કઇ બાજુએ લખાય છે? દશકનો અંક એકમના અંકની કઇ બાજુએ લખાય?

૧૨૫ એટલા પાઠ સળી તથા ઘન ગોઠવી દેખાડો. ૩૦૪ એ ગોઠવો. ૭૨૦ એ ગોઠવી દેખાડો.

એક પાટ, નવ સળી ને નવ ઘન ગોઠવો. એ અંકમાં લખો ને વાંચો. હવે એમાં બીજું એક ઘન વધારો તો શું થાય?

બે પાટ લો. તે જોડે સળી તથા ઘન નથી તો એ કેમ લખશો?

૧૦૧ થી ૨૦૦ સુધી સંખ્યા બોલી જાઓ. ઉતરતી તથા ચઢતી ૨૦૦ થી ૩૦૦ સુધી એજ પ્રમાણે બોલી જાઓ. ત્રણસો, ચારસો, પાંચસો, છસો, સાતસો, આઠસો ને નવસો એ સંખ્યાઓ પાટ વતે ગોઠવી દેખાડો.

દશ સો એટલે એક હજાર થાય. તે ૧૦૦૦ એમ લખાય છે.

દાખલા ૩૬. ક.

(૧)

૧૦૦ + ૧૦૦=૨૦૦	૧૦૦૦–૧૦૦=૯૦૦
૨૦૦ + ૧૦૦=	૯૦૦–૧૦૦=
એમ જવાબ ૧૦૦૦ આવે ત્યાં સુધી ગણો.	એમ ૦ જવાબ આવે ત્યાં સુધી ગણો.

(૨) નીચેના દાખલામાં પાટ, સળી તથા ઘન જણાવ્યા છે તે પ્રમાણે સંખ્યા અંકમાં લખો તથા વાંચી સંભળાવો.

પાટ	સળી	ઘન	પાટ	સળી	ઘન	પાટ	સળી	ઘન
એક	નહીં	ત્રણ	ચાર	પાંચ	છ	ત્રણ	નહીં	બે.
સાત	આઠ	નવ	એક	નહીં	નહી	છ	ત્રણ	નહી.
પાંચ	નહીં	નહીં	નહીં	ત્રણ	ચાર	એક	નવ	નવ.
ત્રણ	બે	એક	સાત	બે	નવ	આઠ	નહીં	નહીં.
નવ	નવ	નવ	પાંચ	છ	સાત	સાત	નહીં	પાંચ
પાંચ	નહીં	નવ	નવ	આઠ	એક	બે	ત્રણ	પાંચ.

(૩) નીચે જણાવેલી સંખ્યાઓ પાટ, સળી તથા ઘન વતે ગોઠવો.

૪૭૧.	૫૬૮.	૩૦૨.	૪૦૭.	૫૧૨.	૬૭૭.	૭૭૧.	૮૦૧.
૧૦૭.	૨૪૫.	૩૧૦.	૪૦૦.	૫૦૬.	૭૮૯.	૮૯૧.	૯૯૯.
૨૧૫.	૩૦૯.	૪૯૦.	૭૦૦.	૮૧૪.	૯૧૧.	૧૦૦૦.	૨૩૬.
૩૧૪.	૪૬૫.	૫૭૮.	૬૦૯.	૭૧૦.	૮૦૧.	૫૬.	૯૫૭.

(૪) ત્રીજા દાખલામાં આપેલી સંખ્યા વાંચી સંભળાવો.

(૫) નીચેની સંખ્યા અંકમાં લખો.

એકસો એક બસો પંચાવન છસો સાડત્રીસ એકસો અગીઆર
એકસો સાડત્રીસ ત્રણસો પંચાણું ચારસો સાત આઠસો ત્રીસ
નવસો નવાણું પાંચસો પચાશ સાતસો સતાવન બસો પાંચ
છસો સતાણું ચારસો છસો સાત આઠસો બે
નવસો બસો બાવીશ ચારસો ચોપન છસો પંચોતેર
એકસો અઠાવીશ ચારસો ત્રીસ પાંચસો પાસઠ સાતસો ત્રણ

(૬) સો, બસો, ત્રણસો એમ સો સો વધારી હજાર સુધી બોલી જાઓ.

(૭) છઠા દાખલાની દરેક સંખ્યાની અગાઉ તથા પાછળની એકેક સંખ્યા કહો. (૯૯, ૧૦૧, ૧૯૯, ૨૦૧, ૪૦).

(૮) ચારસો તથા પાંચસો સુધીની સઘળી સંખ્યાઓ અંકમાં લખી લાવો.

(૯) નવસોથી એક હજાર સુધી દરેક સંખ્યા બોલી જાઓ.

(૧૦) એકસો એટલે કેટલા દશક? પાંચસો એટલે કેટલા? એક હજાર એટલે કેટલા દશક?

દાખલા ૩૬. ખ.

(૧)

૧૦૦=૧૦ દશક	૧૦૦=૧૦×૧૦.
૨૦૦= દશક	૨૦૦= ×૧૦.
એમ હજાર સુધી લખો.	એમ હજાર સુધી.

(૨) સો રૂપિઆની એક નોટમાંથી દશ દશ રૂપિઆની કેટલી નોટ લેવાશે?

(૩) એક માણસ પાસે ૩૪૫ રૂપિઆ છે, તે એ રૂપિઆમાંથી જેટલી બને એટલી સો રૂપિઆની નોટ લઇ બાકી રહે તે રૂપિઆમાંથી

દશની બને તેટલી નોટ લેવા ધારે છે. ત્યારે તેની પાસે ૧૦૦ ની નોટ કેટલી, ૧૦ ની નોટ કેટલી ને રોકડા રૂપિઆ કેટલા રહેશે?

(૪) નીચે આપેલી દરેક સંખ્યા જેટલા રૂપિઆમાંથી બને તેટલી સો રૂપિઆની નોટ લઇ બાકીના રૂપિઆની દશની નોટ લો. તો કેટલી સોની નોટ, કેટલી દશની ને કેટલા રોકડા રૂપિઆ રહેશે તે કહો.

૧૨૩.	૩૪૫.	૬૦૭.	૮૫.	૩૪૦.	૬૦૦.
૩૪૭.	૪૦૧.	૫૧૦.	૮૦૦.	૧૦૦૦.	૯૯૯.

(૫) બે સો રૂપિઆની નોટમાંથી દશ દશની કેટલી નોટ આવશે? ૩૪૦ રૂપિઆમાંથી બને તેટલી સોની નોટ લેવી છે તો કેટલી આવશે? ૬૪૭, ૭૫૦, ૮૫૫ રૂપિઆની કેટલી?

પ્રકરણ ૧૦.

(બે અંકી સંખ્યાઓના બે અંકી સંખ્યા જોડે સરવાળા તથા બાદબાકી)

પાઠ ૩૭.

ત્રણ સળી તથા ૭ ઘન લો તો શું સંખ્યા થશે ? એમાં એક સળી બીજી મુકો તો બધી મળી શું સંખ્યા થઇ ?

ત્રણ દશક ને ૭ એકમમાં એક દશક ઉમેરો તો કેટલા દશક ને કેટલી એકમ થશે ? ૩૬+૧૦ એટલે કેટલા ?

૫૯ એમાં કેટલા દશક ને કેટલી એકમ છે ? એ સળી ને ઘન વતે ગોઠવી દેખાડો. એમાં ત્રણ સળી બીજી મુકો તો શું થયું ? પાંચ દશક ને ત્રણ એમાં ત્રણ દશક ઉમેરો તો શું થાય ૫૩+૩૦=

૪૭ માં દશક, અને એકમ કેટલા છે ? ૪ દશક ને સાત એમાં પાંચ દશક ઉમેરો તો શું થાય ? ૪૭+૫૦ તે કેટલા થયા ?

૬ દશકમાં સાત દશક ઉમેરો તો કેટલા દશક થાય ? ૧૩ દશક સળી હોય તો સોની કેટલી પાટ તેમાંથી લેવાય ? ત્યારે ૬૦+૭૦ એ કેટલા ?

૬ સળી ને નવ ઘન લો તેમાં બીજી આઠ સળી ઉમેરો તો કેટલી સળી ને કેટલા ઘન થયા ?

૬ દશક ને નવ એકમ તેમાં આઠ દશક ઉમેરો, તો કેટલા દશક ને કેટલી એકમ થઇ ? કેટલા સો કેટલા દશક ને કેટલી એકમ ?

૬૯+૮૦ એ કેટલા ? ૬૯+૫૦ તે કેટલા ? ૬૯+૩૦ કેટલા ?

કોઇ પણ બે અંકી સંખ્યામાં થોડા દશકો ઉમેરવા હોય તો કેમ કરવું ? (નમુનોઃ—૭૯+૪૦ મનમાં ૭ ને ૪, ૧૧ દશક ને નવ એટલે ૧૧૯).

દાખલા ૩૭.

(૧) નીચે આપેલી દરેક સંખ્યામાં પહેલાં દશ ઉમેરો. જવાબ આવે તેમાં દશ ઉમેરો એમ જવાબ બસોની ઉપર નહીં જાય ત્યાં સુધી બોલો. પછી એજ દરેક સંખ્યામાં વીસ એજ પ્રમાણે ઉમેરો.

પછી ત્રીસ, પછી ચાળીસ ને પછી પચાસ ઉમેરી જવાબ બોલી જાઓ.

૧૫. ૨૭. ૩૮. ૨૩. ૪૪. ૫૭. ૬૮. ૭૯.

(૨)

૩૫+૧૦=	૭૮+ ૧૦=	૩૬+ ૨૦=	૫૭+ ૨૦=
૪૬+૨૦=	૮૪+ ૨૦=	૪૪+ ૩૦=	૬૮+ ૩૦=
૬૮+૩૦=	૯૫+ ૩૦=	૨૯+ ૪૦=	૭૯+ ૬૦=
૧૨+૨૦=	૧૫+ ૭૦=	૨૨+ ૮૦=	૨૩+ ૭૦=
૪૩+૬૦=	૫૪+ ૫૦=	૬૭+ ૭૦=	૭૭+ ૯૦=
૫૪+૫૦=	૬૬+ ૭૦=	૮૦+ ૮૦=	૯૦+ ૯૦=
૯૫+૯૦=	૧૦૦+૧૦૦=	૨૦૦+૧૦૦=	૩૦૦+૨૦૦=
૮૮+૨૦=	૯૧+ ૫૦=	૨૦+ ૯૦=	૨૫+ ૭૦=

(૩)

૩૫+ ૨×૧૦=	૬૧+ ૨×૧૦=	૭૭+ ૪×૧૦=	૮૭+ ૫×૧૦=
૪૭+ ૩×૧૦=	૨૪+ ૩×૧૦=	૨૬+ ૩×૧૦=	૯૨+ ૪×૧૦=
૯૦+ ૯×૧૦=	૧૦+ ૯×૧૦=	૨૭+ ૬×૧૦=	૨૮× ૭×૧૦=
૭૫+૧૦+૨૦.	૮૭+૩૦+૪૦.	૧૫+૭૦+૯૦.	૨૭+૧૦+૨૦+૩૦.

૧૮+૧૦+૨૦+૧૦. ૩૩+૨૦+૩૦+૪૦. ૩૫+૧૦+૧૦+૧૦+૫૦.

(૪) એક છોકરા પાસે ૨૭ બોર છે. બીજા પાસે ૨૦ છે. બંને મળી તેઓ પાસે કેટલાં બોર છે?

(૫) એક માણસ પાસે ૪૫ રૂપિઆ છે. બીજા પાસે ૨૦ ને ત્રીજા પાસે ૩૦ છે. બધા મળી કેટલા રૂપિઆ થયા?

(૬) સાત દશ રૂપિઆની નોટમાં બીજી છ દશ રૂપિઆની નોટ મુકો તો બધા મળી કેટલા રૂપિઆ થયા?

(૭) એક ખેડુતે એક સાહુકાર પાસેથી પેહલાં ૮૭ રૂપિઆ ઉછીના લીધા પછી ત્રીસ રૂપિઆ લીધા તો બધું મળી તેને કેટલું કરજ થયું?

(૮) એક માણસ પેહલે મહિને ૩૫ રૂપિઆ બીજે મહિને ત્રીસ ને ત્રીજે ચોથે ને પાંચમે મહિને વીશ વીશ રૂપિઆ ખર્ચ કરે તો તેનો પાંચ મહિનાનો ખર્ચ શું થયો?

પાઠ ૩૮.

છ સળી ને ત્રણ ધન લો. એમાંથી બે સળી ઉંચકી લો. બાકી શું રહ્યું ?

છ દશક ને ત્રણ એકમમાંથી બે દશક બાદ કરો તો શું રહે ? ૬૩–૨૦ એટલે કેટલા ?

સાત સળી ને આઠ ધનમાંથી શું ઉંચકી લેશો તો બે સળી ને આઠ ધન રહેશે ?

૭૮–   =૨૮   ૭૮–   =૩૮   ૭૮–   =૧૮.

આઠ દશક ને નવ એકમમાંથી સાત દશક બાદ જાય તો શું રહે ?

૮૮ માંથી ૪૦ બાદ જાય તો શું રહે એમ પુછે તો મનમાં દાખલો કેમ કરશો ? (૮ દશકમાંથી ૪ દશક ગયા બાકી ૪ દશક ને આઠ એકમ રહી માટે ૪૮ જવાબ).

દાખલા ૩૮.

(૧)

૨૭–૧૦	૩૮–૨૦	૨૫–૨૦	૪૫–૩૦	૫૬–૪૦	૫૭–૨૦
૧૫–૧૦	૩૧–૨૦	૫૬–૪૦	૩૧–૩૦	૩૨–૪૦ (?)	૬૮–૫૦
૭૭–૩૦	૭૯–૪૦	૮૧–૬૦	૮૫–૭૦	૮૮–૮૦	૯૯–૨૦
૧૦૦–૩૦	૫૪–૨૦	૧૧–૧૦	૩૧–૨૦	૪૭–૩૦	૫૯–૩૦
૬૭–૬૦	૭૪–૩૦	૮૭–૬૦	૯૯–૭૦	૭૯–૫૦	૮૦–૮૦
૯X૬+૨૦	૮X૬–૨૦	૭X૯–૬૦	૯X૯–૩૦	૫X૬–૩૦	૭X૫–૨૦
૩X૯–૨૦	૯X૫–૩૦	૮X૭–૪૦	૧૦X૬–૫૦	૭X૬–૪૦	૯X૯–૬૦

(૨)

૨૮+ =૩૮	૫૭+ =૭૭	૫૬+ = ૭૬	૭૭+ = ૯૭
૩૯+ =૫૯	૨૪+ =૫૪	૭૬+ =૧૦૬	૧૨+ = ૫૨
૪૦+ =૮૦	૫૬+ =૮૬	૨૬+ = ૯૬	૧૫+ =૧૦૫
૪૦– =૩૦	૬૬– =૩૬	૭૮– = ૧૮	૯૮– = ૭૮
૫૭– =૩૭	૬૯– =૧૯	૯૫– = ૨૫	૨૫– = ૫

(૩)

૩૮–૧૦–૨૦=	૪૭–૧૦–૧૦–૧૦=	૭૭–૨૦–૧૦–૩૦–૧૦
૯૯–૧૦–૫૦=	૮૭–૭૦–૧૦=	૯૮–૧૦–૧૦–૨૦–૪૦
૧૦X૯–૧૦–૨૦=	૯X૮–૧૦–૩૦=	૭X૬–૧૦–૨૦

(૪)

૩૫+૧૦	૪૫–૨૦	૩૭+૩૦	૬૭–૪૦	૭૯+૨૦	૮૯+૫૦
૯૯–૭૦	૯૧+૫૦	૯૧–૫૦	૫૫+૩૦	૬૫–૪૦	૭૦–૭૦
૬૯–૬૦	૧૫–૧૦	૨૮–૨૦	૧૭+૭૦	૭૭–૫૦	૭૫+૩૦

(૫) એક માણસના ગજવામાં ૮૭ રૂપિઆ હતા. તેમાંથી ત્રણ દશ રૂપિઆની નોટ પડી ગઇ તો બાકી કેટલા રૂપિઆ રહ્યા ?

(૬) એક માણસનો પગાર ૫૭ રૂપિઆ છે. તેમાંથી દર મહિને તે ૨૭ રૂપિઆ બચાવી શકે છે તો તેનો ખર્ચ શું હશે ?

(૭) તમારી પાસે ૭૫ રૂપિઆ હોય ને દર મહિને દશ રૂપિઆ તેમાંથી ખર્ચો તો છ મહિના પછી તમારી પાસે શું બાકી રહેશે ?

(૮) એક માણસ રોજ દશ રૂપિઆ કમાય છે, તો છ દિવસમાં તે શું કમાશે ? તે દરરોજ પાંચ રૂપિઆ ખર્ચે તો પાંચ દિવસમાં તેનો ખર્ચ શું ? છ દિવસમાં તેની પાસે કેટલા રૂપિઆ બચશે ?

પાઠ ૩૯.

ચાર સળી ને ત્રણ ધન લો. તેમાં બીજી ત્રણ સળી ને પાંચ ધન મુકો. બધી મળી કેટલી સળી ને કેટલા ધન થયા ?

ચાર દશક ને ત્રણ એકમ તેમાં ત્રણ દશક ને પાંચ એકમ ઉમેરો તો કેટલા દશક ને કેટલી એકમ થાય ?

૪૩+૩૫ એનો સરવાળો શું થશે ? (પાંચ ને ત્રણ આઠ એકમ, ચાર ને ત્રણ સાત દશક માટે જવાબ ૭૮.)

૫૪+૩૫ નો સરવાળો ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે મોઢેથી ગણી દેખાડો.

હવે એ સળી ને નવ ધન લો. તેમાં ત્રણ સળી ને ચાર ધન ઉમેરો. કેટલી સળી ને કેટલા ધન ? ધન જો દશથી વધારે હોય તો તે ઉંચકી લઇ તેમને બદલે એક સળી મુકો. ત્યારે હવે કેટલી સળી ને કેટલા ધન થયા ?

ચાર દશક ને નવ એકમ જોડે ત્રણ દશક ને ચાર એકમનો સરવાળો કરો. તો બધા મળી દશક કેટલા ને એકમ કટલા ? નવ ને ત્રણ બાર એકમ થયા તો તેમાં દશક કેટલા છે ? ત્યારે ચાર દશક+ ત્રણ દશક જોડે આ એક દશક ધણો તો બધા મળી કેટલા દશક થયા. હવે ત્યારે જવાબમાં દશક કેટલા ને એકમ કેટલી ?

	દશક	એકમ
+	૪	૯
	૩	૪
	૭	૧૩
=	૮	૩

  ૪૯
+ ૩૪
——
  ૮૩

(ગણત્રી :—નવ ને ચાર તેર. તેર એકમ એટલે એક દશક ૩ એકમ. ૪ ને ૩ સાત ને એક આઠ દશક.)

૬૮ માં ૫૯ ઉમેરો. તથા દાખલો કરો તે સમજવો.

શતક	દશક	એકમ
	૬	૮
+	૫	૯
	૧૧	૧૭
	૧૨	૭
= ૧	૨	૭

  ૬૮
+ ૫૯
——
= ૧૨૭

(ગણત્રી :—૯ ને ૮ સતર; સત્તરના સાત, વદી ૧. ૬ ને ૫ અગીઆર ને એક બાર, જવાબ એકસો સતાવીસ.)

ઉપલો દાખલો મોઢેથી ગણો. (૬૮ + ૫૦= ૧૧૮ ; ૧૧૮ + ૯=૧૨૭.)

૭૮ + ૮૯ એ દાખલો મોઢેથી ગણો. તથા ઉપર દેખાડ્યા પ્રમાણે ખાના પાડી દશક એકમ છુટી લખી સમજાવો.

દાખલા ૩૯. ક. (મોઢેના.)

(૧)

૧૪+૧૨.	૨૬+૧૪.	૩૩+૧૩.	૩૭+૧૫.	૪૦+૧૮.	૫૭+૨૦.
૨૨+૩૨.	૨૪+૨૫.	૨૬+૧૪.	૨૭+૨૩.	૪૨+૨૨.	૫૮+૩૨.
૩૨+૪૫.	૪૬+૫૪.	૬૪+૩૬.	૫૪+૨૨.	૬૭+૧૨.	૭૭+૧૩.
૪૫+૨૨.	૨૭+૫૦.	૫૦+૩૮.	૬૦+૬૮.	૯૦+૯૮.	૯૮+૧૨.
૨૩+૨૬.	૨૬+૧૧.	૧૭+૧૩.	૧૨+૧૫.	૨૫+૧૧.	૩૨+૧૭.

(૨)

૧૮+૧૩	૮+૩૫	૯+૪૭	૧૯+૧૭	૨૫+૧૮	૨૯+૧૨
૩૭+૨૮	૪૭+૧૭	૫૫+૧૬	૫૮+૧૮	૭૭+૨૭	૯૪+૧૭
૨૫+૨૬	૨૭+૨૪	૩૭+૧૯	૪૪+૨૭	૫૩+૨૩	૫૮+૨૪
૧૫+૧૭	૧૬+૨૯	૧૮+૨૮	૩૮+૩૮	૪૨+૪૨	૫૨+૫૯

દાખલા ૩૯. ખ. (લખીત.)

(૧) નીચે આપેલા સરવાળા કરે.

૫૮	(૨) ૩૭	(૩) ૫૮	(૪) ૨૫	(૫) ૩૨	(૬) ૪૫
૩૯	૪૩	૪૭	૩૦	૨૯	૪૬

(૨) એજ પ્રમાણે દશક નીચે દશક ને એકમ નીચે એકમ આવે તેમ ગોઠવી નીચે આપેલા સરવાળા કરો.

૩૮+૩૩	૪૭+૫૩	૨૮+૩૬	૪૯+૫૯	૫૭+૬૪	૬૮+૨૩
૬૪+૩૨	૬૭+૫૪	૧૫+૯૫	૬૫+૫૦	૭૫+૯૦	૭૭+૮૭
૫૮+૬૯	૭૧+૫૯	૫૬+૬૪	૬૭+૭૩	૮૧+૯૧	૯૩+૩૯
૬૪+૪૬	૩૭+૪૮	૫૪+૪૧	૬૨+૧૯.	૭૩+૮૮.	૮૯+૯૮
૯૯+૯૯	૭૭+૮૮	૧૧+૯૯,	૫૪+૪૭	૬૩+૨૮	૭૫+૨૯

(૩) નીચે આપેલા સરવાળા કરો. (૬×૯=૫૪ ; ૮×૭=૫૬ ; ૫૪+૫૬.)

૬×૯+૮×૭=	૯×૯+૩×૮	૮×૯+૨×૬
૯×૩+૮×૨=	૯×૭+૬×૮	૪×૭+૩×૫

(૪) એક માણસ એક મહિને ૭૭ રૂપિઆ તથા બીજે મહિને ૮૫ રૂપિઆ કમાયો તો તે બે મહિનામાં બધું મળી શું કમાયો હશે ?

(૫) એક ઠેકાણે ૫૬ કોડીનો ઢગલો હતો તેમાં બીજી ૩૭ કોડી મુકો તો બધી મળી કેટલી કોડી થશે ?

(૬) એક આગગાડીની ઝડપ પેહલા કલાકમાં ૩૭ માઇલ ને બીજા કલાકમાં ૪૬ માઇલ છે તો બે કલાકમાં કેટલા માઇલ ચાલશે ?

(૭) પેહલા દાખલામાં આપેલા સરવાળા આગલા પાનાંમાં જેમ ખાના પાડી સમજાવ્યા છે તેમ લખી સમજાવો.

(૮) એક માણુસ મુંબઇથી સુરત જવા નીકળ્યો તે પેહેલાં આગગાડી રસ્તે મુંબઇથી સંજાણ ગયો ને ત્યાંથી સુરત ગયો. મુંબઇથી સંજાણ ૯૪ માઇલ છે ને સંજાણથી સુરત ૬૩ માઇલ છે. ત્યારે તે માણુસે બધી મળી કેટલા માઇલ મુસાફરી કરી ?

(૯) એક માણુસ પાસે ૯૪ રૂપિઆ હતા તે વતે તેણે વેપાર કર્યો તો તેને ૫૭ રૂપિઆ નફો મળ્યો ત્યારે તે માણુસ પાસે બધા મળી કેટલા રૂપિઆ થયા ?

(૧૦) એક ટાંકીમાં એક નળ વતે દર કલાકે ૫૪ ગેલન પાણી આવે છે. બીજા નળ વતે દર કલાકે ૬૩ ગેલન આવે છે. હવે બંને નળ ઉઘાડા રાખો તો ટાંકીમાં દરેક કલાકે કેટલું પાણી ભરાશે ?

(૧૧) ઉપલા જવાબપરથી પાંચ કલાકમાં કેટલું પાણી ભરાશે તે **સરવાળો** કરી શોધી કાઢો.

(૧૨) એક વેપારીને પહેલે મહીને ૬૫ રૂપિઆ નફો તથા બીજે મહીને ૪૯ રૂપિઆ નફો થયો ત્યારે તેને બે વર્ષમાં શું નફો થયો હશે ?

પાઠ ૪૦.

ત્રણ સળી ને છ ધન લો. તેમાંથી બે સળી ને ચાર ધન ઉંચકી લો તો શું રહેશે ?

ત્રણ દશક ને છ માંથી બે દશક ને ચાર જાય તો શું રહે ? ૩૬–૨૪ તે કેટલા ?

છ સળી ને સાત ધન એમાંથી પાંચ સળી ને ત્રણ ધન લો તો શું રહેશે ? ૬૭–૫૩ = ?

૩૮માંથી ૨૪ બાદ કરો ને કેમ જવાબ આવ્યો તે કહી સમજાવો. (૩૮ એટલે ત્રણ દશક ને આઠ, ચોવીશ એટલે બે દશક ને ચાર, આઠ એકમમાંથી ૪ એકમ બાદ જાય તો ૪ એકમ રહે. ત્રણ દશકમાંથી બે દશક જાય તો ૧ દશક રહે માટે જવાબ ૧ દશકને ચાર એટલે ૧૪).

૩૭ માંથી ૨૫ એજ પ્રમાણે બાદ કરી સમજાવો.

૫૮ માંથી ૪૬ લખીત બાદ કરો તથા સમજાવો.

સમજણ.

	દશક	એકમ.
	૫	૮
−	૪	૬
=	૧	૨

૫૮
− ૪૬
૧૨

(૮ માંથી ૬ જાય ૨ રહે. પાંચ દશકમાંથી ચાર દશક જાય ૧ દશક રહે.

ટુંકામાં:—૮ માંથી ૪, ચાર; ૫ માંથી ૪, એક.)

એજ પ્રમાણે ૯૭ માંથી ૮૨ બાદ કરી સમજાવો.

૯ માંથી શું જાય તો ૬ રહે તે જાણવા શાની બાદબાકી કરશો?

૫૬ માંથી શું જાય તો ૨૮ રહે એમ જાણવા શું બાદબાકી કરવી પડશે?

૮ માં શું ઉમેરો તો ૧૩ આવશે એમ જાણવા શું બાદબાકી કરશો?

૨૮ માં શું ઉમેરો તો ૧૩ આવશે એમ જાણવા શું બાદબાકી કરશો?

દાખલા ૪૦. ક. (મોઢેના.)

(૧)

૧૨− ૯	૧૩− ૭	૧૫− ૮	૧૭−૧૧	૧૮−૧૩	૧૫−૧૪
૧૭−૧૩	૧૮− ૯	૧૯−૧૫	૨૮−૨૫	૨૭−૧૧	૨૯−૧૬
૩૬−૧૨	૪૮−૨૬	૫૭−૪૧	૬૧−૫૦	૬૨−૪૨	૬૦−૪૦
૫૭−૫૧	૪૨−૩૧	૬૬−૪૬	૬૭−૫૩	૮૯−૭૭	૯૯−૨૩
૨૫−૧૩	૩૭−૩૨	૪૨−૨૧	૪૪−૨૨	૬૭−૪૬	૯૭−૨૩

(૨)

૮ + =૧૩	૧૭ + =૨૫	૧૬ + =૨૦	૮ + = ૧૭
૧૫ + =૨૬	૧૬ + =૩૨	૧૭ + =૨૭	૨૯ + = ૪૯
૨૭ + =૩૯	૧૭ + =૩૦	૨૬ + =૫૦	૩૯ + = ૬૦
૨૨ + =૪૦	૩૭ + =૫૦	૧૨ + =૩૭	૭૭ + =૧૦૦

(૩) એવી સંખ્યા કહો કે તેમાંથી ૭ બાદ કરો તો જવાબ આઠ આવે.

(૪) ૨૫ રૂપિઆમાંથી કેટલા રૂપિઆ ખર્ચો તો તમારી પાસે આઠ રૂપિઆ રહે.

(૫) ૩૭ રૂપિઆમાંથી ૨૫ રૂપિઆ ખર્ચ થાય તો બાકી કેટલા રૂપિઆ રહે ?

(૬) એવી સંખ્યા કહો કે તેમાં ૧૨ ઉમેરતાં જવાબ ૨૫ આવે.

(૭) એક માણુસની માસીક આવક ૩૮ રૂપિઆ ને ખર્ચ ૨૬ રૂપિઆ છે તો તેને દર મહિને શું બચાવ થશે ?

(૮) એક માણુસ ૪૮ રૂપિઆ લઇ બજારમાં ગયો. પાછો આવ્યો ત્યારે તેની પાસે ૩૬ રૂપિઆ હતા. તેણે કેટલા રૂપિઆ ખર્ચ કર્યો ?

(૯) ૫૮ માઇલ ચાલવાના છેટામાંથી ૪૬ માઇલ ચલાયા તો હજી બાકી કેટલા માઇલ છે ?

દાખલા ૪૦. ખ. (લખીત).

(૧)

૬૮	૭૯	૬૮	૭૫	૯૯	૮૬
–૫૬	–૫૭	–૪૭	–૨૩	–૪૭	–૬૩

(૨) ઉપરના દાખલા પ્રમાણે સંખ્યા ગોઠવી નીચેની બાદબાકી કરો.

૧૮– ૮	૧૫–૧૨	૧૭–૧૩	૧૯–૧૧	૧૭–૧૩	૨૫–૧૨
૨૮–૧૪	૩૫–૧૫	૪૬–૩૩	૫૭–૪૧	૬૮–૪૨	૭૨–૬૨
૬૪–૪૩	૯૫–૭૨	૯૭–૫૬	૭૭–૫૩	૮૧–૭૦	૯૨–૭૨
૭૬–૪૫	૭૮–૬૧	૮૩–૪૨	૯૨–૬૧	૯૯–૭૮	૧૫–૧૩
૫૪–૩૧	૫૫–૫૫	૬૪–૪૧	૭૭–૬૪	૮૭–૭૧	૮૯–૧૨

(૩) નીચેની સંખ્યામાંની દરેક જોડીમાંની પહેલી સંખ્યામાંથી શું બાદ કરશો તો જવાબ જોડીમાંની બીજી સંખ્યા આવશે ?

૬૭; ૨૧. ૭૭; ૩૬. ૯૫; ૪૫. ૫૧; ૩૦. ૨૨; ૧૦. ૩૭; ૨૫.
૪૫; ૨૪. ૭૨; ૪૦. ૬૬; ૪૪. ૫૬; ૩૨. ૯૮; ૨૭. ૫૭; ૩૭.
૨૬; ૧૩. ૨૮; ૧૪. ૫૬; ૨૮. ૬૮; ૩૬. ૭૨; ૬૦. ૯૦; ૩૦.
૨૮; ૧૬. ૩૦; ૧૦. ૪૭; ૩૧. ૫૭; ૨૬. ૯૭; ૫૪. ૯૮; ૬૬.

(૪) તમને ૬૮ લીટી કવિતા મોંઢે કરવી છે. તેમાંથી તમને હજી ૧૫ લીટી કરવાની બાકી છે. તો તમે કેટલી મોંઢે કરી ચુકયા હશો ?

(૫) એક માણસ પાસે રૂપિઆ હતા. કોઇએ પુછયું કે તારી પાસે કેટલા રૂપિઆ છે? તેણે કહ્યું મારી પાસે જે રૂપિઆ છે તેમાં ૫૬ રૂપિઆ બીજા મુકો તો બધા મળી મારી પાસે ૯૮ રૂપિઆ થાય. ત્યારે તેની પાસે કેટલા રૂપિઆ હશે?

(૬) એક માણસની ૮૭ રૂપિઆ આવકમાંથી તેનો ખર્ચ બાદ કરતાં બાકી તેની પાસે ૩૬ રૂપિઆ રહે છે તેનો ખર્ચ શું હશે?

(૭) એક માણસ ૬૯ રૂપિઆ લઇ બજારમાં ગયો. ત્યાં તેણે આઠ આઠ રૂપિઆવાળા છ વરસાદના ડગલા વેચાતા લીધા. ત્યાર પછી તેની પાસે કેટલા રૂપિઆ બાકી હશે?

(૮) મારી પાસે ૫૭ રૂપિઆ રોકડા તથા ૪ દશ રૂપિઆની નોટ છે. મેં એ સઘળામાંથી ૮૩ રૂપિઆનો સામાન લીધો ત્યારે મારી પાસે બાકી શું રહ્યું?

(૯) એક માણસે એક બળદ ૬૭ રૂપિએ વેચાતો લીધો. થોડો વખત રહી તેણે તે ૫૬ રૂપિએ વેચ્યો. ત્યારે તેને કેટલા રૂપિઆ ઓછા મળ્યા? (એટલે શું ખોટ ગઇ?)

(૧૦) એક માણસે એક ભેંસ ૫૭ રૂપિએ વેચાતી લીધી. પછી તે તેણે ૮૮ રૂપિએ વેચી તો તેને કેટલા રૂપિઆ વધારે મળ્યા? (એટલે શું નફો થયો?)

(૧૧) એક બળદ મેં ૬૬ રૂપિએ વેચાતો લીધો ને ૧૫ રૂપિઆ ખોટે વેચી નાંખ્યો તો મેં તે કેટલે રૂપિએ વેચ્યો?

(૧૨) એક વેપારીએ એક લાકડાંનો જથ્થો વેચાતો લીધો ને ૧૫ રૂપિઆ નફો લઇ ૮૭ રૂપિએ વેચ્યો તો તેણે પોતે તે કેમ લીધો હશે?

(૧૩) એક ટાંકીમાં બે નળવતે પાણી ભરાય છે. પેહલા નળ વાટે દર કલાકે ૫૬ ગેલન પાણી આવે છે. બંને નળ એક કલાક ઉઘાડા રાખો તો બધું મળી ૯૯ ગેલન પાણી ટાંકીમાં ભરાય છે. ત્યારે બીજા નળ વાટે દર કલાકે કેટલું પાણી આવતું હશે?

(૧૪) એક વેપારીને પેહલે મહિને ૬૮ રૂપિઆ નફો થયો ને બીજે મહિને ૨૭ રૂપિઆ ખોટ ગઇ ત્યારે વેપારી પાસે નફાના રૂપિઆ-માંથી બાકી શું રહ્યું?

પાઠ ૪૧.

ત્રણ સળી ને બે ધન લો. એમાંથી તમને કોઇ એક સળી ને પાંચ ધન ઉંચકવા કહે તો શું કરશો ?

એક સળી બદલી લો તો તેને બદલે કેટલાં ધન લેશો ? ત્યારે ત્રણ સળી ને બે ધન એમાંથી એક સળી વટાવી ધન લો તો કેટલી સળી કેટલા ધન થયા ?

બે સળી ને બાર ધન એમાંથી એક સળી ને પાંચ ધન લો તો શું રહેશે ?

ત્રણ દશ રૂપિઆની નોટ છે તેમાંથી ૯ રૂપિઆ આપવા છે તો શું કરશો ? કેટલી નોટ વટાવશો ? બે દશ રૂપિઆની નોટ અને દશ રૂપિઆ રોકડા એમાંથી નવ રૂપિઆ બાદ કરો તો શું રહેશે ?

૪૩–૨૬ એ બાદબાકી સળી ને ધન લઇ કરી બતાવો. ૪૩ માં કેટલી સળી છે તેમાંની કેટલી વટાવશો ? વટાવ્યા પછી બધી મળી સળી કેટલી ને ધન કેટલા ? ૧૩ ધનમાંથી ૬ જાય તો શું રહે. ૩ સળીમાંથી બે લો તો શું રહે ? ત્યારે જવાબ શું ?

૩૧–૧૮ એ બાદબાકી સળી અને ધન વતે કરી બતાવો.

એક મોટી સંખ્યામાંથી બીજી નાહની સંખ્યા બાદ કરવી હોય. પણ પહેલીમાંની એકમ બીજીમાંની એકમ કરતાં નાહની હોય તો આપણે પેહલીના દશકને શું કરવું ? તે દશક વટાવ્યા પછી તેના ધન શામાં ઉમેરવા ? પછી શું કરવું ?

ત્યારે એ જાતના દાખલા કેમ કરવા તે સમજાવો.

નીચેનો દાખલો જુઓ. ને એ પ્રમાણે ૭૫–૪૮ નો દાખલો વર્ગનાં પાટીઆંપર કરી દેખાડો.

		દશક	એકમ	
૫૫	એટલે	૪	૧૫	અથવા
–૩૮		–૩	૮	
		=૧	૭	

એક છોકરાને ૫૫ માંથી ૩૮ બાદ કરવા છે. તે છોકરો પેહલાં ૫૫ લખે તેની નીચે ૩૮ લખે. પછી મનમાં ૫ માં ૧૦ ઉમેરી ૧૫ ગણી તેમાંથી ૮ બાદ કરી જવાબમાં એકમમાં સાત લખે. પછી ઉપરના દશકમાંથી મનમાંજ એક ઓછો ગણી ૫–૧=૪ દશક ગણે ને તેમાંથી

નીચેના ૩ દશક બાદ કરી જવાબ લખે તો તે જવાબ શું આવે ? ૭૨—૫૯ એ દાખલો વર્ગમાં કરી બતાવો.

૭૨ (એના થયા બારમાંથી ૯ ગયા રહ્યા ૩, ૭માંથી ૧
−૫૯ બાદ રહ્યા ૬ દશક તેમાંથી ગયા ૫. રહ્યા ૧ દશક
——— જવાબ ૧૩).
=૧૩

ઉપલા દાખલામાં એના બાર કેમ થયા ? સાત દશક કેમ થયા ? એજ પ્રમાણે ૫૦—૩૬ ની બાદબાકી કરી સમજાવો.

દાખલા ૪૧. (લખીત).

(૧)

૧૫—૯. ૩૫—૧૭. ૨૨—૧૩. ૩૫—૨૬. ૪૫—૧૮. ૫૭—૩૮.
એ દાખલાઓ સળી તથા ધન વતે કરી જવાબ કહો.

(૨)

૩૫	૪૮	૫૭	૨૭	૩૦	૭૫	૮૨
−૨૭	−૨૯	−૩૬	−૧૯	−૧૫	−૬૫	−૬૯

(૩) નીચેના દાખલાઓ દાખલા બીજા પ્રમાણે લખી બાદબાકી કરો.

૧૫— ૯	૩૭—૧૯	૪૪—૨૫	૪૭—૨૮	૯૨—૭૫	૮૦—૨૬
૫૪—૩૭	૭૭—૫૮	૭૫—૬૦	૭૦—૪૭	૯૦—૨૮	૯૯—૫૨
૨૧—૧૨	૩૧—૧૫	૪૨—૧૮	૫૨—૩૭	૪૭—૨૯	૩૬—૧૮
૭૦—૩૭	૪૨—૨૯	૫૧—૨૫	૫૦—૨૫	૯૧—૭૨	૭૮—૪૯
૨૪—૧૫	૩૧—૧૨	૭૨—૩૫	૮૧—૩૭	૫૫—૨૭	૫૨—૨૬
૭૧—૪૮	૩૩—૨૩	૬૦—૨૮	૪૪—૨૬	૯૩—૬૪	૯૫—૪૮

(૪) એક માણસ પાસે ૯૩ રૂપિઆ હતા તેમાંથી ૩૭ રૂપિઆ તેણે ખર્ચ કર્યા તો તેની પાસે બાકી શું હશે ?

(૫) કેટલા રૂપિઆમાં ૫૭ રૂપિઆ મુકો તો બધા મળી ૮૩ રૂપિઆ થાય ?

(૬) એક ટોપલામાં કેરી હતી તેમાંથી ૨૬ કેરી વેચાયા પછી ૩૫ બાકી રહી તો પેહલાં કેટલી કેરી હશે ?

(૭) એક પક્ષીના ટોળાંમાંથી ૩૮ ઉડી ગયાં પછી ૪૯ બાકી રહયાં તો બધાં મળી ઝાડપર કેટલાં પક્ષિ હશે?

(૮) એવી સંખ્યા શોધી કાઢો કે તેમાં ૪૯ ઉમેરો તો જવાબમાં ૭૬ આવે.

(૯) મારા ઘરમાં રોજ નવ શેર ચોખા ખપે છે. મારે દશ દિવસ ચાલે એટલા ચોખા ભરી રાખવા છે. મેં ૨૭ શેર ચોખા લીધા છે તો હજી બીજા કેટલા લેવા પડશે?

પાઠ ૪૨.

૯ માંથી શું બાદ કરો તો ૪ આવે. એને બદલે ૪ માં શું ઉમેરો તો નવ થાય એમ શોધી કાઢીએ તો ચાલશે કે નહીં તે ગણીને કહો.

૩૭ માંથી ૧૮ બાદ કરો તો શું આવશે એમ સળી તથા ઘન વતે ગણવા છે તો પેહલાં ૧૮ સળી લો તેમાં સળી તથા ઘન મુકી ૩૭ થાય તેમ કરો તો કેટલી સળી તથા ઘન મુકવા પડશે?

હવે સળી તથા ઘન વતે ૩૭–૧૮ કરી જુઓ. જવાબ પેહલા જેટલોજ છે કે ઓછો.

ત્યારે ૨૫–૧૬ એ બાદબાકીનો સવાલ સરવાળા પેઠે કેમ પુછાય? (૧૬ માં શું ઉમેરો તો ૨૫ થાય?).

૧૮ માં શું ઉમેરો તો ૩૭ થાય? એ સવાલને બાદબાકી પેઠે પુછો. (૩૭ માંથી શું બાદ કરો તો ૧૮ આવે?)

કોઇ છોકરાને સરવાળા બરાબર આવડતા હોય ને તે બધા બાદબાકીના દાખલાને સરવાળા પેઠે ગણે તો જવાબ ખોટો આવે કે?

૨૫–૧૭ એ સરવાળા પેઠે ગણી કહો. (૧૭+૮=૨૫ જવાબ ૮).

૩૭–૧૯ એ સરવાળા પેઠે ગણો. (૧૯માં શું ઉમેરો તો થાય ૩૭)?

દાખલા ૪૨. મોઢેનાં

(૧) નીચેના દાખલા સરવાળા પેઠે પુછો.

૧૮–૧૨ ૩૭–૨૫ ૨૨–૧૮ ૩૫–૧૯ ૪૩–૨૭ ૬૩–૪૭

(૨) નીચેના દાખલાઓના જવાબ કહો. (નમુનોઃ–૧૨ ને ૧૦ બાવીશ, ૨૨ ને ૫, ૨૭ માટે જવાબ ૧૫.)

૧૨+ =૨૭	૨૭+ =૩૫	૪૨+ =૬૦	૪૩+ = ૭૦
૧૩+ =૨૫	૨૫+ =૫૦	૪૩+ =૬૫	૪૩+ = ૭૭
૧૫+ =૨૯	૩૨+ =૪૦	૫૫+ =૭૫	૬૭+ = ૯૦
૧૮+ =૩૬	૩૨+ =૫૦	૫૫+ =૯૨	૬૭+ = ૯૯
૨૦+ =૪૦	૩૬+ =૪૫	૬૭+ =૮૦	૫૩+ = ૮૦
૨૦+ =૪૯	૩૬+ =૫૫	૬૭+ =૮૧	૫૩+ = ૯૦
૨૦+ =૫૮	૩૬+ =૬૫	૬૭+ =૯૧	૫૩+ =૧૦૦

(૩) એક માણસને ૩૫ રૂપિઆ જોઇએ છે તેની પાસે ૧૮ રૂપિઆ છે. બીજા હજી કેટલા રૂપિઆ તેને જોઇએ છે ?

(૪) એક બળદ રોજ ૭ શેર ઘાસ ખાય છે. તેને માટે એક અઠવાડિઉં ચાલે એટલું ઘાસ ભરી રાખવું છે. ૧૫ શેર ઘાસ ભરેલું છે તો હજી બીજું કેટલું ભરી રાખવું પડશે ?

પાઠ ૪૩.

૨૫+૧૭ એ કેટલા થાય. જે જવાબ આવે તેમાં ૩૭ ઉમેરો.

૨૫+૧૭+૩૭ એમાં સઘળી એકમોનો સરવાળો કરો. કેટલી એકમ થઇ ? એટલે કેટલી દશક ને એકમ ? હવે સઘળા દશકનો સરવાળો કરો. એકમમાંથી જે દશક આવ્યા છે તેને શું કરશો ? ત્યારે બધા મળી દશક કેટલા ? જવાબ શું ?

ત્યારે ત્રણ સંખ્યાઓનો સરવાળો કરવો હોય તો પહેલાં બે સંખ્યા ઉમેરી પછી જવાબમાં ત્રીજી ઉમેરો. અથવા બધા એકમો ને બધા દશકો એકઠાજ ઉમેરો તો જવાબમાં કાંઇ ફેર પડશે કે ?

નીચેનો દાખલો તપાસો ને તે પ્રમાણે ૩૮+૬૯+૭૯ એ સરવાળો કરી દેખાડો. ૪૭+૫૯+૮૮.

૪૭ [ગણત્રી ૭ ને ૯ સોલ ; સોલને આઠ ચોવીસ : ચોવી-
+૫૯ સની વદી ૨ (એટલે એમાંથી નીકળેલા દશક); બે ને
+૮૮ ૪ ૭, ૭ ને પાંચ અગીઆર, અગીઆર ને આઠ ઓગણીસ
——— (દશક) જવાબ એકસો ચોરાણું].
= ૧૯૪

આ દાખલામાં એકમ તથા દશક આપણે ઉપરથી નીચે (સાત ને નવ, સોલને આઠ) એમ ગણ્યા છે તેને બદલે નીચેથી ઉપર ગણી જુઓ ને જવાબ તેજ રહે છે કે નહીં તે તપાસો.

એવી જાતનાં દાખલા કરો ત્યારે જવાબ બે રીતે કરી જોજો. પહેલાં ઉપરથી હેઠે ગણ્યા હોય તો બીજી વખત હેઠેથી ઉપર ગણી જોતાં તેજ જવાબ નહીં આવે તો તમારો જવાબ ખોટો, એ પ્રમાણે ૩૭+૪૬+૫૯+૬૩ એ દાખલો વર્ગને કરી સમજાવો.

દાખલા ૪૩. (લખીત).

(૧) નીચેના દાખલાઓમાં આપેલી સંખ્યા અકેક નીચે લખી સરવાળો કરો.

૨૫+૩૨+૨૧   ૩૬+૪૭+૫૩   ૩૫+૧૨+૨૪   ૩૩+૧૯+૫૮
૨૬+૪૧+૫૭   ૪૨+૨૩+૩૪   ૪૭+૫૨+૬૩   ૭૭+૧૫+૩૮
૯૧+૮૨+૯૯   ૯૯+૯૯+૯૯   ૪૪+૪૫+૪૬   ૫૦+૬૦+૭૦
૯૦+૪૨+૯૭   ૫૨+૬૩+૭૫   ૨૫+૫૦+૭૫   ૮૧+૨૦+૯૯
૨૫+૩૬+૫૭+૪૮   ૩૩+૪૫+૫૬+૭૮   ૪૨+૫૭+૬૩+૮૦
૩૭+૪૮+૫૨+૬૩   ૮૭+૭૬+૫૫+૮૯   ૯૨+૭૪+૯૯+૮૧
૮૧+૯૮+૧૧+૧૫+૧૬   ૮૩+૭૩+૭૪+૬૦+૧૫+૬૮

પાઠ ૪૪. (પૂનરાવર્તન).

૬૨૫ એ સંખ્યા જેટલા પાટ, સળી ને ઘન ગોઠવો. ૩૦૫ એ પણ ગોઠવો.

બે અંકી સંખ્યાઓનો સરવાળો કરતી વેળા એકમો ઉમેરતાં દશ કરતાં વધારે એકમ આવે ત્યારે તમે શું કરો છો તે ૩૪+૪૯ એ સળી તથા ઘન વતે ઉમેરી સમજાવો તેમજ એજ દાખલો “બોર્ડ” પર કરી સમજાવો.

એક સંખ્યા બીજી સંખ્યામાંથી બાદ કરવી છે. બાદ કરવાની સંખ્યાના એકમ બીજી સંખ્યાના એકમ કરતાં વધારે છે ત્યારે શું કરવું તે ૪૫–૨૭ એ દાખલો સળી તથા ઘન વતે તેમજ વર્ગને પાટીઆં પર પણ કરી દેખાડો.

જ્યારે બે કરતાં વધારે સંખ્યાનો સરવાળો કરવો હોય ત્યારે શું કરવું ?

આપણે એક સરવાળો કર્યો હોય તેનો જવાબ ખરો છે કે નહીં તે જાણવું હોય તો શું કરવું ? (અંકોનો ઉપરથી નીચે સરવાળો કર્યો હોય તો ફરીથી નીચેથી ઉપર ગણી જોવા.)

૩૫–૧૧–૧૨ એ દાખલો કેમ કરવો ? (૩૫ માંથી ૧૧ બાદ કરવા. જવાબમાંથી ૧૨ બાદ કરવા.)

દાખલા ૪૪ ક. (મોઢેના).

(૧)

૧૨+ ૫	૧૩+ ૭	૧૪+૧૨	૧૬+૧૪	૨૭+૩૦	૨૭+૩૫
૧૫+૪૦	૧૫+૪૭	૧૬+૫૦	૧૬+૫૬	૧૭+૨૩	૧૭+૨૮
૨૮− ૯	૧૯− ૮	૧૫− ૬	૨૫−૧૫	૧૨− ૯	૧૭+૨૮
૧૮− ૬	૧૮+૧૩	૨૫−૧૭	૩૭−૨૧	૩૧+૨૯	૩૧− ૯
૩૫+૨૦	૩૫+૨૮	૪૭+૫૦	૪૭+૫૩	૫૩−૩૭	૩૭−૩૫
૧૭− ૯	૨૪− ૮	૨૫−૧૨	૧૨+૮૮	૧૩+૭૭	૨૩+૫૭
૫૭−૨૭	૫૭−૨૯	૬૭−૪૭	૬૭−૫૦	૬૭−૪૮	૫૦+૪૦
૯૦−૭૦	૮૦+૯૦	૯૦−૨૦	૯૦−૫૦	૯૦−૫૫	૯૦−૬૭
૫૧+૧૯	૫૧−૨૧	૫૧−૨૭	૫૧−૩૧	૫૧−૩૯	૬૫+૩૫
૬૫−૩૫	૪૫+૫૫	૫૬+૪૪	૪૭+૩૩	૪૮+૨૨	૨૮+૩૩
૩૩−૨૫	૨૫+૩૦	૫૦−૨૫	૭૫−૨૫	૧૦૦−૫૦	૧૦૦−૭૫
૧૦૦−૨૫	૨૫−૧૦	૨૫+૩૫	૩૫−૨૫	૧૦૦−૮૦	૧૦૦−૮૫

(૨)

૩×૨	૬× ૫	૭×૮	૯×૨	૮×૩	૯×૫	૧૦× ૬
૮×૪	૫× ૮	૭×૭	૮×૩	૪×૫	૬×૭	૮× ૬
૯×૨	૯× ૩	૮×૬	૯×૪	૮×૭	૯×૬	૮× ૮
૮×૪	૭× ૨	૯×૭	૧૦×૭	૯×૯	૭×૯	૧૦× ૯
૭×૩	૬× ૪	૭×૬	૬×૮	૭×૮	૬×૫	૪× ૪
૧૫÷૫	૨૦÷ ૪	૮૧÷૯	૫૬÷૭	૬૩÷૯	૪૮÷૬	૭૨÷ ૮
૪૦÷૮	૧૮÷ ૨	૪૦÷૫	૨૭÷૩	૫૬÷૮	૨૪÷૪	૬૪÷ ૮
૮÷૪	૧૨÷ ૩	૧૬÷૨	૧૬÷૪	૨૦÷૫	૨૫÷૫	૩૦÷ ૬
૪૨÷૭	૫૪÷ ૬	૪૫÷૫	૪૨÷૬	૪૫÷૯	૫૪÷૯	૫૦÷૧૦
૯૦÷૯	૫૦÷૧૦	૬૩÷૯	૧૮÷૯	૪૯÷૭	૧૪÷૨	૧૦૦÷૧૦

(૩)

૧૨+ =૧૮	૧૫+ =૫૦	૮× = ૪૦	૧૭+ =૫૦
૧૮− = ૯	૫૦− =૨૩	૭૨÷ = ૯	૨૭− =૧૧
૧૫× =૪૦	૨૭÷ = ૩	૭૨+ =૧૦૦	૨૭÷ = ૯
૧૬÷ = ૪	૬× =૪૮	૭૨− = ૩૦	૪× =૨૮
૩૫+ =૫૬	૫૫− =૨૫	૧૦+ =૧૦૦	૪૨÷ = ૭
૫૬− =૨૦	૩૫+ =૪૭	૧૦૦− = ૬૦	૮× =૭૨
૬× =૪૮	૩૬÷ = ૪	૧૦× = ૬૦	૭૨+ =૮૭
૪૫÷ = ૫	૭× =૩૫	૭÷ = ૧૦	૭૨− =૫૬

(૪)

૫×૬+૫	૭×૭+૬	૯×૯+૮	૧૦×૯+૯
૨૪÷૬+૩	૩૫÷૫+૪	૮૧÷૯+૭	૨૫÷૫+૪
૭×૭+૫	૪૯÷૭+૬	૨૭÷૩+૨	૧૬÷૪+૧

(૫) નીચેના દાખલામાં ભાગાકાર શું આવશે ને બાકી શું રહેશે?

૨૫÷૪	૨૭÷ ૮	૨૬÷ ૯	૧૫÷ ૮	૧૪÷૩	૧૬÷૫	૨૦÷ ૬
૫૫÷૬	૫૭÷ ૯	૪૩÷ ૫	૨૫÷ ૯	૨૭÷૩	૨૮÷૭	૩૦÷ ૭
૧૦÷૩	૧૩÷ ૪	૧૪÷ ૭	૧૬÷ ૮	૨૬÷૮	૨૯÷૩	૩૦÷ ૮
૪૦÷૮	૪૦÷૧૦	૫૦÷ ૯	૫૧÷ ૬	૭૭÷૯	૭૫÷૮	૧૫÷ ૬
૬૧÷૯	૬૩÷ ૭	૬૮÷૧૦	૭૯÷૧૦	૮૧÷૮	૮૫÷૯	૮૭÷૧૦

(૬)

૧૫+ ૭+ ૬+ ૩+ ૯+૧૨+ ૮+૧૦+ ૫

૫૭– ૭– ૫– ૩– ૨–૧૦+ ૫– ૬– ૯

૮× ૭– ૨× ૫+ ૪+ ૭+ ૮+ ૯+૧૦–૨૦

૧૭+૧૩+૪૦+ ૫–૧૦– ૯+ ૪+૧૫+૧૨+ ૩+ ૬+ ૪

(૭) નીચેની દરેક સંખ્યામાંથી શું બાદ કરશો તો જવાબ ૧૦૦ આવશે.

૧૫૭.   ૧૬૫.   ૧૬૯.   ૧૬૧.   ૧૬૩.   ૧૧૧.

(૮) નીચેની દરેક સંખ્યામાં શું ઉમેરો તો જવાબ ૧૦૦ આવશે. (નમુનો ૩૭+૩=૪૦, ૪૦+૬૦.)

૩૭	૪૫	૫૦	૬૩	૭૧	૮૨	૧૨	૨૭	૩૫	૪૧	૬૨
૧૫	૧૭	૨૩	૩૭	૭૮	૮૧	૧૯	૨૧	૩૮	૪૬	૬૭

(૯) ઉપલી દરેક સંખ્યામાંથી શું બાદ કરશો તો જવાબ ૧૦ આવશે?

(૧૦) દાખલા ૮ માંની દરેક સંખ્યાને નવે ભાગતાં બાકી શું રહેશે?

(૧૧) દાખલા ૮ ની દરેક સંખ્યા લો તેમાં પેહલાં ૧ ઉમેરો જવાબમાં બે ઉમેરો, પછી ત્રણ એમ દશ સુધી ઉમેરી ઝડપમાં બોલો.

(૧૨) ૧૫ માં નવ ઉમેરો. તેના જવાબમાં નવ ઉમેરો. તેના જવાબમાં નવ એમ બસો આવે ત્યાં સુધી ઉમેરતા જાઓ.

પ્રકરણ ૧૧.

(ત્રણ અંકી સંખ્યાના સરવાળા તથા બાદબાકી.)

પાઠ ૪૫.

૯૭+૮૫ એ સરવાળાના એકમો ઉમેરો. કેટલા થયા? હવે દશકો ઉમેરો. કેટલા થયા? (૧૭ દશક ને ૧૨.) ૧૨ માં કાંઇ દશક છે કે? ત્યારે કેટલા દશક ને કેટલા એકમ થાય? ૧૭ દશકને એક બીજો દશક મળી કેટલા દશક? ૧૮ દશકમાં સો કેટલા? ત્યારે જવાબ શું થાય?

૧૨૩+૨૩૪ એ સરવાળામાં સઘળા એકમ ઉમેરો, દશક ઉમેરો, શતક (સો) ઉમેરો. જવાબ કેટલા સો- કેટલા દશ ને કેટલા એકમ?

૬૯૭+૩૮૩. એમાં એકમો ઉમેરો. કેટલા એકમો? દશ એકમોમાં દશક કેટલા? હવે ૯+૮+૧ દશકનો સરવાળો શું? ૧૮ દશકમાં શતક કેટલા? બીજા શતક દાખલામાં કેટલા છે? ત્યારે ૬+૩+૧ શતક તે કેટલા? તો જવાબ શું થયો?

૮૯૩+૭૮૯ એ દાખલો કરવાની રીત નીચે આપી છે તે તપાસો.

૮૯૩+૭૮૯.

	શતક	દશક	એકમ
	૮	૯	૩
+	૭	૮	૯
=	૧૫	૧૭	૧૨
=	૧૫	૧૮	૨
=	૧૬	૮	૨

$$\begin{array}{r} ૮૯૩ \\ +૭૮૯ \\ \hline ૧૬૮૨ \end{array}$$

જવાબ

(રીતઃ—૯ ને ત્રણ બાર, બારના બે, વદી ૧, ૯ ને ૮, સતર વદી ૧ અઢાર; અઢારના આઠ, વદી ૧, આઠ ને સાત પંદર ને એક સોલ જવાબ ૧૬ સો બેઆસી અથવા એક હજાર છસો બેઆસી.)

ઉપલા દાખલામાં જમણા હાથ પર લખેલી રીતે બારના બે વદી ૧, તે શું તે સમજાવો. એમજ અઢારના વદી ૧ તે પણ સમજાવો.

એજ પ્રમાણે ૩૪૭+૪૯૮ એ દાખલો વર્ગને કરી બતાવો.

ઉપલા દાખલાની સંખ્યા એકેક નીચે લખતી વખતે ઉપરની એકમ નીચે નીચેની સંખ્યાનો શું અંક આવવો જોઇએ? દશક નીચે શું? શતક નીચે શું?

દાખલા ૪૫. (લખીત).

(૧)

૨૮૩	૪૮૪	૬૨૭	૫૧૨	૬૨૪
+૩૦૭	+૧૨૩	૧૩૪	+૨૩૫	+૩૧૩

(૨) ઉપર પ્રમાણે એકેક નીચે સંખ્યાઓ લખી નીચેના દાખલા કરી બતાવો.

૩૧૪ + ૨૫૩	૨૧૧ + ૩૨૫	૩૨૧ + ૪૩૨	૫૫૫ + ૨૨૨
૬૧૭ + ૪૧૧	૭૮૯ + ૨૦૦	૮૦૦ + ૩૧૩	૪૦૦ + ૫૦૦
૫૧૩ + ૬૯૯	૭૧૧ + ૨૧૫	૮૯૧ + ૭૯૯	૪૧૭ + ૩૮૨
૬૮૭ + ૯૧૩	૯૧૫ + ૧૭૧	૧૭૧ + ૮૨	૨૭૩ + ૯૧
૮૭ + ૧૯૩	૭૭ + ૩૬૫	૨૬૭ + ૪૧૮	૯૯૯ + ૯૯૯

૧૨૩ + ૨૩૪+૩૪૫	૨૩૭+૩૪૪+૪૧૧	૬૧૨+૩૧૪ + ૧૫૭
૭૮૯ + ૧૫૬+૩૭૮	૪૯૮+૫૦૧+૬૦૦	૫૧૭+૩૩૩ + ૬૬૬
૨૩૪ + ૪૫૬+૩૧૦	૨૩૪+૪૮૧+૧૮૫	૬૧૨+૫૩૪ + ૭૯૮
૧૨૩ + ૪૫૬+૭૯૯	૨૬૭+૧૨૫+૨૩૦	૫૦૦+૨૦૧ + ૯૧
૯૧ + ૧૪૩+ ૭૫	૧૭૮+૨૦૩+૧૪૭	૬૭૮+૯૧૨ + ૩૪૧
૩૫૭ + ૨૩૩+૪૧૦	૭૭૭+૧૧૧+૨૨૨	૩૩૩+૪૪૪ + ૫૫૫
૬૦૧ + ૭૧૦+૮૦૫	૨૨૧+૩૪૫+૬૮૭	૯૧૨+૮૭૮ + ૯૯૯

૧૨૫ + ૨૫૬+૩૬૭+૪૯૮	૨૫૩+૪૬૭+૫૧૨ + ૬૧૩
૩૬૪ + ૪૧૨+૫૧૯+૬૧૭	૮૧૪+૯૧૩+૭૧૫ + ૫૬૭
૫૬૭ + ૬૧૫+૧૨૭+૨૮૯	૩૧૭+૪૧૬+૫૨૭ + ૮૭૯

[સૂચના :—ઉપલા સઘળા દાખલામાં જો પહેલાં ઉપરથી નીચે આંકડા ગણ્યા તો જવાબ આવ્યા પછી પાછા નીચેથી ઉપર ગણી તપાસી જુઓ કે જવાબ ખરો છે કે નહી.]

(૩) એક માણસ પોતાના વડા છોકરાને ૩૯૭૮, નાનાને ૩૬૩૫ અને છોકરીને ૩૭૯૭, આપી ગયો. ત્યારે તેની બધી મળી દોલત શું હશે?

(૪) એક ઉઘરાણીવાલાએ એક ઠેકાણેથી ૩૪૭૫, બીજે ઠેકાણેથી ૩૧૨૭, ત્રીજે ઠેકાણેથી ૩૬૮૭ ને ચોથે ઠેકાણેથી ૩૯૫ વસુલ કર્યા. ત્યારે તેણે બધા મળી કેટલા રૂપિઆ વસુલ કર્યા?

(૫) એક વેપારીને પેહલે વર્ષ ૧૨૭ રૂપિઆ નફો થયો. બીજે વર્ષ ૩૩૮૭ તથા ત્રીજે વર્ષે ૩૫૪૫ નફો થયો. ત્યારે ત્રણ વર્ષ મળી તેને બધો મળી શું નફો થયો?

(૬) ૨૩૬ માં ૨૩૬ કેટલી વખત ઉમેરો તો જવાબ ૯૪૪ આવે તે એકેક પછી એક સરવાળો કરી કહો.

પાઠ ૪૬.

૩૩૫ એ પાટ, સળી અને ધન વતે બનાવો. એમાંથી ૧૮૭ બાદ કરવા છે તો શું કરશો? પાંચ એકમમાંથી ૭ એકમ નહીં લેવાય તેથી શું કરશો? ૩ સળીમાંની એક વટાવશો તો બધા મળી કેટલી થશે? ૧૫માંથી ૭ એકમ જાય તો શું બાકી રહે? હવે બે સળીમાંથી ૮ સળી કેમ લેવાય? ૧ પાટ વટાવો તો કેટલી બધી મળી સળી થાય? ૧૨ સળીમાંથી આઠ લો તો શું રહેશે? હવે કેટલી પાટ રહી? તેમાંથી કેટલી બાદ કરવી છે? જવાબ શું આવ્યો?

નીચે દાખલો સમજાવ્યો છે તે તપાસો.

૩૩૫ −૧૮૭ ——— =૧૪૮	[સમજણ:—પાંચ એકમમાંથી ૭ જાય નહીં માટે ઉપરથી એક દશક વટાવી પાંચના કરવા પંદર તેમાંથી સાત જાય તો બાકી ૮. બે દશકમાંથી આઠ દશક જાય નહીં તો ઉપરના ત્રણ શતકમાંથી ૧ લઇ વટાવતાં ૧૨ દશકમાંથી ૮ જાય તો ચાર દશક રહે. બે શતકમાંથી ૧ લો તો રહે ૧ શતક. જવાબ એકસો ઉડતાળીસ.]

એ પ્રમાણે ૫૪૦-૧૫૬ એ દાખલો કરી સમજાવો.

દાખલા ૪૬. (લખીત).

(૧)

૨૮૨	૪૧૩	૫૧૪	૬૨૬	૮૧૦
−૧૨૧	−૨૨૭	−૩૮૫	−૫૯૪	−૭૫૩
———	———	———	———	———

(૨) ઉપરના દાખલા પ્રમાણે સંખ્યા એકેક નીચે લખી નીચેના દાખલા કરો.

૬૧૨– ૭૯	૨૭૪–૧૨૩	૩૨૭–૨૧૫	૪૧૮–૩૦૭	૫૦૧–૨૦૧
૩૪૭–૨૪૯	૫૭૭–૩૭૭	૬૮૯–૪૯૧	૨૧૩–૧૧૮	૩૫૭–૨૬૧
૫૪૭–૩૪૬	૩૧૧–૨૭૯	૪૫૩–૩૬૧	૨૩૭–૧૪૨	૩૪૫–૨૬૭
૬૪૯–૫૮૭	૭૪૯–૨૧૩	૪૫૫–૨૭૦	૨૭૦–૧૩૫	૫૬૧–૩૭૮
૭૫૧–૫૪૩	૮૨૫–૫૩૭	૬૧૭–૪૨૮	૪૧૪–૨૩૫	૭૦૧–૪૫૧

(૩) એવી સંખ્યા શોધી કાઢો કે જેમાં ૨૫૩ ઉમેરો તો જવાબ ૪૪૭ આવે.

(૪) એક સંખ્યામાંથી ૧૪૭ બાદ કરો તો જવાબ ૯૯ આવે છે તો તે સંખ્યા શું ?

(૫) મેં એક ઘોડો ૬૫૭ રૂપિએ વેચાતો લીધો. ને તે ૮૧૫ રૂપિએ વેચ્યો તો મને નફો શું થયો હશે ?

(૬) એક વેપારીએ એક ચીજ ૮૧૩ રૂપિએ ખરીદ કરી ૬૭૩ રૂપિએ વેચી તો તેને ખોટ શું ગઈ હશે ?

(૭) મેં એક ગાડી ૫૧૭ રૂપિએ ખરીદ કરી. તેને સમરાવા તે પર રૂ. ૧૧૩ ખર્ચ કર્યો. પછી તે ગાડી મેં રૂ ૮૧૩ લઈ વેચી. તો મને નફો શું થયો ?

(૮) ૯૭૫ રૂપિઆમાંથી ૩૨૫ રૂપિઆ કેટલી વખત બાદ કરી શકાય તે એકેક પછી એક બાદબાકી કરી શોધી કાઢો.

(૯) એક માણસ પાસે ૬૧૫ રૂપિઆ છે. તેમાંથી તે દર મહીને રૂ ૧૨૩ ખરચે છે તો તે કેટલે મહિને સઘળા રૂપિઆ પુરા કરી રહેશે તે બાદબાકી કરી શોધી કાઢો.

(૧૦) એક લશકરની ટુંકડીમાં ૯૫૧ માણસો છે. તેમાંથી ૧૨૭ જણ લડાઈમાં માર્યા ગયા. ૨૧૩ જણા માંદા પડયા ને ૭૫ જણા કેદ પકડાયા તો હવે બાકી કેટલા માણસ રહ્યા ? તે માત્ર બાદબાકીથી શોધી કાઢો.

(૧૧) એક માણસે ત્રણ ઘોડા દરેક રૂ ૩૭૫ ની કિમતે વેચાતા લીધા. પેહલો ઘોડો ૪૧૬ રૂપિએ વેચ્યો. બીજો ઘોડો ૩૦૦ રૂપિએ ને ત્રીજો ઘોડો ૫૧૮ રૂપિએ વેચાયો. ત્યારે બધો મળી તે માણસને નફો શું થયો ?

(૧૨) એક સંખ્યામાં ૨૩૭ ઉમેરો તો તે સંખ્યા ૪૧૬ થાય છે તો તે સંખ્યા શું ?

પાઠ ૪૭.

૧૦૦૦—૧૪૭ એમાં ૦ માંથી સાત તો જાય નહીં તો શું કરશો ? ૧ દશક કયાંથી વટાવશો ? ૧ હજારમાં સો કેટલાં ? ૧૦ સોમાંથી ૧ સો વટાવો તો દશક કેટલા આવશે ? ત્યારે ૧૦૦૦ વટાવી શતક, દશક તથા એકમ કરી સઘળાં ખાનામાં સંખ્યા મુકી હોય તો કેમ થશે ?

હજાર	સો	દશ	એક		હજાર	સો	દશ	એક
૧	૦	૦	૦	=		૯	૯	૧૦

માટે

૧૦૦૦—૧૪૭ એટલે

	શતક.	દશક	એકમ
	૯	૯	૧૦
–	૧	૪	૭
=	૮	૫	૩

૧૦૦૦-૨૫૩ એ દાખલો કરી સમજાવો.

૧૦૦૦
– ૨૫૩
———
૭૪૭

[સમજ :—એક દશક વટાવતાં થાય ૧૦ એકમ તેમાંથી બાદ ૩ એકમ એટલે બાકી ૭. ૧ શતક વટાવતાં થયા ૧૦ દશક તેમાંથી વપરાયા ૧ દશક એટલે ૯ દશકમાંથી બાદ પાંચ, રહ્યા ૪ દશક, ૧ હજાર વટાવતાં ૧૦ શતક તેમાંથી ૧ શતક વપરાયો તેથી ૯ શતકમાંથી બાદ બે શતક, રહ્યા ૭ શતક].

[બોલવામાં:—૦ ના થાય ૧૦, ૧૦ માંથી ૩ જાય બાકી ૭, નવમાંથી પાંચ જાય બાકી ચાર, નવમાંથી બે ગયા બાકી સાત.]

દાખલા ૪૭. (લખીત).

(૧)

૧૦૦૦	૧૦૦૦	૧૦૦૦	૧૦૦૦	૧૦૦૦
– ૧૧૧	– ૨૩૩	– ૩૪૭	– ૪૮૨	– ૨૧૪

(૨)

૫૦૦–૨૧૩	૪૦૦–૧૧૫	૩૦૦–૧૯૭	૬૦૦–૪૨૭
૧૦૦૦–૩૩૩	૧૦૦૦–૪૬૭	૧૦૦૦–૫૦૦	૧૦૦૦–૩૧૦
૧૦૦૦–૫૬૧	૧૦૦૦–૬૦૯	૧૦૦૦–૨૭૧	૧૦૦૦–૨૧૨

૭૦૦–૩૯૧

૧૦૦૦–૪૧૭

પ્રકરણ ૧૨.

૧૧×૧ થી ૨૦×૧૦ સુધી મોઢેના ગુણાકાર.

[સૂચના:–આ પ્રકરણ પુરૂં કર્યા પછીજ પ્રકરણ ૧૩ લેવું એમ નથી. એ પ્રકરણનો અકેક પાઠ બીજાં પ્રકરણના પાઠો જોડે ચલાવવો વધારે ઠીક પડશે.]

પાઠ ૪૮.

કોઇ પણ સંખ્યામાં ૧૧ મોઢેથી ઉમેરવા હોય તો શું કરશો ? (પેહલાં ૧૦ ઉમેરી પછી ૧ ઉમેરવો).

૧૫ માં ૧૧ ઉમેરો (૧૫+૧૦=૨૫, ૨૫+૧=૨૬).

૧૧ માં ૧૧ ઉમેરો જે આવે તેમાં ૧૧ ઉમેરો એમ જવાબ ૧૧૦ આવે ત્યાં સુધી ઉમેરો.

૧૧×૭=૭૭ એટલે શું સમજો છો ? (૧૧ ચીજ સાત વખત લો તો બધી મળી ૭૭ થાય છ૦).

એજ પ્રમાણે ૧૧×૩=૩૩ એ સમજાવો.

૧૧×૩=૩૩ અને ૩×૧૧=૩૩ એ સળીઓ ગોઠવી દેખાડો.

૧૧×૫=૫૫ એ ઉપરથી ૫૫ ચીજના ૫ સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં શું આવે તે કહો. ૫૫ ના ૧૧ સરખા ભાગ કરો તો ?

૫૯ ચીજના ૧૧ સરખા ભાગ કરતાં બાકી શું રહેશે ?

દાખલા ૪૮. ક.

(૧)

૧૧×૧=	૧×૧૧=	૧૧÷૧=	૧૧÷૧૧=
૧૧×૨=	૨×૧૧=	૨૨÷૨=	૨૨÷૧૧=
૧૧×૩=	૩×૧૧=	૩૩÷૩=	૩૩÷૧૧=
એમ ૧૧×૧૦ સુધી કહો.	એમ ૧૦×૧૧ સુધી ગણો.	એમ ૧૧૦÷૧૦ સુધી.	એમ ૧૧૦÷૧૧ સુધી.

(૨) ઉપલા દાખલામાંના પેહલા બે પાડા ઉતરતા તથા ચઢતા મોઢે બોલી જાઓ.

(૩) ૧૧૦ માંથી ૧૧ બાદ કરો. (પેહલાં દશ પછી એક બાદ કરો) જે જવાબ આવે તેમાંથી ૧૧ બાદ કરો એમ ૦ જવાબ આવે ત્યાં સુધી કરો.

(૪)

૧૧× ૨	૧૧× ૭	૧૧× ૫	૧૧× ૧	૧૧× ૩	૧૧× ૮
૧૧×૧૦	૧૧× ૯	૧૧× ૨	૫×૧૧	૯×૧૧	૩×૧૧
૮×૧૧	૭×૧૧	૯×૧૧	૪×૧૧	૨×૧૧	૧×૧૧
૧૦×૧૧	૯× ૮	૭× ૭	૫× ૪	૬× ૮	૭× ૬

(૫)

૨૨÷૧૧	૩૬÷ ૯	૪૪÷૪	૪૨÷ ૬	૫૫÷૧૧	૪૪÷૧૧
૬૪÷ ૮	૫૫÷ ૫	૩૫÷૭	૬૬÷૧૧	૩૬÷ ૪	૮૮÷ ૮
૧૧÷૧૧	૩૩÷ ૩	૧૮÷૬	૫૦÷૧૦	૭૭÷૧૧	૯૯÷ ૯
૧૮÷ ૯	૧૧૦÷૧૦	૨૪÷૮	૧૧૦÷૧૧	૩૦÷ ૬	૨૨÷ ૨

(૬) નીચેના દાખલામાં ભાગાકાર શું આવશે ને બાકી શું રહેશે ?

૧૨÷૧૧	૧૮÷૧૧	૬૦÷૧૧	૭૫÷૧૧	૧૪÷૧૧	૪૫÷૧૧
૫૦÷ ૯	૧૭÷ ૮	૧૩÷૧૧	૭૭÷૧૦	૭૭÷૧૧	૮૦÷૧૧
૨૦÷ ૬	૩૭÷૧૧	૪૦÷૧૧	૪૮÷ ૯	૪૯÷૧૧	૫૦÷ ૭
૨૨÷૧૧	૨૯÷૧૧	૩૨÷૧૧	૩૪÷૧૧	૩૮÷૧૧	૪૩÷૧૧
૪૫÷૧૧	૫૦÷૧૧	૫૩÷૧૧	૫૬÷૧૧	૬૪÷૧૧	૭૨÷ ૭
૮૫÷ ૯	૩૦÷૧૧	૧૪÷ ૩	૧૬÷ ૭	૨૧÷૧૧	૨૭÷ ૫

દાખલા ૪૮ ખ.

(૧) એક ચીજની ૧૧ રૂપિઆ કિંમત પડે તો ૬ ચીજનું શું પડશે ?

(૨) દર મહિને ૧૧ રૂપિઆ ખર્ચ કરતાં એક માણસે ૪૪ રૂપિઆ ખર્ચ કર્યો તો તે કેટલા મહિનામાં થયો હશે ?

(૩) ૯૯ કેરી કેટલા માણસોમાં સરખે ભાગે વ્હેંચો તો દરેકને ૯ કેરી આવશે ?

(૪) ૯૦ કેરીમાં કેટલી ઓછી હોય તો ૮ માણસને દરેકને ૧૧ કેરી મળે ?

(૫) એક મેવાવાળાએ પોતાની ટોપલીમાં સેબ હતાં તેના ૧૧ સરખા ઢગલા કર્યાં દરેક ઢગલામાં પાંચ સેબ હતાં ને બાકી ત્રણ સેબ રહ્યાં ત્યારે તેની પાસે સેબ કેટલાં ?

(૬) ૯૨ દોઢિઆં ૧૧ માણસોને સરખે ભાગે વ્હેંચતાં બાકી શું રહેશે ? દરેકને કેટલાં દોઢિઆં મળશે ? દરેકને બે આની કેટલી મળશે ?

[સુચના:—આ પ્રમાણેના બીજા દાખલા બનાવી છોકરાઓને પુછવા].

પાઠ ૪૯.

કોઇ પણ સંખ્યામાં મોઢેથી બાર ઉમેરવા હોય તો શું કરશો ? (૧૦+૨). ૧૫૭ એમાં બાર ઉમેરો. (૧૫૭+૧૦=૧૬૭; ૧૬૭+૨=૧૬૯).

બારમાં બાર ઉમેરો જે જવાબ આવે તેમાં બાર ઉમેરો ત્યારે બધા મળી કેટલા બાર ઉમેરેલા કેહવાય ?

ત્રણ વખત બાર ઉમેરાય તો છત્રીસ થાય એમ અંકમાં ટુકમાં લખો. (૧૨×૩=૩૬).

૩૬ માં બાર ત્રણ વખત સમાય છે. હવે છત્રીસમાં ૧૨ ઉમેરો, તો કેટલી વખત ૧૨ નો સરવાળો થયો કેહવાય ? બાર કેટલી વખત લીધેલા કેહવાય ?

૧૨×૫=૬૦ ને એક આનાની બાર પૈ તો પાંચ આનાની કેટલી ?

૧૨×૬=૭૨ તો ૭૨ પૈના આના કેટલા થાય ?

જેમ આપણો રૂપિઓ છે તેમ વેલાતમાં "શીલીંગ" કરી સિક્કો છે એક શીલીંગના ૧૨ ભાગ કરેલા હોય છે તેનું દરેકનું નામ "પેની". હવે શીલીંગની બાર પેન્સ તો ૭૨ પેન્સની શીલીંગ કેટલી ?

૧૨×૨=૨૪ તો ૨૪ પૈના આના કેટલા ? ૨૭ પૈના આના કરો તો કેટલા આના ને કેટલી પૈ બાકી રહે ?

બાર ચીજ એટલે એક "દજન" ચીજ તો ૨૪ ચીજ તે કેટલા દજન ?

દાખલા ૪૯. ક.

(૧)

૧૨+૧૨=૨૪	૧૨૦–૧૨=૧૦૮
૨૪+૧૨=૩૬	૧૦૮–૧૨= ૯૬

એમ ઉમેરતા જવાબ ૧૨૦ સુધી.	એમ જવાબ ૦ આવે ત્યાં સુધી બાદ કરો

(૨)

૧૨×૧=૧૨	૧×૧૨=૧૨	૧૨÷૧=૧૨	૧૨÷૧૨=૧
૧૨×૨=૨૪	૨×૧૨=૨૪	૨૪÷૨=૧૨	૨૪÷૧૨=
૧૨×૩=	૩×૧૨=	૩૬÷૩=	૩૬÷૧૨=
એમ ૧૨×૧૦ સુધી ગણો.	એમ ૧૦×૧૨ સુધી	એમ ૧૨૦÷૧૦ સુધી.	એમ ૧૨૦÷૧૨ સુધી.

(૩) બીજા દાખલામાંના પેહલા બે પાડા ઉતરતા ચઢતા બોલી જાઓ. એ દાખલામાંના ચારે પાડા ઘરથી જવાબ સાથે ઉતારી લાવજો.

(૪)

૧૨× ૨	૧૧× ૫	૧૨× ૭	૮× ૮	૧૨×૫	૧૧× ૩	૧૦× ૪
૭× ૬	૧૨× ૬	૧૧× ૩	૧૨× ૯	૧૨×૮	૯× ૫	૧૨× ૪
૧૨×૧૦	૬ ×૧૧	૭ ×૧૨	૯×૧૧	૯ ×૧૨	૧૦×૧૨	૧ ×૧૨
૫× ૬	૭ × ૫	૪ ×૧૨	૫× ૯	૩ ×૧૨	૪ × ૬	૧૧× ૯
૮×૧૨	૬ ×૧૨	૧૨× ૫	૧૧×૭	૮ × ૩	૬ × ૯	૧૦×૧૨

(૫)

૧૨÷૩	૧૨÷૧૨	૩૬÷૬	૩૬÷૧૨	૩૬÷૯	૨૪÷૧૨	૩૩÷૩
૩૬÷૪	૩૬÷૩	૨૪÷૨	૨૪÷૬	૩૬÷૬	૪૮÷૪	૩૨÷૮
૪૮÷૧૨	૪૮÷૬	૩૬÷૯	૪૮÷૮	૬૦÷૫	૪૮÷૪	૬૦÷૬
૬૦÷૧૦	૭૨÷૬	૮૪÷૧૨	૬૦÷૧૨	૭૨÷૧૨	૯૬÷૮	૮૪÷૭
૯૬÷૧૨	૨૮÷૭	૧૦૮÷૯	૩૫÷૫	૪૨÷૬	૪૯÷૭	૬÷૨
૧૦૮÷૧૨	૭૦÷૭	૯૯÷૯	૧૦૮÷૯	૧૨૦÷૧૨	૧૦૦÷૧૦	૧૨૦÷૧૦

(૬)

૧૨× ૨+ ૩	૧૨×૪+૪	૧૨×૫+૬	૧૨×૬+ ૭	૧૨×૮+૧૦
૧૧× ૫+ ૪	૧૨×૨+૬	૧૨×૩+૭	૧૨×૯+૧૦	૧૨×૨+૧૧
૧૨×૧૦+૧૧	૧૨×૭+૯	૧૨×૬+૯	૧૨×૧+ ૮	૧૧×૭+૧૦
૧૨× ૮+ ૧	૧૨×૨+૨	૧૨×૪+૮	૧૨×૬+૧૦	૧૨×૬+ ૮

(૭) નીચેના દાખલામાં ભાગાકાર તથા શેષ એટલે (બાકી રહે તે) કહો.

૧૫÷૧૨	૩૫÷૧૨	૧૮÷૧૨	૫૦÷૧૨	૨૦÷૧૨	૩૦÷૧૨	૮૮÷ ૯
૯૯÷૧૨	૧૦૦÷૧૧	૧૧૦÷૧૨	૮૭÷૧૨	૮૫÷ ૯	૧૦૧÷૧૨	૧૫÷ ૪
૧૭÷૧૨	૫૫÷૧૨	૫૮÷૧૧	૬૫÷૧૨	૭૦÷૧૨	૭૨÷૧૨	૭૮÷૧૨
૮૮÷૧૦	૯૦÷૧૨	૯૧÷૧૦	૯૫÷૧૨	૯૮÷૧૧	૧૦૫÷૧૨	૧૦૯÷૧૨

(૮) નીચેના દાખલામાં આપેલી આનાની પૈ તથા શાલીંગની પેન્સ કરો.

આના.	પૈ.	શી.	પે.	આના.	પૈ.	શી.	પે.
૬ =		૩ =		૯ =		૪ =	
૮ =		૭ =		૧૦ =		૮ =	
૯ =		૨ =		૩ =		૫ =	

(૯) નીચેના દાખલામાં આપેલી પૈના આના તથા પેન્સની શાલીંગ કરો.

પૈ.	આના.	પેન્સ.	શીલીંગ.	પૈ.	આના.
૨૪ =		૩૬ =		૬૦ =	
૬૦ =		૮૪ =		૭૨ =	
૧૦૮ =		૧૨૦ =		૪૮ =	

(૧૦) નીચેના દાખલામાં આપેલી પૈના આના કરો. જે આના આવે તે તથા બાકી પૈ રહે તે કહો.

૨૭	૩૦	૩૬	૩૯	૪૮	૪૨	૫૦	૭૨	૮૮	૯૦	૯૫
૧૫	૨૮	૪૦	૪૪	૫૪	૪૭	૫૭	૮૦	૯૬	૯૯	૧૦૨
૧૪	૩૫	૪૩	૪૯	૬૧	૬૭	૬૯	૮૫	૧૦૫	૧૦૯	૧૧૫

(૧૧) નીચેના દાખલાના આના પૈ ની પૈ કરો.

આના.	પૈ.	આના.	પૈ.	આના.	પૈ.	આ.	પૈ.
૨	૪	૩	૬	૪	૮	૫	૭
૧	૬	૬	૪	૧૦	૦	૧૧	૯
૭	૮	૯	૧૦	૧૨	૧૧	૮	૦
૧૫	૫	૧૪	૧૧	૧૩	૧૦	૭	૯

દાખલા ૪૯. ખ.

(૧) એક એક પટપટીઉં પૈ પૈએ મળે છે. તો બે આનાના કેટલાં પટપટીઆં આવશે?

(૨) એક રૂપિઆની બાર ચોપડીઓ મળે છે તો ૬૦ ચોપડીઓનું શું પડશે?

(૩) અકેક માણસ ૧૨ બોર આપશો તો ૧૦૮ બોર કેટલા માણસને આપી શકાશે?

(૪) અકેક હારમાં ૧૨ છોકરા ઉભા રહે તો ૯૬ છોકરાઓની કેટલી હાર થશે?

(૫) ચોપડીના અકેક પાનાંપર ૧૨ લીટી છે. એક છોકરાએ ૭૨ લીટી લખી તો તેણે કેટલાં પાનાં લખ્યાં?

(૬) ૯૯ ચીજ ૧૨ માણસોમાં સરખે ભાગે વ્હેંચતાં બાકી કેટલી ચીજ રહી જશે?

(૭) સાત પૈની એક નારંગી તો ૧૨ નારંગીનું શું? તેના આના કેટલા પડશે?

(૮) અકેક માણસને નવ પૈ મળે તો બાર માણસને બધા મળી કેટલા આના મળ્યા હશે?

(૯) બે આનાની પૈ ૧૨ માણસોને સરખે ભાગે આપતાં દરેક માણસને કેટલી પૈ મળશે?

(૧૦) ૯૯ ચીજ ૮ માણસોને આપતાં દરેકને શું મળશે ને બાકી શું રહેશે?

(૧૧) એક માણસ પાસે પંદર આના હતા તેમાંથી સાત આના તેણે ખર્ચ કર્યા બાકીનાની પૈ કરાવી બાર ભીખારીઓને સરખે ભાગે વ્હેંચી આપી તો દરેક ભીખારીને શું મળ્યું?

(૧૨) મુંબઇથી ઉપડેલી આગગાડી આઠ કલાક સંજાણ જઇ પહોંચે છે. ગાડી દર કલાકે બાર માઇલ ચાલે તો મુંબઇથી સંજાણ કેટલું દુર હશે?

[સૂચના:—૧૨ વતેના ગુણાકાર ભાગાકાર ઉપલા વર્ગોમાં બહુ અગત્યના થઇ પડે છે. માટે બીજા ઘણા મોઢેના દાખલાઓ બનાવી વર્ગમાં શિક્ષકે કરવા ઠીક પડશે.]

પાઠ ૫૦.

૨૫ માં ૧૩ ઉમેરો કોઇ પણ સંખ્યામાં મોઢેથી ૧૩ કેમ ઉમેરશો? (૧૦ પછી ૩).

કોઇ પણ સંખ્યામાં ૧૩ મોઢેથી બાદ કેમ કરશો? (−૧૦−૩).

૧૩ × ૫=૬૫ એનો અર્થ સમજાવો? એ પરથી તમે કેટલા ભાગાકાર કહી શકશો.

૬૫ માં શું ઉમેરો તો ૭૩ થાય. ૭૩ ચીજ ૧૩ માણસોમાં વ્હેંચો તો દરેકને શું આવે ને બાકી વ્હેંચ્યા વગર શું રહે?

દાખલા ૫૦. ક.

(૧)

૧૩+૧૩=૨૬	૧૩૦−૧૩=૧૧૭
૨૬+૧૩=૩૯	૧૧૭−૧૩=૧૦૪
૩૯+૧૩=	૧૦૪−૧૩=
એમ જવાબ ૧૩૦ સુધી.	એમ જવાબ ૦ સુધી.

(૨)

૧૩×૧=૧૩	૧×૧૩=૧૩	૧૩÷૧=૧૩	૧૩÷૧૩=૧
૧૩×૨=૨૬	૨×૧૩=૨૬	૨૬÷૨=૧૩	૨૬÷૧૩=૨
૧૩×૩=	૩×૧૩=	૩૯×૩=	૩૯÷૧૩=
એમ જવાબ ૧૩૦ સુધી.	એમ જવાબ ૧૩૦ સુધી.	એમ ૧૩૦÷૧૩ સુધી.	એમ ૧૩૦÷ ૧૩ સુધી.

(૩) પેહલા બે પાડા ચઢ ઉતર બોલવા તથા સઘળા જવાબ સાથે ચોપડીમાં લખવા.

(૪)

૧૩× ૭	૧૨× ૫	૧૧× ૬	૧૩× ૩	૮× ૯	૫× ૭	૮× ૯
૧૨× ૮	૧૩× ૨	૧૧× ૯	૧૩× ૭	૧૩× ૯	૪× ૮	૧૩× ૫
૧૩× ૧	૫×૧૩	૭×૧૩	૯×૧૩	૨×૧૩	૪×૧૨	૫×૧૧
૪×૧૩	૧×૧૩	૧૩× ૭	૧૨× ૯	૧૧× ૮	૯× ૯	૧૦× ૬
૧૨× ૭	૧૧× ૯	૧૩× ૮	૧૨×૧૦	૮× ૬	૭× ૩	૪×૧૩

(૫)

૩૯÷૧૩	૪૮÷૧૨	૫૫÷૧૧	૩૫÷૭	૪૮÷ ૬	૨૬÷૧૩
૬૫÷૧૩	૨૪÷ ૮	૭૮÷૧૩	૬૦÷૫	૯૧÷૧૩	૪૮÷ ૪
૫૨÷૧૩	૧૦૪÷૧૩	૫૨÷ ૪	૨૬÷૨	૧૧૭÷૧૩	૬૫÷ ૫
૭૦÷ ૭	૯૧÷ ૭	૧૧૭÷ ૯	૯૦÷૯	૧૨૦÷૧૦	૧૩૦÷૧૩
૩૬÷ ૬	૪૯÷ ૭	૬૩÷ ૭	૪૦÷૮	૬૨÷ ૯	૮૧÷ ૯

(૬)

૧૩×૨+૬	૧૩× ૬+ ૭	૧૩×૭+ ૯	૧૩×૮+૧૦	૧૩×૩+૬
૧૩×૪+૮	૧૩× ૯+૧૨	૧૩×૨+૧૦	૧૩×૫+૧૧	૧૩×૮+૬.
૧૩×૯+૩	૧૩×૧૦+૧૦	૧૨×૩+ ૯	૧૧×૭+ ૫	૮×૯+૬

(૭) નીચેના દાખલામાં ભાગાકાર તથા શેષ કહો.

૩૫÷૧૩	૩૮÷૧૩	૬૦÷૧૩	૭૫÷૧૩	૯૨÷૧૩	૧૧૦÷૧૩
૩૦÷૧૩	૬૨÷૧૩	૮૫÷૧૩	૯૯÷૧૩	૧૧૨÷૧૩	૧૨૫÷૧૩
૧૨૯÷૧૩	૭૮÷૧૩	૮૮÷૧૩	૯૭÷૧૩	૮૫÷૧૨	૮૭÷૧૧
૫૪÷૧૦	૬૬÷૧૨	૭૭÷૧૨	૭૯÷ ૯	૧૧૧÷૧૩	૫૫÷૧૩

દાખલા. ૫૦. ખ.

(૧) એક રૂપિઆની તેર કેરી તો આઠ રૂપિઆની કેટલી ?

(૨) રોજ ૧૩ ગાઉ ચાલતાં ૧૧૪ ગાઉ કેટલા દિવસમાં પુરા થશે ?

(૩) ૯૧ ચીજના કેટલા સરખા ઢગલા કરો તો દરેકમાં ૧૩ ચીજ આવશે ?

(૪) ૭૦ રૂપિઆ ૧૩ માણસોને આપતાં દરેકને શું મળશે ? બાકી શું રહેશે ?

[સૂચના :—આ જાતના બીજા દાખલા બનાવી શિક્ષકે પુછવા.]

પાઠ ૫૧.

કોઇ પણ સંખ્યામાં ૧૪ મોઢેથી ઉમેરવા કે બાદ કરવા હોય તો શું કરશો ? (૧૦+૪ કે–૧૦–૪). ૧૫ માં ૧૪ ઉમેરો. ૩૬ માંથી ૧૪ બાદ કરો.

૧૪×૫=૭૦ તો પાંચ ચીજ કેટલી વખત લેતાં ૧૪ થાય ? ૭૦ ચીજના પાંચ સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં શું આવે ?

૭૦+૭ ચીજ ૧૪ માણસમાં વ્હેંચતા દરેકને શું મળે ?

દાખલા ૫૧. ક.

(૧)

૧૪+૧૪=૨૮	૧૪૦−૧૪=૧૨૬
૨૮+૧૪=	૧૨૬−૧૪=
એમ જવાબ ૧૪૦ સુધી.	જવાબ ૦ સુધી.

(૨)

૧૪×૧=૧૪	૧×૧૪=૧૪	૧૪÷૧=૧૪	૧૪÷૧૪=૧
૧૪×૨=૨૮	૨×૧૪=૨૮	૨૮÷૨=૧૪	૨૮÷૧૪=
૧૪×૩=	૩×૧૪=	૪૨÷૩=	૪૨÷૧૪
એમ ૧૪×૧૦ સુધી.	એમ ૧૦×૧૪ સુધી.	એમ ૧૪૦÷૧૦ સુધી.	એમ ૧૪૦÷૧૪ સુધી.

(૩) બીજા દાખલાના પેહલા બે પાડા માટે બોલો તથા ચારે પાડા ચોપડીમાં લખી લાવો.

(૪)

૧૪× ૨	૧૪× ૫	૧૪× ૭	૧૪× ૬	૧૪× ૨	૧૪× ૪
૧૪× ૯	૧૪× ૩	૧૪× ૮	૧૨× ૫	૧૩× ૬	૧૩× ૮
૪×૧૪	૧૩× ૯	૬×૧૪	૮×૧૪	૧૬× ૫	૧૪×૧૦
૭×૧૪	૩×૧૪	૯×૧૪	૨×૧૪	૧૦×૧૪	૯×૧૪

(૫)

૨૮÷૧૪	૫૬÷૧૪	૧૪÷૧૪	૭૦÷૧૪	૯૮÷૧૪	૧૧૨÷૧૪
૧૪૦÷૧૪	૪૨÷૧૪	૧૨૬÷૧૪	૭૦÷ ૫	૫૬÷ ૪	૪૮÷ ૪
૬૫÷૧૩	૮૪÷૧૪	૯૮÷ ૭	૭૭÷ ૭	૯૧÷ ૭	૧૨૬÷ ૯
૬૦÷ ૫	૭૮÷૧૩	૧૦૪÷૧૩	૧૧૭÷ ૯	૧૨૬÷ ૯	૧૪૦÷૧૦

(૬)

૧૪×૩+૬	૧૪×૫+૧૦	૧૪×૮+૧૨	૧૪×૭+ ૮	૧૪×૪+ ૭
૧૪×૨+૨	૧૪×૬+ ૭	૧૪×૯+૧૩	૧૪×૧+ ૫	૧૪×૩+ ૮
૧૪×૪+૯	૧૪×૭+૧૧	૧૪×૫+૧૨	૧૪×૩+૧૦	૧૪×૬+૧૩

(૭) નીચેના દાખલાઓમાં ભાગાકાર તથા શેષ કહો.

૧૮÷૧૪	૩૧÷૧૪	૪૫÷૧૪	૭૭÷૧૪	૧૦૮÷૧૪	૧૩૭÷૧૪
૬૦÷૧૪	૯૦÷૧૪	૭૫÷૧૪	૧૩૦÷૧૪	૧૨૦÷૧૪	૩૫÷૧૪
૫૦÷૧૪	૬૫÷૧૪	૯૯÷૧૪	૯૧÷૧૪	૮૪÷૧૪	૪૦÷૧૪
૬૨÷૧૨	૭૫÷૧૩	૧૦૦÷૧૧	૧૦૫÷૧૪	૧૧૦÷૧૨	૮૮÷ ૯

દાખલા ૫૧. ખ.

(૧) ૯૮ ચીજ ૧૪ માણસોને સરખે ભાગે આપો તો દરેકને શું આવશે?

(૨) એક ઝાડની આઠ ડાળી, દરેક ડાળીપર ૧૪ પક્ષિ તો બધાં મળી પક્ષિ કેટલાં?

(૩) ૧૨૧ ચીજના કેટલા સરખા ભાગ કરો તો દરેકમાં ૧૪ ચીજ આવે?

(૪) ચાર માણસોને દરેકને ૧૪ દોઢિઆં આપવા બધાં મળી કેટલાં દોઢિઆં જોઇશે? એ બધાં દોઢિઆંની બે આની કેટલી?

(૫) આઠ વખત સાત ચીજ તે કેટલી વખત ૫૪ ચીજ જેટલી થાય?

(૬) ૧૦૦ રૂપિઆના ૧૪ સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં શું આવશે? બાકી શું?

પાઠ ૫૨.

કોઇ પણ સંખ્યામાં મોઢેથી ૧૫ ઉમેરવા કે બાદ કરવા હોય તો કેમ કરશો? (+૧૦+૫; −૧૦−૫). ૭૮ મા ૧૫ ઉમેરો. ૧૨૭ માંથી ૧૫ બાદ કરો.

૧૫×૬=૯૦ એટલે શું તે સમજાવો. એ પરથી બે ભાગાકાર શું થઇ શકે?

ત્રણ ચીજ કેટલી વખત લો તો ૧૫ થાય? પાંચ ચીજ કેટલી વખત? છ વખત પાંચ ચીજ લો તો કેટલી વખત ૧૫ ચીજ બરાબર થાય?

દાખલા ૫૨. ક.

(૧)

૧૫+૧૫=૩૦	૧૫૦−૧૫=૧૩૫
૩૦+૧૫=	૧૩૫−૫૫=
એમ જવાબ ૧૫૦ સુધી.	એમ જવાબ ૦ સુધી.

(૨)

૧૫×૧=૧૫	૧×૧૫=૧૫	૧૫÷૧=૧૫	૧૫÷૧૫=૧
૧૫×૨=૩૦	૨×૧૫=	૩૦÷૨=	૩૦÷૧૫=
એમ ૧૫×૧૦ સુધી.	એમ ૧૦×૧૫ સુધી.	એમ ૧૫૦÷૧૦ સુધી.	એમ ૧૫૦÷૧૫ સુધી.

(૩) પેહલા બે પાડા મોઢે ચઢ ઉતર બોલો તથા સઘળા પાડા લખી લાવો.

(૪)

૧૫× ૬	૧૪× ૫	૧૫×૭	૧૪× ૮	૧૫× ૯	૧૩× ૭	૧૨× ૫
૧૫× ૨	૧૫× ૭	૧૧×૩	૧૫× ૪	૧૨× ૬	૧૫× ૩	૧૩× ૮
૩×૧૫	૬×૧૫	૧૫×૮	૫×૧૫	૭×૧૫	૯×૧૫	૨×૧૫
૧×૧૫	૧૦×૧૫	૧૫×૫	૧૫× ૯	૧૪× ૩	૧૫×૪	૧૨× ૯

(૫)

૩૦÷૧૫	૭૫÷૧૫	૧૦૫÷૧૫	૪૫÷૧૫	૧૩૫÷૧૫	૯૦÷૧૫
૧૫÷૧૫	૧૫૦÷૧૦	૬૦÷૧૫	૨૮÷૨૪	૧૨૬÷૧૪	૧૫૦÷૧૫

(૬)

૧૫×૫+ ૬	૧૫×૮+૧૦	૧૫×૩+ ૯	૧૫×૬+૧૨	૧૫×૯+૧૩
૧૫×૨+૧૪	૧૫×૭+૧૨	૧૫×૪+૧૦	૧૫×૨+ ૩	૧૫×૧+૧૨

(૭) નીચેના દાખલામાં ભાગાકાર તથા શેષ કહો.

૩૫÷૧૫	૬૯÷૧૫	૫૭÷૧૫	૬૮÷૧૫	૧૦૦÷૧૫	૧૦૪÷૧૫
૨૫÷૧૫	૪૦÷૧૫	૧૨૦÷૧૫	૧૩૩÷૧૫	૧૧૦÷૧૫	૯૫÷૧૫
૪૨÷૧૫	૫૭÷૧૫	૬૮÷૧૫	૯૭÷૧૫	૧૨૫÷૧૫	૧૬૦÷૧૫

દાખલા પર. ખ.

(૧) એક રૂપિએ ૧૫ વાર કપડું મળે છે તો છ રૂપિઆનું કેટલું આવશે ?

(૨) ૧૩૫ સીપાઇઓને પંદર પંદરની હારમાં ઉભા રાખતાં કેટલી હાર થશે ?

(૩) પાંચ પાંચ ચીજ છ વખત લો. તે સઘળાની કેટલી સરખી ઢગલી કરો તો દરેકમાં પંદર આવશે ?

(૪) ચાર ભીખારીને દરેકને પંદર પૈ. આપો તો બધા મળીને કેટલા આના ખરચ થયો ?

(૫) "સોવરેન" કરી સોનાનો શિક્કો છે તેની કિમત ૧૫ રૂપિઆ થાય છે તો ૪ સોવરેનના કેટલા રૂપિઆ આવશે ?

[સુચના:—આ જાતના બીજા દાખલા શિક્ષકે બનાવી વર્ગમાં પુછવા.]

પાઠ ૫૩.

કોઇ પણ સંખ્યામાં મોઢેથી ૧૬ ઉમેરવા કે બાદ કરવા હોય તો શું કરશો ?

૫૮ માં ૧૬ ઉમેરો. (૫૮+૧૦=૬૮, ૬૮+૬=૭૪). ૧૫૭. માંથી ૧૬ બાદ કરો. (−૧૦−૬).

૧૬×૬=૯૬. હવે એક રૂપિઆના ૧૬ આના છે તો ૭ રૂપિઆના કેટલા આના ?

૧૬×૪=૬૪ તો ૬૪ આનાના રૂપિઆ કેટલા ? ૬૪ આનાના પાવલા કેટલા ?

૭૦ આનામાંથી કેટલા રૂપિઆ આવે ને કેટલા આના રહે ?

૧૬×૨=૩૨ તો ૨ રૂપિઆના આના કેટલા ? ૨ રૂપિઆ ૪ આનાના આના કેટલા ?

દાખલા ૫૩. ક.

(૧)

૧૬+૧૬=૩૨	૧૬૦−૧૬=૧૪૪
૩૨+૧૬=	૧૪૪−૧૬=
જવાબ ૧૬૦ સુધી.	જવાબ ૦ સુધી.

(૨)

૧૬×૧=૧૬	૧×૧૬=૧૬	૧૬÷૧=૧૬	૧૬÷૧૬=૧
૧૬×૨=૩૨	૨×૧૬=૩૨	૩૨÷૨=૧૬	૩૨÷૧૬=૨
૧૬×૩=	૩×૧૬=	૪૮÷૩=	૪૮÷૧૬=
૧૬×૧૦ સુધી.	૧૦×૧૬ સુધી.	૧૬૦÷૧૦ સુધી.	૧૬૦÷૧૬ સુધી.

(૩) પેહલા બે પાડા મોઢે કરો તથા સઘળા પાડા ચોપડીમાં લખો.

(૪)

૧૬X ૫ ૧૫X ૪ ૧૪X ૩ ૧૬X ૬ ૧૫X ૫ ૧૪X ૭ ૧૬X ૨
૧૧X ૯ ૧૬X ૭ ૧૨X ૮ ૧૬X ૧ ૧૬X ૯ ૧૩X ૮ ૧૪X ૫
૧૬X ૪ ૨X૧૬ ૧૬X૧૦ ૧૬X ૮ ૧૪X ૬ ૧૬X ૩ ૧૩X ૯
૨X૧૬ ૫X૧૬ ૭X૧૬ ૩X૧૬ ૯X૧૬ ૪X૧૬ ૮X૧૬

(૫)

૪૮÷૧૬ ૮૦÷૧૬ ૩૦÷ ૨ ૧૨૮÷૧૬ ૪૫÷ ૯ ૧૬૦÷૧૬ ૫૦÷૧૦
૬૪÷૧૬ ૧૧૨÷૧૬ ૮૦÷ ૫ ૧૪૪÷૧૬ ૯૬÷૧૬ ૯૮÷ ૭ ૧૬÷૧૬
૩૨÷૧૬ ૮૧÷ ૯ ૭૦÷૧૪ ૧૦૮÷૧૨ ૮૦÷ ૫ ૭૮÷૧૩ ૧૧૨÷ ૭
૯૮÷ ૭ ૬૪÷ ૪ ૯૬÷૧૨ ૯૬÷ ૬ ૬૪÷ ૮ ૬૪÷ ૪ ૪૮÷ ૮
૪૮÷ ૪ ૭૨÷ ૪ ૭૨÷ ૮ ૯૦÷ ૫ ૮૦÷ ૮ ૧૬૦÷૧૦ ૧૨૦÷૧૨

(૬)

૧૬X૨+ ૮ ૧૬X૬+ ૭ ૧૬X૩+ ૯ ૧૬X ૪+૧૫ ૧૬X૭+ ૮
૧૬X૧+૧૫ ૧૬X૮+૧૨ ૧૬X૪+૧૧ ૧૬X ૫+૧૪ ૧૬X૨+૧૩
૧૬X૯+૧૪ ૧૬X૧+ ૬ ૧૬X૩+ ૭ ૧૬X ૭+૧૦ ૧૬X૪+૧૨
૧૬X૫+ ૮ ૧૬X૯+ ૭ ૧૬X૮+૧૩ ૧૬X૧૦+૧૨ ૧૬X૬+ ૯

(૭) નીચેના દાખલામાં ભાગાકાર તથા શેષ કહો.

૪૦÷૧૬ ૨૫÷૧૬ ૩૫÷૧૫ ૫૨÷૧૬ ૩૦÷ ૯ ૫૭÷૧૬
૭૮÷૧૬ ૯૩÷૧૬ ૧૧૦÷૧૬ ૧૨૫÷૧૬ ૧૪૧÷૧૬ ૧૫૩÷૧૬

(૮) નીચે જણાવેલા રૂપિઆના આના કરો.

રૂ. આ૦	રૂ. આ૦	રૂ. આ૦	રૂ. આ૦ આ૦	રૂ. આ૦ આ૦
૬=	૨=	૩=	૨ ૬=	૭ ૭=
૯=	૮=	૫=	૩ ૪=	૯ ૨=
૭=	૧૦=	૪=	૪ ૫=	૧૦ ૮=

(૯) નીચે જણાવેલી સંખ્યાઓ આના છે તેના રૂપિઆ કરો

૪૮ ૮૦ ૧૧૨ ૧૪૪ ૩૨ ૯૬ ૧૨૮ ૧૬૦
૬૪ ૩૨ ૫૦ ૨૦ ૨૪ ૩૦ ૩૫ ૪૦
૪૪ ૫૫ ૬૨ ૬૯ ૭૩ ૭૫ ૮૩ ૯૯
૧૧૫ ૧૨૦ ૧૩૦ ૧૩૭ ૧૪૦ ૧૪૫ ૧૫૦ ૧૬૫

દાખલા ૫૩. ખ.

(૧) એક મજુર રોજ ૭ આના કમાય છે તો ૧૬ મજુરો કેટલા આના કમાશે? તે સઘળા આનાના રૂપિઆ કેટલા થશે?

(૨) રોજ ૧૬ દોઢિઆં ખરચ તો કેટલા દિવસમાં ૬૪ દોઢિઆં પુરાં થઇ જશે?

(૩) ૧૪૪ આફુસની કેરી સોલ માણસોમાં સરખે ભાગે વ્હેંચી આપો તો દરેક માણસને શું મળશે? જો દરેક કેરીની કિમત એક આનો હોય તો એ સઘળી કેરીઓ પછવાડે શું ખરચ થશે?

(૪) ૧૨૪ કોડી છે. દર ૧૬ કોડીનો એકેક ઢગલો કરો તો બધા મળી કેટલા ઢગલા થાય? બાકી કેટલી કોડી રહે?

(૫) એક દશ રૂપિઆની નોટ વટાવી કેટલા માણસોને સરખે ભાગે આપો તો દરેક માણસને ૧૬ આના મળે?

(૬) એક માણસે ૩ રૂપિઆ ૧૨ આના પોતાના ચાકરોમાં સરખે ભાગે આપ્યા દરેક ચાકરને પાંચ આના મળ્યા ત્યારે બધા મળી કેટલા ચાકરો હશે?

(૭) એક ઠેકાણે ચાર ચાર નારંગીના ૧૨ ઢગલા છે. હવે એ સઘળી નારંગી એકઠી કરી સોલ સોલનો ઢગલો કરશો તો કેટલા ઢગલા થશે?

(૮) ૬ રૂ. ૪ આના કરી દશ માણસોને સરખે ભાગે આપો તો દરેકને શું મળશે?

(૯) ૧૬ મજુર છે. દરેક મજુરને ૭ આના આપવા છે તો બધા મળી કેટલા રૂપિઆ જોઇશે?

(૧૦) ૧૫૫ ચીજના ૧૬ સરખા ભાગ કરતાં બાકી શું વધશે?

(૧૧) ૯ રૂ. ૬ આનાના આના કરો તે કેટલાં માણસોમાં વ્હેંચશો તો દરેકને એક રૂપિઆમાં એક આનો ઓછો મળશે?

(૧૨) ૮૯ દોઢિઆં છે. ઓછામાં ઓછાં કેટલા દોઢિઆં વધારે હોય તો ૧૬ માણસને સરખે ભાગે વ્હેંચી શકાય?

[સૂચના :—આ જાતના બીજા મોઢેના દાખલા બનાવી પુછવા]

*૨૦

પાઠ ૫૪.

કોઇ પણ સંખ્યામાં ૧૭, ૧૮ કે ૧૯ મોઢેથી કેમ ઉમેરવા કે બાદ કરવા તે કહો.

૧૨૫ એમાં ૧૭, ૧૮ અને ૧૯ ઉમેરો. ૨૫૭ એમાંથી ૧૭, ૧૮ અને ૧૯ બાદ કરો.

૧૭×૬=૧૦૨. એમાંથી ભાગાકાર કેટલા કાઢી શકશો?

દાખલા ૫૪.

(૧)

૧૭+૧૭=૩૪	૧૮+૧૮=૩૬	૧૯+૧૯=૩૮
૩૪+૧૭=૫૧	૩૬+૧૮=૫૪	૩૮+૧૯=૫૭
જવાબ ૧૭૦ સુધી.	જવાબ ૧૮૦ સુધી.	જવાબ ૧૯૦ સુધી.

(૨)

૧૭૦−૧૭=૧૫૩	૧૮૦−૧૮=૧૬૨	૧૯૦−૧૯=૧૭૧
૧૫૩−૧૭=૧૩૬	૧૬૨−૧૮=૧૪૪	૧૭૧−૧૯=૧૫૨
જવાબ ૦ સુધી.	જવાબ ૦ સુધી.	જવાબ ૦ સુધી.

(૩)

૧૭× ૧=૧૭	૧×૧૭=૧૭	૧૭÷ ૧=૧૭	૧૭÷૧૭=૧
૧૭× ૨=૩૪	૨×૧૭=૩૪	૩૪÷ ૨=૧૭	૩૪÷૧૭=૨
૧૭×૧૦ સુધી.	૧૦×૧૭ સુધી.	૧૭૦÷૧૦ સુધી.	૧૭૦÷૧૭ સુધી.

(૪) દાખલા ત્રીજાના પહેલા બે પાડા ચઢ ઉતર મોઢેથી બોલો. તથા સઘળા લખી લાવો.

(૫) દાખલા ત્રીજા પ્રમાણે ૧૮×૧ થી ૧૮×૧૦ સુધી તથા ૧૯×૧ થી ૧૯×૧૦ સુધી દરેકના ચાર પાડા લખો. તથા તેમાંથી પહેલા બબે મોઢે કરો.

(૬)

૧૭×૫	૧૮× ૪	૧૯×૩	૧૭× ૨	૧૮×૧	૧૯× ૨
૧૯×૪	૧૭× ૬	૧૮×૫	૧૯× ૬	૧૭×૪	૧૭× ૮
૧૭×૯	૧૮× ૨	૧૭×૫	૧૭× ૮	૧૭×૭	૧૮× ૬
૧૯×૯	૧૮× ૮	૧૯×૮	૧૮×૧૦	૧૯×૭	૧૮× ૯
૧૮×૬	૧૯×૧૦	૧૮×૭	૧૭×૧૦	૧૮×૩	૧૮×૧૦

(૭)

૯૦÷૧૮ ૫૧÷૧૭ ૩૬÷૧૮ ૫૭÷૧૯ ૧૦૮÷૧૮ ૬૮÷૧૭
૫૪÷૧૮ ૮૫÷૧૭ ૧૨૬÷૧૮ ૧૦૨÷૧૭ ૭૬÷૧૯ ૧૩૬÷૧૭
૧૭૧÷૧૯ ૧૫૩÷૧૭ ૯૫÷૧૯ ૧૪૪÷૧૮ ૩૪÷૧૭ ૧૧૯÷૧૭
૭૨÷૧૮ ૩૮÷૧૯ ૧૦૮÷૧૮ ૧૫૨÷૧૯ ૧૨૬÷૧૮ ૧૩૩÷૧૯

(૮)

૧૮×૫+૧૭ ૧૭×૪+૧૪ ૯×૩+૧૩ ૧૮×૬+૧૧ ૧૯× ૯+૧૨
૧૭×૭+૧૦ ૧૮×૮+૧૩ ૧૯×૬+૧૫ ૧૮×૯+૧૭ ૧૯×૧૦+૧૦

(૯) નીચેના દાખલામાં ભાગાકાર અને શેષ કહો.

૪૦÷૧૯ ૪૫÷૧૭ ૬૨÷૧૮ ૭૦÷૧૯ ૮૫÷૧૮ ૧૨૦÷૧૯ ૧૪૦÷૧૮

પાઠ ૫૫.

વીશ એટલે કેટલા દશક? બે દશક બે વખત લો તો કેટલા થાય? ત્યારે ૨૦×૨ શું?

૨×૧=૨ નો પાઠ ૨×૧૦ સુધી બોલો ને તે પરથી ૨૦×૧ નો પાઠ ૨૦×૧૦ સુધી જોડી બોલી દેખાડો. જો ૨×૫=૧૦ તો ૨ દશક પાંચ વખત તે કેટલા થયા?

આપણે ત્યાં સોનાનો સિક્કો 'સોવરેન' કરી ચાલે છે, તેના રૂપિઆ કેટલા?

હવે એજ 'સોવરેન' વેલાતમાં ચાલે છે તેના વીશ ન્હાના સિક્કા છે. તે દરેકનું નામ શીલીંગ. કટલી શીલીંગનો એક સોવરેન? એક શીલીંગની પેન્સ કેટલી?

૨૦×૫=૧૦૦ તો ૧૦૦ શીલીંગના સોવરેન કેટલા? ૫ સોવરેનને ૮ શીલીંગની શીલીંગ કેટલી?

દાખલા ૫૫. ક.

(૧)

૨૦+૨૦=૪૦	૨૦૦–૨૦=૧૮૦
૪૦+૨૦=	૧૮૦–૨૦=
જવાબ ૨૦૦ સુધી.	જવાબ ૦ સુધી.

(૨)

૨૦×૧=૨૦	૧×૨૦=૨૦	૨૦÷૧=૨૦	૨૦÷૨૦=૧
૨૦×૨=	૨×૨૦=	૪૦÷૨=	૪૦÷૨૦=
૨૦×૧૦ સુધી.	૧૦×૨૦ સુધી.	૨૦૦÷૧૦ સુધી.	૨૦૦÷૨૦ સુધી.

(૩) બીજા દાખલાના પેહલા બે પાડા ચઢ ઉતર મોઢે બોલો. તથા ચારે લખી લાવો.

(૪)

૨૦×૭	૨૦×૯	૨૦×૬	૨૦×૪	૨૦×૩	૨૦×૫
૨૦×૧	૨૦×૧૦	૨૦×૮	૨૦×૨	૭×૨૦	૯×૨૦
૫×૨૦	૮×૨૦	૩×૨૦	૧×૨૦	૬×૨૦	૪×૨૦

(૫)

૬૦÷૨૦	૮૦÷૨૦	૧૪૦÷૨૦	૧૮૦÷૨૦	૪૦÷૨૦	૧૦૦÷૨૦
૧૨૦÷૨૦	૧૬૦÷૨૦	૨૦૦÷૨૦	૨૦૦÷૧૦	૧૦૦÷૫	૬૦÷૩

(૬) નીચેની સંખ્યાના ભાગાકાર તથા શેષ કાઢો.

૨૭÷૨૦	૩૫÷૨૦	૪૩÷૨૦	૫૭÷૨૦	૬૯÷૨૦	૭૭÷૨૦	૮૬÷૨૦
૯૯÷૨૦	૧૧૬÷૨૦	૧૩૩÷૩૦	૧૫૦÷૨૦	૧૫૯÷૨૦	૧૬૭÷૨૦	૧૯૨÷૨૦

(૭) નીચેની શીલીંગના સાવરેન કરો.

૨૪ ૩૮ ૪૫ ૫૬ ૬૫ ૭૩ ૮૨ ૯૩ ૧૦૩ ૧૧૧ ૧૩૦.

(૮) નીચેના સાવરેન, શીલીંગની શીલીંગ કરો.

સો.	શી.	શીલીંગ.	સો.	શી.	શીલીંગ	સો.	શી.	શીલીંગ
૩	૫=		૯	૧=		૭	૧૨=	
૪	૬=		૫	૩=		૮	૧૫=	
૮	૧૦=		૬	૨=		૯	૧૯=	

દાખલા ૫૫ ખ.

(૧) એક આનાના વીસ કાગજ મલે તો આઠ આનાના કટલાં ?

(૨) વીશ વીશ ચીજના ઢગલા કરતાં પાંચ ઢગલા થયા ને ૧૭ ચીજ બાકી રહી ત્યારે કેટલી ચીજ બધી મળી હશે ?

(૩) રૂ. ૨૦×૭ એટલે કેટલા રૂપિઆ ? એ રૂપિઆમાંથી દશ દશ રૂપિઆની નોટ લીધી હોય તો કેટલી લેવાશે ?

(૪) ૨૦×૫ એમાં કેટલા દશક સમાય છે ?

(૫) ૪ સોવરેનની શીલીંગ કરી ૧૦ માણસોને સરખે ભાગે આપો તો દરેકને શું મળશે ?

(૬) રોજ વીશ લીટી કવિતા મોઢે થાય તો એક અઠવાડિઆમાં કેટલી થાય ?

(૭) ૧૪૦ સીપાઇઓને કેટલી ટુકડીમાં ગોઠવો તો દરેકમાં વીશ ઉભા રહે ?

(૮) અધમણના ૨૦ શેર તો ૧૦૦ શેરના કેટલા અધમણ થાય ?

(૯) દશ દશ પેરના દશ ઢગલા છે એ સઘળાં પેરના વીશ વીશના ઢગલા કરો તો કેટલા થાય ?

(૧૦) ૧૪૫ રૂપિઆ ૨૦ માણસમાં સરખે ભાગે વ્હેંચતાં દરેકને કેટલા રૂપિઆ આવે ? બાકી શું રહે ?

(૧૧) ઉપલા દાખલામાં જે રૂપિઆ રહ્યા તેના આના કેટલા આવે ? તે આના ૨૦ માણસોમાં વ્હેંચતાં દરેક માણસને શું આવે ?

(૧૨) ૪ સાવરેન ને ૧૦ શીલીંગ છે તે સઘળાની શીલીંગ કરી ૨૦ માણસોને સરખે ભાગે વ્હેંચો તો દરેકને કેટલી શીલીંગ મળશે ? બાકી કેટલી શીલીંગ રહેશે ? એ બાકી રહેલી શીલીંગની પેન્સ કરી એજ માણસોને વ્હેંચી આપો તો દરેકને કેટલી પેન્સ મળશે ?

દાખલા ૫૫ ગ. (પૂનરાવર્તન).

(૧)

૧૨X ૬	૧૫X ૫	૧૬X ૭	૧૮X ૬	૧૯X ૩	૧૪X ૪
૧૩X ૭	૧૮X ૮	૧૨X ૮	૧૫X ૭	૧૬X ૯	૧૨X ૮
૧૯X ૩	૧૭X ૭	૧૯X ૭	૧૭X ૮	૧૯X ૯	૧૩X ૮
૧૨X ૧	૧૯X ૮	૧૨X ૯	૨૦X ૫	૧૨X ૭	૧૪X ૭
૧૭X ૫	૯X૧૯	૫X૧૩	૧૪X ૭	૭X૧૩	૩X૧૮
૧૨X ૯	૮X૧૨	૧૭X ૫	૧૩X ૯	૧૭X ૬	૧૮X ૮
૧૫X ૫	૧૬X ૯	૧૫X ૭	૧૬X ૯	૧૫X ૯	૯X૧૭
૧૭X ૨	૫X૧૪	૭X૧૫	૯X૧૬	૧૦X૧૭	૨X૧૩
૧૩X ૫	૧૩X ૯	૧૪X ૬	૧૯X ૫	૧૯X ૫	૧૩X ૯
૧૨X ૬	૧૬X ૮	૯X૧૩	૮X૧૪	૯X૧૯	૧૦X૧૨
૧૩X ૯	૧૨X ૩	૪X૧૪	૬X૧૬	૧૮X ૯	૧૭X ૭

(૨)

૨૪÷ ૪	૩૨÷ ૮	૪૦÷૧૦	૪૮÷ ૪	૫૨÷ ૪
૧૦૨÷ ૭	૫૭÷૧૯	૧૩૬÷ ૮	૯૫÷ ૫	૧૦૨÷ ૬
૫૧÷ ૩	૧૨૬÷૧૮	૮૫÷૧૭	૧૩૩÷૧૯	૧૮૦÷ ૯
૯૦÷૧૮	૫૭÷૧૯	૭૮÷૧૩	૧૦૮÷૧૨	૯૧÷૧૩
૮૦÷ ૫	૧૧૯÷ ૭	૧૬૨÷૧૮	૩૬÷ ૬	૩૬÷૧૮
૭૬÷ ૪	૯૧÷૧૩	૧૩૬÷૧૭	૧૦૪÷ ૮	૧૭૦÷૧૦
૧૫૩÷૧૭	૩૬÷ ૨	૧૦૮÷૧૬	૧૦૫÷ ૭	૧૩૫÷૧૫
૬૬÷૧૧	૭૨÷ ૬	૯૬÷ ૬	૯૪÷૧૨	૯૬÷ ૮
૬૫÷ ૫	૭૮÷ ૬	૮૦÷ ૫	૧૧૪÷ ૬	૧૧૯÷૧૭
૧૪૪÷ ૮	૧૦૦÷ ૫	૮૦÷૨૦	૮૫÷ ૫	૧૧૨÷૧૪
૧૪૪÷ ૯	૧૨૮÷ ૮	૩૬÷૧૨	૧૩૩÷ ૭	૨૦૦÷૨૦
૧૩૦÷૧૩	૧૬૦÷૧૦	૧૦૦÷૧૦	૧૨૬÷૧૮	૧૨૦÷૧૫
૯૮÷ ૩	૧૦૪÷ ૮	૧૧૭÷૧૩	૨૬÷ ૨	૧૯૯÷૧૯

(૩)

૧૩×૭−૪×+૫૯+૧૨+૧૬−૯−૬−૩

૧૯×૯−૨૦×૫+૪+૧૫+૬+૪−૨૦−૧૨−૮−૧૫+૬+૪

૧૬×૯−૧૦×૪+૬+૨૭+૧૩−૯−૮−૭−૬−૫−૧−૧૧−૧૦

૧૭×૮−૧૦૮÷૯−૨×૯૫−૪+૬−૭−૩−૫+૪−૨+૩

(૪) નીચેની દરેક સંખ્યા કઇ કઇ બે સંખ્યાઓના ગુણાકારથી થાય છે તે કહો.

૨૨. ૨૪. ૨૮. ૩૩. ૨૬. ૫૧. ૩૬. ૪૪. ૪૮. ૧૩૫.
૩૦. ૩૨. ૪૫. ૩૪. ૫૪. ૩૮. ૬૦. ૧૦૮. ૧૦૪. ૧૪૪.
૧૬૦. ૯૦. ૭૬. ૫૭. ૧૦૮. ૧૪૦. ૧૨૬. ૧૭૧. ૧૫૨. ૧૫૦.
૧૨૮. ૬૮. ૧૧૯. ૮૫. ૧૭૦. ૭૭. ૧૦૨. ૯૯. ૨૦૦. ૧૦૦.

[સૂચનાઃ—આ પ્રકરણમાં જે પ્રમાણે પાડા શિખવવાની રીત વાપરી છે તે પ્રમાણે ઘટિત જણાય ત્યારે શિક્ષકે ૨૦×૧ થી ૪૦×૧ સુધીના પાડા વિદ્યાર્થિને શિખવવા].

પ્રકરણ ૧૩.

(બે અંકી સંખ્યાના એક અંકી કે બે અંકી સંખ્યા વતે ગુણાકાર.)

પાઠ ૫૬.

૬ ચીજ ચાર વખત લો તો કેટલી થાય? ૨૪ એકમ કે ૨૪ દશક?

બે દશક બે વખત લો તો શું થાય? પાંચ દશક ત્રણ વખત લો તો કેટલા દશક થાય? ૧૫ દશકમાં સો કેટલા?

૭ દશક સાત વખત લો તો જવાબ કેટલા દશક આવે?

પાંચ એકા પાંચનો પાડો બોલી જાઓ ને તેપરથી પાંચ દશક એક વખત લો તો શું આવે? પાંચ દશક બે વખત લો તો શું આવે? એમ ૫ દશક ૧૦ વખત લો તો શું આવે તે શોધી કાઢો.

દાખલા ૫૬.

(૧)

૨×૧=૨	૨૦×૧=	૩×૧=૩	૩૦×૧=
૨×૨=	૨૦×૨=	૩×૨=	૩૦×૨=
૨×૧૦ સુધી.	૨૦×૧૦ સુધી.	૩×૧૦ સુધી.	૩૦×૧૦ સુધી.
૪×૧=૪	૪૦×૧=	૫×૧=૫	૫૦×૧=
૪×૨=૮	૪૦×૨=	૫×૨=	૫૦×૨
૪×૧૦ સુધી.	૪૦×૧૦ સુધી.	૫×૧૦ સુધી.	૫૦×૧૦ સુધી.

(૨) એજ પ્રમાણે ૬૦×૧ થી ૬૦×૧૦ સુધી, ૭૦×૧ થી ૭૦×૧૦ સુધી, ૮૦×૧ થી ૮૦×૧૦ સુધી અને ૯૦×૧ થી ૯૦×૧૦ સુધીના પાડા બોલી જાઓ.

(૩)

૩ દશક ૩ વખત= દશક	૮ દશક ૬ વખત= દશક
૬ દશક ૫ ,, = ,,	૫ ,, ૭ ,, = ,,
૭ ,, ૪ ,, = ,,	૯ ,, ૮ ,, = ,,
૨ ,, ૭ ,, = ,,	૪ ,, ૯ ,, = ,,

(૪)

૨૦× ૫	૩૦× ૬	૪૦× ૩	૫૦× ૫	૬૦× ૭
૩૦× ૮	૮૦× ૭	૯૦× ૮	૬૦× ૮	૭૦× ૫
૧૦૦÷ ૫	૨૦૦÷૨૦	૩૦૦÷૬૦	૭૦૦÷૭૦	૮૦૦÷૩૦૦
૨૦૦÷ ૫	૨૮૦÷૪૦	૩૫૦÷૫૦	૩૬૦÷ ૯	૩૬૦÷ ૬
૭૦× ૨	૨૦× ૯	૯૦× ૯	૮૦× ૮	૧૫૦÷ ૫
૧૮૦÷૬૦	૫૪૦÷૬૦	૩૫૦÷ ૫		

પાઠ ૫૭.

એક માણસ રોજ ત્રણ દશક અને બે એકમ રૂપિઆ કમાય છે. તો ત્રણ દિવસમાં તે શું કમાશે? (૩×૩=૯ દશક ને ૩×૨=૬ એકમ.)

૩૨×૪ એ ગુણાકારમાં કેટલા દશક ને કેટલી એકમ કેટલી વખત લેવા કહ્યાં છે?

	દશક	એકમ
	૩	૨
×૩=	૯	૬

	દશક	એકમ
	૩	૭
×૪=	૧૨	૨૮
=	૧૪	૮

૩૬×૪ નો ગુણાકાર એજ પ્રમાણે ખાના પાડી કરો. ૬ એકમ ૪ વખત લો તો શું આવશે? ૨૪ એકમમાં દશક કેટલા? ૩ દશક ૪ વખત લો તો કેટલા દશક? ૧૨ દશક ને એકમમાંથી મળેલા બે દશક મળી કેટલા દશક થયા? ૧૪ દશકમાં સો કેટલા? ત્યારે જવાબ શું?

૫૩×૮ એ ગુણાકાર ઉપર દેખાડયા પ્રમાણે ખાના પાડી કરી દેખાડો.

૬૫×૯ એ દાખલો મોઢેથી બોલી કરી બતાવો.

```
 ૬૫
× ૯      [ બોલવામાં :—નવ પચાં પીસતાલીસીઓ પાંચ,
——   વદી ચાર, નવે છગ ચોપન ને ચાર અઠાવન. ]
૫૮૫
```

ઉપલા દાખલામાં નવ પચાં પીસતાલીસ એમાં તમે એકમનો એકમે ગુણાકાર કર્યો કે દશકે? ૪૫ શુ? ૪૫ માં દશક કેટલા? એ ૪ દશકનું શું કરશો? છ નવાં ચોપન એમાં એકમનો એકમે ગુણાકાર છે કે? ૬×૯=૫૪ એ શું આવ્યા? ૫૪ માં ૪ કેમ ઉમેર્યા? જવાબ શું?

દાખલા ૫૭. ક.

(૧)

૪૦ × ૩ + ૪ × ૩=	એ પરથી	૪૪ × ૩=
૩૦ × ૨ + ૬ × ૨=	,,	૩૬ × ૨=
૫૦ × ૪ + ૫ × ૪=	,,	૫૫ × ૪=
૩૦ × ૫ + ૭ × ૫=	,,	૩૭ × ૫=
૨૦ × ૬ + ૯ × ૬=	,,	૨૯ × ૬=
૩૦ × ૮ + ૭ × ૮=	,,	૩૭ × ૮=
૨૦ × ૬ + ૨ × ૬=	,,	૨૨ × ૬=
૪૦ × ૭ + ૯ × ૭=	,,	૪૯ × ૭=
૩૦ × ૩ + ૬ × ૩=	,,	૩૬ × ૩=
૫૦ × ૪ + ૭ × ૪=	,,	૫૭ × ૪=

દાખલા ૫૭. ખ. (લખીત).

(૧) નીચેની સંખ્યાઓના ગુણાકાર કરો.

૨૬×૨	૩૩×૩	૪૨×૨	૫૧×૪	૬૨×૩	૭૧×૪	૭૪×૨
૭૦×૪	૮૧×૫	૯૨×૪	૯૭×૧	૯૧×૫	૯૩×૩	૧૦૦×૪
૨૬×૭	૨૮×૮	૩૨×૯	૩૫×૮	૪૭×૯	૫૭×૬	૬૯×૮
૭૫×૮	૮૪×૯	૯૯×૯	૯૩×૮	૯૨×૭	૯૮×૭	૬૩×૬
૭૭×૭	૮૩×૫	૭૧×૯	૭૨×૬	૫૯×૯	૭૭×૭	૮૮×૮
૪૦×૬	૪૨×૯	૭૯×૭	૬૩×૮	૭૫×૯	૬૬×૬	૭૨×૭

(૨)

૨૮×૯+૩૫×૪	૪૫×૫+૨૮×૭	૫૩×૯−૨૮×૭
૨૭×૩+૫૩×૫	૫૭×૭−૪૩×૩	૬૭×૭−૪૨×૫
૩૫×૪+૨૮×૬	૬૩×૫−૪૭×૩	૫૩×૬−૨૮×૭
૫૩×૯+૪૨×૭	૭૭×૮−૫૫×૯	૬૩×૯+૪૨×૬
૯૨×૯−૮૩×૪	૮૫×૩+૮૭×૮	૮૮×૯−૭૨×૭
૫૩×૩+૬૫×૬+૭૭×૭	૨૫×૯+૪૬×૬+૫૩×૮	
૫૭×૭−૬૭×૯+૬૩×૮	૨૬×૯−૮૨×૫+૯૧×૯	
૨૨×૯−૩૫×૮+૪૨×૬	૨૭×૭+૩૭×૬−૨૩×૮	
૪૨×૭+૫૮×૬−૬૦×૫	૪૨×૩+૨૧×૯+૩૨×૩	
૬૫×૮−૭૨×૯+૮૩×૬	૭૨×૭−૭૨×૯+૮૨×૮	

(૩) સાત ભાઇઓને દરેકને ૫૭ રૂપિઆ વારસો મળ્યો તો આખો વારસો શું હશે ?

(૪) નવ વખત ૯૯ લખી તેનો સરવાળો કર્યો હોય તો જવાબ શું આવશે તે ગુણાકાર વતે શોધી કાઢો.

(૫) એક માણસને દર મહિને ૭૦ રૂપિઆ ખર્ચ થાય છે, તો સાત મહિનાનો તેનો ખર્ચ શું હશે ?

(૬) એક આગગાડી દર કલાકના ૪૫ માઇલની ઝડપે ચાલે છે તો આઠ કલાકમાં કેટલા માઇલ ચાલી શકશે ?

(૭) બે છોકરાઓ દરેક પાસે ૬૭ કોડી છે. બીજા ત્રણ છોકરામાંના દરેક પાસે ૭૭ કોડીઓ છે. સઘળી કોડી એકઠી કરો તો કેટલી થાય ?

(૮) એક માણસની એક વર્ષની આવક ૯૮૭ રૂપિઆ છે. તેનો પેહલા ત્રણ મહિનાનો ખર્ચ દર મહિને ૫૩ રૂપિઆ છે. બીજા ચાર મહિનાનો ખર્ચ દર મહિને ૪૮ રૂપિઆ છે. તથા બાકીના પાંચ મહિના દર મહિને ૫૦ રૂપિઆ ખર્ચ છે, ત્યારે વર્ષને છેડે તેની પાસે શું રહેશે ?

(૯) એક ઇજનેર દર મહિને ૩૧૪ રૂપિઆ કમાય છે. તેનો ખર્ચ દર મહિને રૂ૨૭૩ છે, તો નવ મહિનાને છેડે તેની પાસે કેટલા રૂપિઆ બચ્યા હશે ?

(૧૦) એક આગગાડીમાં ૯ ડબ્બા જોડેલા છે. દરેક ડબ્બામાં ૬૮ માણસો છે. ત્યારે આખી ગાડીમાં કેટલાં માણસો બેઠાં હશે ?

(૧૧) એક વર્ગમાં ૪૭ છોકરા છે. દરેક છોકરા પાસે આઠ ચોપડી છે. તો વર્ગમાં બધી મળી ચોપડી કેટલી હશે ?

(૧૨) એક રૂપિઆના ૬૪ દોઢિઆં તો નવ રૂપિઆના કેટલાં ?

(૧૩) સાત કોથળી છે. દરેક કોથળીમાં નવ રૂપિઆના દોઢિઆં છે. અકેક રૂપિઆના ૬૪ દોઢિઆં તો બધી કોથળી મળી કેટલાં દોઢિઆં હશે ?

(૧૪) એક કબટના સાત ખાનાં છે. દરેક ખાનામાં ૬૫ ચોપડી છે, તો આખી કબાટમાં કેટલી ચોપડી હશે ?

(૧૫) ૮૮×૯ અને ૯૩×૮ એ બે સંખ્યાઓમાં મોટી કઇ ? અને કેટલી મોટી તે શોધી કાઢો.

પાઠ ૫૮.

બે પાટ ને ત્રણ સળી ત્રણ વખત લો તો કેટલા પાટ ને કેટલી સળી થઇ ?

બે શતક ને ત્રણ દશક ત્રણ વખત લો તો કેટલા શતક ને કેટલા દશક થયા ?

ચાર દશક છ વખત લો કેટલા દશક થાય ? ૨૪ દશકમાં દશક કેટલા ?

૧ શતક ને ચાર દશક છ વખત લો તો ચાર શતક ને ચોવીશ શતક થાય તો તે બધા મળી કેટલા શતક ને કેટલા દશક કેહવાય ?

ત્રણ શતક ને પાંચ દશક ત્રણ વખત લો તો જવાબ શું આવે ?

બે શતક, ચાર દશક ને બે એકમ ચાર વખત લો તો શું આવે ? આઠ શતક, ૧૬ દશક ને આઠ એકમ એટલે બધા મળી કેટલા શતક, દશક ને એકમ ?

૩૦૨×૨ અને ૩૫૬×૭ નો ગુણાકાર નીચે આપ્યો છે તે તપાસો.

	શતક	દશક	એકમ
	૩	૦	૨
×			૨
=	૬	૦	૪ જવાબ.

	શતક	દશક	એકમ
	૩	૫	૬
×			૭
=	૨૧	૩૫	૪૨
=	૨૧	૩૯	૨
=	૨૪	૯	૨ જવાબ.

૩૫૬×૭ એ દાખલો બોલીને કરી સંભળાવો.

[સાત છંગ બેતાલીસીએ બે વદી ૪, સાત પંચા પાંત્રીસ ને ચાર ઓગણચાળીસ વદી ત્રણ, સાત ત્રી એકત્રીશ ને ત્રણ ૨૪. જવાબ બે હજાર ચારસો બાણું].

એ દાખલામાં બેતાળીસમાંથી વદી ૪ લીધી તે શું ? તે વદી ૩૫ માં શા માટે ઉમેરી ? ૩૯ ની વદી ૩ કયાં ઉમેરશો ને શા માટે ?

ઉપર દેખાડયું છે તેમ ખાના પાડી ૭૦૩×૮ એ દાખલો કરી બતાવો.

દાખલા ૫૮. (મોઢેના.)

(૧)

શતક	ને દશક		
૨	૩	×	૩
૪	૨	×	૫
૫	૦	×	૬
૬	૧	×	૯

શતક	દશક	ને એકમ		
૨	૩	૪	×	૨
૩	૪	૬	×	૩
૫	૦	૬	×	૪
૬	૦	૦	×	૭

દાખલા ૫૮. (લખીત.)

(૧) નીચે આપેલા ગુણાકાર કરો.

૧૨૩×૩	૨૪૨×૪	૨૧૧×૫	૩૨૨×૪	૬૦૧×૫	૭૧૧×૮
૨૫૪×૪	૩૪૭×૬	૪૦૮×૭	૫૧૯×૩	૬૦૨×૨	૭૧૭×૯
૧૬૮×૫	૩૦૯×૪	૫૬૮×૮	૬૦૯×૭	૭૧૩×૩	૮૧૫×૮
૯૯૯×૯	૮૮૦×૮	૮૭૧×૪	૯૯૨×૬	૫૪૭×૭	૬૧૩×૯
૭૫૪×૪	૮૬૮×૯	૭૦૫×૭	૮૦૦×૯	૯૦૩×૩	૬૦૫×૯

૧૨૩×૪×૩. ૨૬૪×૪×૫. ૧૨૮×૨×૩. ૨૭૭×૫×૬. ૩૧૧×૨×૭. ૪૧૮×૩×૯.

(૨)

૧૧૨×૩– ૯૮×૪	૧૫×૭+૧૪૩×૮	૨૫૩×૯–૩૪૩×૪
૫૬૭×૮–૪૧૩×૫	૬૧૭×૯–૭૧૫×૫	૯૦૧×૩+૭૧૮×૯
૧૨૭×૯+૨૬૩×૭	૪૦૧×૮–૩૧૭×૭	૮૧૫×૮–૬૨૫×૭
૫૪૧×૭+૬૫૩×૮	૭૭૭×૯–૮૮૮×૬	૯૯૯×૯–૮૮૮×૮
૧૨૨×૩×૪×૫	૨૬૩×૨×૩×૪	૩૧૭×૩×૪×૫×૬

(૩)

ઉપરના પાઠમાં સમજાવ્યું છે તે પ્રમાણે શતક એકમના ખાના પાડી નીચેના દાખલા કરો.

૬૭૮×૭. ૫૦૯×૮. ૪૭૮×૫. ૬૭૦×૯.

(૪) એક કામપર ૪૯૮ મજુરો કામે લાગ્યાં છે. તેમને દરેકને મહિને નવ રૂપિઆ મજુરી મળે છે, ત્યારે આખા મહિનાની સઘળી મળી શું મજુરી આપવી પડતી હશે?

(૫) એક ટાંકીમાં દર કલાકે ૧૬૪ ગેલન પાણી એક નળ વતે ભરાય છે, તો સાત કલાકમાં તે ટાંકીમાં કેટલું પાણી ભરાશે?

(૬) એક રૂપિઆની ૧૯૨ પૈ તો આઠ રૂપિઆની પૈ કેટલી?

(૭) એક પાઉંડની ૨૪૦ પેન્સ તો છ પાઉંડની પેન્સ કેટલી થશે?

(૮) એક પેટીમાં આઠ કોથળી છે. દરેક કોથળીમાં ૬૫૪ રૂપિઆ છે. તો આખી પેટીમાં કેટલા રૂપિઆ?

(૯) એક ચોપડીના ૧૫૪ પાના છે. દરેક પાને નવ નવ લીટી છે તો બધી મળી લીટી કેટલી?

પાઠ ૫૯.

પાંચ ચીજ બે વખત લો. બીજી પાંચ ચીજ દશ વખત લો. તો બધી મળી કેટલી વખત પાંચ ચીજ લીધેલી કહેવાય?

૫×૧૨ એને બદલે ૫×૨+૫×૧૦ લો તો જવાબ એકજ આવે કે જુદો?

કોઇ પણ સંખ્યા પંદર વખત લેવી હોય તો તેને પહેલાં પાંચ વખત લો. પછી તેજ સંખ્યા ૧૦ વખત લો ને બંનેનો સરવાળો કરો તો તે સંખ્યા ૧૫ વખત લીધેલી થઇ કે નહીં તે ૬×૧૫. એ દાખલો લઇ શોધી કાઢો.

૧૭×૬ તે કેટલા? હવે ૭ ને ૬ વતે ગુણાકાર કરો ને તેમાં ૧૦ નો ૬ વતે ગુણાકાર કરી ઉમેરો તો જવાબ શું?

કોઈ પણ સંખ્યાને ૧૨ વતે ગુણવા હોય તો તે સંખ્યાને પેહલાં બે વતે ગુણી પછી તેજ સંખ્યાને ૧૦ વતે ગુણી બંને ગુણાકારનો સરવાળો કરશું તો તેજ જવાબ આવશે એમ ૮×૧૨ દાખલો લઈ સમજાવો.

૧૫ ને બારે ગુણવા છે. તમે તમારી સ્લેટપર ૧૫ તેની નીચે ૧૫ એમ બાર વખત લખી એ સઘળાનો સરવાળો કરો પછી ૧૫ ને ૨ વતે ગુણો ને ૧૫ ને ૧૦ વખત ગુણી એ બંને ગુણાકારનો સરવાળો કરો. જવાબ પેહલાંનો જેટલોજ છે કે?

એક સંખ્યાને ૨૫ વતે ગુણવી છે તો પેહલાં તેને પાંચ વતે ગુણી પછી તેજ સંખ્યાને ૨૦ વતે ગુણો ને સરવાળો કરો તો જવાબ તેજ આવશે તે ૪×૨૫ ના દાખલાથી દેખાડો.

કોઈ સંખ્યાનો ૪૭ વતે ગુણાકાર કરવો તો કયા બે ગુણાકાર કરી તેનો સરવાળો કરશો?

નીચે કરેલો દાખલો તપાસો. ૩૪×૨૪.

(૧) ૩૪×૨૪ = ૩૪×૪+ ૩૪× ૨૦
= ૧૩૬+ ૬૮૦=૮૨૬.

એજ પ્રમાણે ૩૪×૩૪ એ દાખલો કરી બતાવો.

(૨) નીચેનો દાખલો તપાસો.

૩૪
×૧૪ [ચઉદ ચોક છપનીઓ ૭, વદી ૫, ૧૪ ત્રી બેતાળીસ ને પાંચ સુડતાળીસ.]
———
૪૭૬

તમને ૨૦×૧ સુધી પાડા આવડે છે એટલે વીશની અંદરની સંખ્યાવતે ગુણાકાર કરવો હોય તો છુટા સરવાળાથી કરવાની જરૂર નથી.

૩૪×૧૪ એ દાખલો એકમ ને દશકના છુટા ગુણાકારની રીતે કરી બતાવો.

(૩) ૫૬×૩૭ અને ૨૩૬×૫૩ એ દાખલો નીચે ટુંકમાં કર્યો છે તે તપાસો.

૫૬			૨૩૬		
X૩૭			X૫૩		
૩૯૨	...	(૫૬X ૭)	૭૦૮	...	૨૩૬X ૩
૧૬૮૦	...	+(૫૬X૩૦)	૧૧૮૦૦	...	+૨૩૬X૫૦
૨૦૭૨	...	=(૫૬X૩૭)	૧૨૫૦૮	... =	૨૩૬X૫૩

હવેથી આ જાતના ગુણાકારના દાખલા ઉપલી રીતેજ કરજો.

દાખલા ૫૯ ક.

(૧)

૧૫X૧૦	૧૭X૩૦	૮X૨૦	૯X૪૦	૧૭X૩૦	૧૯X૨૦
૨૦X૨૦	૫X૩૦	૧૬X૪૦	૨૫X૪૦	૨૭X૫૦	૩૭X૩૦
૩૪X૩૦	૩૫X૨૦	૩૭X૫૦	૪૦X૬૦	૫૦X૭૦	૧૦૦X૫૦
૧૨૫X૧૦	૨૦૦X૨૦	૩૦૦X૩૦	૪૦૦X૧૦	૫૦૦X૧૦	૬૦૦X૨૦

(૨) એક સંખ્યાને નીચે આપેલી દરેક સંખ્યાએ ગુણવી છે તો કઇ એકમ ને કયા દશકે ગુણી તે ગુણાકારોનો સરવાળો કરવો, તે કહો. [નમુનો :–૧૫ વતે ગુણવા હોય તો તે સંખ્યાને પેહલાં ૫ વતે ગુણો પછી તે સંખ્યાને ૧૦ વતે ગુણો એ બેનો સરવાળો કરો.]

૨૬.	૩૭.	૪૮.	૫૯.	૬૧.	૬૫.	૭૫.	૭૮.	૯૧.	૯૯.
૧૨.	૨૫.	૪૨.	૬૫.	૭૭.	૯૬.	૮૨.	૮૭.	૧૯.	૯૦.

(૩) ૩૬X૨૫= ૩૬X૫+૩૬X૨૦. એ નમુના પ્રમાણે નીચે આપેલા દાખલા કહી બતાવો. જવાબ કાઢવાની જરૂર નથી.

૧૪X૨૮	૧૭X૩૭	૫૮X૪૩	૬૫X૩૨	૭૫X૫૫	૭૭X૨૯
૨૨X૩૪	૩૪X૨૫	૪૭X૨૮	૪૯X૨૩	૫૧X૨૬	૫૭X૬૯
૧૩૭X૨૮	૨૩૫X૩૯	૩૪૭X૨૬	૪૦૧X૨૦	૫૬૮X૬૭	૯૯૧X૯૨

(૪) ૧૫X૫+૧૫X૩૦=૧૫X૩૫. એ નમુના પ્રમાણે નીચેના દાખલાઓ કહો.

૧૭X૭+ ૧૭X૨૦=	૨૫X૬+ ૨૫X૫૦=
૩૩X૮+ ૩૩X૪૦=	૪૯X૮+ ૪૯X૩૦=
૬૭X૦+ ૬૭X૫૦=	૪૫X૭+ ૪૫X૪૦=
૯૮X૨+ ૯૮X૨૨=	૫૦X૦+ ૫૦X૫૦=
૪૫X૦+ ૪૫X૬૦=	૭૩X૯+ ૭૩+૯૦=
૧૨૫X૭+૧૨૫X૮૦=	૨૨૩X૯+૨૨૩X૧૦=
૩૬૭X૫+૩૬૭X૪૦=	૫૭૮X૨+૫૭૮X૭૦=

દાખલા ૫૯ ખ. (લખીત).

(૧)

૩૫×૩૦	૫૬×૬૦	૮૮×૯૦	૯૯×૭૦	૧૫×૫૦	૪૭×૮૦
૨૮×૧૪	૩૮×૧૫	૪૨×૧૧	૪૮×૧૩	૫૭×૧૨	૬૦×૧૯
૬૫×૨૭	૬૮×૧૯	૭૭×૧૬	૮૦×૨૦	૮૫×૧૮	૯૯×૧૯
૧૨૩×૧૨	૨૩૭×૧૫	૧૫૮×૧૭	૩૩૩×૧૧	૪૫૬×૧૭	૧૨૮×૧૯
૨૩૪×૧૬	૩૪૮×૧૪	૪૪૧×૧૮	૫૬૭×૧૩	૬૭૮×૧૨	૭૦૭×૧૮
૩૩૭×૯૦	૪૦૮×૮૦	૫૧૨×૬૦	૭૮૯×૭૦	૯૧૩×૫૦	૧૩૫×૪૦

(૨)

૩૭×૨૫	૪૫×૨૯	૫૦×૩૧	૬૦×૩૫	૧૫×૪૧	૧૭×૪૩
૨૮×૩૯	૪૪×૪૫	૪૬×૩૯	૫૧×૪૨	૬૬×૫૦	૬૭×૫૭
૭૫×૫૩	૭૮×૪૭	૮૫×૪૨	૯૯×૪૮	૯૨×૪૩	૯૮×૫૮
૯૮×૭૨	૯૯×૯૭	૯૨×૯૯	૮૫×૯૩	૭૫×૮૮	૭૭×૯૭

(૩)

૩૧૭×૪૦	૬૧૮×૬૦	૯૧૨×૯૦	૮૦૫×૭૦	૭૦૦×૮૦	૯૦૧×૪૦
૧૨૫×૩૨	૨૦૭×૩૯	૩૧૫×૪૧	૪૧૮×૪૫	૩૬૭×૫૧	૪૭૮×૨૭
૨૭૧×૪૫	૩૫૮×૭૮	૪૫૬×૮૨	૫૧૭×૫૩	૬૭૮×૭૫	૭૭૮×૭૦
૩૭૪×૯૨	૪૯૮×૮૯	૫૨૭×૭૭	૬૨૩×૮૧	૭૯૮×૯૯	૮૮૧×૭૧
૫૭૬×૭૯	૭૫૧×૬૩	૮૧૨×૮૧	૯૯૯×૯૯	૮૮૮×૮૮	૭૭૨×૭૯
૧૩૪×૯૫	૯૭૮×૩૯	૭૬૧×૫૩	૮૧૨×૬૩	૯૧૭×૭૪	૮૫૭×૮૧

૨૩૬×૫૪+૩૩૫×૬૫−૪૧૩×૪૭. ૨૩૮×૯૮−૧૫૭×૫૫+૨૩૬×૬૯.

દાખલા ૫૯. ગ. (લખીત).

(૧) એક રૂપિઆના ૧૬ આના તો ૮૭૫ રૂપિઆના કેટલા આના થશે ?

(૨) એક આનાની ૧૨ પૈ તો ૫૮૭ આનાની કેટલી પૈ થશે ?

(૩) ૧૭૮ રૂપિઆના આના કરો. જેટલા આના આવે તેની પૈ કરો.

(૪) ઉપરના દાખલાની રીતે ૫૭ રૂપિઆની પૈ કરો.

(૫) એક ફુટના ૧૨ ઇંચ થાય છે, એક ઘર ૧૨૭ ફીટ લાંબુ છે તો તે કેટલા ઇંચ લાંબુ હશે ?

(૬) એક પાઉંડની વીશ શાલીંગ થાય છે તો ૬૧૭ પાઉંડની કેટલી શાલીંગ ?

(૭) એક શાલીંગની ૧૨ પેન્સ તો ૨૩૮ શાલીંગની કેટલી ?

(૮) ૧૭૫ પાઉંડની શાલીંગ કરી તે શાલીંગની પેન્સ કરો.

(૯) ૬૧ રૂપિઆના આના કરી તે આનાની પૈ કરો.

(૧૦) એક મોટા વેપારીની રોજની આવક ૬૩ રૂપિઆ છે તો ૩૬૫ દહાડામાં તેની આવક કેટલી ?

(૧૧) એક વર્ષના દહાડા ૩૬૫ તો ૧૮ વર્ષના દિવસ કેટલા ?

(૧૨) એક છોકરો આઠ વર્ષનો છે તો તેની ઉમ્મરના દિવસ કેટલા ?

(૧૩) એક ખેપીઓ દરરોજ ૧૮ માઇલ ચાલે છે તો તે એક વર્ષમાં કેટલા માઇલ ચાલી રહેશે ?

(૧૪) એક વર્ષમાં જો પર દિવસ છુટી મળે તો ૩૨ વર્ષમાં કેટલા દિવસ છુટી મળે ?

(૧૫) એક મોહલ્લામાં ૧૨૩ ઘર છે. દરેક ઘરમાં ૪૨ માણસો વસે છે તો તે મોહલ્લાની વસ્તી શું હશે ?

(૧૬) એક ઝાડની ૧૮ ડાળી છે તો એવી ૪૭ ઝાડની કેટલી ડાળી હશે ?

(૧૭) એક વાડીમાં ૬૫ આંબા છે. દરેક આંબાની ૨૬ ડાળી છે. દરેક ડાળીપર ૮૮ કેરી છે તો આખી વાડીમાં કેરી કેટલી હશે ?

(૧૮) એક સંખ્યાને ૫ વતે ગુણતાં તેનો જવાબ ૧૨૫ આવે છે તો તે સંખ્યાને ૫૦ વતે ગુણતાં શું જવાબ આવશે ?

(૧૯) એક સંખ્યાને ૯ વતે ગુણતાં જવાબ ૩૫૧ આવે છે તો તે સંખ્યાને ૯૦ વતે ગુણતાં શું જવાબ આવશે ?

(૨૦) એક સંખ્યાને ૫ વતે ગુણતાં ૧૧૫ આવે છે ને ૬૦ વતે ગુણતાં જવાબ ૧૩૮૦ આવે છે. તો તે સંખ્યાને ૬૫ વતે ગુણતાં શું જવાબ આવશે ?

પ્રકરણ ૧૪.

[બે કે ત્રણ અંકી સંખ્યાનો એક કે બે અંકી સંખ્યા વતે ભાગાકાર.]

પાઠ ૬૦.

બાર ટુ ? ૨૪ ચીજના બે સરખા ભાગ કરો તો દરેકમાં શું આવે ?

બે (દશક) સળી ને ૪ ઘન (એકમ) લો. તેના બે સરખા ભાગ કરો. પેહલાં દશકના બે સરખા ભાગ કરો. પછી એકમના સરખા ભાગ કરો. દરેક ભાગમાં શું આવ્યું ?

ચાર દશક લો. તેના બે સરખા ભાગ કરો. દરેક ભાગમાં શું આવશે ?

પાંચ દશક લો. તેના બે સરખા ભાગ કરો. દરેક ભાગમાં કેટલા દશક આવશે ? બાકી કેટલા દશક રહયા ? એ એક દશકને વટાવો તો એકમ કેટલા થાય ?

હવે ૧૦ એકમને બે ભાગમાં વ્હેંચો તો દરેક ભાગમાં કેટલી એકમ ?

ત્યારે ૫૦ ના બે સરખા ભાગ કરો તો દરેકમાં શું આવશે ?

હવે પાંચ દશક (સળી) ને ૪ એકમ (ઘન) લો. એના બે સરખા ભાગ કરવા છે. તો પેહેલાં દશક વ્હેંચો ? દરેક ભાગમાં કેટલા દશક આવ્યા ? કેટલા દશક બાકી છે ? એ બાકી એક દશકને વટાવો તો કેટલા એકમ થાય ? બીજા કેટલા એકમ આપેલા છે ? ત્યારે હવે બધા મળી કેટલા એકમ વ્હેંચવાના છે ? ૧૪ એકમ બે ભાગે આપો તો દરેક ભાગમાં શું આવે ? ત્યારે ૫૪ ચીજના બે સરખા ભાગ કરો તો દરેકમાં શું આવશે ?

આ જાતના દાખલામાં પેહલાં એકમ વ્હેંચવા ઠીક પડશે કે પેહલાં દશક વ્હેંચવા ? કારણ શું ?

ત્રણ દશકને ૯ છે. એને ત્રણ સરખા ભાગમાં વ્હેંચો તો દરેક ભાગમાં શું આવશે ?

સાત દશક ને બે એકમ ત્રણ સરખે ભાગે વ્હેંચો. સાત દશકના ત્રણ સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં કેટલા દશક મુકશો? બાકી કેટલા દશક? એ બાકી દશક વટાવી તેની એકમમાં આપેલી બે એકમ ઉમેરશો તો કેટલી એકમ થઇ? ૧૨ એકમના ત્રણ સરખા ભાગ કરો તો દરેકમાં કેટલી એકમ? ત્યારે ૭૨ ÷ ૩ એટલે કેટલા?

સાત દશકને પાંચ સરખા ભાગમાં વ્હેંચો તો દરેક ભાગમાં શું આવશે? તે માટે નીચે દાખલો લખ્યો છે તે તપાસી પુછેલા સવાલનો જવાબ આપો.

(૧)

૭૦÷૫

```
૫ ) ૭૦ ( ૧૪
    −૫
    ———
     ૨૦
    −૨૦
    ———
      ૦
```

આ દાખલામાં જે સંખ્યાને ભાગવાની છે તે ક્યાં લખી છે? જેટલા ભાગ કરવા છે તે એ રકમની કઇ બાજુએ છે? ભાગવાની સંખ્યાના ડાબા હાથપર વલાયો કાઢયો છે ત્યાં શું લખવાનું છે?

એ દાખલામાં પેહલાં સાત દશકના પાંચ ભાગ કરવા શું કર્યુ છે તે કહો.?

૭−૫=૨ એ ૨ શું, દશક કે એકમ? પછી ૨ જોડે ૦ મુકી ૨૦ કેમ કર્યા? એ વીશ એકમને પાંચે ભાગતાં શું જવાબ આવે? પેહલાં ૨૦ લખી તેમાંથી ૨૦ શા માટે બાદ કર્યા છે? જવાબ ૧ દશક ને ૪ આવ્યો તે ક્યાં લખો છો?

એ પ્રમાણે ૬૦÷૪ નો દાખલો કરી બતાવો.

નીચે ૯૬÷૮ એ દાખલો કર્યો છે તે તપાસો ને પુછેલા સવાલના જવાબ આપો.

(૨) ૯૬÷૮

```
૮ ) ૯૬ ( ૧૨
    ૮
    ———
    ૧૬
    ૧૬
```

આ દાખલામાં ભાગવાની સંખ્યા (ભાજ્ય) ક્યાં લખો છો? જે સંખ્યાવ તે ભાગવાના તે સંખ્યા (ભાજક) ક્યાં લખો છો? જવાબ (ભાગાકાર) ક્યાં લખશો?

પેહલાં ૯ દશકના આઠ સરખા ભાગ કરતાં દરેક ભાગમાં શું દશક આવશે ? એ એક દશક ક્યાં લખશો ? ત્યારે હવે બાકી કેટલા દશક રહ્યા ? એ એક દશક જોડે ઉપરથી ૬ લાવી નીચે લખ્યા તે શા માટે ? ૧૬ એકમ કેમ થઇ ?

૧૬ એકમના આઠ ભાગ કરતાં દરેક ભાગમાં શું આવશે ? બાકી શું રહેશે ? ત્યારે જવાબ શું ?

જે સંખ્યાના ભાગ કરીએ છીએ તે સંખ્યાનું નામ "ભાજ્ય."

જે સંખ્યા વતે ભાગ કરો છો તેનું નામ "ભાજક."

ને જવાબ જે આવે તેનું નામ "ભાગાકાર."

ઉપર દેખાડ્યા પ્રમાણે ૯૧÷૭ નો દાખલો કરી બતાવો તથા તે કરતાં કેમ બોલવું તે શિક્ષક સમજાવે તેમ બોલો.

દાખલા ૬૦ ક.

(૧)

૨૪÷૬	૧૮÷૩	૨૭÷૯	૩૫÷૭	૪૨÷૬	૫૬÷૮	૬૩÷૭
૧૨÷૨	૫૦÷૨	૬૦÷૩	૯૦÷૨	૬૩÷૩	૮૮÷૮	૧૫÷૩
૨૭÷૯	૮૧÷૯	૧૮÷૨	૩૦÷૫	૩૬÷૪	૧૪÷૨	૧૮÷૩
૨૧÷૭	૩૩÷૩	૩૯÷૩	૪૨÷૨	૧૮÷૩	૨૪÷૮	૪૦÷૫
૫૬÷૮	૪૫÷૯	૮૧÷૯	૭૨÷૯	૮૦÷૮	૪૯÷૭	૬૩÷૯
૧૫÷૫	૪૫÷૫	૨૫÷૫	૧૪÷૭	૨૮÷૪	૩૨÷૮	૮૦÷૮

(૨)

૮× =૨૪	૭× =૪૯	૩× =૨૭
૯× =૪૫	૧૨× =૬૦	૯× =૮૧
૫× =૩૦	૧૪× =૮૪	૮× =૭૨
૨× =૨૪	૭× =૬૩	૫× =૪૫

(૩)

૧૬÷ =૪	૨૦÷ =૪	૫૫÷ =૧૧
૧૨÷ =૬	૨૭÷ =૩	૩૬÷ =૧૨
૧૫÷ =૩	૮૧÷ =૯	૪૫÷ =૫
૮૧÷ =૯	૫૪÷ =૬	૮૦÷ =૨૦

(૪) એક રૂપિઆનાં દોઢિઆં આઠ માણસને વ્હેંચી આપો.

(૫) એક બળદને એક અઠવાડિઆંમાં ૮૪ પુળા ઘાસ જોઇએ છે તે દરરોજ સરખે ભાગે ખાય તો દરરોજ કેટલા પુળા ખાતો હશે ?

(૬) એક માણુસ દર અઠવાડિએ ૩૫ રૂપિઆ કમાય છે, તો દરરોજ સરખે ભાગે કમાય તો રોજ શું કમાતો હશે ?

(૭) આઠને કેટલા વતે ગુણો તો ૭૨ આવશે ? એ શોધી કાઢવા ૭૨ ને ૮ વતે શું કરશો ? ગુણાકાર કે ભાગાકાર ?

દાખલા ૬૦. ખ. (લખીત).

(૧)

૪૮÷૨	૬૯÷૩	૮૪÷૪	૫૫÷૫	૬૬÷૨
૫૬÷૨	૫૭÷૩	૭૨÷૪	૯૮÷૭	૯૬÷૮
૮૧÷૯	૯૯÷૩	૮૧÷૩	૮૪÷૭	૭૦÷૨
૫૬÷૨	૬૯÷૩	૬૦÷૪	૭૦÷૫	૬૦÷૬
૯૦÷૨	૯૬÷૩	૯૬÷૪	૯૬÷૮	૯૦÷૯
૭૦÷૫	૮૪÷૬	૮૪÷૭	૯૧÷૭	૯૦÷૫

પાઠ ૬૧.

બે (શતક) પાટ લો, ચાર (દશક) સળી લો ને બે ધન લો. એ સઘળાના બે સરખા ભાગ કરો. તો તેમાં કેટલા શતક, કેટલા દશક ને કેટલા એકમ આવશે ? આખો જવાબ શું ?

૨૪૨÷૨ એમાં પેહલાં શતકને બે વતે ભાગશો કે દશક કે એકમને ?

ત્રણ શતક–પાટ, ત્રણ દશક–સળી ને ચાર ધન લો. એના બે સરખા ભાગ કરવા છે તો ત્રણ શતકના બે સરખા ભાગ કરતાં દરેકમાં કેટલા આખા શતક આવશે ? બાકી કેટલા શતક રહ્યા ? એ એક શતકને વટાવશો તો દશક–સળી કેટલી આવશે ? બીજી દશક–સળી આપેલી કેટલી છે ? ત્યારે બધી મળી દશક–સળી કેટલી ? ૧૩ દશકના બે સરખા ભાગ કરતાં દરેક ભાગમાં કેટલા આખા દશક આવે ? બાકી શું ? એક દશક વટાવતાં એકમ કેટલા આવે ? બધા મળી કેટલા એકમ થયા ? ૧૪ એકમને બેએ ભાગતાં શું આવશે ?

જવાબમાં કેટલા શતક, કેટલા દશક ને કેટલા એકમ ?

નીચે કરેલા એજ દાખલાની રીત તપાસો. ને શું કર્યું છે તે સમજાવો.

(૧) ૩૩૪÷૨.

૨) ૩૩૪ (૧૬૭
૨
——
૧૩
૧૨
——
૧૪
૧૪
——
૦૦

એ દાખલામાં પેહલા કઇ સંખ્યાનો ભાગાકાર કરશું ? ૩ શતકને બે વતે ભાગતાં જવાબ કેટલા શતક ? બાકી કેટલા શતક ? ૧ શતકના દશક કેટલા ? તેમાં બીજા કેટલા દશક ઉમેરશો ? હવે કેટલા દશક થયા ? ૧૩ દશકને બે વતે ભાગતાં જવાબ કેટલા દશક ? બાકી શું ? ૧ દશકના વટાવતાં કેટલા એકમ ? બીજા કેટલા એકમ ઉમેરશો ? ૧૪ એકમને બે વતે ભાગો તો શું થાય ? જવાબ શું ?

એજ પ્રમાણે ૫૩૨÷૨ એ દાખલો કરી સમજાવો.

ચાર શતક, બે દશક ને ચાર એકમ એના આઠ સરખા ભાગ કરવા છે. ચાર શતકના આઠ ભાગ કરો તો કેટલા આખા શતક આવશે ? ચાર શતક નથી વ્હેંચાતા તો શું કરશો ? ચાર શતકના દશક કેટલા ? ૪૦ દશક ને બીજા બે દશક મળી કેટલા દશક ? ૪૨ દશકને ૮ વતે ભાગો તો જવાબ શું બાકી કેટલા દશક ? બે દશક ને ચાર મળી કેટલા એકમ ? ૨૪ એકમને આઠે ભાગો તો શું આવશે ?

હવે એજ દાખલો નીચે કર્યો છે તે તપાસી જુઓ. ૪૨૪÷૮.

૮) ૪૨૪ (૫૩
−૪૦
——
૨૪
− ૨૪
——
૦

એ દાખલામાં ૪૨ ને ૮ વતે ભાગ્યા જવાબ છે. તે ૪૨ શું છે ? પેહલાં ૪ નો ભાગાકાર કેમ નહીં કર્યો ? ૪૨ ને ૮ વતે ભાગતાં બાકી ૨ રહ્યા એ ૨ શું છે દશક કે એકમ ?

એની જોડે ચાર લખ્યા તો એ ૨૪ શું છે એકમ કે દશક ?

૮૦૧÷૯ એ દાખલો એજ પ્રમાણે કરી બતાવો ને તેની સમજ આપો.

દાખલા ૬૧. ક.

(૧)

પાટ.	સળી.	ધન.	પાટ.	સળી.	ધન.	શતક.	દશક.	એકમ.
૪	૦	૦ ÷ ૨	૯	૬	૩ ÷ ૩	૬	૮	૭ ÷ ૩
૬	૦	૯ ÷ ૩	૮	૬	૪ ÷ ૪	૮	૦	૮ ÷ ૮
૮	૦	૦ ÷ ૪	૯	૦	૯ ÷ ૯	૭	૭	૭ ÷ ૭
૬	૮	૨ ÷ ૨	૮	૮	૪ ÷ ૪	૬	૩	૬ ÷ ૬

(૨) સો રૂપિઆની નોટ છે. તે પાંચ જણાને સરખે ભાગે વ્હેંચી આપવી છે તો દરેક જણને કેટલી દશ દશ રૂપિઆની નોટ આપી શકાશે?

(૩) ૯૯૯ રૂપિઆ નવ જણને સરખે ભાગે આપતાં દરેકને શું મળશે?

(૪) એક ટ્રેન ૩૬૦ માઇલ નવ કલાકમાં ચાલે છે તો દર કલાકે તેની ઝડપ કેટલા માઇલ હશે?

દાખલા ૬૧. ખ. (લખીત).

(૧)

૨૨૮ ÷ ૨	૩૬૯ ÷ ૩	૪૮૪ ÷ ૪	૫૦૫ ÷ ૫	૬૧૬ ÷ ૭
૭૭૦ ÷ ૭	૭૦૦ ÷ ૮	૯૯૯ ÷ ૯	૩૯૬ ÷ ૩	૬૯૦ ÷ ૩
૨૩૨ ÷ ૨	૩૭૮ ÷ ૩	૪૧૬ ÷ ૪	૫૨૫ ÷ ૫	૬૯૬ ÷ ૬
૭૮૪ ÷ ૭	૮૩૨ ÷ ૮	૯૪૫ ÷ ૯	૧૩૪ ÷ ૨	૨૩૪ ÷ ૩
૧૨૮ ÷ ૮	૪૩૨ ÷ ૮	૫૬૭ ÷ ૯	૩૧૫ ÷ ૭	૪૦૨ ÷ ૬
૯૦૪ ÷ ૮	૭૦૨ ÷ ૯	૯૯૪ ÷ ૭	૮૭૩ ÷ ૯	૫૧૨ ÷ ૮

(૨)

૧૨૬ = ૭ ×	૨૪૫ = ૫ ×	૭૫૦ = ૬ ×	૯૨૮ = ૮ ×
૩૬૮ = ૮ ×	૬૯૩ = ૯ ×	૯૩૨ = ૪ ×	૯૪૨ = ૩ ×

(૩) એક માણસની આઠ મહિનાની આવક ૪૪૮ રૂપિઆ છે તો દર મહિને તેને શું મળતું હશે?

(૪) એક ખેડુતે નવ પાડાની કિમત ૩૨૪ રૂપિઆ આપી તો દરેક પાડાનું શું પડ્યું?

(૫) એક સંખ્યા છે તેનો સાતવતે ગુણાકાર કરો તો જવાબ ૪૧૩ આવે છે તો તે સંખ્યા શું હશે?

(૬) જેટલા રૂપિઆ મારી પાસે છે તેથી આઠ ગણા મારા ભાઇ પાસે છે. મારા ભાઇ પાસે ૩૭૬ રૂપિઆ છે તો મારી પાસે શું હશે?

પાઠ ૬૨.

૭૨ એકમના ૧૨ સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં શું આવશે?

૭૭ ને ૧૨ વતે ભાગો તો જવાબ શું આવશે ને બાકી શું રહેશે?

નીચેનો દાખલો તપાસી તે માટે જે સવાલ પુછ્યા છે તેનો જવાબ આપો.

```
૧૯ ) ૯૮ ( ૫
     ૯૫
    ----
      ૩
```

૯૮માં ૧૯ કેટલી વખત સમાય છે? ૧૯×૬ ચાલશે કે? ૯૮ ને ૧૯ વતે ભાગતાં બાકી શું રહે છે?

૬ શતક પાટ લો. તેના બાર સરખા ભાગ કરવા છે તો દરેક ભાગમાં કેટલા શતક આવશે? ૬ શતકને વટાવતાં કેટલા થશે? ૬૦ દશકને ૬ વતે ભાગતાં જવાબ કેટલા દશક આવશે?

ત્યારે ૬૦૦÷૧૨ તે કેટલા થાય?

૪૩૫ એને ૧૫ વતે ભાગવા છે. તો પેહલાં ૪ શતકને ૧૫ વતે ભાગી શકાશે કે? ૪ શતક તે કેટલા દશક? બીજા કેટલા દશક આપેલા છે? ત્યારે બધા મળી કેટલા દશકનો ૧૫ વતે ભાગાકાર કરશો? ૪૩ દશકને ૧૫ વતે ભાગતાં જવાબ શું આવ્યો? ૨ જવાબ એ દશક કે શતક? બાકી કેટલા દશક રહ્યા? ૧૩ દશકના એકમ કેટલા? બીજા કાંઇ એકમ દાખલામાં આપ્યા છે કે? ૧૩૫ એકમને ૧૫ વતે ભાગતાં જવાબ કેટલા એકમ? ત્યારે આખો જવાબ શું?

નીચે ૪૩૫÷૧૫ એ દાખલો કર્યો છે તે તપાસી જુઓ ને તે પ્રમાણે ૬૫૬÷૧૬ એ દાખલો કરી દેખાડો.

```
૧૫) ૪૩૫ ( ૨૯
    -૩૦
    ----
     ૧૩૫
    -૧૩૫
    ----
     ૦૦૦
```

૪૩ ને ૧૫ વતે પેહલાં ભાગો છો તે માં ૪૩ શું છે એકમ કે દશક? જવાબ ૨ એકમ કે દશક? બાકી ૧૩ રહ્યા તે દશક કે એકમ? તેની પાછળ ૫ લખ્યા એટલે થયા ૧૩૫ તો ૧૩૫ શું?

૧૩૫ એકમને ૧૫ વતે ભાગતાં જવાબ એકમ કે દશક?

દાખલા ૬૨. ક.

(૧)

૪૮÷૧૨ ૫૫÷૧૧ ૬૫÷૧૩ ૧૦૨÷૧૭ ૯૫÷૧૯ ૫૧÷૧૭

૩૮÷૧૯ ૧૮૦÷૨૦ ૬૦÷૧૨ ૭૮÷૧૩ ૫૬÷૧૪ ૮૪÷૧૨

૫૭÷૧૯ ૧૦૨÷૧૭ ૧૪૪÷૧૮ ૧૭૧÷૧૯ ૧૯૦÷૧૦ ૯૬÷ ૮

૧૨૬÷૧૮ ૧૫૨÷૧૯ ૫૨÷ ૪ ૭૮÷ ૬ ૧૧૯÷૧૭ ૧૩૫÷૧૫

૮૦÷૧૬ ૧૧૨÷ ૭ ૧૪૪÷૧૬ ૧૧૪÷૧૯ ૫૪÷ ૩ ૧૭૧÷ ૯

(૨) નીચેના દાખલામાં જે ભાગાકાર આવે તે તથા બાકી જે રહે તે પણ કહો.

૯૫÷૧૮ ૭૮÷૧૩ ૯૯÷૧૩ ૮૦÷૧૪ ૫૬÷૧૩ ૬૧÷૧૧

૭૭÷૧૫ ૮૧÷૧૭ ૯૫÷૧૮ ૭૭÷૧૭ ૮૩÷૧૮ ૭૯÷૧૯

(૩) નીચે આપેલી સંખ્યાઓ જેટલી પૈ છે તેના આના કરો તથા બાકી પૈ કહો.

૨૧ ૬૫ ૫૪ ૬૮ ૩૫ ૧૨૩ ૧૨૭ ૮૭ ૯૩

૨૫ ૩૭ ૪૩ ૬૩ ૭૮ ૧૧૦ ૧૩૨ ૬૦ ૯૬

(૪) નીચે આપેલી સંખ્યાઓ આના છે તેના રૂપિઆ તથા આના કહો.

૩૨ ૩૭ ૪૮ ૫૭ ૯૬ ૧૦૪ ૧૧૨ ૧૨૭ ૧૪૪ ૧૬૯

(૫) નીચે આપેલી શીલીંગના પાઉંડ શીલીંગ કરો.

૨૦ ૨૮ ૪૦ ૫૨ ૬૦ ૬૭ ૭૫ ૭૮ ૮૦ ૯૦ ૯૮ ૧૦૦

૧૦૭ ૧૧૫ ૧૨૦ ૧૨૭ ૧૩૯ ૧૪૦ ૧૫૦ ૧૫૭ ૧૬૦ ૧૮૦ ૧૯૦ ૨૦૦

(૬) નીચે આપેલી દરેક સંખ્યાને ૧૦ વતે ભાગતાં ભાગાકાર શું આવશે ને બાકી શું રહેશે?

૯૮ ૫૭ ૬૩ ૬૯ ૮૧ ૯૫ ૯૯ ૭૩

૧૨૫ ૧૪૮ ૧૯૭ ૨૦૫ ૨૧૦ ૩૧૮ ૪૪૯ ૫૬૮

૬૭૭ ૭૯૧ ૮૯૯ ૯૦૫ ૯૦૦ ૯૧૦ ૮૭૦ ૯૫૦

૩૩૩ ૪૫૬ ૭૮૯ ૩૨૧ ૫૬૮ ૮૯૦ ૯૯૯ ૩૯૮

(૭) આના આપ્યા હોય તેના રૂપિઆ કરવા હોય તો શું કરવું?

(૮) પેન્સની શીલીંગ કરવા કહી હોય તો આપેલી સંખ્યાનો કેટલા વતે ભાગાકાર કરશો?

(૯) પૈના આના કરવા હોય તો કેમ થાય?

(૧૦) શીલીંગના પાઉંડ કેમ કરાય?

દાખલા ૬૨. ખ. (લખીત).

(૧) નીચે આપેલા દાખલામાં દરેક હારમાં બે સંખ્યા છે. તેમાંની પેહલી સંખ્યામાંથી બીજી કેટલી વખત બાદ કર્યાં કરો તો જવાબ ૦ આવે તે બાદબાકી કરી શોધી કાઢો.

૫૭; ૧૯.	૧૧૪; ૧૯.	૫૧; ૧૭.	૧૩૬; ૧૭.
૬૮; ૧૭.	૧૦૮; ૧૮.	૯૦; ૧૫.	૮૦; ૧૬.

(૨)

૧૨૦ ÷ ૧૨	૨૪૨ ÷ ૧૧	૨૨૧ ÷ ૧૩	૧૮૨ ÷ ૧૪
૨૪૦ ÷ ૧૬	૫૨૭ ÷ ૧૭	૯૬૮ ÷ ૧૧	૯૭૯ ÷ ૧૧
૩૬૮ ÷ ૧૬	૨૮૮ ÷ ૧૮	૪૭૫ ÷ ૧૯	૯૬૦ ÷ ૨૦
૯૩૦ ÷ ૧૫	૯૭૨ ÷ ૧૨	૫૬૧ ÷ ૧૭	૮૭૪ ÷ ૧૯
૮૭૧ ÷ ૧૩	૭૨૦ ÷ ૧૬	૯૦૦ ÷ ૧૫	૮૦૪ ÷ ૧૨
૯૦૨ ÷ ૧૧	૮૬૭ ÷ ૧૭	૯૮૮ ÷ ૧૯	૯૯૪ ÷ ૧૪

(૩) નીચેના દાખલામાં ભાગાકાર શું આવે છે ને બાકી શું રહે છે તે પણ કાઢો.

૧૪૪ ÷ ૧૧	૨૬૯ ÷ ૧૯	૫૬૭ ÷ ૧૭	૬૭૮ ÷ ૧૮
૭૮૯ ÷ ૧૮	૮૬૪ ÷ ૧૯	૯૮૯ ÷ ૧૫	૮૭૯ ÷ ૧૭
૬૦૧ ÷ ૧૨	૭૯૩ ÷ ૧૪	૩૮૭ ÷ ૧૬	૯૯૯ ÷ ૧૮

(૪) નીચે પૈ આપી છે તેના આના પૈ કરો.

૧૨૧, ૨૬૭, ૪૫૬, ૫૬૦, ૬૭૨, ૮૯૧, ૯૯૯, ૭૮૯.
૨૩૪, ૫૬૭, ૪૮૯, ૮૧૧, ૯૩૭, ૨૫૩, ૪૫૬, ૫૬૮.

(૫) નીચેના આનાના રૂપિઆ આના કરો.

૨૪૦. ૩૦૦. ૪૧૫. ૬૭૮. ૭૯૧. ૮૬૪. ૯૦૫. ૮૭૮.

(૬) નીચે આપેલી શીલીંગના પાઉંડ કરો.

૨૪૦. ૧૨૦. ૩૬૦. ૪૮૦. ૬૦૦. ૮૦૦. ૯૦૦. ૩૦૦. ૧૨૬.
૨૩૪. ૩૬૫. ૭૮૯. ૮૧૨. ૯૧૮. ૩૭૧. ૪૧૫. ૬૨૬. ૮૭૯.

(૭) એક માણુસ દર વર્ષે ૯૮૪ રૂપિઆ ખરચ કરે છે. દર મહિને સરખે ભાગે ખરચ થતો હોય તો એક મહિનાનો તેનો ખર્ચ શું હશે?

(૮) એક માણુસ પાસે જેટલા રૂપિઆ છે તે કરતાં ૧૫ ગણા રૂપિઆ તેના બાપ પાસે છે. બાપ પાસે ૭૯૫ રૂપિઆ છે તો છોકરા પાસે શું હશે?

(૯) ૧૯ તોપલામાં બધી મળી ૯૮૮ કેરી છે. દરેક તોપલો સરખો ભરેલો છે. તો દરેક તોપલામાં કેરી કેટલી?

(૧૦) એવી સંખ્યા શોધી કાઢો કે તેને ૧૭ વતે ગુણુશો તો જવાબ ૮૮૪ આવશે.

(૧૧) મારી પાસે જેટલા રૂપિઆ છે તેથી બાર ગણા રૂપિઆ હોય તો ૮૮૮ રૂપિઆ થાય ત્યારે મારી પાસે શું છે?

(૧૨) ૯૧૨ રૂપિઆ ૧૬ કોથળીમાં સરખે ભાગે ભર્યા હોય તો દરેક કોથળીમાં કેટલા રૂપિઆ?

પાઠ ૬૩.

૯૬ માંથી ૪૮ કેટલી વખત લેવાશે તે બાદ બાકી કરી શોધી કાઢો.

```
૪૮ ) ૯૬ ( ૨
     ૯૬
    ───
      ૦
```

૯ દશકના ૪૮ ભાગ થાય નહીં તો શું કરશો? ૯ દશક અને ૬ મળી કેટલા એકમ થાય? ૯૬ એકમના ૪૮ ભાગ કરવા છે. હવે ૪૮ ને કેટલા વતે ગુણુશો તો ૯૬ આવશે તે શોધી કાઢો.

એ પ્રમાણે ૮૭÷૨૯ એ દાખલો કરી બતાવો.

૪૩૨ ને ૨૪ વતે ભાગવા છે. ૪ શતકને ચોવીશે ભાગી શકાય નહીં તો ૪ શતક ને ૩ દશકના દશક કેટલા? ૪૩ દશકમાં ૨૪ કેટલી વખતે સમાય છે તે જુઓ ૧ વખત કે બે વખત? ૨૪ ને ૨ વતે ગુણતાં ૪૩ કરતાં વધારે આવે છે કે ઓછા? ૪૩ માંથી ૨૪ લેતાં બાકી શું રહ્યું? ૧૯ દશક ને ૨ એકમ મળી કેટલા એકમ? ૧૯૨ માં ૨૪ કેટલી વખત જશે? ૨૪ ના ડાબા આંકડાને કેટલાએ ગુણુશો તો લગભગ ૧૯ (૧૯૨ ના પહેલા બે આંક) આવશે? ૨૪ ને નવે ગુણી જુઓ. ૧૯૨ થી વધારે થયા કે ઓછા? ત્યારે હવે ૨૪ ને આઠ વતે ગુણો. ૧૯૨ માં ૨૪ કેટલી વખત સમાય છે? ત્યારે હવે જવાબ શું?

(૧)

ભાજક ભાજ્ય ભાગાકાર.

```
૨૪) ૪૩૨ ( ૧૮  જવાબ.
   -૨૪
   ----
    ૧૯૨
    ૧૯૨
   ----
    ૦૦૦
```

(૨)

ભાજક ભાજ્ય ભાગાકાર.

```
૫૪ ) ૮૬૪ ( ૧૬ જવાબ.
    -૫૪
    ----
     ૩૨૪
     ૩૨૪
    ----
     ૦૦૦
```

૮૬૪ ને ૫૪ વતે ભાગવા છે. ૮૬ દશકમાં ૫૪ કેટલી વખત સમાશે? ૮૬ માંથી ૫૪ બાદ કરતાં શું રહયું? ૩૨ દશક ને ૪ એકમ મળી કેટલા થયા? ૩૨૪ ને ૫૪ વતે ભાગશો તો શું આવશે તે કેમ કહાય? ૫૪ નો પેહલો અંક શું છે? ૫ ને કેટલાએ ગુણતાં લગભગ ૩૨ આવશે? ત્યારે ૫૪ ને ૬ વતે ગુણી જુઓ.

(૩) ભાજક ભાજ્ય ભાગાકાર

```
૫૭) ૧૯૮ (૩
    ૧૭૧
   -----
     ૨૭
    બાકી
```

૧૯૮ ને ૫૭ વતે ભાગવા છે. ૧ શતક તો ભંગાય નહી તો કેટલા દશક લેશો? ૧૯ દશક પણ ૫૭ વતે ભંગાતા નથી તો હવે કેટલા એકમ લેશો? ૧૯૮ માં ૫૭ કેટલી વખત સમાય છે તે કેમ શોધી કાઢશો? પાંચને કેટલાએ ગુણતાં લગભગ ૧૯ થશે? ત્યારે ૩ વતે ગુણાકાર કરો બાકી શું?

૯૬૬ ને ૪૨ વતે ભાગવા છે. કેટલા દશકને પેહેલાં ભાગશો? ૯૬ માં ૪૨ કેટલી વખત સમાય છે તે જોવા મનમાં શું ભાગી જોશો? (૯ ને ૪ વતે) ૯૬ માંથી ૪૨×૨ બાદ કર્યા પછી જે રહે તે દશક કે એકમ? હવે તે દશકને શું કરશો? બધા મળી ૧૨ દશક ને ૬ એકમ છે તેને ૪૩ વતે ભાગતાં શું આવશે?

૭૯૮÷૪૨ એ દાખલામાં પેહલાં ૪૨ વતે શાને ભાગશો? ૭૯ માં ૪૨ કેટલી વખત સમાય છે? બાકી શું રહેશે? ૩૭૮ એકમને ૪૨ વતે ભાગતાં જવાબ શું આવશે? તે મનમાં પહેલાં કરી જોવા કેટલાને કેટલાએ ભાગી જોશો? (૩૭ ને ૪ વતે) ૪૨ ને ૯ વતે ગુણી જે આવે તે શામાંથી બાદ કરશો?

નીચેનો દાખલો તપાસી સમજાવો.

```
૪૧ )  ૯૮૭ ( ૨૪ જવાબ.
      –૮૨ ...........૪૧×૨ દશક
      ———
       ૧૬૭
      –૧૬૪ ...........૪૧×૪ એકમ
      ———
         ૩  બાકી
```

દાખલા ૬૩. ક.

(૧)

૧૮૦÷૨૦	૪૨૦÷૨૦	૫૧૦÷૧૦	૨૧૦÷૩૦	૪૪૦÷૪૦
૩૬૦÷૩૦	૪૮૦÷૪૦	૫૫૦÷૫૦	૭૨૦÷૬૦	૮૪૦÷૭૦
૯૬૦÷૮૦	૩૬૦÷૨૦	૯૦૦÷૩૦	૬૦૦÷૪૦	૬૪૦÷૪૦
૬૪૦÷૮૦	૫૬૦÷૭૦	૭૨૦÷૯૦	૨૭૦÷૯૦	૩૬૦÷૬૦
૪૫૦÷૯૦	૩૫૦÷૭૦.	૮૧૦÷૯૦	૪૨૦÷૭૦	૭૨૦÷૯૦

(૨)

૧૨૫÷૧૦	૨૨૩÷૨૦	૩૪૫÷૨૦	૪૧૫÷૩૦	૧૬૦÷૪૦
૨૭૦÷૫૦	૨૮૦÷૬૦	૩૮૦÷૭૦	૪૯૫÷૮૦	૫૬૭÷૯૦
૩૧૫÷૨૦	૪૧૬÷૩૦	૫૬૭÷૫૦	૬૧૭÷૪૦	૬૨૫÷૭૦

(૩) એક માણસ પાસે ૭૫૦ રૂપિઆ છે. તેમાંથી પચાસ રૂપિઆની નોટો લેવી છે. તો કેટલી નોટ લેવાશે ?

(૪) રૂપિઆ ૩૭૦ ની નોટ લેવી છે. જેટલી બને એટલી વીશ રૂપિઆની નોટ ને બાકી રહે તે દશની નોટ લેવી છે. તો કેટલી નોટ લેવાશે તે કહો ?

દાખલા ૬૩. ખ. (લખીત).

(૧) નીચે આપેલી સંખ્યાઓમાંની પહેલીમાંની બીજી કેટલી વખત બાદ કરો તો ૦ જવાબ આવે તે બાદબાકી કરી શોધી કાઢો. ૧૨૮૧; ૧૮૩. ૭૯૨; ૯૯. ૯૩૬; ૨૩૪. ૯૯૬; ૩૩૨.

(૨)

૬૦૦÷૨૫	૯૦૦÷૨૫	૫૨૮÷૨૪	૩૪૮÷૨૯
૮૧૯÷૩૯	૭૫૬÷૪૨	૪૦૫÷૪૫	૫૧૩÷૫૭
૯૧૨÷૫૭	૭૫૬÷૬૩	૮૧૭÷૪૩	૮૭૩÷૯૭
૯૪૫÷૪૫	૯૨૫÷૩૭	૯૬૯÷૫૧	૯૨૪÷૭૭
૮૯૧÷૯૯	૭૯૯÷૪૭	૯૫૪÷૫૩	૮૯૧÷૮૧

(૩) નીચેના ભાગાકારના દાખલાઓના જવાબ લખો ને બાકી જે રહે તે પણ લખો.

૫૬૭÷૩૯	૯૬૮÷૪૯	૯૭૭÷૬૩	૮૮૧÷૪૨
૭૫૭÷૩૮	૬૧૫÷૨૫	૭૮૯÷૬૪	૯૯૭÷૭૩
૯૮૭÷૫૧	૮૧૭÷૬૩	૮૭૫÷૯૧	૯૦૦÷૯૯

(૪) એક મણના ૪૦ શેર થાય તો ૯૬૧ શેરના મણ તથા શેર કહો.

(૫) ૮૬૫ ચીજ ૭૭ માણસોમાં સરખે ભાગે વ્હેંચતાં દરેકને શું આવશે ને બાકી શું રહેશે?

(૬) ૯૬૦ માં ૬૪ કેટલી વખત સમાય છે તે શોધી કાઢો.

(૭) એક સંખ્યાને ૨૭ વતે ગુણો તો જવાબ ૯૪૫ આવે છે તો તે સંખ્યા શું હશે?

(૮) એક સંખ્યાને ૨૮ વડે ગુણતાં જવાબ ૩૩૬ આવે છે તો તે સંખ્યા શું હશે?

પાઠ ૬૪.

૬ × ૫ કેટલા? ૩૦ ને ૫ વતે ભાગતાં જવાબ શું આવશે?

તમને કહ્યું હોય કે એક સંખ્યાને ૫ વતે ભાગતાં જવાબ ૬ આવે છે તો તે સંખ્યા કઇ? તે જાણવા શું કરશો?

એક સંખ્યાને ૮ વતે ભાગતાં જવાબ ૭ આવે છે તો તે સંખ્યા શું? (૮×૭=૫૬).

એક સંખ્યાને ૧૨ વતે ભાગતાં જવાબ ૮ આવે છે તો તે સંખ્યા શું હશે?

જે સંખ્યાનો ભાગાકાર કરો તેનું નામ "ભાજ્ય" જે સંખ્યા વતે ભાગાકાર કરો તેનું નામ "ભાજક" ને ભાગવાથી જે જવાબ

આવે તેનું નામ "ભાગાકાર." તો "ભાગાકાર" ને "ભાજક" ને ગુણતા શું આવશે ?

ભાજક × ભાગાકાર=ભાજ્ય. એ કોઇ દાખલો લઇ સમજાવો.

ભાજક ૧૫ ને ભાગાકાર ૯ છે. તો ભાજ્ય શું હશે ? ભાજક ને ભાગાકારની સંખ્યા આપી હોય તો ભાજ્ય કેમ શોધી કઢાય ?

૩૨÷૫ એમાં જવાબ શું ને બાકી શુ ? એક સંખ્યા એવી છે કે તેને ૫ વતે ભાગતાં ભાગાકાર ૬ આવે ને શેષ (એટલે બાકી) ૨ રહે તો તે સંખ્યા કેટલી ?

એક સંખ્યાને ૮ વતે ભાગતાં જવાબ ૯ આવે છે ને ૭ શેષ (એટલે બાકી) રહે છે તો તે સંખ્યા શું હશે ? (૮×૯+૭=૭૯).

એક સંખ્યાને ૧૨ વતે ભાગતાં જવાબ ૫ ને શેષ (એટલે બાકી) ૧૧ રહે છે તો તે સંખ્યા શુ હશે ?

ભાજક, ભાગાકાર ને શેષ આપ્યા હોય તો ભાજ્ય કેમ શોધી કઢાય ?

ભાજક×ભાગાકાર+શેષ=ભાજ્ય એ દાખલો લઇ સમજાવો.

ભાજક ૧૭, ભાગાકાર ૩૦ ને શેષ ૫ તો ભાજ્ય શું હશે ?

સુચનાઃ—એક દાખલામાં + – × અને ÷ એ સઘળાં ચિન્હો સાથે વપરાયાં હોય તો નીચેના નિયમો ધ્યાનમાં રાખવા.

(૧) જે સંખ્યાઓ × અથવા ÷ થી જોડાઇ હોય તો તે સંખ્યાઓનો જવાબ + અથવા – ના ચિન્હોથી જોડાયલી સંખ્યાઓ પેહલાં કાઢવો.

જેમકે ૬ × ૩ + ૮ ÷ ૪ – ૩ × ૫ એટલે ૧૮+૨–૧૫=૫. એમાં પેહલાં ૬ ને ૩ નો ગુણાકાર, પછી ૮ નો ૪ વતે ભાગાકાર, પછી ત્રણ ને પાંચનો ગુણાકાર ને તે પછી ૧૮ નો ૨ વતે સરવાળો ને તેમાંથી ૧૫ની બાદબાકી કરવી.

(૨) જો × અને ÷ ચિન્હો સાથે વપરાયાં હોય તો જે ચિન્હ પેહલું આવ્યું હોય તેનો જવાબ પેહલે કરવો.

જેમકે ૧૬÷૨×૪= ૮×૪=૩૨. પેહલાં ૧૬ ને બે વતે ભાગી જે જવાબ આવે તેને ૪ વતે ગુણવા. જો પેહલાં ૨ નો ૪ વતે ગુણાકાર કરી તે વતે ૧૬ નો ભાગાકાર કરો તો જવાબ ખોટો આવશે.

દાખલા ૬૪. ક.

(૧) નીચેના દાખલામાં ભાજ્ય શું છે તે શોધી કાઢો.

ભાજક;	ભાગાકાર.	ભાગાકાર;	ભાજક.	ભાજક;	ભાગાકાર;	શેષ.
૬	૫	૬	૫	૬	૫	૪
૪	૭	૪	૭	૪	૭	૩
૮	૯	૧૨	૬	૧૫	૬	૧૦
૧૧	૮	૧૩	૭	૧૭	૭	૧૧

(૨)

૧૨= ૯૬÷	૫= ૭૫÷	૧૦= ૪૦÷	૧૪= ૮૪÷
૭=૧૧૯÷	૧૬=૧૧૨÷	૧૯= ૯૫÷	૧૩= ૯૧÷
૮૦=૨૪૦÷	૧૭=૧૩૬÷	૨૫=૨૦૦÷	૪૦=૩૬૦÷
૯૬= ૧૬×	૧૪૪= ૮×	૧૩૫= ૯×	૯૮= ૭×
૧૦૫= ૭×	૧૦૮= ૧૨×	૧૧૭= ૯×	૧૫૩÷ ૯×

(૩)

૬×૨+૧૨÷૩+૪−૨૦   ૧૬÷૪+૫×૬+૨૪÷૪.

૧૫÷૩+૮૦÷૫−૭× ૩   ૧૬÷૪×૪−૧૦−૬.

૮÷૪× ૨×૫−૬× ૩   ૨૮÷ ૭×૫+૪×૫−૧૦×૪.

(૪) એક સંખ્યાને ૧૫ વતે ભાગતાં જવાબ ૮ આવે છે ને ૧૦ બાકી વધે છે તો સંખ્યા શું હશે?

(૫) એવી સંખ્યા શોધી કાઢો કે તેને ૧૫ વતે ગુણતાં જવાબ ૪૫૦ આવે.

(૬) એક મોટો ટોપલો ભરી કેરીના ૧૫ સરખા ભાગ કરતાં દરેક ભાગમાં ૨૦ કેરી આવે છે ને ૧૦ કેરી બાકી વધેછે તો બધી મળી કેટલી કેરી ટોપલીમાં હતી?

(૭) એક કપડાંનો તાકો છે તેમાંથી સાત સાત વારના કકડા ફાડયા તો ૬ કકડા નીકળ્યા ને પાંચ વાર કપડું બાકી રહ્યું તો તે તાકો કેટલો લાંબો હશે?

(૮) રૂસ્તમ પાસે જે રૂપિઆ છે તે મોહનલાલના રૂપિઆ કરતાં ૬ ગણા વધારે છે. રૂસ્તમ પાસે ૭૨ રૂપિઆ છે, ત્યારે મોહનલાલ પાસે શું હશે? મોહનલાલ ને રૂસ્તમ બંનેના રૂપિઆ એકઠા કરો તો કેટલા રૂપિઆ થશે?

(૯) એક સંખ્યા લો. તેને સાત ગણી કરો. તેમાં ૩ ઉમેરો. જવાબ આવ્યો ૪૫ ત્યારે તે સંખ્યા શું હશે?

(૧૦) એક સંખ્યામાંથી ચાર કાઢી નાખી જે બાકી રહે તેને આઠ વતે ભાગો તો જવાબ સાત આવે છે તો. તે સંખ્યા શું ?

(૧૧) એક સંખ્યામાં બે ઉમેરી તેને છ વતે ભાગો તો જવાબ ૧૦ આવે છે ત્યારે તે સંખ્યા શું હશે ?

(૧૨) એક સંખ્યાનો આઠમો ભાગ ૧૨ છે તો આખી સંખ્યા શું હશે ?

(૧૩) એક સંખ્યા ૧૨૬ માં ૯ વખત સમાઇ જાય છે તો તે સંખ્યા શું ?

દાખલા ૬૪. ખ. (લખીત).

(૧) નીચેના દાખલામાં ભાજ્ય શું છે તે શોધી કાઢો.

ભાજક.	ભાગાકાર,	શેષ.	ભાજક.	ભાગાકાર.	શેષ.
૪૫	૩૭	૦	૬૩	૩૯	૨૩
૯૭	૫૩	૩૭	૫૬	૧૨	૯

(૨) એક સંખ્યા એવી છે કે તેમાંથી ૪૭ બાદ કરો ને બાકી જે રહે તેને ૬૭ વતે ભાગો તો જવાબ ૫૯ આવશે તો તે સંખ્યા શું હશે ?

(૩) એક સંખ્યા એવી છે કે તેમાં ૩૫ ઉમેરો ને જે સરવાળો આવે તેને ૭૨ વતે ભાગો તો ૪૨ જવાબ આવશે. ત્યારે તે સંખ્યા શું હશે ?

(૪) એક સંખ્યાના ૨૫ સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગ ૪૯ થાય છે તો તે સંખ્યા શું હશે ?

(૫) એવી સંખ્યા શોધી કાઢો કે તે ૯૪૫ માં ૬૩ વખત સમાઇ જાય.

(૬) બે સંખ્યાનો ગુણાકાર ૬૭૫ છે. તેમાંની એક સંખ્યા ૨૭ છે તો બીજી સંખ્યા શોધી કાઢો. ને એ બંને સંખ્યાનો સરવાળો કરો.

(૭) એક વાડીમાં ૩૨૪ ઝાડ છે. તે સઘળાંના ૨૭ મા ભાગ જેટલી કેળ છે ને બાકી આંબા છે. તો આંબા કેટલા હશે ?

(૮) ૩૨૫ ને ૧૨૮ નો સરવાળો કરો. ને તેને ૨૪૪ અને ૨૧૬ ની બાદબાકી વતે ભાગો.

પ્રકરણ ૧૫.

(હજારથી લાખ સુધી સંખ્યા લેખન તથા વાંચન).

પાઠ ૬૫.

કેટલા એકમનો એક દશક થાય? કેટલા દશકનો એક સો? હજારના કેટલા સો થાય?

એક હજાર પાંચસો ને પીસ્તાળીસ એમ નીચે પ્રમાણે ખાના પાડી લખી દેખાડો.

હજાર	સો	દશ	એક

પાંચ હજાર ને ત્રણ એ ઉપર પ્રમાણે ખાનાં પાડી લખો તો કયા ખાનામાં શુન્ય મુકવું પડશે? ચાર હજાર ને વીશ એમાં શુન્ય કયાં કયાં ખાનામાં માંડવા પડશે?

એક શતક–પાટ લો. એવી કેટલી પાટ લેશો તો હજાર થશે? હવે એ દશ પાટ એક નાની પેટીમાં ભરો ને એવી દશ પેટી લો તો દશ હજાર થયા. તેને માટે હજારના ખાનાની ડાબી બાજુએ એક બીજું ખાનું પાડો.

હવે પચીશ હજાર છસો ને બાર. એ એવાં ખાનામાં લખી દેખાડો.

એકમના ડાબા હાથ પરનું પેહલું ખાનું શાનું? દશકના ડાબા હાથપર શું?

દશ વખત દશ હજાર થાય ત્યારે બીજું ખાનું પાડવું પડશે. એ ખાનાનું નામ " લાખ " નું ખાનું.

લાખનું ખાનું દશ હજારના ખાનાની કઇ બાજુએ છે? એક લાખના કેટલા "દશ હજાર"? એક લાખના કેટલા હજાર?

લાખ	દશ હજાર	હજાર	સો	દશ	એક	
૨	૫	૬	૭	૮	૯	૨૫૬૭૮૯

ઉપલા ખાનામાં લખેલી સંખ્યા વાંચો. (૨ લાખ, ૫૬ હજાર, ૭ સો નેવ્યાસી) એ પ્રમાણે ખાના પાડી લખો. નવ લાખ ત્રણસો છ. એમાં કયાં કય ખાનામાં શુન્ય મુકવું પડશે? હવે એવાં ખાના પાડ્યા વગર એજ સંખ્યા લખાય તો તે સમજ કેમ પડે?

એકમની સંખ્યાના ડાબા હાથપર શું લખાય છે? દશકના ડાબા હાથપર શું? દશ હજારના ડાબા હાથપર શું?

દાખલા ૬૫. ક.

(૧) એક, દશ, સો, હજાર, દશહજાર, લાખ એમ ઝડપથી ઉતરતા તેમજ ચઢતા બોલી જાઓ.

(૨) "સો"ના ડાબા હાથપરનું પેહલું ખાનું શું? સોના જમણા હાથપરનું શું?

(૩) હજારના ડાબા હાથપરનું પેહલું ખાનું શું? જમણા હાથનું શું?

(૪) લાખ કયા ખાનાના ડાબા હાથપર લખાય છે? એક લાખના હજાર કેટલા?

(૫) નીચેના દાખલાઓમાં આપેલી સંખ્યાઓનું કયું ખાનું સંખ્યા વગર ખાલી રહેશે તે આપેલી સંખ્યા માત્ર વાંચીને કહો.

પચાસ; એકસો ત્રીસ; છસો પાંચ; એક હજાર ચારસો બત્રીસ; પાંચ હજાર; છ હજાર નવસો ત્રણ; સાત હજાર ને આઠ; નવ હજાર ને બત્રીસ; બાર હજાર; પંદર હજાર છસો સાત; વીશ હજાર એકસો; પચીશ હજાર ને પાંચ; એક લાખ; બે લાખ અઠાવીસ હજાર સાતસો ઓગણત્રીસ; નવ લાખ ને દશ; સાત લાખ સાત હજાર ને સાત; આઠ લાખ ત્રણસો પાંચ; પાંચ લાખ પંદર હજાર ચારસો એકવીસ;

આઠ લાખ નવસો બાણું; ત્રણ હજાર; બાવીસ હજાર ને બે; એક લાખ ને એક; ત્રણ લાખ પાંચ હજાર; છ લાખ છવીસ હજાર ને છવીસ; ચાર લાખ ત્રણસો છ; સતાવીસ હજાર બસો દશ; આઠ લાખ; પંદર હજાર; સતાવીસ હજાર; એક લાખ; બે હજાર; છસો; પચાસ; નવ લાખ પાંચ હજાર.

(૬) પાઠ ૬૫ માં દેખાડયું છે તેવું ખાનું પાડી, તેમાં ઉપરના દાખલામાં આપેલી સંખ્યા લખી દેખાડો.

(૭) ઉપલી સંખ્યાઓ વગર ખાના પાડવે લખી દેખાડો.

(૮) નીચે આપેલી સંખ્યા વાંચી સંભળાવો.

૨૦.	૩૭.	૧૦૫.	૨૯૭.	૩૦૦.	૪૦૦૦.
૫૦૩.	૬૯૯.	૭૯૧.	૧૩૯૪.	૧૦૦૧.	૨૦૩૭.
૩૮૦૯.	૪૦૫૬.	૫૬૭૮.	૬૯૦૦.	૭૦૦૦.	૧૦૦૦૦.
૧૦૦૦૧.	૧૦૦૦૭.	૧૦૦૧૨.	૧૦૦૨૮.	૧૦૦૪૯.	૧૦૧૨૮.
૧૦૨૭૯.	૧૦૩૮૧.	૧૦૨૦૨.	૧૦૭૦૦.	૨૦૯૦૦.	૪૦૫૬૭.
૮૦૦૦૨.	૬૦૦૦૦.	૯૯૧૦૦.	૭૫૨૩૦.	૭૮૦૦૦.	૭૯૦૦૩.
૫૦૦૦૨.	૭૮૯૭૧.	૧૨૩૪૫.	૨૬૭૮૯.	૫૬૨૩૪.	૫૬૦૩૧.
૫૭૦૦૨.	૫૮૦૦૯.	૬૫૭૬૭.	૭૭૭૭૭.	૮૮૮૮૮.	૯૭૩૧૨.
૯૦૦૦૦.	૫૦૦૦૦.	૬૦૦૦૬.	૭૭૦૧૨.	૭૯૦૦૧.	૮૦૦૭૧.
૧૭૩૪૫.	૨૮૫૬૭.	૨૯૫૮૨.	૩૮૭૬૪.	૪૨૮૪૧.	૮૫૭૯૨.

૧,૦૦,૦૦૦.	૫,૦૦,૦૦૦.	૨,૦૦,૦૦૧.	૩,૦૦,૦૧૨.	૪,૦૦,૦૨૮.
૫,૦૦,૧૩૬.	૬,૦૦,૨૦૦.	૭,૦૦,૦૧૫.	૮,૦૦,૩૯૮.	૯,૦૦,૫૩૬.
૮,૦૨,૧૩૭.	૯,૦૩,૧૫૦.	૧,૦૨,૦૦૨.	૨,૦૩,૦૧૫.	૪,૦૬,૦૧૭.
૨,૧૨,૩૧૫.	૩,૧૭,૪૦૦.	૫,૨૫,૪૦૨.	૬,૨૩,૯૮૭.	૭,૦૨,૧૦૩.
૮,૧૫,૯૯૯.	૯,૧૩,૦૦૩.	૮,૦૦,૦૦૦.	૯,૯૯,૯૯૯.	૫,૬૩,૫૭૯.

(૯) નીચેની સંખ્યા લખી દેખાડો.

સતાવીસ હજાર; ઉડતાલીશ હજાર આઠસો પચીસ; બે લાખ ઓગણીસ હજાર છસો સતાવીસ; સાત લાખ અઢાર હજાર એકસો પચાસ; નવ લાખ નવ હજાર ને નવ; પાંચ લાખ પચીસ હજાર ને સાત; ચાર લાખ એકવીસ હજાર એકસો સાડત્રીસ; બે લાખ પંદર હજાર નવસો તેર; સાત લાખ સીતેોતેર હજાર સાતસો સીતોતેર; નવ લાખ આઠ હજાર ને અઢાર; એક; દશ; સો; હજાર; દશહજાર; લાખ.

દાખલા ૬૫. ખ.

(૧)

૧૦૦=	×	૧૦
૧,૦૦૦=	×	૧૦
૧,૦૦૦=	×	૧૦૦
૧૦,૦૦૦=	×	૧
૧૦,૦૦૦=	×	૧૦
૧૦,૦૦૦=	×	૧૦૦
૧૦,૦૦૦=	×	૧૦૦૦

૧,૦૦,૦૦૦=	×	૧
૧,૦૦,૦૦૦=	×	૧૦
૧,૦૦,૦૦૦=	×	૧૦૦
૧,૦૦,૦૦૦=	×	૧૦૦૦
૧,૦૦,૦૦૦=	×	૧૦૦૦૦

(૨)

દશ હજાર	×	=લાખ
હજાર	×	=લાખ
સો	×	=લાખ
દશક	×	= સો

દશ	×	=સો
સો	×	=દશ હજાર
હજાર	×	=દશ હજાર
દશ	×	= હજાર

(૩) ૨૧,૦૦૦ રૂપિઆમાંથી સો સો રૂપિઆની કેટલી નોટ લેવાશે? ૨૫,૦૦૦ રૂપિઆમાંથી કેટલી લેવાશે?

(૪) એક માણસે એકેક હજાર રૂપિઆની ૧૦૦ નોટ લેવી છે તો તેની પાસે કેટલા રૂપિઆ જોઈશે?

(૫) એક માણસ પાસે બાર નોટ હજાર હજાર રૂપિઆની છે, પંદર નોટ સો સો રૂપિઆની છે, સતર નોટ દશ દશ રૂપિઆની છે ને છ નોટ પાંચ પાંચ રૂપિઆની છે, ત્યારે તેની પાસે બધા મળી કેટલા રૂપિઆની નોટ હશે?

(૬) દશ હજાર રૂપિઆમાંથી સો રૂપિઆની કેટલી નોટ લેવાશે?

(૭) ૯૯૯ એમાં દરેક નવડાની શું કિમત છે તે સમજાવો.

(૮) ૩૭૮ એમાં ૩ ની કિમત શું? ૭ ની શું ને ૮ ની શું? એક અંક બીજા અંકની ડાબી બાજુએ લખો તો તેની કિમતમાં શું ફેર પડે છે?

પ્રકરણ ૧૬.

(ચાર, પાંચ કે છ અંકી સંખ્યાના સરવાળા બાદબાકી.)

પાઠ ૬૬.

કેટલા હજારના દશ હજાર થાય? કોઇ પણ હજારની સંખ્યાઓનો સરવાળો કરતાં ૯ થી વધારે હજાર આવે તો તે હજારની જગ્યાએજ લખશો કે બીજે ઠેકાણે?

નવ હજાર + અગીઆર હજાર + પચીસ હજાર એ સરવાળો સંખ્યામાં લખી, કરી દેખાડો.

નીચે આપેલા દાખલાઓ તપાસો તથા તેમની સમજ આપો.

	દશ હજાર	હજાર	દશ	સો	એક
	૪	૫	૬	૭	૮
+	૩	૬	૭	૯	૨
=	૭	૧૧	૧૩	૧૬	૧૦
=	૮	૨	૪	૭	૦

	લાખ	દશ હજાર	હજાર	સો	દશ	એક
	૨	૬	૭	૦	૮	૯
+	૪	૫	૬	૦	૦	૩
=	૬	૧૧	૧૩	૦	૮	૧૨
=	૭	૨	૩	૦	૯	૨

એજ પ્રમાણે ૧૨૭૮૬+૨૫૩૪૦+૩૭૮૯૧ એ સરવાળો કરી સમજાવો.

હજારના ખાનામાં જે વદી આવે તે ક્યાં ઉમેરો છો? એ 'વદી' એટલે શું?

દશ હજારના ખાનામાંથી જે વદી આવે તે ક્યાં ઉમેરશો?

દાખલા ૩૬. (લખીત).

(૧)	(૨)	(૩)
૪૩૪૭	૪૦૦૧	૧૨૯૭
૬૭૪૮	૫૬૭૮	૫૬૮૯
૧૩૯૦	૬૭૮૯	૭૮૦૧

(૪)	(૫)	(૬)
૩૦૧૦	૪૧૨૮	૮૭૯૧
૬૦૫૨	૫૬૭૦	૯૫૪૦
૭૦૨૩	૭૧૮૧	૩૦૨૧

(૭)	(૮)	(૯)
૧૧૫૬૭	૨૧૦૦૦	૧૫૬૭૮
૩૨૧૩૮	૧૦૩૦૨	૧૭૩૨૦
૩૪૫૧૦	૪૦૦૦૯	૨૫૬૩૫

(૧૦)	(૧૧)	(૧૨)
૧૨૬૫૭	૧૫૬૭૮	૨૧૯૬૧
૩૨૪૫૬	૧૭૧૯૧	૨૪૩૮૨
૫૮૯૦૧	૧૮૩૩૩	૮૦
૬૭૩૧૩	૯૯૭૦૦	૨૮૫૯૧

(૧૩)	(૧૪)	(૧૫)
૧૫૧૬૧	૧૩૧૬૪	૮૬૮૭૯
૨૩૪૬૭	૩૭૮૯૮	૯૭૨૩૪
૮૯૦૦૧	૫૮૯૦૨	૧૦૧
૫૬૭૮૯	૭૮૩૦૪	૮૯૭૯૦
૩૨૧૪૩	૮૫૭૦૮	૯૦૧૦૩

(૧૬)	(૧૭)	(૧૮)
૧૨૩૪૫૬	૨૮૫૪૫૬	૩૮૫૮૭૬
૬૭૮૯૧૦	૩૧૨૧૩૧	૪૧૭૯૨૧
૨૩૪૩૭૧	૨૧૫૧૭૨	૮૧૨૧૦૩

(૧૯)	(૨૦)	(૨૧)
૮૭૫૬૪૩	૪૬૩૭૧૨	૪૬૫૩૪૭
૧૨૩૦૬૭	૪૦૦૦૦૩	૭૦૦૧
૪૯૯૧૫૭	૫૦૧૨૦૬	૨૦૩૦૪૦
૫૨૩૨૭૯	૬૭૮૯૧૦	૧૦૩

(૨૨) એક દુકાનપર ૩૨૪૫ ચોપડી છે. બીજી દુકાનપર એથી ૧૨૩૪ વધારે છે. ત્યારે બંને દુકાન મળી કેટલી ચોપડી હશે ?

(૨૩) એક વેપારી પાસે ૧૫૬૭૧ રૂપિઆ છે. બીજા વેપારી પાસે એથી ત્રણ ગણા છે ત્યારે બંને વેપારીઓના મળી રૂપિઆ કેટલા થશે ?

[સુચના:—આ તેમજ એ નીચેના બીજા દાખલામાં ગુણાકાર કરવાની જરૂર નથી. જવાબ સરવાળાથીજ મેળવવો.]

(૨૪) એક ઘરની કિમત ૧૨૩૪૬ રૂપિઆ છે. બીજાં ઘરની કિમત પેહલાં ઘર કરતાં ૪૬૭૮ રૂપિઆ વધારે છે. ત્રીજાં ઘરની કિમત પેહલાંને બીજાં ઘરની કિમતના સરવાળા જેટલી છે. તો એ ત્રણે ઘર વેચાતાં લેવા બધા મળી કેટલા રૂપિઆ જોઇશે ?

(૨૫) એક વેપારી પેહલે વર્ષ ૪૬૫૧ રૂપિઆ કમાયો. બીજે વર્ષે પેહલે વર્ષ કરતાં ૧૩૪૯ રૂપિઆ વધારે કમાયો. ને ત્રીજે વર્ષે પેહલે વર્ષેથી બેવડા રૂપિઆ કમાયો. ત્યારે તેની ત્રણ વર્ષની આવક શું થઇ ?

(૨૬) એક વખારમાં ૨૫૬૭૮ મણ અનાજ ભરેલો છે. તો એવી ચાર વખારમાં બધો મળી કેટલા મણ અનાજ હશે તે સરવાળાથી શોધી કાઢો.

(૨૭) એક માણસે એક ઘર તેમાંના સરસામન સાથે વેચાતું લીધું. સામનની કિમત ૨૬૨૭ રૂપિઆ છે. ને ઘરની કિમત તેથી પાંચ ગણી છે. તો બધું મળી તે માણસે શું આપ્યું હશે તે સરવાળાથી શોધી કાઢો.

પાઠ ૬૭.

૪ પાટ, ૨ દશક–સળી ને ૩ ઘનમાંથી ૨ પાટ, ૮ સળી ને ૫ ઘન કેમ બાદ કરો છો તે સમજાવો.

તે પરથી ૪૨૩ માંથી ૨૮૫ બાદ કેમ કરવા તે દાખલો વર્ગમાં પાટીઓ પર કરી દેખાડો.

એજ પ્રમાણે ૮૭૬૫-૩૨૫૩ એ દાખલો ખાના પાડી કરી દેખાડો ને તે સમજાવો.

આ દાખલામાં કોઇ પણ ચઢતી સંખ્યા વટાવી ઉતરતી સંખ્યા તમને કરવી પડે છે કે.

આ નીચે આપેલો દાખલો તપાસો ને તેમાં શું સમજાવ્યું છે તે કહી જાઓ.

	હજાર	સો	દશ	એક			હજાર	સો	દશ	એક
	૯	૨	૩	૧	=		૮	૧૧	૧૨	૧૧
−	૬	૪	૫	૭		−	૬	૪	૫	૭
=	૨	૭	૭	૪		=	૨	૭	૭	૪

ઉપલા દાખલામાં ૧ માંથી ૭ જતા નથી તો શું કરશો? ૧ ના ૧૧ કેમ થાય? ત્યારે હવે દશકના ખાનામાં શું રહયું? ૨ દશકમાં ૫ દશક નહીં જાય તો શું કરશો? ૨ ના ૧૨ કેમ થાય? ત્યારે હવે સોના ખાનામાં શું રહયું? ૧ સોમાંથી ૪ તો જાય નહીં ત્યારે શું કરશો? ૧ ના ૧૧ સો કેમ થાય.? ત્યારે હવે હજારના ખાનામાં ઉપર ૯ રહયા કે આઠ?

એજ પ્રમાણે ૩૫૪૦૧ માંથી ૧૦૭૨૩ બાદ કરી દેખાડો.

• નીચેનો દાખલો તપાસી તેમાં શું કર્યું છે તેની સમજ આપો.

	લાખ	દશ હજાર	હજાર	સો	દશ	એક			લાખ	દશ હજાર	હજાર	સો	દશ	એક
	૭	૦	૦	૦	૦	૦	=		૬	૯	૯	૯	૯	૧૦
−	૨	૩	૪	૫	૬	૭		−	૨	૩	૪	૫	૬	૭
=	૪	૬	૫	૪	૩	૩		=	૪	૬	૫	૪	૩	૩

એ પ્રમાણે ૬૦૦૦૦-૧૨૬૯૭ એ દાખલો ખાના પાડી કરી સમજાવો. પછી એજ દાખલો વગર ખાના પાડવે સાધારણ રીતે કરી બતાવો.

દાખલા. ૬૭. ક. (લખીત.)

(૧) નીચે આપેલી સંખ્યાઓની જોડીમાંથી મોટી સંખ્યામાંથી ન્હાની બાદ કરો.

૬૮૯; ૫૧૭.	૧૬૭૪; ૬૪૩.	૨૮૯૭; ૧૩૪૫.
૪૭૮૯; ૩૨૧૩.	૧૨૩૪; ૬૭૮૯.	૪૩૧૧; ૫૬૭૮.
૬૧૩૧; ૨૮૩૪.	૪૬૭૮; ૩૮૬૯.	૯૧૩૨; ૬૬૦૮.
૮૭૫૬; ૯૧૨૩.	૬૭૧૭; ૮૩૧૦.	૭૦૦૦; ૪૩૨૧.
૮૦૦૦; ૨૩૪૭.	૫૦૦૦; ૧૨૩૬.	૭૦૦૦; ૮૪૩૧.
૧૨૩૪૭; ૬૯૪૫.	૧૫૩૨૮; ૨૭૬૭૭.	૩૫૬૪૯: ૨૬૭૫૦.
૨૬૭૮૯; ૫૪૩૨૧.	૧૨૫૬૭; ૪૬૮૯૧.	૬૦૭૦૮; ૧૯૦૮૦.
૧૦૦૦૦; ૬૧૨૩.	૨૦૦૦૦; ૧૨૯૭૮.	૩૦૦૦૦; ૨૫૬૭૮.
૪૦૦૦૦; ૫૬૭૮૯.	૬૦૦૦૦; ૩૪૭૮૧.	૯૦૦૦૦; ૪૮૭૭૧.
૪૩૦૭૬૮;૨૫૬૭૧૦.	૧૨૫૪૬૭; ૯૧૫૬૭.	૧૫૬૦૮૯૧; ૮૭૯૦૧.
૬૭૦૭૧૦;૪૮૫૭૧૨.	૧૨૩૪૫૬;૨૩૦૬૧૭.	૮૭૬૩૨૧; ૬૭૫૮૧૩.
૧૦૦૦૦૦; ૪૮૫.	૮૦૦૦૦૦;૨૩૪૬૭૨.	૭૦૦૦૦૦; ૨૮૫૭૧૪.
૬૦૦૦૦૦;૫૭૧૪૨૮.	૧૪૨૮૫૭;૪૨૮૫૭૧.	૮૫૭૧૪૨; ૫૭૧૪૨૮.

(૨) નીચેના આપેલા દાખલા અંક અને ચિન્હો વતે લખી બતાવો.

૨૮૫૭ માં શું ઉમેરો તો ૪૬૧૩ આવશે?

૧૭૬૯૧ માંથી શું બાદ કરો તો ૯૩૨૭ આવશે?

કઇ સંખ્યામાંથી ૫૬૧૪ બાદ કરશો તો જવાબ ૧૩૪૭ આવશે?

૨૫૬૯૩ માંથી એક સંખ્યા બાદ કરતાં જવાબ ૮૯૬૭ આવ્યો તો તે સંખ્યા શું?

(૩) નીચે આપેલા દાખલાઓમાં તેમાં શું માંગ્યું છે તે વાંચી સંભળાવો.

૧૮૫૬— =૫૨૩.	૨૯૬૭૧— =૧૨૩૪૫
+ ૧૨૫૬=૫૭૮૯.	— ૧૭૮૯=૪૦૦૦૦
—૩૨૪૭=૫૬૮૧.	—૧૦૦૦૦=૧૫૬૭૧
૨૫૩૭૬— =૧૩૦૨.	૧૨૩૪૫૬— = ૭૫૬૧

(૪) ઉપરના દાખલામાં પુછેલા જવાબ કાઢો.

(૫)

૧૨૩૪૫૬— ૩૮૬૧—૪૫૬૭૧. ૪૮૯૬૭— ૨૧૩૧૩— ૭૮૧૯.

૨૫૬૭૮૦—૫૧૩૮૧—૬૧૭૯૯. ૫૬૭૮૯૦—૧૨૩૪૫૬—૫૭૮૯૧.

દાખલા ૬૭. ખ. (લખીત).

(૧) એવી સંખ્યા શોધી કાઢો કે તેમાં ૨૫૯૮ ઉમેરો તો જવાબ ૬૭૧૧ આવે.

(૨) એવી કઇ સંખ્યા છે કે તેમાંથી ૪૬૭૯ બાદ કરો તો જવાબ ૩૧૨૩ આવે.

(૩) એક સંખ્યામાંથી ૫૧૩૭ બાદ કરતાં જવાબ ૬૩૧૮ આવ્યો તો તે સંખ્યા શું હશે?

(૪) એક વેપારીની દર મહીનાની આવક રૂ. ૧૫૨૬૭ છે ને ખર્ચ રૂ. ૮૭૬૯ છે ત્યારે તે વેપારી પાસે દર મહિને શું બચતું હશે?

(૫) એક લશ્કરમાં ૨૫૬૪૩ માણસ છે તેમાંથી બધા મળી ૧૨૪૪૭ કેદ પકડાયા ને ૩૬૪૭ મરણ પામ્યા તો બાકી કેટલાં માણસો હશે?

(૬) એક ગાડી તથા ઘોડો મળી ૩૨૧૭ રૂપિઆ બેસે છે. જો ઘોડાની કિમત ૧૮૨૯ રૂપિઆ પડે તો ગાડીનું શું પડશે?

(૭) એક માણસ ૧૨૩૪૭ રૂપિઆ મુકી મરણ પામ્યો. તેમાંથી ૩૬૭૮ રૂપિઆ વડા છોકરાને, ૩૧૨૭ રૂપિઆ નાના છોકરાને તથા ૨૫૦૦ રૂપિઆ પોતાની છોકરીને ને બાકી રહી તે ધર્મ ખાતે આપી ગયો. ત્યારે તેણે ધર્મ ખાતે કેટલા રૂપિઆ આપ્યા હશે?

(૮) એક માણસ પાસે ૮૯૭૭ રૂપિઆ છે. તેમાંથી તેણે ૩૪૧૫ રૂપિઆ ઉછીકા લીધેલા પાછા આપવા છે ને ૧૬૨૭ રૂપિઆ ગરીબો માટે એક ફંડમાં ભરવા છે. તો તેની પાસે બાકી કેટલા રૂપિઆ રહેશે?

(૯) એક માણસની વાર્ષિક આવક ૮૭૧૯ રૂપિઆ છે. તેમાંથી દર વર્ષે ઘર ભાડાંના ૧૨૪૭ રૂપિઆ, ખોરાક ખરચ ૨૭૧૯ રૂપિઆ, કપડાં વગેરે પરચુટણ ખરચ ૧૦૪૧ રૂપિઆ ને ગાડી ઘોડા ખરચ ૭૪૭ રૂપિઆ થાય છે. ત્યારે તેની પાસે વર્ષે કેટલા રૂપિઆ બચતા હશે?

(૧૦) ૨૦૪૯૨ માંથી ૫૧૨૩ કેટલી વખત બાદ થાય છે. તે બાદબાકી કરી શોધી કાઢો.

(૧૧) ૬૧૭૦ રૂપિઆમાંથી કેટલા માણસોને દરેકને ૧૨૩૪ રૂપિઆ આપી શકાશે તે બાદબાકીથી શોધી કાઢો.

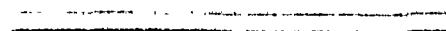
(૧૨) મારે ચાર ઘોડા દરેક ૮૭૫ રૂપિઆના, અને ત્રણ બળદ દરેક ૧૪૯ રૂપિઆના ખરીદવા છે. મારી પાસે ૫૦૦૦ રૂપિઆ છે તો આ ખરીદી કર્યા પછી બાકી શું રહેશે તે શોધી કાઢો.

(આ દાખલામાં કોઇ પણ ઠેકાણે ગુણાકાર કરવો નહીં.)

(૧૩) ૩૭૨૫ રૂપિઆમાંથી ૭૪૩ રૂપિઆની કિમતવાળા કેટલા ઘોડા ખરીદ કરી શકાય તે બાદબાકી કરી શોધી કાઢો.

(૧૪) ૨૩૪૫૬ એ સંખ્યા ૧૫૬૭૮ કરતાં કેટલી વધારે છે તે શોધી કાઢો.

(૧૫) ૧૨૭૩૯૭ માંથી ૮૫૮૯૮ બાદ કરો ને જે જવાબ આવે તેમાં ૨૫૬૭ અને ૪૧૮૯૮ નો સરવાળો ઉમેરો.

પ્રકરણ ૧૭.

[ચારથી ૭ અંકી સંખ્યાનો એકથી ચાર અંકી સંખ્યા વતે ગુણાકાર.]

પાઠ ૬૮.

૪૧૨૩ ને પાંચ વતે ગુણવા છે. પેહલાં શાનો ગુણાકાર કરશો? ત્રણ એકમ પાંચ વખત લો તો કેટલી એકમ થઇ? ૧૫ એકમમાંથી જવાબમાં શું લખશો ને વદી ૧ કયાં લેશો? ૨ દશક પાંચ વખત લો તો જવાબ કેટલા દશક? આગલી વદી ઉમેરતાં કેટલા દશક? ૧૧ દશકમાંથી જવાબમાં શું લેશો? ને વદી કયાં લેશો? ૧ શતક પાંચ વખત લો તો કેટલા શતક? તેમાં શું ઉમેરશો? જવાબ કેટલા શતક? ચાર હજાર પાંચ વખત લો તો કેટલા હજાર? કાંઇ વદી ઉમેરશો કે? જવાબ શું આવ્યો?

નીચે ડાબા હાથ તરફ આપેલો દાખલો તપાસો ને તે સમજાવો. જમણા હાથ પર આપેલો દાખલો કેમ કર્યો તે બોલીને કરી દેખાડો.

	દશ હજાર	હજાર	સો	દશ	એક
	૨	૫	૬	૮	૯
				×	૮
=	૧૬	૪૦	૪૮	૬૪	૭૨
=	૨૦	૫	૫	૧	૨

```
 ૨૫૬૮૯
    ×૮
=૨૦૫૫૧૨
```

એજ પ્રમાણે ખાના પાડી તથા સાધારણ રીતે નીચેનો દાખલો કરી બતાવો.

૨૧૦૮૦૫×૭.

દાખલા ૬૮. (લખીત.)

(૧)

૨૪૬૮×૮	૨૭૬૩૯×૩	૧૨૩૪૫×૭
૬૮૭૯×૭	૧૨૦૦૧×૫	૨૩૬૭૯×૬
૪૮૭૦૭×૯	૬૭૮૭૩×૮	૭૩૦૦૯×૯
૧૨૩૪૩૨×૩	૨૩૫૬૭૮×૫	૩૪૫૬૭૮×૯
૧૦૦૩૦૦×૭	૨૦૦૦૦૦×૯	૨૦૩૦૪૦×૭
૯૮૭૬૫૩×૨	૮૬૧૩૨૧×૭	૯૮૭૬૩૫×૯

પાઠ ૬૯.

૩૬૫×૫૭ એ ગુણાકાર કેમ કરવો તે આપણે શીખી ગયા છે તે કરી દેખાડો ને તેની સમજ આપો.

એ દાખલો કરવામાં આપણે બે ગુણાકાર કરી તેમનો સરવાળો કરીએ છીએ તે કયા ગુણાકાર ને શું સરવાળો તે કહો (૩૬૫×૭+૩૬૫×૫૦).

કોઇપણ સંખ્યાનો ૫૦ વતે ગુણાકાર કરવો હોય તો પાંચ વતે ગુણાકાર કરી શું કરવું?

કોઇપણ સંખ્યાને ૫ વતે ગુણ્યા હોય તો તેજ સંખ્યાને ૫૦ વતે ગુણવા શું કરવું?

એક સંખ્યાને ૭ વતે ગુણતાં જવાબ ૮૪૭ આવે છે તો તે સંખ્યાને ૭૦ વતે ગુણતાં શું જવાબ આવે?

કોઇપણ સંખ્યાને ૭૮ વતે ગુણવી હોય તો તેને પહેલાં શા વતે ગુણવી? પછી શા વતે ગુણવી? પછી શાનો સરવાળો કરવો?

નીચે આપેલો દાખલો તપાસો, તેની સમજણ આપો ને એજ દાખલામાં કરેલી દરેક રીત મોઢે બોલી બતાવો.

[લાખના ડાબા હાથ પર જે સંખ્યા આવે તે "દસલાખ" ને "દસ લાખ" ના ડાબા હાથ પર જે આવે તે કરોડનો અંક કહેવાય છે]

```
          ૧૨૬૭૫
           ×૭૯
      ────────────
         ૧૧૪૦૭૫.................(૧૨૬૭૫×૯ )
        +૮૮૭૨૫૦.................(૧૨૬૭૫×૭૦)
      ────────────
જવાબ   ૧૦૦૧૩૨૫.................(૧૨૬૭૫×૭૯)
```

એજ પ્રમાણે ૨૮૦૬૯×૯૮ એ દાખલો સમજ સાથે કરી દેખાડો.

દાખલા ૬૯. (લખીત.)

(૧)

૧૨૩૪×૧૦.	૨૫૩૭×૨૦.	૩૫૩૭×૫૦.
૧૨૬૪×૧૫.	૨૬૭૮×૧૨.	૩૯૬૫×૧૯.
૩૨૧૫૧×૧૧.	૩૫૬૭૯×૧૪.	૧૨૭૮૯×૨૦.
૬૭૮૯×૪૨.	૫૬૭૮×૩૭.	૭૮૯૧×૪૦.
૯૯૯૯×૪૫.	૧૭૮૯૧×૪૨.	૨૦૩૦૨×૫૩.
૧૩૬૯૦×૬૧.	૨૫૦૦૩×૭૫.	૩૨૮૯૮×૮૩.
૫૬૭૮૯×૯૩.	૭૫૧૭૮૯×૯૫.	૯૯૯૯૯×૯૯.
૧૨૬૧૭૮૩×૧૭.	૨૬૭૩૧૨×૪૨.	૬૧૫૮૧૩×૭૦.

(૨) એક સંખ્યાને ૯ વતે ગુણતાં ગુણાકાર ૧૧૦૭ આવે છે. ને ૭૦ વતે ગુણતાં જવાબ ૮૬૧૦ આવે છે તો તે સંખ્યાને ૭૯ વતે ગુણતાં શું જવાબ આવશે?

પાઠ ૭૦.

કોઇ પણ સંખ્યાને ૧૦ વતે ગુણવી હોય તો તે સંખ્યાને શું કરવું? ૧૦૦ વતે ગુણવી હોય તો શું કરવું?

કોઇ પણ સંખ્યાનો ૨ વતે ગુણાકાર કર્યો હોય તો પછી તેજ સંખ્યાનો ૨૦ વતે ગુણાકાર કેમ કહી શકાય? ૨૦૦ વતે ગુણાકાર કેમ કહેવાય?

એક સંખ્યાને ૭ વતે ગુણંતાં ૭૮૪ જવાબ આવે છે. તો તે સંખ્યાનો ૭૦ વતે શું ગુણાકાર આવશે? ૭૦૦ વડે શું ગુણાકાર આવશે?

કોઇ પણ સંખ્યાને ૫૮ વતે ગુણવા હોય તો તે માટે આપણે શું શિખી ગયા?

એક સંખ્યાનો ૭ વતે ગુણાકાર કર્યો પછી તેજ સંખ્યાનો ૯૦ વતે ગુણાકાર કર્યો ને એ બંને ગુણાકારનો સરવાળો કર્યો તો તે સંખ્યાનો કેટલા વતે ગુણાકાર કરેલો કહેવાય?

એક સંખ્યાનો ૭ વતે ગુણાકાર કર્યો. પછી તેજ સંખ્યાને ૩૦ વતે ગુણાકાર કર્યો પછી તેજ સંખ્યાનો ૨૦૦ વતે ગુણાકાર કર્યો. એ ત્રણે ગુણાકાર ઉમેરી દીધા તો પેલી સંખ્યાનો કેટલા વતે ગુણાકાર થયો?

કોઇ પણ સંખ્યાનો ૪૬૮ વતે ગુણાકાર કરવો છે. તો કયા ત્રણ જુદા જુદા ગુણાકાર કરી તે ઉમેરી દેશો તે કહો [×૮; ×૬૦; ×૪૦૦].

નીચે આપેલો દાખલો તપાસી તેમાં શું કર્યું છે સમજાવો.

```
   ૩૬૪૭૫
   ×૨૩૭
 ───────
  ૨૫૫૩૨૫ .................( ૩૬૪૭૫×  ૭ )
 ૧૦૯૪૨૫૦ .................( ૩૬૪૭૫× ૩૦ )
 ૭૨૯૫૦૦૦ .................( ૩૬૪૭૫×૨૦૦ )
 ───────
 ૮૬૪૪૫૭૫ .................( ૩૬૪૭૫×૨૩૭ )
```

એજ પ્રમાણે ૫૮૯૦૩×૩૦૭ એ દાખલો કરી સમજાવો.

ઉપલા દાખલામાં ૭ વતે ગુણશો પછી શા વતે ગુણશો? (૩૦૦ વડે.)

કોઇ પણ સંખ્યાને ૫૦૯ વડે ગુણવા હોય તો કેટલા ગુણાકાર કરી તેમનો સરવાળો કરશો?

દાખલા ૭૦. ક.

(૧) નીચેની સંખ્યાઓને પેહલાં ૧૦ ને પછી ૧૦૦ વતે ગુણી જવાબ કહો.

૨૫. ૩૭. ૪૮. ૧૨૫. ૨૩૭. ૬૩૯.
૫૦૦. ૬૦૯. ૮૧૫. ૯૯૯. ૧૨૩૪. ૨૦૦૧.

(૨) નીચેની સંખ્યાઓને ૨૦ તેમજ ૨૦૦ વડે ગુણો.

૨૮. ૩૭. ૪૫. ૫૦. ૭૫. ૧૦૦. ૧૫૦.
૨૦૦. ૫૦૦. ૧૨૦. ૨૪૦. ૧૮૦. ૭૦૦. ૯૦૦.

(૩) નીચે આપેલી સંખ્યાઓનો ૭, ૭૦ અને ૭૦૦ વડે ગુણાકાર કહો.

૫. ૧૨. ૧૪. ૧૫. ૧૮. ૧૯. ૧૭. ૨૦.

(૪) કોઇ પણ સંખ્યા લો તેને પેહલાં ૮ વતે ગુણો. તેજ સંખ્યાને ૭૦ વતે ગુણો. ફરીથી તેજ સંખ્યાને ૨૦૦ વતે ગુણો. હવે ત્રણે ગુણાકારનો સરવાળો કરો તો આખી સંખ્યાનો કેટલા વતે ગુણાકાર થશે?

(૫) એક સંખ્યાને પેહલાં ૨, પછી ૩૦ ને પછી ૪૦૦ વતે ગુણી ત્રણે ગુણાકારના જવાબ ઉમેરો તો તે સંખ્યાનો કેટલા વતે ગુણાકાર થયો?

(૬) કોઇ સંખ્યાનો નીચે આપેલી દરેક સંખ્યા વતે ગુણાકાર કરવો છે. તો મુળ સંખ્યાનો શા વતે ગુણાકાર કરી તે ગુણાકારોનો સરવાળો કરવો તે કહો.

૧૨૦. ૨૦૪. ૩૫૭. ૬૦૮. ૮૧૯. ૯૮૭.

(૭) એક સંખ્યાને ૯૯૯ વતે ગુણવી છે. તો તે સંખ્યાનો છુટો છુટો શું ગુણાકાર કરી તેનો સરવાળો કરવો તે કહો.

(૮) સંખ્યા×૭+સંખ્યા×૯૦+સંખ્યા×૨૦૦ = સંખ્યા×૨૯૭ એનો શું અર્થ થાય તે સમજાવો.

દાખલા ૭૦. ખ. (લખીત).

૨૩૪×૧૨૫	૩૬૮×૨૭૯	૧૨૩૪×૩૦૧
૫૬૭૮×૧૧૧	૬૯૭૦×૬૧૩	૭૮૯૪×૫૧૨
૮૧૦૧×૨૩૫	૯૭૮૧×૩૬૪	૮૭૮૯×૬૫૮
૧૨૩૦૮×૨૩૪	૧૫૭૯૧×૧૨૫	૧૭૯૦૩×૨૧૭
૨૫૬૧૪×૩૧૨	૩૮૧૦૧×૪૧૫	૪૫૦૩૫×૭૦૧
૫૪૬૭૮×૬૧૫	૭૦૭૦૭×૯૦૯	૧૦૦૦૦×૯૭૮
૧૦૦૦૦૦×૧૨૩	૨૦૦૦૦૦×૩૧૨	૨૩૪૫૬×૪૧૭
૮૭૬૫૪×૩૨૪	૪૨૮૫૭×૨૦૧	૮૫૭૧૪×૧૦૩
૧૩૪૯૭×૧૧૫	૨૯૮૮૭×૩૧૪	૫૦૦૬૭×૧૨૭

પાઠ ૭૧.

કોઇ પણ સંખ્યાને ૨ વતે ગુણો. તેજ સંખ્યાને પછી ૩૦ વતે, પછી ૪૦૦ વતે, પછી ૧૦૦૦ વતે ગુણો તો તે સંખ્યાને કેટલા વતે ગુણેલી કેહવાય ?

કોઇ પણ સંખ્યાને ૧૦૦૦ વતે કેમ ગુણશો ? ૨૪ એને ૧૦૦૦ વતે ગુણો.

કોઇ પણ સંખ્યાને ૫ વતે ગુણી હોય તો તેને ૫૦૦૦ વતે કેમ ગુણશો ?

એક સંખ્યાનો ૧૨૪૩ વતે ગુણાકાર કરવો હોય તો તે કેમ કરશો ?

નીચેનો દાખલો તપાસી તે સમજાવો.

```
      ૨૨૪૩
    ×૧૨૩૪
  ─────────
     ૮૯૭૨ ..................( ૨૨૪૩×    ૪ )
    ૬૭૨૯૦ ..................( ૨૨૪૩×   ૩૦ )
   ૪૪૮૬૦૦ ..................( ૨૨૪૩×  ૨૦૦ )
  ૨૨૪૩૦૦૦ ..................( ૨૨૪૩×૧૦૦૦ )
  ─────────
  ૨૭૬૭૮૬૨ ..................( ૨૨૪૩×૧૨૩૪ )
```

લાખ પછી જે ડાબા હાથપર સંખ્યા આવે તેનું નામ શું ? તે પછી ડાબા હાથપર આવતી સંખ્યાનું નામ શું ?

દાખલા ૭૧. ક.

(૧) નીચેની સંખ્યાઓને ૧૦૦ અને ૧૦૦૦ વતે ગુણો.

૨૪. ૩૬. ૧૨૧. ૨૩૪. ૩૪૬. ૪૫૦.

(૨) કોઇ પણ સંખ્યાને ૨૫૦૯ વતે ગુણવી હોય તો કેટલા ગુણાકાર કરી તેમનો સરવાળો કરશો તે કહો.

(૩) એક સંખ્યાને પેહલાં ૩ વતે ગુણી પછી તેજ સંખ્યાને ૩૦ વતે, ૪૦૦ વતે ને ૨૦૦૦ વતે ગુણી એ ચારે ગુણાકારનો સરવાળો કર્યો તો આપેલી સંખ્યાનો કેટલા વતે ગુણાકાર થયો ?

(૪) ૩૧૪×૨૧૬૭ એ દાખલામાં ૩૧૪ ને ૭, ૬૦, ૧૦૦ ને ૨૦૦૦ વતે ગુણી તે સરવાળો કરો. ને ૨૧૬૭ લઇ તેને ૪, ૧૦ ને ૩૦૦ વતે ગુણી સરવાળો કરો તો ઓછો ગુણાકાર કઇ રીતમાં કરવો પડશે ?

(૫) ૫૧૭×૬૧૨૪. એમાં ૫૧૭ નો ૬૧૨૪ ના છુટા છુટા અંકો વતે ગુણાકાર કરવો ઠીક પડશે કે ૬૧૨૪ નો ૫૧૭ ના અંક વતે કરવો ઠીક પડશે ?

(૬) ૫૭×૯૮૭૭ એમાં ૫૭ ના ચાર ગુણાકાર કરી તે ઉમેરવા ઠીક પડશે કે ૯૮૭૭ ના બે ગુણાકાર કરી તે ઉમેરવા ?

દાખલા ૭૧. ખ. (લખીત).

૧૨૩૪×૧૦૫૭	૨૩૪૭×૧૨૫૭	૩૪૫૬×૨૪૬૮
૨૩૪૫×૧૫૬૮	૪૯૭૭×૧૪૬૮	૬૮૭૭×૧૩૦૧
૮૦૦૦×૧૫૦૦	૯૦૦૦×૯૦૦૦	૧૨૦૦×૧૦૦૩
૧૨૧૭×૧૫૬૧	૧૩૦૧×૧૫૦૭	૧૭૦૩×૧૯૯૭

દાખલા ૭૧. ગ. (લખીત)

(૧) એક માણસે પોતાની દોલત બે છોકરાઓમાં વ્હેંચી આપી. વડા છોકરાને નાના છોકરા કરતાં પાંચ ગણા વધારે રૂપિઆ મળ્યા. નાના છોકરાને ૨૬૭૮ રૂપિઆ મળ્યા તો વડા છોકરાને કેટલા રૂપિઆ મળ્યા હશે?

(૨) એક માણસ પોતાના વડા છોકરાને નાના છોકરા કરતાં ચાર ગણા રૂપિઆ આપી ગયો. નાના છોકરાનો ભાગ ૫૬૭૮ રૂપિઆ થયો તો તે માણસની બધી મળી દોલત કેટલી હશે?

(૩) એક દુકાનમાં રોજ ૨૩૭ રૂપિઆ વકરો થાય છે. તો એક વર્ષમાં બધો મળી વકરો કેટલો થતો હશે? (વર્ષના દિવસ ૩૬૫).

(૪) એક વર્ષના બાવન અઠવાડિઆં પ્રમાણે ૧૯૦૧ વર્ષનાં અઠવાડિઆં કેટલાં?

(૫) એક સોવરેનની કિમત ૧૫ રૂપિઆ થાય છે. એક કોથળીમાં ૫૧૭ સોવરેન હોય તો એવી ૧૨૫ કોથળીની કીમત બધા મળી કેટલા રૂપિઆ થાય?

(૬) એક ઘરની કિમત તેમાંના રાચરચીલા કરતાં ૨૧૭ ગણી છે. રાચરચીલાંની કિમત ૩૨૧૫ રૂપિઆ છે. તો ઘરની કિમત શું?

(૭) એક ઘરની કિમત તેમાંના સામનથી ૧૧૫ ગણી છે. સામનની કિમત ૧૨૯૭ રૂપિઆ છે. તો ઘર અને સામાનની સાથે મળી કેટલી કિમત થશે?

(૮) એક માણસે ૫૬૧૯ એ સંખ્યા એક નીચે એક પચીસ વખત લખી તેનો સરવાળો કર્યો તો તેનો જવાબ શું આવશે?
[ગુણાકારથી જવાબ કાઢવો.]

(૯) એક મોહોલ્લામાં ૭૧૫ ઘર છે. દરેક ઘરની કિમત જો ૧૨૬૯૮ રૂપિઆ ગણાય તો આખા મોહોલ્લાના ઘરોની કિમત કેટલી થશે?

(૧૦) ક્રાઇસ્ટને જન્મ્યાને ૧૯૦૧ વર્ષ થયાં તો તેટલાં વર્ષમાં દિવસ કેટલા થયા ?

(૧૧) એક વેપારીએ નીચે પ્રમાણે ખરીદી કરી તો તેને કેટલા રૂપિઆ થયા હશે?

૨૭૮ ઘોડા દરેક ૮૧૫ રૂપિઆ પ્રમાણે.
૫૧૯ ખચ્ચર દરેક ૬૭ રૂપિઆ પ્રમાણે.
૧૧૩ ઉંટ દરેક ૪૫૭ રૂપિઆ પ્રમાણે.
૧૨૧૭ બળદ દરેક ૫૭ રૂપિઆ પ્રમાણે.

(૧૨) એક હાથીની કિમત ૨૬૯૮ રૂપિઆ પડે છે. તો એવા ૩૫૪ હાથીનું શું પડશે?

(૧૩) એક મીનીટની ૬૦ સેકંડ ને એક કલાકની ૬૦ મીનીટ તે ૨૪૫ કલાકની મીનીટ કેટલી થશે?

(૧૪) એક વર્ષના દિવસ કરો. એક દિવસના ૨૪ કલાક તો એક વર્ષમાં કેટલા કલાક હશે?

(૧૫) દાખલા ૧૩ ને ૧૪ ઉપરથી એ વર્ષમાં કેટલી સેકંડ હશે તે શોધી કાઢો.

(૧૬) ૧૨ ઇંચ એટલે ૧ ફુટ તો ૫૨૮૦ ફીટના ઇંચ કેટલા હશે?

(૧૭) ૩૬ ઇંચનો ૧ વાર થાય છે તો ૧૭૬૦ વારના કેટલા ઇંચ થશે?

(૧૮) મુંબઇથી સુરત ૧૬૭ માઇલ છે. દરેક માઇલના ૧૭૬૦ વાર થાય તો મુંબઇથી સુરત કેટલા વાર દુર હશે?

(૧૯) એક લશ્કરમાં ૨૫૭ ટુકડી છે. દરેક ટુકડીમાં ૧૨૧૪ માણુસ છે. તો આખાં લશ્કરમાં કેટલાં માણુસ હશે?

(૨૦) એક પત્રની રોજ ૩૮૧૭ નકલ બહાર પડે છે. તો આખાં વર્ષમાં બાવન રવીવાર બાદ કરતાં બાકીના દિવસો પર બધા મળી કેટલી નકલ બહાર પડતી હશે?

પ્રકરણ ૧૮.

[ચારથી ૭ અંકી સંખ્યાનો એકથી ચાર અંકી સંખ્યા વતે ભાગાકાર.]

પાઠ ૭૨.

૪૮૮૪ ના ચાર સરખા ભાગ કરવા છે. પેહલાં ૪ હજારના ૪ સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં કેટલા હજાર આવશે? ૮ સો ના ચાર સરખા ભાગ કરો તો શું આવશે? બે એ શું શતક કે દશક? ૮ દશકના હવે ૪ ભાગ કરો. જવાબ શું? ૪ એકમના ૪ સરખા ભાગ કરો. હવે આખો જવાબ શું આવ્યો?

૪૮૮૪ ÷ ૪ એ દાખલો કરી બતાવો.

૩૩૪૮ એને ચાર વતે નીચે ભાગ્યા છે તે તપાસો ને પુછેલા સવાલોના જવાબ આપો.

```
૪ ) ૩૩૪૮ ( ૮૩૭
    ૩૨       જવાબ.
    ——
     ૧૪
     ૧૨
     ——
      ૨૮
      ૨૮
      ——
      ૦૦
```

૩ હજારને ચાર સરખા ભાગમાં કેમ વ્હેંચી શકશો? ૩ હજારને વટાવતાં કેટલા શતક થાય? ૩૦ શતક છે કે બીજા કાંઇ શતક છે? બધા મળી કેટલા શતક? ૩૩ શતકને ચાર વતે ભાગતાં શું આવે? ૮ એ શતક કે દશક? બાકી કેટલા શતક રહ્યા? એ એક શતકને શું કરશો? એને વટાવો તો કેટલા દશક થાય? અહીંઆ ૧૪ દશક કેમ થયા? ૧૪ દશકના ૪ સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં શું આવશે? બાકી ૨ રહ્યા તે દશકનું શું કરશો?

એ પ્રમાણે ૩૮૭૨ ÷ ૮ એ દાખલો કરી દેખાડો.

૧૨૫૬૩૧ ÷ ૯ એ દાખલો નીચે કર્યો છે તેની સમજ તપાસો.

૯) ૧૨૫૬૩૬ (૧૩૯૫૯ જવાબ.
    ૯
    ——
    ૩૫
    ૨૭
    ——
    ૮૬
    ૮૧
    ——
    ૫૩
    ૪૫
    ——
    ૮૧
    ૮૧
    ——
    ૦૦

૧ લાખના નવ ભાગ થાય નહીં માટે ૧ લાખના ૧૦ દશ હજાર થયા ને બીજા બે દશ હજાર છે તે મળી થયા ૧૨ દશ હજાર, ૧૨ દશ હજારને નવે ભાગ કરતાં જવાબ ૧ દશ હજાર બાકી વધ્યા ૩ દશ હજાર; ૩ દશ હજારના ૩૦ હજારને બીજા ૫ હજાર મળી થયા ૩૫ હજાર; ૩૫ હજાર ભાગ્યા નવે તો આવ્યા ત્રણ હજાર ને બાકી વધ્યા ૮ હજાર; ૮ હજારના ૮૦ સો ને બીજા ૬ સો મળી ૮૬ સો; તેને ભાગ્યા નવે તો જવાબ ૯ સો ને બાકી વધ્યા ૫ સો ૫ સોના ૫૦ દશક બીજા ત્રણ દશક મળી ૫૩ દશકને ને ભાગ્યા નવે તો, ઇત્યાદી.

દાખલા ૭૨. ક.

(૧)

૪૦૦૦ ÷ ૪.	૩૦૦૦ ÷ ૬.	૧૦૦૦ ÷ ૧૦.	૬૦૦૦ ÷ ૩.
૫૦૦૦ ÷ ૫.	૮૦૦૦ ÷ ૪.	૧૪૦૦૦ ÷ ૭.	૧૫૦૦૦ ÷ ૩.
૭૦૦૦૦ ÷ ૭.	૧૦૦૦૦ ÷ ૫.	૧૨૦૦૦ ÷ ૬.	૧૦૦૦૦૦ ÷ ૨.
૧૦૦૦૦૦ ÷ ૪..	૧૦૦૦૦૦ ÷ ૧૦.	૨૦૦૦૦ ÷ ૮.	૧૫૦૦૦૦ ÷ ૬.

(૨)

૬૦૦૦=૩X	૩૦૦૦=૬X	૧૦૦૦૦=૫X	૯૦.૦૦=૩X
૮૦૦૦=૪X	૪૦૦૦=૮X	૭૦૦૦=૫X	૯૦૦૦=૬X
૧૦૦૦૦=૫X	૮૦૦૦૦=૪X	૨૫૦૦૦=૫X	૧૦૦૦૦૦=૫X

દાખલા ૭૨. ખ. (લખીત.)

(૧)

૩૬૬÷૬.	૭૦૨÷૯.	૫૧૫÷૫.	૯૨૪÷૭.
૧૫૨૫÷૫.	૨૭૪૪÷૭.	૮૨૮૦÷૮.	૧૫૨૧÷૯.
૬૩૫૪÷૯.	૩૪૬૫÷૫.	૬૦૧૩÷૭.	૯૦૩૬÷૯.
૧૨૩૪૬÷૨.	૨૪૩૬૪÷૪.	૩૪૨૦૩÷૩.	૨૭૫૧૬÷૬.
૩૪૮૪૮÷૮.	૨૩૪૭૨÷૯.	૫૯૩૦૪÷૭.	૯૮૭૬૦÷૫.
૧૨૩૪૮૪÷૨.	૭૫૬૮૦૪÷૪.	૧૨૫૧૨૦÷૮.	૭૨૩૫૧૯÷૯.
૨૬૦૨૮૦÷૬.	૭૦૧૪૨૮÷૭.	૩૨૮૭૬૧÷૯.	૨૯૫૭૭૧÷૭.

(૨) નીચેના દાખલામાં ભાગાકાર અને શેષ બંને કાઢો.

૧૨૩૪૫ ÷ ૬.	૨૧૬૪૭ ÷ ૭.	૨૮૫૬૧ ÷ ૯.
૩૪૬૪૭ ÷ ૫.	૩૬૭૮૯ ÷ ૮.	૧૨૩૪૭ ÷ ૪.
૧૨૫૬૭૮ ÷ ૯.	૨૩૪૬૭૧ ÷ ૨.	૪૬૫૯૩૪ ÷ ૯.

(૩) ૩૧૨૪૧ પના ઢોઢિઆં કરો. બાકી શું રહેશે?

(૪) ૧૨૫૬૩ બેઆનીના રૂપિઆ કેટલા થશે? બાકી શું રહેશે?

(૫) આઠ માણસોને સરખે ભાગે વ્હેંચતાં દરેક માણસને ૬૭૪૩ રૂપિઆ મળ્યા ત્યારે પેહલાં રૂપિઆ કેટલા હશે?

(૬) એક મીલનો એક અઠવાડિઆંનો ખરચ ૧૫૬૨૩ રૂપિઆ છે. તો દરરોજ શું ખરચ થતો હશે?

પાઠ ૭૩.

૭૫૬ ને ૧૨ વતે કેમ ભાગોછો તે કરી દેખાડો.

૯૧૮ ને ૫૪ વતે ભાગતાં તમે શું કરો છો તે દાખલો કરી સમજાવો.

હવે ૬૨૬૪ ને ૧૨ વતે ભાગવા છે. તો ૬ હજારને ૧૨ વતે ભાગી શકાશે કે? ત્યારે ૬ હજારના સો કેટલા થશે? બીજા કેટલા સો છે? ત્યારે બધા મળી કેટલા સો? ૬૨ સોના ૧૨ ભાગ કરો તો જવાબમાં કેટલા સો ભાગ આવશે? બાકી શું રહેશે? એ બાકી બે તે શું એ બે સોના દશક કેટલા? બીજા દશક કેટલા છે? હવે એ ૨૬ દશકના ૧૨ ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં કેટલા દશક? બાકી શું? એ બે દશકના એકમ કરી શું ઉમેરશો? ૨૪ એકમના બાર ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં શું આવે?

૮૮૫૬ ÷ ૭૨ એ દાખલો નીચે કર્યો છે તે સમજાવો.

```
૭૨ ) ૮૮૫૬ ( ૧૨૩ જવાબ.
     ૭૨
     ——
     ૧૬૫
     ૧૪૪
     ———
      ૨૧૬
      ૨૧૬
      ———
      ૦૦૦
```

૮૬૧૬૧૬÷૯૮ એ દાખલો કરીને નીચે સમજાવ્યો છે તે તપાસો.

```
૯૮ ) ૮૬૧૬૧૬ ( ૮૭૯૨        ૯૮×૨=૧૯૬
     ૭૮૪                  ૯૮×૩=૨૯૪
     ———                  ૯૮×૪=૩૯૨
     ૭૭૬                  ૯૮×૫=૪૯૦
     ૬૮૬                  ૯૮×૬=૫૮૮
     ———                  ૯૮×૭=૬૮૬
      ૯૦૧                 ૯૮×૮=૭૮૪
      ૮૮૨                 ૯૮×૯=૮૮૨
      ———
       ૧૯૬
       ૧૯૬
       ———
       ૦૦૦
```

[આ જાતનો દાખલો કરવા પેહલાં ભાજકને ૨ થી ૯ સુધી ગુણતાં શું જવાબ આવે છે તે એક બાજુ કરી રાખવાથી શરૂઆતના વિદ્યાર્થિને બહુ સહેલું પડશે.]

સમજઃ—૮ લાખના ૯૮ આખા ભાગ થાય નહીં માટે ૮ લાખના થયા ૮૦ દશ હજાર તથા ૬ દશ હજાર આપેલા છે તે મળી થયા ૮૬ દશ હજાર ૮૬ દશ હજારના પણ ૯૮ આખા ભાગ થતા નથી. માટે ૮૬ દશ હજારના કર્યા ૮૬૦ હજાર તથા ૧ હજાર આપેલા છે તે મળી થયા ૮૬૧ હજાર; ૮૬૧ હજારના ૯૮ ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં ૮ હજાર આવશે ને બાકી રહેશે ૭૭; ૭૭ હજારના સો કરતાં થયા ૭૭૦ સો તેમાં આપેલા ૬ સો ઉમેરતાં થયા ૭૭૬ સો; ૭૭૬ સોને ૯૮ વતે ભાગતાં જવાબ ૭ સો ને બાકી રહ્યા ૯૦ સો; ૯૦ સોના ૯૦૦ દશક ને આપેલા ૧ દશક ઉમેરતાં ૯૦૧ દશક; ૯૦૧ દશકને ૯૮ વતે ભાગતાં જવાબ ૯ દશક ને બાકી ૧૯ દશક; ૧૯ દશકના ૧૯૦ એકમને આપેલા ૬ એકમ મળી ૧૯૬ એકમ; ૧૯૬ એકમને ૯૮ વતે ભાગતાં જવાબ ૨ એકમ; આખો જવાબ ૮ હજાર, ૭ સો ને બાણું.

એજ પ્રમાણે ૩૭૪૫૭૨÷૮૪ એ દાખલો કરી દેખાડો. ને શેષ વધે તે પણ કહો.

[ભાગાકાર કરતાં શેષ વધે તે આ પ્રમાણે લખવો. જો ઉપરના દાખલામાં શેષ ૧૯ આવે ભાગાકાર ૪૪૫ આવે તો જવાબ $૪૪૫\frac{૧૯}{૮૪}$ એમ લખવો. એટલે ૪૪૫ ભાગાકાર છે. ૧૯ શેષ ને ૮૪ ભાજક છે એમ સમજાય.]

૧૦૫૪૬૮÷૫૧૭ એ દાખલો કરી બતાવો. એ ઉપરથી ભાગાકારના જવાબમાં શૂન્ય કેમ આવે છે તે સમજાવો.

દાખલા ૭૩. (લખીત).

(૧) નીચેના દાખલામાં ભાગાકાર કરો ને જો શેષ વધે તો તે પણ ઉપર સમજાવ્યા પ્રમાણે જવાબ સાથે લખી દેખાડો.

૪૬૨૫ ÷ ૩૭.	૧૦૭૫ ÷ ૪૩.	૧૨૭૪ ÷ ૪૯
૨૬૫૦૨ ÷ ૪૨.	૧૪૨૦૪ ÷ ૫૩.	૮૩૭૩૬ ÷ ૭૭.
૫૪૩૧૫ ÷ ૮૫	૫૦૫૦૫ ÷ ૯૧.	૯૨૬૭૩ ÷ ૯૯.
૩૪૩૭ ÷ ૩૫.	૮૯૧૧ ÷ ૪૪.	૯૧૬૧ ÷ ૬૩.
૧૨૪૬૭ ÷ ૭૨.	૧૮૮૯૧ ÷ ૬૫.	૮૫૮૭૧ ÷ ૯૨.
૧૨૩૪૬૭ ÷ ૬૬.	૨૨૭૯૦૧ ÷ ૭૧.	૩૧૭૯૧૦ ÷ ૯૫.
૨૬૭૯૦ ÷ ૫૩.	૩૪૫૭૮૮ ÷ ૬૮.	૬૦૦૯૦૧ ÷ ૯૧.
૫૦૦૦૦૬ ÷ ૬૧.	૬૦૦૭૦૦ ÷ ૭૧.	૯૦૧૭૦૦૨ ÷ ૭૬.

(૨) એક દાખલામાં ભાગાકાર ૯૮ ભાજક ૨૪૫ ને શેષ ૪૫ છે તો ભાજ્ય કેટલો હશે ?

(૩) એક દાખલામાં ભાગાકાર ૯૭ છે ભાજ્ય ૫૮ ને શેષ કાંઇ નથી તો ભાજ્ય શું ?

(૪) ભાજ્ય ૫૪૭૨ ભાગાકાર ૫૭ ને શેષ કાંઇ નહીં તો ભાજક શું ?

(૫) ૨૮૨૧૫ રૂપિઆ ૩૮ માણસોમાં સરખે ભાગે વ્હેંચી આપો, વ્હેંચતાં રૂપિઆ વધે તેના આના કરી તે પણ વ્હેંચી આપો તો દરેક માણસને કેટલા રૂપિઆ, કેટલા આના મળશે ?

પાઠ ૭૪.

૨૦૦ ચીજના ૧૦૦ સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં શું આવશે ?

૬૦૦÷૨૦૦ એમાં જવાબ શું આવશે ? એકમ, દશક કે શતક ?

૧૦૦૦÷૧૦૦ તે કેટલા ? બે હજારને ૨૦૦ વતે ભાગો તો જવાબ શું આવશે ?

૭ હજાર ને ત્રણસો વતે ભાગો. જવાબ શું આવશે? એકમ કે દશક?

૧૮૭૫ ને ૧૨૫ વતે નીચે ભાગ્યા છે તે તપાસો.

```
૧૨૫ ) ૧૮૭૫ ( ૧૫
      ૧૨૫       જવાબ.
      ----
       ૬૨૫
       ૬૨૫
      ----
       ૦૦૦
```

૧ હજારના ૧૨૫ આખા ભાગ થતા નથી માટે ૧ હજારના કર્યા ૧૦ સો ૮ સો આપેલા મળી થયા ૧૮ સો; ૧૮ સોનો પણ ૧૨૫ વતે ભાગ થતો નથી માટે ૧૮ સોના કર્યા ૧૮૦ દશક, ને આપેલા ૭ દશક મળી થયા ૧૮૭ દશક; ૧૮૭ દશકને ભાગ્યા ૧૨૫ વતે તો આવ્યા ૧ દશક ને બાકી ૬૨ દશક; ૬૨ દશકના ૬૨૦ એકમ તેમાં ઉમેર્યા આપેલા ૫ એકમ એટલે થયા ૬૨૫ એકમ; ૬૨૫ એકમને ભાગ્યા ૧૨૫ વતે તો જવાબ ૫. આખો જવાબ ૧૫.

૧૦૦૦૦÷૧૦૦ તે કેટલા? જવાબ એકમ, દશક કે શતક?

૯૯૮૭૬૫÷૬૭૯ એ ભાગાકાર નીચે સમજાવ્યો છે તે તપાસો.

```
૬૭૯) ૯૯૮૭૬૫ ( ૧૪૭૦
     ૬૭૯
     -----
     ૩૧૯૭
     ૨૭૧૬
     -----
      ૪૮૧૬
      ૪૭૫૩
     -----
      ૦૦૬૩૫
```

જવાબ. ૧૪૭૦ $\frac{૬૩૫}{૬૭૯}$.

૬૭૯×૨=૧૩૫૮
૬૭૯×૩=૨૦૩૭
૬૭૯×૪=૨૭૧૬
૬૭૯×૫=૩૩૯૫
૬૭૯×૬=૪૦૭૪
૬૭૯×૭=૪૭૫૩
૬૭૯×૮=૫૪૩૨
૬૭૯×૯=૬૧૧૧

૯ લાખના ૬૭૯ આખા ભાગ થાય નહીં માટે નવ લાખના કીધા ૯૦ દશ હજાર ને આપેલા ૯ દશ હજાર મળી થયા ૯૯ દશ હજાર; ૯૯ દશ હજારનો પણ ૬૭૯ વતે ભાગ થતો નથી માટે ૯૯ દશ હજારના કીધા ૯૯૦ હજાર ને આપેલા ૮ હજાર મળી થયા ૯૯૮ હજાર; ૯૯૮ હજાર ને ૬૭૯ વતે ભાગતાં જવાબ આવ્યો ૧ હજાર; બાકી

વધ્યા ૩૧૯ હજાર તેના કર્યા સો તો થયા ૩૧૯૦ સો, આપેલા ૭ સો ઉમેરતાં થયા ૩૧૯૭ સો; ૩૧૯૭ સો ને ભાગ્યા ૬૭૯ વતે તો જવાબ ૪ સો બાકી વધ્યા ૪૮૧ સો; ૪૮૧ સોના કીધા ૪૮૧૦ દશ ને ૬ દશ ઊમેરતાં થયા ૪૮૧૬ દશ; ૪૮૧૬ દશકને ૬૭૯ વતે ભાગતાં જવાબ આવ્યો ૭ દશક ને બાકી વધ્યા ૬૩ દશક; ૬૩ દશકના કીધા ૬૩૦ એકમ ને ૫ એકમ ઉમેરતાં બધાં મળી થયા ૬૩૫ એકમ; ૬૩૫ એકમને ૬૭૯ વતે આખા ભાગી શકાતા નથી માટે જવાબમાં ૦ એકમ; ને બાકી વધ્યા ૬૩૫ એકમ.

દાખલા ૭૪. ક.

(૧)

૧૦૦૦ ÷ ૧૦૦	૧૦૦૦ ÷ ૨૦૦	૧૦૦૦ ÷ ૫૦૦
૩૦૦૦ ÷ ૩૦૦	૩૦૦૦ ÷ ૬૦૦	૨૦૦૦ ÷ ૪૦૦
૬૦૦૦ ÷ ૪૦૦	૧૦૦૦૦ ÷ ૧૦૦	૧૦૦૦૦ ÷ ૫૦૦
૨૦૦૦૦ ÷ ૮૦૦	૧૦૦૦૦૦ ÷ ૨૦૦	૮૦૦૦૦ ÷ ૧૬૦

(૨)

[redacted]=૧૨૫X	૧૦૦૦=૨૫૦X	૬૦૦૦=૧૫૦X
૨૦૦૦=૧૨૫X	૫૦૦૦=૨૫૦X	૮૦૦૦=૧૬૦X

દાખલા ૭૪. ખ. (લંબાણ).

(૧) નીચે આપેલા ભાગાકાર કરો. શેષ વધે તો તે પણ લખો.

૩૭૫૦ ÷ ૧૨૫	૫૨૯૦ ÷ ૨૩૦	૫૮૬૫ ÷ ૩૪૫
૬૧૦૦૯ ÷ ૨૪૭	૭૬૩૨૩ ÷ ૩૦૯	૬૧૧૪૯ ÷ ૫૬૧
૧૨૬૯૦૦ ÷ ૩૦૦	૩૫૨૯૦૬ ÷ ૫૦૨	૩૯૨૭૦૦ ÷ ૭૦૦
૪૮૯૬૧ ÷ ૫૭૧	૫૭૯૦૧ ÷ ૪૩૨	૬૮૯૦૦ ÷ ૮૮૧
૧૨૬૭૯૧ ÷ ૭૯૧	૨૩૫૬૭૦ ÷ ૮૧૪	૩૦૬૦૦૭ ÷ ૫૧૩
૬૭૦૯૧૩ ÷ ૮૧૫	૮૭૭૬૭૩ ÷ ૯૧૭	૯૭૦૧૫૩ ÷ ૭૭૭
૬૮૦૭૦ ÷ ૫૦૩	૭૫૯૮૧ ÷ ૪૧૭	૮૬૦૯૩ : ૨૨૬
૮૯૦૭૫૬ ÷ ૭૮૧	૯૧૨૩૧૫ ÷ ૫૧૫	૭૧૫૬૧૮ ÷ ૬૩૮

પાઠ ૭૫.

૨૦૦૦ ના ૧૦૦૦ સરખા ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં શું આવશે? ૬૦૦૦ ÷ ૨૦૦૦ જવાબ શું આવશે? હજારને હજારે ભાગતાં જવાબ એકમ આવે કે દશક? ૮૦૦૦÷૨૦૦૦એનો જવાબ શું આવશે?

નીચેનો દાખલો તપાસો ને ત્યાં પુછેલા સવાલનો જવાબ આપો.

```
૨૬૭૮ ) ૭૦૬૯૯૨ ( ૨૬૪
       ૫૩૫૬
       ------
       ૧૭૧૩૯
       ૧૬૦૬૮
       ------
       ૧૦૭૧૨
       ૧૦૭૧૨
       ------
       ૦૦૦૦૦
```

આ દાખલામાં ૭ લાખના ૨૬૭૮ આખા ભાગ થશે કે? ત્યારે ૭ લાખનું શું કરશો? ૭૦ દશ હજાર ૨૬૭૮ વતે ભાગી શકાશે કે? ત્યારે ૭૦ દશ હજારના કેટલા હજાર થશે? આપેલા હજાર કેટલા છે? બધા મળી કેટલા હજાર થયા? ૭૦૬ હજારને ૨૬૭૮ વતે ભાગી શકાશે કે? ૭૦૬ હજારના સો કરી તેમાં આપેલા સો ઉમેરો; ૭૦૬૯ સો ને ૨૬૭૮ ભાગતાં દરેક ભાગમાં કેટલા સો આવશે? બાકી શું રહેશે? એ બાકી ૧૭૧૩ સો ને શું કરશો? કેટલા દશક થયા? ઇત્યાદી.

દાખલા ૭૫. ક.

૬હજાર ÷ ૨હજાર;	૯ સો ÷ ૨ દશક;	૩હજાર ÷ ૧ હજાર
૧૨હજાર ÷ ૩હજાર;	૧૨ હજાર ÷ ૩ સો ;	૧લાખ ÷ દશ હજાર
૧ લાખ ÷ ૧હજાર;	૧ લાખ ÷ ૧ સો ;	૧લાખ ÷ ૧ દશક
૧૫૦હજાર ÷ ૩૦એકમ.	૭૫ લાખ ÷ ૧૫એકમ.	૯૦હજાર ÷ ૬ દશક

દાખલા ૭૫. ખ. (લખીત).

(૧)

૧૦૬૦૪૦ ÷ ૧૨૦૫	૨૩૦૩૦૮ ÷ ૨૬૭૮	૧૨૦૬૭૫ ÷ ૧૬૦૯
૫૭૦૦૨૪ ÷ ૨૪૩૬	૧૩૭૪૦૦ ÷ ૪૫૮૦	૬૩૬૮૪૯ ÷ ૫૬૮૧
૨૩૪૫૬૭ ÷ ૧૯૭૮	૬૭૯૦૩૨ ÷ ૨૬૩૫	૮૧૨૬૦૯ ÷ ૫૭૯૧
૯૦૫૬૮૧ ÷ ૨૩૦૭	૭૮૧૫૧૨ ÷ ૪૫૬૧	૯૯૦૭૧૪ ÷ ૬૮૧૨

(૨) નીચેના દાખલામાં ભાજ્ય શોધી કાઢો.

ભાજક	ભાગાકાર	શેષ	ભાજક	ભાગાકાર	શેષ
૧૨૫	૯૭	૩૫	૨૪૭	૧૨૩	૧૦૧
૧૦૮૯	૧૦૧	૯૭	૨૪૮૭	૫૦૧	૨૧૫

દાખલા ૭૫. ગ. (લખીત).

(૧) એક કામપર ૨૨૪ મજુર કામે લાગેલાં છે તેમને ૧૪૦ રૂપિઆ રોજ આપવો પડે છે તો દરેક માણસને રોજ કેટલા આના મળતા હશે ?

(૨) ૨૬૫૭૮ લખોટા છે ૮૭૭ લખોટા એકેક પેટીમાં ભરવા છે તો એવી કેટલી પેટી જોઇશે ને બાકી કેટલા લખોટા રહેશે ?

(૩) એક ખાતાંનો વાર્ષિક ખર્ચ ૪૬૩૫૫ રૂપિઆ થાય છે એક વર્ષના ૩૬૫ દહાડા ગણતાં તે ખાતાંનો રોજનો ખર્ચ શું ગણાશે ?

(૪) ૧૦૭૬૪ માંથી ૮૯૭ કેટલી વખત બાદ થઇ શકશે તે કહો.

(૫) એક સંખ્યા એવી છે કે ૧૨૩૪ તેમાંથી ૯૮ વખત બાદ થઇ શકે છે તો તે સંખ્યા શું હશે ?

(૬) એક ખાતાંના દરેક અમલદારનો વાર્ષિક પગાર ૩૪૦૮ રૂપિઆ છે સઘળા મળી પગારના દર વર્ષે ૧૪૯૯૫૨ રૂપિઆ થાય છે ત્યારે કેટલા અમલદારો કામે લાગ્યા હશે ?

(૭) એક સદાવ્રતમાંથી દુકાળના વખતમાં દરેક ગરીબ માણસને દર મહિને ૧૪ શેર અનાજ આપવામાં આવે છે એવા અનાજ લેનાર માણસોની સંખ્યા ૨૮૩ છે તો તેમને ત્રણ વર્ષ ચાલે તેટલો અનાજ રાખવો હોય તો તે કેટલા શેર થશે ?

(૮) ઉપલાજ દાખલામાં જો ભરી રાખેલો અનાજ ૯૫૦૮૮ શેર છે તો ઉપર પ્રમાણે આપતાં તે અનાજ કેટલા મહિના ચાલશે ?

(૯) ચંદ્ર આપણી પૃથ્વિથી ૨,૪૦૦૦૦ માઇલ દુર છે એમ ધારો કે આપણી પૃથ્વિથી ચંદ્ર સુધી એક સડક બાંધી હોય ને તે પર એક આગગાડી દર કલાકે ૫૦ માઇલ દોડતી જાય તો ત્યાં પહોંચતા તેને કેટલા દિવસ લાગશે ?

